

Джулиан
БАРНС

Артър
&
Джордж

О Б С И Д И А Н

ДЖУЛИАН БАРНС АРТЪР & ДЖОРДЖ

Превод: Здравка Славянова

chitanka.info

Артър и Джордж живеят в два съвсем различни свята. Артър израства в многодетното семейство на беден художник в Единбург, Джордж — в дома на викарий от индийски произход в селце от графство Стафордшър. Артър става лекар, а после писател, Джордж — адвокат в Бърмингам. Артър се прочува в цял свят, Джордж се труди в пълна неизвестност и живее в самота. Но в началото на ХХ век двамата се срещат, след като Джордж е лежал три години в затвор за чудовищно престъпление, което не е извършил. Той е освободен, но присъдата не е официално отменена. И тогава със Артър, създателят на Шерлок Холмс, влиза в ролята на своето творение в търсене на доказателства за невинността на Джордж.

„Артър & Джордж“ съчетава елегантно много жанрове — това е психологическа биография на две известни личности, съдебен трилър, любовна история, проникновено изследване на нравите и духа на ранния ХХ век. Вълнуващ роман за вината и невинността, любовта и изневярата, справедливостта и честта. И за съдбоносните разлики между онова, в което вярваме, онова, което знаем, и онова, което можем да докажем.

ЧАСТ ПЪРВА

НАЧАЛОТО

АРТЪР

Едно дете иска да види. Винаги се започва така и тогава не бе по-различно. Едно дете искаше да види.

То можеше да ходи и достигаше дръжката на вратата. Стори го без каквато и да било целенасочена мисъл — просто предприе инстинктивното пътуване на детството. Щом има врата, тя трябва да бъде побутната. Детето влезе, спря се, погледна. Никой не го наблюдаваше; то се завъртя и се отдалечи, като не забрави да затвори вратата.

Тази гледка се превърна в негов пръв спомен. Малко момче, стая, легло, спуснати завеси, през които едва се процеждат следобедните лъчи. Докато се реши да опише това пред хората, минаха шейсет години. Колко ли мислени повторения на видяното бяха изгладили и подредили простите думи, които използва накрая? Без съмнение всичко изглеждаше все тъй ясно, както и в онзи ден. Вратата, стаята, светлината, леглото и онова върху него — „нещо бяло и восъчно“.

Малко момче и труп: подобни срещи едва ли бяха чак толкова редки в Единбург по онова време. Високата смъртност и тесните жилища помагаха за ранното опознаване на реалността. Семейството беше католическо, а трупът беше на Катрин Пак, бабата на Артър. Може би вратата нарочно бе оставена откритата. Може би някой съзнателно искаше детето да опознае ужаса на смъртта; или пък, погледнато по-оптимистично, да му покаже, че в смъртта няма нищо страшно. Душата на старицата очевидно бе отлетяла към рая, оставяйки подир себе си само съсухрената телесна обвивка. Момчето иска да види? Нека гледа тогава.

Среща в сумрачна стая. Малко момче и труп. Един внук, който чрез придобиването на памет току-що бе престанал да бъде неодушевен предмет, и една старица, която, губейки придобитите от

детето качества, се бе върнала към това състояние. Малкото момче гледаше втренчено; и след повече от половин век възрастният мъж продължаваше да гледа. Какво представляваше всъщност един „неодушевен предмет“, или по-точно, какво всъщност се бе случило по време на страховитата промяна — ето този въпрос щеше стане изключително важен за Артър.

джордж

Джордж няма пръв спомен и докато някой му каже, че би било нормално да има такъв, вече е твърде късно. Нито един негов спомен не изглежда по-стар от другите — за игри, прегръдки, подигравки или наказания. Той осъзнава, че някога е бил единствено дете, както осъзнава и съществуването на Хорас, но не е съхранил тревогата от първата среща с братчето, равносилна на прогонване от рай. Не помни нито пръв поглед, нито пръв мирис — било то на майчиния парфюм или на карболовия дъх около медицинската сестра.

Той е плахо, сериозно момче с безпогрешен усет за очакванията на другите. Понякога има чувството, че разочарова родителите си — едно добро дете трябва да помни как са се грижили за него от самото начало. Ала неговите родители никога не го упрекват за този недостатък. И докато другите деца биха се опитали да запълнят празнината — например да вмъкнат насила в спомените си грижовното майчино лице или здравата бащина ръка, — Джордж не постъпва така. Най-вече защото му липсва въображение. Дали изобщо не го е имал, или развитието на тази способност е било възпрепятствано от някакво родителско действие — на този въпрос може да отговори само клон от психологическата наука, който все още не е създаден. Джордж с лекота следва чуждите измислици — историите за Ноевия ковчег, за Давид и Голиат, за поклонението на влъхвите, — но почти не умее да ги създава сам.

Той не чувства вина за това, тъй като неговите родители не го смятат за недостатък. Когато казват, че някое дете от селото има „развинтено въображение“, в израза звучи явно неодобрение. Още по-зле е да нарекат някого „разказвач на измислици“ или „празнодумец“; а най-долу стои детето, заслужило прозвището „лъжец и половина“ — такива трябва да се избягват на всяка цена. Самият Джордж никога не бива подканван да казва истината — това би означавало, че се нуждае

от насърчаване. Нещата са много по-прости: от него се очаква да бъде искрен, защото в дома на викария няма алтернатива.

„Аз съм пътят, и истината, и животът“^[1] — неведнъж ще чува тия думи от бащините си уста. Пътят, истината и животът. Изминаваш житейския си път, казвайки истината. Джордж знае, че Библията няма предвид точно това, но така му звучат тия думи, докато расте.

АРТЪР

За Артър съществуваше една нормална дистанция между дома и църквата; ала всяко от двете места бе изпълнено с духове, истории и заповеди. В студената каменна църква, където ходеше веднъж седмично да коленичи и да се моли, имаше Бог, Исус Христос и дванайсетте апостоли, десетте заповеди и седемте смъртни гряха. Всичко беше изрядно, грижливо описано и номерирано като псалмите, молитвите и стиховете в Библията.

Той разбираше, че каквото научи там, е чистата истина; но въображението му предпочиташе другата, паралелната версия, на която го учеха у дома. Разказите на майка му също бяха за далечни времена и също целяха да му втълпят разликата между добро и зло. Застанала до кухненската печка, тя бъркаше овесената каша и от време на време наместваше зад ухото си някой кичур, а той я чакаше кога ще почука с дървената бъркалка по ръба на тенджерата и после ще се обърне с усмивка към него. Погледът на сивите ѝ очи го обгръщаше, гласът ѝ описваше крива линия из въздуха и ту се надигаше, ту притихваше почти до шепот, когато достигаше онази част, която той едва издържаше — частта, където дълбоката мъка или силната радост очакваше не само героя и героинята, но и слушателя.

„И тогава рицарят увиснал над кладенеца, пълен с гърчещи се змии, които съскали, плюели и омотавали като примки избелелите кости на предишните си жертви...“

„И тогава коравосърдечният злодей с ужасяващо проклятие измъкнал от ботуша си скрит кинжал и пристъпил към беззащитната...“

„И тогава девойката изтеглила фуркет от косата си, златните ѝ плитки се запусkali през прозореца все по-надолу и по-надолу, галейки стените на замъка, додето почти опрели в зелената трева, върху която стоял той...“

Артър беше енергично, вироглаво момче и не го свърташе на едно място; но щом мама вдигнеше бъркалката, той изпаднаше в безмълвно вцепенение — сякаш някой злодей от майчините приказки бе сипал тайна билка в храната му. После в тясната кухня влизаха рицарите и техните дами; разменяха се предизвикателства; изпитанията като по чудо завършваха с успех; дрънчаха брони, шушнеха ризници и честта винаги побеждаваше.

По начин, който той отначало не разбираше, тия приказки имаха връзка със стария дървен скрин до леглото на неговите родители, където бяха прибрани документите за семейното родословие. Там се криеха други истории, които приличаха по-скоро на уроци от училищните учебници — за херцозите на Британия, за ирландския клон на рода Пърси от Нортъмбърланд, за човека, който предвождал батальоните на генерал Пак при Ватерло и който бил чичо на онова бледо въсьчно същество, останало завинаги в паметта му. А с всичко това бяха свързани уроците по хералдика, които му даваше мама. Тя вадеше от кухненския шкаф големи картонени листове, изрисувани и оцветени от един негов лондонски вуйчо. Обясняваше му какво означават гербовете, после нареждаше: „Разтълкувай ми този щит!“ И също както при таблицата за умножение, той трябваше да изрежда: шеврони, звезди, риби, петолистници, сребърни полумесеци и тъй нататък.

У дома учеше и други заповеди, освен десетте, познати от църквата. Една от тях бе „Безстрашен пред силния, кротък пред слабия“, друга — „Благороден с жените от високо и ниско потекло“. Чувстваше, че те са по-важни, тъй като идваха пряко от мама; освен това изискваха практическо приложение. Артър не гледаше по-далеч от непосредственото си обкръжение. Жилището бе малко, парите оскъдни, майка му претоварена, баща му отнесен. Той отрано даде

детски обет, а знаеше, че обетът никога не се нарушава: „Когато остарееш, мамо, ще имаш кадифена рокля и златни очила и ще седиш на удобно кресло край камината.“ Артър виждаше началото на приказката — там се намираше в момента — и нейния щастлив завършек; засега му липсваше само средата.

Потърси идеи от своя любим автор, капитан Майн Рид. Прерови „Стрелкова част, или Приключенията на един офицер в Южно Мексико“. Изчете „Млади пътешественици“, „Военна пътека“ и „Конникът без глава“. Сега бизоните и индианците се смесваха в главата му с рицарите и пехотинците на генерал Пак. Любимата му книга на Майн Рид бе „Ловци на скалпове, или Романтични приключения в Северно Мексико“. Артър все още не знаеше как ще се сдобие със златните очила и кадифената рокля, но подозираше, че може би ще се наложи да предприеме рисковано пътешествие до Мексико.

джордж

Веднъж седмично майка му го води при своя вуйчо Компсън. Той живее наблизко, зад ниския гранитен бордюр, който Джордж не бива да пресича. Всяка седмица сменят цветята във вазата. Двайсет и шест години вуйчо Компсън е напътствал енорияшите си от Грейт Уайърли; сега душата му е в рая, а тялото му лежи в църковния двор. Майка му обяснява това, докато вади увехналите стръкчета, излива вмирисаната вода и слага нови, свежи цветя. Понякога разрешава на Джордж да ѝ помогне да наляят чиста вода. Казва му, че прекомерната скръб не е християнско чувство, но Джордж не разбира това.

След като маминият вуйчо заминал за рая, татко му заел неговото място. Най-напред се оженил за мама, след година получил енорията му, а след още година се родил Джордж. Така му разказват и цялата история е ясна, истинска и щастлива — както се полага. Мама непрестанно присъства в живота му, учи го да разпознава буквите и го целува за лека нощ; татко пък често отсъства, защото посещава старите и болните, пише проповедите си или ги чете. Домът на викария, църквата, сградата, където мама преподава на децата от неделното училище, градината, котката, кокошките, тревистата алея между дома на викария и църквата, църковният двор — това е светът на Джордж и той го познава добре.

В дома на викария цари тишина. Там има молитви, книги, ръкоделие. Не бива да викаш, да тичаш и да се цапаш. Огънят понякога издава малко по-силен шум, ножовете и вилиците също, ако не ги държиш както трябва; и братлето му Хорас вдига шум, когато се появява. Но това са изключения в един мирен и сигурен свят. За Джордж светът извън дома на викария изглежда изпълнен с неочаквани шумове и събития. На четиригодишна възраст го извеждат на разходка из полето и му показват крава. Плаши го не толкова големината ѝ или издутото виме, което се люшка пред очите му, колкото внезапният дрезгав рев, който животното издава без каквато и да било причина. Няма начин да е в добро настроение. Джордж избухва в плач, а баща му наказва кравата, като я удря с пръчка. После тя се извърта на една страна, вдига опашка и се изхожда. Джордж е смаян от това извержение, от странния пляскащ звук при падането му в тревата, от начина, по който събитията внезапно излизат от контрол. Но майчината ръка го дръпва настрани, преди да обмисли нещата докрай.

Не само кравата — или нейните многобройни приятели като коня, овцете и прасето — вдъхва на Джордж опасения спрямо света извън дома на викария. В този свят гъмжи от хора, които са стари, болни и бедни — все лоши неща, ако се съди по поведението и приглушения глас на баща му, когато се прибира; има и някакви съвсем неразбираеми личности, наричани миньорски вдовици. Момчетата отвъд стената са празнодумци, или още по-лошо, изпечени лъжци. Наблизо има и нещо, наречено мина, откъдето идват въглищата за печката. Той не е сигурен дали харесва въглищата. Те са миризливи, прашни и шумни, когато ги разбуташ, и трябва да се пазиш от техните пламъци; освен това у дома ги докарват едри, страховити мъже с кожени каски, които покриват и вратовете им. Когато външният свят затропа по вратата, Джордж обикновено подскача. Общо взето, той би предпочел да остане тук вътре с мама, с брат си Хорас и новата си сестричка Мод, додето му дойде времето да отиде в рая и да се срещне със стария вуйчо Компсън. Но подозира, че няма да му разрешат.

АРТЪР

Вечно се местеха — шест пъти през първите десет години на Артър. Семейството растеше, а жилищата сякаш ставаха все по-малки.

Освен него фамилията наброяваше по-голямата му сестра Анет, по-малките му сестри Лоти и Кони и малкия му брат Инес, а по-късно се родиха и Айда и Джулия, наричана Додо. Баща им го биваше да зачева деца — други две бяха починали, — но не и да ги изхранва. Ранното осъзнаване, че баща му никога не ще осигури за мама нужните удобства на стари години, укрепи още по-силно решението на Артър сам да се погрижи за тях.

Баща му — ако оставим настрана британските херцози — произхождаше от артистично семейство. Притежаваше талант и чудесни религиозни инстинкти, но беше нервен и с крехко телосложение. На деветнайсет години бе пристигнал от Лондон в Единбург; като помощник-земемемер в Шотландския градоустройствен отдел бе попаднал на твърде ранна възраст в едно доброжелателно, но често грубо и впиянчено обкръжение. Не напредна нито в Градоустройствения отдел, нито в литографската печатница „Джордж Уотърман и синове“. Беше кротък неудачник с меко лице зад буйна мека брада; за дълга имаше само най-обща представа и отдавна бе загубил пътеводната нишка в живота си.

Никога не стигаше до грубост или насилие; спадаше към сантименталните пияници с широки пръсти и склонност към самосъжаление. Често се прибираше у дома с олигавена брада, подкрепян от кочияши, чието упорито настояване да им се плати събуждаше децата; на другата сутрин окайваше съзливо и многословно своята неспособност да се грижи за онези, които обича тъй нежно. Една година пратиха Артър в пансион, за да не вижда поредния етап от упадъка на баща си; той обаче видя достатъчно, за да се убеди в укрепващото си разбиране какъв може и трябва да бъде един мъж. В майчините приказки за рицарство и романтика нямаше място за пияни илюстратори.

Бащата на Артър рисуваеше акварели и вечно възнамеряваше да припечели по нещо допълнително от продажбата на творбите си. Но щедрата му натура се намесваше неминуемо; той подаряваше рисунките на случайни познати или в най-добрия случай приемаше срещу тях няколко пенса. Понякога сюжетите на неговите картини бяха диви и страшни и често изваждаха на показ чувството му за хумор. Но най-много обичаше да рисува феи — с това и го помнеха хората.

ДЖОРДЖ

Пращат Джордж в селското училище. Сложили са му твърдо колосана яка с хлабава папийонка, за да закрива копчето, жилетка, закопчана чак до папийонката, и сако с високи, почти хоризонтални ревери. Другите момчета не са толкова спретнати: някои носят груби, домашно плетени пуловери или размъкнати сака, наследени от по-големите братя. Неколцина имат колосани яки, но само Хари Чарлсуърт е с папийонка като Джордж.

Майка му го е научила да познава буквите, баща му — да смята. През първата седмица той се озовава в дъното на класната стая. В петък ще бъдат изпитани и подредени по интелигентност: умните момчета ще седят отпред, глупавите отзад; наградата за успехите е да бъдеш по-близо до учителя, извор на мъдрост, знание и истина. Това е мистър Босток, който носи сако от туид и вълнена жилетка, а яката на ризата му е закрепена зад вратовръзката със златна игла. Мистър Босток никога не се разделя с кафявата филцова шапка и през часовете я слага на катедрата, сякаш не смее да я изпусне от поглед.

През междучасията момчетата излизат навън на така наречения двор — всъщност утъпкана ливада, откъдето през полето се разкрива изглед към далечната каменовъглена мина. Момчетата, които се познават отпреди, моментално почват да се бият, просто от нямане какво друго да правят. Джордж за пръв път вижда такова нещо. Както си зяпа, едно от най-грубите момчета на име Сид Хеншоу идва и застава пред него. Прави му маймунски физиономии, като разпъва с малките пръсти ъгълчетата на устата си, а с палците избутва ушите напред.

— Добър ден, казвам се Джордж.

Така са го учили да се представя. Но Хеншоу продължава да издава гърлени звуци и да мърда уши.

Някои момчета идват от фермите и Джордж има чувството, че долавя миризма на крави. Други са миньорски синове и говорят някак по-различно. Джордж научава имената на съучениците си: Сид Хеншоу, Артър Арам, Хари Боум, Хорас Найтън, Хари Чарлсуърт, Уоли Шарп, Джон Хариман, Албърт Йейтс...

Баща му казва, че ще си намери приятели, но той не знае как става това. Една сутрин на двора Уоли Шарп се приближава зад него и прошепва:

— Ти не си за тук.

Джордж се обръща.

— Добър ден, казвам се Джордж — повтаря той.

В края на първата седмица мистър Босток ги изпитва по четене, писане и смятане. Обявява резултатите в понеделник сутрин и тогава започва разместването. Джордж чете много добре от учебника пред себе си, но писането и смятането му понакуцват. Казват му да остане отзад. Не се представя по-добре и следващия, и по-следващия петък. Озовава се обкръжен от миньорски и фермерски хлапета, които не дават пет пари къде ще седят, дори предпочитат да са по-далече от мистър Босток, та да могат да вършат пакости. Джордж има чувството, че постепенно го прогонват от пътя, истината и живота.

Мистър Босток чука по черната дъска с парче тебешир.

— Това, Джордж, плюс това (чук) е равно на колко? (чук-чук).

В главата му е пълна мъгла и Джордж се опитва да налучка. „Дванайсет“, отговаря той, или пък „седем и половина“. Момчетата от предните редици избухват в смях, сетне и фермерските хлапета почват да им пригласят, щом разбират, че е сгрешил.

Мистър Босток въздъхва, клати глава и пита Хари Чарлсуърт, който винаги е на първия ред и непрестанно вдига ръка.

„Осем“, казва Хари, или пък „тринайсет и четвърт“, и мистър Босток обръща глава към Джордж, за да му покаже колко е глупав.

Един следобед, на връщане към дома на викария, Джордж се нааква. Майка му го съблича, вкарва го в банята, изкъпва го, пак го облича и го отвежда при татко. Но Джордж не може да обясни на баща си защо се държи като пеленаче, макар че скоро ще навърши седем години.

Това се повтаря и потретва. Родителите му не го наказват, но явното им разочарование от първородния син — глупав в училище, бебе на път за дома — е по-лошо от всяко наказание. Обсъждат нещата в негово присъствие.

— Детето е наследило тия нерви от теб, Шарлот.

— Във всеки случай не му никнат зъби.

— Настинката също отпада, сега е септември.

— Не е и от храната, на Хорас нищо му няма.

— Какво остава?

— В книгата се споменава само още една причина — уплахата.

— Джордж, страхуваш ли се от нещо?

Джордж гледа баща си, снежнобялата свещеническа якичка, надвисналото над него широко навъсено лице, устата, която изрича често неразбираеми истини от амвона на църквата „Св. Марко“, и черните очи, които сега му повеляват да признае истината. Какво може да каже? Наистина се бои от Уоли Шарп, Сид Хеншоу и още неколцина, но това ще е доносничество. Така или иначе, друго го плаши, и то много повече. Накрая казва:

— Страхувам се, че съм глупав.

— Джордж — отговаря баща му, — ние знаем, че не си глупав. С майка ти те научихме да четеш и да смяташ. Ти си умно момче. Добре смяташ у дома, но не и в училище. Можеш ли да ни кажеш защо?

— Не.

— Мистър Босток другояче ли ви преподава?

— Не, татко.

— Да не би да не се стараяш достатъчно?

— Не, татко. Мога да смятам от учебника, но не и от черната дъска.

— Шарлот, мисля, че трябва да го заведем в Бърмингам.

АРТЪР

Артър имаше чичовци, които наблюдаваха упадъка на брат си и съжеляваха неговото семейство. Решението им бе да пратят Артър да се учи при йезуитите в Англия. На девет години го качиха на влака в Единбург и той плака през целия път до Престън. През следващите седем години щеше да живее в Стоунхърст, с изключение на шест седмици всяко лято, когато се връщаше при мама и непрокопсания си баща.

Тия йезуити бяха дошли от Холандия, донасяйки своя учебна програма и методи за въдворяване на дисциплина. Обучението включваше седем области на познанието — природни явления, геометрия, основи на теологията, граматика, синтаксис, поезия и риторика, — като на всяка от тях се отделяше по една година. Присъстваше обичайната за частните училища рутинна програма, която редуваше Евклид, алгебра и класици, чиито премъдрости се вътълпяваха с много бой. Използваният инструмент — парче каучук с размерите и дебелината на подметка — също бе дошъл от Холандия и носеше популярното название Толи. Един удар по ръката, нанесен с

йезуитска целенасоченост, стигаше, за да подпухне и посинее цялата китка. Нормалното наказание за по-големите момчета се състоеше от девет удара по всяка ръка. След това грешникът едва успяваше да отвори вратата на кабинета, където се провеждаше екзекуцията.

Както обясниха на Артър, названието Толи идваше от латинска игра на думи. Fero — нося, понасям. Fero, ferre, tuli, latum. Tuli — понесох, значи Толи е онова, което понесохме всички, нали?

Хуморът беше също тъй груб, както и наказанието. Запитан как вижда бъдещето си, Артър призна, че смята да стане пътен инженер.

— Инженер може и да станеш — отвърна свещеникът, — но както те гледам, май по-скоро ще си безпътен.

Артър израсна и се превърна в едър буен юноша, който намираще утеха в училищната библиотека, а щастие — на игрището за крикет. Веднъж седмично се полагаше момчетата да пишат писма до възрастни и повечето приемаха това като допълнително наказание, но Артър го смяташе за награда. През този час изливаше пред майка си цялата си душа. Въпреки съществуването на Бог, Исус Христос, Библията, йезуитите и Толи най-верният и търсен авторитет си оставаше неговата дребна властна майчица. Тя беше експерт по всички въпроси — от долните дрехи до адския огън. „Носи фланеленото бельо на голо — съветваше го тя — и не вярвай във вечното наказание.“

Освен това, макар и не тъй целенасочено, тя го учеше как да открие пътя към популярността. Още от първите дни той започна да разправя на своите съученици романтичните рицарски истории, които някога бе чувал изпод вдигнатата бъркалка. През дъждовните свободни дни се качваше на някой чин, а публиката клякаше наоколо. Припомняйки си майчините умения, той знаеше как да понижава глас, как да разтегля историята, как да прекъсва в най-напрегнатия и страшен момент с обещание да продължи на другия ден. Тъй като беше едър и вечно гладен, приемаше сладкишите като основно заплащане за своите приказки. Но понякога млъкваше точно при кулминацията и продължаваше само ако някой го възнаградеше с ябълка.

Така откри дълбоката връзка между разказвачеството и удовлетворението.

джордж

Очният лекар не препоръчва очила за малки деца. По-добре очите на момчето да се нагодят по естествен път в течение на годините. Междувременно да бъде преместено на най-предните чинове. Джордж оставя фермерските хлапета зад гърба си и сяда до Хари Чарлсуърт, който редовно е пръв на контролните. Сега училището става разбираемо за Джордж; той вижда къде почуква тебеширът на мистър Босток и вече никога не се нааква на връщане към къщи.

Сид Хеншоу продължава да прави маймунски физиономии, но Джордж почти не забелязва тъпото хлапе, което мирише на крави и навярно дори не знае как се пише „крава“.

Един ден на двора Хеншоу връхлита срещу него, блъсва го с рамо и додето Джордж се опомни, му смъква папийонката и избягва. Джордж чува смях. Когато се връща в класната стая, мистър Босток го пита къде му е папийонката.

Това поставя Джордж в затруднение. Той знае, че не е редно да докарваш неприятности на съучениците си. Но знае също така, че още по-лошо е да лъжеш. Баща му е съвършено категоричен по въпроса. Започнеш ли да лъжеш, тръгваш по пътеката на греха и вече няма какво да те спре, докато палачът не стегне примката около шията ти. Не че казва точно това, но така си го представя Джордж. Значи не може да излъже мистър Босток. Започва да търси изход което може би също е лошо, оттам се започват лъжите — и накрая просто признава истината.

— Сид Хеншоу ме блъсна и ми я взе.

Мистър Босток извежда Хеншоу за косата, пердаши го, докато започне да вие, връща се с папийонката на Джордж и обяснява подробно на целия клас какво представлява кражбата. След училище Уоли Шарп препречва пътя на Джордж и докато той го заобикаля, отново повтаря:

— Ти не си за тук.

Джордж отписва Уоли Шарп като евентуален приятел.

Той рядко усеща онова, което му липсва. Семейството не участва в местния обществен живот, но Джордж не може да си представи какъв би бил този живот, камо ли пък по каква причина не могат или не желаят да се включат в него. Сам той никога не гостува на други момчета, тъй че не е в състояние да прецени как се вършат нещата

другаде. Съществуването му се върти в затворен кръг. Няма пари, ала не му и трябват — особено след като знае, че обичта към тях е в корена на всяко зло. Няма играчки, но и те не му липсват. Няма умения и зрение за игрите; никога не е подскачал на „дама“, а види ли летяща топка, неволно се свива. Приятно му е да играе по братски с Хорас, по-нежно с Мод и още по-нежно с кокошките.

Осъзнава, че повечето момчета имат приятели — знае за Давид и Ионатан от Библията, гледал е как в някой ъгъл на двора Хари Боум и Артър Арам скришом си показват какво имат в джобовете, — но това никога не се случва с него. Той ли трябва да направи първата крачка към сближаването или те? Във всеки случай обаче, макар че иска да се понрави на мистър Босток, той не проявява особено желание да се хареса на момчетата, седящи зад него.

Когато идва на чай — което се случва всяка първа неделя от месеца, — старата леля Стоунам, роднина на семейството, стърже шумно с чашата по чинийката и го разпитва през съсухрените си устни за приятелите му.

— Хари Чарлсуърт — неизменно отвръща Джордж. — Той седи до мен.

Третия път, когато дава същия отговор, тя шумно оставя чашата върху чинийката, навъсва се и пита:

— Някой друг?

— Останалите са смрадливи деца на фермери — отговаря той.

От погледа, който старата леля Стоунам хвърля към татко, Джордж разбира, че е казал нещо нередно. Преди вечеря баща му го вика в кабинета. Той стои зад бюрото и от лавиците отзад го подкрепя цялата мощ на вярата.

— Джордж, на колко години си?

Разговорите с татко често започват така. И двамата знаят отговора, но все пак Джордж е длъжен да го даде.

— На седем, татко.

— На тази възраст могат да се очакват известни признаци на разум и разсъдливост. Затова нека те питам нещо, Джордж. Смяташ ли, че в очите на Господ ти си по-важен от онези момчета, които живеят във ферми?

Джордж отлично разбира, че верният отговор е „не“, но нещо го спира. Все пак едно момче, което живее в дома на свещеника на

енорията, момче, чийто баща — наследил брата на дядо му по майчина линия — е викарий, би трябвало да е по-важно за Господа от някакво си хлапе, което никога не ходи на църква и е тъй глупаво и жестоко като Хари Боум, нали?

— Не — изрича той.

— А защо наричаш тия момчета смрадливи?

Сега вече правилният отговор не е толкова ясен. Джордж обмисля положението. Учили са го, че верният отговор трябва да е правдив.

— Защото са такива, татко.

Баща му въздъхва.

— И ако е тъй, Джордж, то защо?

— Какво „защо“, татко?

— Защо са смрадливи?

— Защото не се къпят.

— Не, Джордж, ако са смрадливи, то е, защото са бедни. Ние сме щастливци, че можем да си позволим сапун и чисто бельо, че имаме баня и не живеем в непосредствена близост с добитъка. Те са смирените хора, кротките на тая земя. А кажи ми, кого люби повече Бог, кротките на земята или ония, що са изпълнени с греховна гордост?

Този въпрос е по-лесен, макар Джордж да не е напълно съгласен с отговора.

— Кротките на земята, татко.

— Блажени са кротките, Джордж. Знаеш какво се казва в Библията^[2].

— Да, татко.

Но нещо в Джордж се бунтува срещу този извод. Той не смята, че Хари Боум и Артър Арам са от кротките. Нито пък може да повярва, че като част от Божия извечен план за Неговото творение Хари Боум и Артър Арам в крайна сметка ще наследят земята. Та те са просто едни смрадливи селски хлапета.

АРТЪР

От Стоунхърст предложиха на Артър да го освободят от училищна такса, ако избере да стане свещеник; мама обаче отхвърли предложението. Артър беше амбициозен и имаше лидерска дарба, вече го гласяха за капитан на отбора по крикет. Но майка му не

възнамеряваше да посвети нито едно от децата си на духовното поприще. Колкото до самия Артър, той знаеше, че не ще успее да осигури обещаните златни очила, кадифена рокля и кресло край камината, ако се обрече на живот в бедност и послушание.

По негова преценка йезуитите бяха свестни хора. Те смятаха човешката същност за изначално слаба и тяхното недоверие му се струваше напълно оправдано; стигаше само да погледне собствения си баща. Освен това те разбираха, че греховността започва отрано. Никога не позволяваха на момчетата да остават насаме; по време на разходките винаги ги придружаваше преподавател, а нощем из спалните помещения неизменно обикаляше призракен силует. Постоянният надзор можеше да подрони самоуважението и чувството за самостоятелност, но пък за сметка на това свеждаше до минимум проявите на неморалност и диващина, срещани в другите училища.

Общо взето, Артър вярваше, че Бог съществува, че грехът изкушава момчетата и че отците имат правото да ги бият с Толи. Но станеше ли дума за конкретни догми на вярата, той спореше тайничко със своя приятел Партридж. Партридж го бе впечатлил, когато, застанал на втора позиция, посрещна една от най-бързите топки на Артър, пъкна я светкавично в джоба си и се завъртя, сякаш гледаше накъде е отхвъркнала. Той обичаше да си прави майтап с другите ученици, и то не само на игрището за крикет.

— Знаеш ли, че доктрината за Непорочното зачатие е приета за религиозна догма едва през 1854 година?

— Мен ако питаш, доста късничко, Партридж.

— Представи си само. Църквата обсъжда този въпрос от векове и през цялото това време не е било ерес да отречеш Непорочното зачатие. Е, вече е ерес.

— Хммм.

— Да се чуди човек как тъй изведнъж Рим е решил да омаловажи участието на Йосиф.

— Внимавай, мой човек.

Но Партридж вече разчепкваше доктрината за папската непогрешимост, обявена само преди пет години. Защо всички негови предшественици от миналите векове тихомълком да се вкарват в редиците на грешното човечество, а сегашните и бъдещите да получат ореола на съвършенството? Защо наистина, подкрепяше го Артър.

Защото, отвърщаше Партридж, изобщо не става дума за теология, а за църковна политика. Всичко е свързано с присъствието на влиятелни йезуити в най-висшите ватикански кръгове.

— Пратен си да ме изкушаваш — заявяваше понякога Артър.

— Напротив. Пратен съм да укрепя вярата ти. Да мислим със собствените си глави в лоното на църквата, това е пътят на истинското покорство. Всеки път, когато се чувства заплашена, църквата реагира чрез налагане на по-строга дисциплина. Това дава резултати в краткосрочен план, но не и в дългосрочен. Също като Толи. Днес те пердшат, значи няма да правиш пакости утре или вдругиден. Но да бъдеш послушен през целия си живот само заради спомена за Толи е пълна глупост, нали?

— Не и ако върши работа.

— Но след година-две ние ще напуснем това място. Толи няма да съществува. Трябва да сме готови да устояваме на греха и престъплението чрез гласа на разума, а не чрез страха от физическа болка.

— Някои момчета едва ли биха чули гласа на разума.

— Тогава е ред на Толи, разбира се. Същото се отнася и до външния свят. Много ясно, че трябва да има затвори, каторги и палачи.

— Но от какво е заплашена църквата? Тя ми се струва могъща.

— От науката. От разпространението на скептични учения. От загубата на папските държави. От загубата на политическо влияние. От идващия двайсети век.

— Двайсети век. — Артър се позамисли. — Не мога да мисля чак дотам. Когато почне новият век, вече ще съм на четирийсет.

— И капитан на английския отбор.

— Едва ли, Партридж. Но във всеки случай няма да съм свещеник.

Артър не осъзнаваше отслабването на вярата си. Ала свободното мислене в рамките на църквата бързо прерасна в свободомислие извън тези рамки. Откри, че разумът и съвестта му невинаги приемат онова, което се поставя пред тях. През последната му година в училището дойде да проповядва отец Мърфи. Възправен на амвона, свиреп и червендалест, проповедникът заплашваше с неминуемо и гарантирано вечно проклятие всички, които останат извън църквата. Независимо дали грехът им идваше от порочност, злонамереност или обикновено

невежество, последиците бяха едни и същи: неминуемо и гарантирано вечно проклятие. Следваше панорамно описание на адските мъки и ужаси, съчинено специално за да накара момчетата да се гърчат от страх; Артър обаче бе престанал да им обръща внимание. Мама му бе казала какво е истинското положение и сега той гледеше извисения отец Мърфи като разказвач, на когото вече не вярваше.

ДЖОРДЖ

Мама преподава в неделното училище, то е в сградата до дома на викария. Тухлената зидария е оформена на ромбовидни шарки и тя казва, че ѝ напомняли плетено покривало от остров Феър. Джордж не разбира това, само се чуди дали има нещо общо с покрива от Библията. Цяла седмица чака да дойде време за неделното училище. Грубите момчета не идват — те гърчат презглава из полята, ловят зайци, лъжат и изобщо вървят по най-правия път към вечното проклятие. Мама го е предупредила, че в клас ще се държи с него точно както с всички останали. Джордж разбира защо: защото тя показва на всички — еднакво — пътя към рая.

Мама им разказва вълнуващи истории, които Джордж следи с лекота: за Даниил в лъвовата яма, за горящата огнена пещ. Но други се оказват по-трудни. Христос поучава с притчи, а Джордж открива, че не харесва притчите. Ето например притчата за плевелите и житото. Джордж разбира как врагът е посял плевели между житото и че не бива да плевеш плевелите, за да не изскубнеш с тях и житото — макар да не е съвсем сигурен, защото често вижда как мама плеви градината в дома на викария, а нима тя не го прави именно тъй — преди да избуят и да напълнят целия двор? Но дори ако загърби този проблем, по-нататък не може да мръдне. Знае, че става дума за нещо съвсем различно — нали точно затова е притча, — но така и не проумява какво може да е то.

Разказва на Хорас за житото и плевелите, но Хорас дори не знае какво представляват плевелите. Хорас е с три години по-малък от Джордж, а Мод — с три години по-малка от Хорас. Като най-малка, и то момиче, Мод е по-слаба от двете момчета. Казват им, че са длъжни да я закрилят. Не се уточнява какво точно значи това; изглежда, че важното е да не я тормозят — да не я боцкат с пръчки, да не ѝ дърпат косата и да не крещят в лицето ѝ, както обича да прави Хорас.

Но Джордж и Хорас се оказват слаби закрилници. Докторът започва да идва и редовните му прегледи хвърлят семейството в тревога. При всяко негово посещение Джордж се чувства виновен и гледа да стои по-надалеч, та да не го посочат като главна причина за болестта на сестра му. Хорас не изпитва подобна вина и жизнерадостно пита дали може да отнесе горе чантата на доктора.

Когато Мод навършва четири години, бива решено, че е твърде крехка, за да я оставят самичка през нощта, и че тия нощни грижи не могат да се поверят нито на Джордж, нито на Хорас, нито дори и на двамата заедно. Тя ще спи в стаята на мама. Същевременно бива решено Джордж да спи при баща си, а Хорас да разполага с цялата детска стая. Джордж е вече на десет години, а Хорас на седем; може би смятат, че момчетата приближават греховната възраст и не бива да се оставят заедно. Не им дават обяснение, а и те не задават въпроси. Джордж не пита дали настаняването му в бащината стая е наказание или награда. Просто така стоят нещата и думите са излишни.

Джордж и баща му се молят заедно, коленичили един до друг на безукорно измития дъсчен под. После Джордж си ляга, а баща му заключва вратата и гаси лампата. Докато заспива, Джордж понякога си мисли за пода и за това, че душата му трябва да бъде изчистена с четка като дъските.

Татко не заспива лесно, често се случва да стене и хъхри. Понякога призори, докато утрото се прокрадва покрай завесите, той изпитва момчето.

— Джордж, къде живееш?

— В дома на викария, в Грейт Уайърли.

— А къде е това?

— В Стафордшър, татко.

— А къде е това?

— В Централна Англия, татко.

— А какво представлява Англия?

— Англия е пулсиращото сърце на империята, татко.

— Добре. А кое е кръвта, която тече по вените и артериите на империята, за да стигне и до най-далечния бряг?

— Англиканската църква.

— Добре, Джордж.

След известно време татко пак почва да стене и хъхри. Джордж гледа как ръбовете на завесите се очертават все по-ясно. Лежи и си мисли за вени и артерии, изпънати като червени линии по картата на света, за да свържат Британия с всички места, оцветени в розово: Австралия, Индия, Канада и безброй острови, пръснати като точки къде ли не. Мисли си за тръби, положени по океанското дъно като телеграфни кабели. Мисли си за кръв, която бълбука по тези тръби и избликва в Сидни, Бомбай и Кейптаун. Кръвни връзки — чувал е този израз. Слушайки туптенето на кръвта в ушите си, той отново се унася в дрямка.

АРТЪР

Артър взе матурата с пълно отличие; но тъй като беше едва на шестнайсет, го пратиха за още една година при йезуитите в Австрия. Във Фелдкирх го посрещна по-мек режим, който позволяваше пиене на бира и отопление в спалните помещения. Имаше дълги разходки, при които нарочно пращаха английските ученици в компанията на немскоговорещи момчета, принуждавайки ги по този начин да усвояват езика. Артър се самоназначи за редактор и единствен сътрудник на „Фелдкирхиан Газет“ — ръкописно издание за наука и литература. Освен това играеше футбол на кокили и се учеше да свири на туба — инструмент, който се омотаваше на два пъти около гърдите и издаваше звуци като тръбите на Страшния съд.

След завръщането си в Единбург той узна, че баща му е настанен в болница с официална диагноза епилепсия. Вече нямаше да има приходи, дори и дребни монети от неговите акварели с танцуващи феи. Затова най-голямата сестра Анет вече беше в Португалия, където работеше като гувернантка; Лоти скоро щеше да отиде при нея и двете щяха да пращат пари у дома. Другата възможност за мама бе да вземе наематели. Артър се почувства притеснен и засегнат. Тъкмо майка му не биваше да слиза до нивото на някаква си обикновена хазяйка.

— Но, Артър, ако хората не пускаха наематели, баща ти никога нямаше да се засели при баба Пак и аз никога нямаше да го срещна.

За Артър това звучеше като още по-силен аргумент срещу наемателите. Той знаеше, че не му е разрешено да критикува баща си по какъвто и да било начин, затова си премълча. Но беше чиста

нелепост да се твърди, че мама не е можела да направи по-добър избор.

— А ако това не бе станало — продължи тя, като му се усмихваше с онези сиви очи, срещу които той не можеше да се опълчи, — не само нямаше да го има Артър, но нямаше да ги има и Анет, Лота, Кони, Инес и Айда.

Нямаше как да се спори с този непреодолим метафизичен парадокс. Артър съжаляваше, че Партридж не е тук да му помогне в обсъждането на въпроса: можеш ли да останеш същият или поне почти същият, ако имаш друг баща? Ако не, следваше, че и сестрите му нямаше да са същите, особено Лота, която той обичаше най-много, макар да казваха, че Кони била най-хубава. Смътно можеше да си представи себе си различен, но мозъкът му просто нямаше сили да промени Лота дори на йота.

Артър навярно би приел по-охотно решението на майка си за подобряване на финансовото им положение, ако още не бе видял първия ѝ наемател. Брайън Чарлс Уолър — само с шест години по-голям от Артър, но вече дипломиран лекар. Освен това поет с публикации, на чийто чичо бе посветен романът „Панаир на суетата“. Артър не възразяваше против факта, че човекът е начетен, дори високо образован; приемаше и това, че е пламенен атеист; не можеше да се примири обаче с неговия небрежен чар. С начина, по който каза: „Значи това е Артър“, и му протегна ръка. С непоколебимата му увереност, че винаги е на крачка пред другите. С обичая му да носи редовно двата си лондонски костюма и да изпъстря речта си с общи приказки и епиграми. С поведението му към Лота и Кони. С поведението му към мама.

Уолър се държеше по същия небрежно чаровен начин и с Артър, макар че това не се харесваше на едрия, тромав и упорит доскорошен ученик, току-що пристигнал от Австрия. Преструваше се, че го разбира, макар самият Артър да не се разбираше, докато стоеше край собствената си камина и се чувстваше тъй нелепо, сякаш отново бе нахлузил тръбите на тубата около гърдите си. Искаше му се да надуе инструмента в мощен протестен рев, особено когато Уолър се мъчеше да надникне в душата му, и — което бе най-досадното — да приеме откритото там на сериозно, но не чак толкова и да се усмихне, като че всички тия вълнения са нещо нормално и незначително.

Прекалено чаровен и прекалено небрежен беше, по дяволите.

ДЖОРДЖ

Откакто Джордж се помни, в дома на викария винаги е имало прислужница — невзрачно момиче за всичко, което чисти, бърше прах, лъска, пали камината, стърже решетката и се грижи да има топла вода. Прислужниците се сменят почти всяка година — някои се омъжват, други заминават за Канок, Уолсол или дори за Бърмингам. Джордж никога не им е обръщал внимание, а сега, когато всеки ден пътува с влак до училището в Руджли и обратно, ги забелязва още по-рядко.

Доволен е, че се отърва от селското училище, от глупавите фермерски хлапета и миньорските синове с техния странен говор, чиито имена скоро забравя. В Руджли момчетата са, общо взето, по-светни, а учителите смятат, че е полезно да си интелигентен. Хари Чарлсуърт учи в Уолсол и напоследък двамата само си кимат, когато се срещат. Учението на Джордж, семейството му, вярата и всички произтичащи от тях задължения — това е важното. За останалото тепърва ще има време.

През един съботен следобед Джордж е повикан в бащиния кабинет. Върху писалището лежи разгърнат голям библейски справочник, а до него има записки за утрешната проповед. Татко изглежда тъй, сякаш стои на амвона. Ако не друго, Джордж поне може да се досети какъв ще е първият му въпрос.

— На колко години си, Джордж?

— На дванайсет, татко.

— Възраст, когато би трябвало да притежаваш известно благоразумие и дискретност.

Джордж не знае дали това е въпрос, така че предпочита да замълчи.

— Джордж, Елизабет Фостър се оплаква, че я гледаш странно.

Това го озадачава. Елизабет Фостър е новата прислужница, която е при тях само от няколко месеца. Носи униформа също като предишните.

— Какво има предвид, татко?

— А според теб какво има предвид?

Джордж се замисля.

— Нещо греховно ли?

— И ако е тъй, какво би могло да бъде?

— Единственият ми грях, татко, е, че почти не я забелязвам, макар да знам, че е част от Божието творение. Разговарял съм с нея не повече от два пъти, когато се е случвало да ми размести нещата. Нямам причини да я гледам.

— Никакви ли, Джордж?

— Съвършено никакви, татко.

— Тогава ще ѝ кажа, че е глупаво и злонравно момиче, което ще бъде уволнено, ако ни даде друг повод за недоволство.

Джордж е нетърпелив да се захване с латинските глаголи и изобщо не се интересува какво ще стане с Елизабет Фостър. Дори не се пита дали е греховно да не го интересува какво ще стане с нея.

АРТЪР

Решиха Артър да учи медицина в Единбургския университет. Той беше съвестен и трудолюбив; след време навярно щеше да придобие онази флегматичност, която вдъхва доверие на пациентите. Артър подкрепяше идеята, макар да имаше известни съмнения относно произхода ѝ. Мама бе предложила медицината в едно писмо до Фелдкирх, изпратено само месец след идването на доктор Уолър в дома им. Чисто съвпадение? Надяваше се да е тъй; никак не му се искаше да си представи как мама обсъжда неговото бъдеще с този натрапник. Нищо, че беше — както непрестанно му напомняха хората — дипломиран лекар и поет с публикации. Нищо, че чичо му се споменава в посвещението на „Панаир на суетата“.

Освен това, дявол да го вземе, изглеждаше прекалено нагласено, че тъкмо Уолър предлагаше да го подготви за получаване на стипендия. Артър прие с неохота, за което мама здравата го накастри, когато останаха насаме. Той вече стърчеше над нея, а косата ѝ бе загубила някогашния си блясък и почваше да побелява там, където минаваше зад ушите; ала сивите ѝ очи, тихият глас и авторитетът, звучащ в него, запазваха предишната си власт.

Уолър се оказа отличен наставник. Двамата заедно се вкопчиха в класиците и отправиха погледи към стипендията „Гриърсън“: четирийсет лири годишно през време на двегодишното обучение щяха да бъдат ценна помощ за семейството. Когато писмото пристигна и всички го обсипаха с единодушни похвали, Артър почувства, че това е

първият му реален успех, първата истинска отплата за дългите години на майчина саможертва. Имаше целувки и ръкостискания; нали си бяха момичета, Лоти и Кони изпаднаха в нелепа сантименталност и се заплакаха; Артър пък в миг на великодушие реши да отхвърли подозренията си спрямо Уолър.

Няколко дни по-късно Артър отиде в университета да си получи наградата. Прие го дребен смутен служител, чийто официален пост така и не се изясни. За жалост получило се недоразумение. Още не било ясно как се е стигнало до него. Чиновническа грешка навярно. Стипендията „Гриърсън“ била само за студенти в областта на изкуствата. Изобщо не е трябвало да приемат молбата на Артър. Занапред щели да вземат мерки и тъй нататък, и тъй нататък...

Но има и други стипендии и награди, изтъкна Артър — не били една и две. Навярно биха могли да му дадат някоя от тях в замяна. Е, да, би могло на теория; и дори следващата стипендия в списъка е достъпна за студенти по медицина. За жалост тя вече е присъдена. Както впрочем всички искат, нали.

— Но това е пладнешки обир — викна Артър. — Пладнешки обир!

Да, наистина, много печално. Може би има начин да се уреди нещо.

И след седмица нещото бе уредено. Артър получи утешителна награда от седем лири от някакъв забравен фонд, които властите благосклонно бяха решили да му предоставят.

Това бе първата му среща с неправдата. Когато го биеха с Толи, рядко се случваше да е без причина. Когато отведоха баща му, това нарани сърцето на сина, ала той не можеше да твърди, че неговият баща е безупречен — имаше трагедия, но не и неправда. Но това... това! Всички бяха единомдушни, съгласни, че има основания да съди университета. Щеше да ги съди и да си получи стипендията. Наложил се доктор Уолър да го убеди колко е неразумно да съди институцията, на която разчита за бъдещото си образование. Не му оставаше нищо друго, освен да преглътне гордостта си и да понесе разочарованието по мъжки. Артър прие този призив към мъжествеността, в която тепърва навлизаше. Но утешителните приказки, които уж приемаше за чиста монета, само минаваха покрай ушите му. Всичко в него вреше и кипеше като късче от ада, в който вече не вярваше.

Необичайно е бащата на Джордж да го заговоря, след като са се помолили и лампата е загасена. Полага се да размишляват над смисъла на изреченото, докато потъват в лоното на Божия сън. Откровено казано, Джордж е по-склонен да размишлява над утрешните уроци. Не му се вярва Бог да приеме това за грях.

— Джордж — казва внезапно баща му, — забелязвал ли си някой да се навърта около нашия дом?

— Днес ли, татко?

— Не, не днес. Изобщо. Напоследък.

— Не, татко. Защо ще се навърта някой?

— Аз и майка ти получаваме анонимни писма.

— От тия, дете се навъртат ли?

— Да. Не. Искам да ми докладваш всичко подозрително, Джордж. Например ако някой пъкне нещо под вратата. Или ако се мотае наблизно.

— От кого са тези писма, татко?

— Анонимни са, Джордж. — Дори и в тъмното момчето усеща раздражението на баща си. — Анонимни. С изрази на гръцки и латински. Без име.

— Какво пише в тях, татко?

— Грозни неща. За... за всички.

Джордж знае, че е редно да се разтревожи, но всичко му се струва твърде вълнуващо. Разрешено му е да си играе на детектив и той не пропуска нито една възможност, стига да не пречи на учението. Наднича иззад дърветата; крие се в килерчето под стълбището, за да гледа входната врата; наблюдава поведението на посетителите в дома; чуди се дали би могъл да си купи лупа, а може би и далекоглед. Не открива нищо.

И не знае кой почва да драска с тебешир скверни думи за неговите родители по хамбара на мистър Хариман и пристройката на мистър Арам. Щом ги изтрият, думите тайнствено изникват отново. Не казват на Джордж какво е написано. Един ден той заобикаля отдалече, както правят най-добрите детективи, и се промъква до хамбара на мистър Хариман, но вижда само обикновена стена със засъхващи влажни петна.

— Татко — прошепва Джордж, след като лампата изгасва. Предполага, че това е разрешеното време за разговори на тия теми. — Имам идея. Мистър Босток.

— Какво искаш да кажеш?

— Мистър Босток има много тебешир. Винаги си носи тебешир.

— Вярно, Джордж. Но мисля, че можем спокойно да елиминираме мистър Босток.

Няколко дни по-късно майката на Джордж си навяхва китката и я превързва с муселин. Моли Елизабет Фостър да напише вместо нея поръчката до месаря; но вместо да прати прислужницата с бележката при мистър Грийнсил, тя я отвежда при бащата на Джордж. След бързо сравнение със съдържанието на едно заключено чекмедже Елизабет Фостър е уволнена.

По-късно се налага татко да отиде да обясни всичко на съдиите в Канок. Джордж тайничко се надява да повикат за свидетел и него. След като се връща, татко обяснява, че клетото момиче обявило цялата работа за глупава шега и получило строго нареждане да се държи прилично.

Елизабет Фостър повече не се мярка в градчето и скоро пристига нова прислужница. Джордж има чувството, че е могъл да се справи по-добре с ролята на детектив. И много му се иска да узнае какво е било надраскано с тебешир по хамбара на мистър Хариман и пристройката на мистър Арам.

АРТЪР

Ирландец по потекло, шотландец по рождение, въведен в римокатолическата вяра от холандски йезуити, Артър стана англичанин. Английската история го вдъхновяваше; английските свободи му вдъхваха гордост; английският крикет го правеше патриот. А най-великата епоха в английската история — а тя предлага немалък избор — беше четиринайсети век: време, когато английският стрелец с лък е властвал над полесраженията, а кралете на Франция и Шотландия са държани като пленници в Лондон.

Но той така и не забрави историите, разказвани изпод вдигнатата бъркалка за каша. За Артър коренът на английската същина се криеше в отдавна отминалия очарователен и сътворен с фантазия свят на рицарството. Нямаше по-верен рицар от сър Кей, по-храбър и влюбчив

от сър Ланселот, по-добродетелен от сър Галахад. Нямаше по-предани влюбени от Тристан и Изолда, по-прекрасна и по-невярна съпруга от Гуинивийър. И, разбира се, нямаше по-храбър и благороден крал от Артур.

Християнските добродетели можеха да се прилагат от всекиго, бил той смирен бедняк или висш благородник. Но рицарството беше прерогатив на силните. Рицарят защитаваше своята дама; силният помагаше на слабия; честта беше онова нещо в живота, заради което си готов да умреш. За жалост пред един току-що дипломиран лекар не се разкриваха много възможности за търсене на Светия Граал или рицарски подвизи. В модерния свят на бърмингамските фабрики и бомбетата самата идея за рицарството често изглеждаше принижена до нивото на елементарно спортменство. Но Артър прилагаше рицарския кодекс при всяка възможност. Той беше човек на думата; подпомагаше бедните; пазеше се от низки чувства; отнасяше се към жените почтително; имаше дългосрочни планове за спасяване на майка си от мизерията. Тъй като четиринайсети век за съжаление бе приключил и той самият не беше прекрасният рицар Уилям Дъглас, лорд Лидсдейл, нямаше начин да стори нещо повече засега.

Именно рицарските закони, а не учебниците по физиология ръководеха първите му опити за сближаване с нежния пол. Той беше достатъчно симпатичен, за да привлича жените, и склонен към бурни флиртове; веднъж гордо уведоми мама, че е почтено влюбен в пет жени едновременно. Тия отношения изглеждаха доста различни от момчешките приятелства в училището, но поне някои правила оставаха същите. Ако харесваш някоя девойка, избираш ѝ прякор. Ето например Елмор Уелдън: хубаво жизнерадостно създание, с което той енергично флиртува седмици наред. Нарече я Елмо, намек за огньовете на свети Елм — тия магически светлини, забелязвани по мачтите и ноковете на корабите по време на буря. Обичаше да си представя, че е моряк сред страховитите вихри в морето на живота, а тя озарява мрачните небеса пред него. Всъщност дори едва не се сгоди за Елмо, но след известно време размисли.

По това време силно го тревожеха и някои странни нощни явления, за които не се споменава в „Смъртта на Артур“. Влажните петна по чаршафите сутрин определено не се връзваха с рицарските мечти и сънища; не се връзваха и с идеите какъв трябва да е един мъж

или какъв би могъл да бъде, ако отправи в тази насока ума и силата си. Артър се помъчи да овладее своето нощно „аз“ чрез повишено физическо натоварване. Вече се занимаваше с бокс, крикет и футбол. Сега почна да играе и голф. Докато дребните душици се ровеха из скверното, той четеше „Уиздън“, алманаха по крикет.

Започна да праща разкази до списанията. Отново се превръщаше в някогашното момче, стъпило на училищния чин, което с уменията да преправя гласа си омайва своята публика. Пишеше истории, каквито обичаше да чете — това му се струваше най-разумният подход към писателската игра. За сцена на приключенията избираше далечни земи, където често се намират заровени съкровища, а местното население се състои главно от коварни злодеи и беззащитни девизи. За описваните от него рисковани мисии подхождаше само определен тип герои. Като начало отпадаха всички слаботелесни и склонните към самосъжаление или алкохолизъм. Бащата на Артър не бе изпълнил рицарския си дълг към мама, та сега с тази задача трябваше да се нагърби синът му. Не можеше да я спаси с методите от четиринайсети век, значи трябваше да използва наличните средства от днешната прозаична епоха. Щеше да пише разкази — щеше да я спаси, описвайки въображаеми чужди спасения. Тези описания щяха да му донесат пари, а парите щяха да свършат останалото.

джордж

До Коледа остават две седмици. Сега Джордж е на шестнайсет години и вече не усеща предпразничната тръпка както някога. Знае, че раждането на Спасителя е неоспорима истина, чествана всяка година, но е загърбил трепетната възбуда, която все още владее Хорас и Мод. Не споделя и тривиалните надежди, изразявани най-открито от някогашните му съученици в Руджли — да получи някакъв лекомислен подарък; за подобни неща няма място в дома на викария. Освен това съучениците му всяка година копнеят за сняг и дори принизяват вярата с молитви да завали.

Джордж не се интересува от кънки, шейни или правене на снежни човеци. Вече е поел по пътя на бъдещата си кариера. Завършил е гимназията и учи право в бърмингамския колеж „Мейсън“. Ако се постарее и издържи първия изпит, ще стане помощник-юрист. След пет години стаж ще дойдат последните изпити и тогава ще стане

адвокат. Представя си как седи зад бюрото, отрупано с тежки правни томове в кожена подвързия, облечен в строг костюм с жилетка, между чиито джобчета е провиснал златният ланец на часовника. Представя си, че всички го уважават. И задължително носи цилиндър.

Вече притъмнява, когато той се прибира у дома в късния следобед на 12 декември. Докато посяга към входната врата, забелязва някакъв предмет на стъпалото. Навежда се, после кляка да го огледа по-внимателно. Предметът се оказва голям ключ, хладен на допир и тежък в дланта му. Джордж няма представа откъде е дошъл. Ключовете за дома на викария са много по-малки; също и този за неделното училище. И ключът за църквата е различен; а това тук не прилича и на ключ за някаква селска къща. Но тежестта му подсказва, че е предназначен за сериозни цели.

Отнася го при баща си, който е не по-малко озадачен.

— На стъпалото, казваш?

Поредният въпрос, на който баща му вече знае отговора.

— Да, татко.

— И не си видял кой го е сложил там?

— Не.

— А на идване откъм гарата не срещна ли някого?

— Не, татко.

Изпращат ключа с бележка до полицейския участък в Хеднесфорд и три дни по-късно, когато Джордж пак се връща от колежа, сержант Ъптън седи в кухнята. Татко все още е на обиколка из енорията; мама тревожно чака. На Джордж му хрумва, че може да има награда за намирането на ключа. В някоя от историите, които обичаха да четат момчетата от училището в Руджли, ключът би отворил банков сейф или сандък със съкровище, а сетне героят би трябвало да потърси омачкана карта с кръстче на нея. Джордж не си пада по този тип приключения, винаги са му се стрували твърде невероятни.

Сержант Ъптън е червендалест мъж с телосложение на ковач; черната униформа от шевиот стяга тялото му и може би е причина да се задъхва. Той оглежда Джордж от глава до пети и кимва дълбокомислено.

— Значи ти си младежът, дето е намерил ключа?

Джордж се сеща за опитите да си играе на детектив, когато Елизабет Фостър драскаше по стените. Сега има нова загадка, но този

път с участието на полицаи и бъдещ адвокат. Това му се струва не само вълнуващо, но и далеч по-уместно.

— Да. Лежеше на стъпалото.

Сержантът не реагира, само продължава да кима. Явно е притеснен, затова Джордж се опитва да му помогне.

— Има ли награда?

Сержантът като че се изненадва.

— Това пък що за въпрос беше? Тъкмо ти да питаш за награда.

Джордж си прави извода, че награда няма да има. Може би полицаят е дошъл само да го поздрави за намирането на загубена собственост.

— Разбрахте ли откъде е?

Ъптън не отговаря и на този въпрос. Вместо това вади бележник и молив.

— Име?

— Знаете името ми.

— Име, казах.

Джордж си мисли, че сержантът определено би могъл да е малко по-учтив.

— Джордж.

— Да. Продължавай.

— Ърнест.

— Продължавай.

— Томпсън.

— Продължавай.

— Знаете фамилията. Същата като на баща ми.

— Рекох ти да продължаваш, нахален младок.

— Ейдълджи.

— А, да — казва сержантът. — А сега мисля, че ще е най-добре да ми го продиктуваш по букви.

АРТЪР

Бракът на Артър, също като съзнателния му живот, започна със смърт.

Той завърши медицина; поработи по заместване в Шефийлд, Шропшър и Бърмингам; после постъпи като корабен лекар на китоловния параход „Хоуп“. Потеглиха от Питърхед към арктическите

ледени полета да търсят тюлени и всичко друго, което може да се преследва и убива. Работата на Артър се оказа лека и тъй като беше нормален младеж, склонен охотно да си пийва, а при необходимост и да се бие, той бързо спечели доверието на екипажа; освен това падаше в морето толкова често, че му лепнаха прякора Великия северен гмуркач. И като всеки нормален британец обичаше добрия лов; трофеите му през това плаване възлязоха на петдесет и пет тюлена.

Когато слизаха върху безкрайните ледове да избиват тюлени, той не изпитваше почти нищо друго, освен мощен дух на мъжко съперничество. Но един ден нападнаха гренландски кит и това се оказа съвсем различно от всичките му досегашни преживявания. Да ловиш съомга може и да е кралско забавление, но когато арктическата ти плячка тежи повече от крайградска вила, вълнението е несравнимо. Само от една ръка разстояние Артър видя как окото на кита — за негово смайване не по-голямо от окото на бик — бавно помръква и гасне.

Мистерията на жертвата предизвика някаква промяна в начина му на мислене. Той продължаваше да отстрелва патици в снежното небе и се гордееше с точността си; ала отвъд гордостта се спотайваше чувство, което смътно долавяше, но не можеше да удържи. Всяка свалена птица носеше в стомаха си камъчета от земи, ненанесени на картата.

Сетне той се насочи на юг — отплава с „Маюмба“ от Ливърпул за Канарските острови и западното крайбрежие на Африка. Корабните пиянства продължаваха, но боевете вече се водеха само на масата за бридж и дъската за крибидж. Ако съжаляваше, че е сменил моряшките ботуши и раздърпаното облекло на китоловец с позлатените копчета и официалната униформа на пътническия кораб, то поне женската компания го утешаваше. Една вечер дамите му погодиха номер, като сгънаха чаршафа му така, че да не може да простре крака на леглото; на другата вечер той не пропусна да си отмъсти, като пъхна в нощницата на една от тях летяща риба.

Завърна се на сушата помъдрял и с опит. Откри лекарска практика в Саутсий. Стана масон, приет в трета степен на ложата „Феникс“ номер 257. Ръководеше портсмътския отбор по крикет и го смятаха за един от най-сигурните играчи на спортната асоциация в Хампшър. Доктор Пайк, приятел от боулинг клуба в Саутсий, му

пращаше пациенти; застрахователната компания „Грешъм“ го наемаше за медицински прегледи.

Един ден доктор Пайк се консултира с Артър за някакъв млад пациент, който наскоро се бе преселил в Саутсий заедно с овдовялата си майка и по-голямата си сестра. Беше чиста любезност — от пръв поглед личеше, че Джак Хокинс страда от церебрален менингит, с който не би се справила цялата медицинска общност, камо ли Артър. Не допускаха клетника в нито един хотел или пансион; тогава Артър предложи да го вземе като постоянен пациент в собствения си дом. Хокинс бе само с един месец по-възрастен от своя благодетел. Въпреки стотиците чаши билкова отвара състоянието му бързо се влоши; той изпадна в делириум и потроши всичко в стаята. След броени дни издъхна.

Артър огледа този труп по-внимателно, отколкото онова восьмично бледо нещо от своето детство. По време на медицинското си обучение бе почнал да забелязва, че в лицата на мъртвите често има повече надежда — сякаш товарът и напрежението на живота отстъпваха място на някакво висше умиротворение. Науката го обясняваше с посмъртното отпускане на мускулите; но в дъното на душата си той се питаше дали това е цялото обяснение. Мъртвите хора също носеха в себе си камъчета от земи, ненанесени на картата.

Погребалното шествие от дома му до гробището на Хайланд Роуд се състоеше от една-единствена карета. Докато пътуваха, рицарските чувства на Артър бяха разбудени от гледката на облечените в черно сестра и майка, останали в един чужд град съвсем сами, без мъжка закрила. Когато вдигна воала, Луиза се оказа плаха кръглолика девойка със сини очи, придобиващи понякога морскозелен оттенък. След благоприличен период на изчакване Артър получи разрешение да я посети.

Най-напред младият лекар обясни, че островът — защото макар да не личеше, Саутсий беше остров — може да се представи като комплект от китайски пръстени: открито пространство в центъра, после средният пръстен на града и след това външният пръстен на морето. Разказа ѝ за каменистата почва и бързото прореждане на водата през нея; за ефикасността на санитарните съоръжения, построени от сър Фредерик Брамвел; за славата на града като целебно

място. Последното предизвика у Луиза внезапна мъка, която тя бързо прикри с въпроси за Брамвел. И узна много за този достоен инженер.

След като основите бяха положени по такъв начин, дойде време да инспектират местата отблизо. Посетиха двата кея, където сякаш по цял ден свиреха военни оркестри. Гледаха тържествен парад на моравата пред губернаторския дворец и военни демонстрации в парка; наблюдаваха с бинокъл националния боен флот, закотвен в далечината край нос Спитхед. Разхождаха се по крайбрежния булевард и Артър й сочеше един по един всички бойни трофеи и военни мемориали. Тук руско оръдие, там японска мортира, навсякъде паметни плочи иobeliski в чест на моряци и пехотинци, загинали из всички кътчета на империята и по всички възможни начини — от жълта треска, корабкрушение или коварен удар на индийски бунтовници. Тя се питаше дали лекарят не страда от прекалена склонност към мрачното, но за момента реши, че неговото изострено любопитство съответства на физическата му неуморност. Той дори я отведе с конски трамвай до Кралската фабрика за провизии да се запознаят с производството на сухари — от чувалите с брашно до ноцвите и пещта, където топлината превръщаше тестото в сувенири, които посетителите гризяха на излизане.

Мис Луиза Хокинс не бе подозирала, че ухажването — ако това изобщо беше ухажване — може да е тъй изтощително и дотолкова да наподобява туризъм. Оттам двамата обърнаха погледи на юг, към остров Уайт. От крайбрежния булевард Артър посочи на спътничката си „лазурните хълмове на остров Вектриан“ — изразът й се стори извънредно поетичен. Смътно зърнаха в далечината Осбърн Хаус и той обясни, че засиленото движение на плавателни съдове подсказва кога кралицата е отседнала там. После с корабче прекосиха пролива и обиколиха острова; тя гледаше Нийдълс, Алъм Бей, замъка „Карисбрук“, Ландслип, Тъндърклиф... докато накрая й се наложи да поиска шезлонг и завивка.

Една вечер, както се вираха към морето от южния параден кей, той й описа подвизите си в Африка и Арктика; но щом видя как в очите й се появиха сълзи при споменаването на работата им по ледените полета, предпочете да не се хвали с ловните си успехи. Вече бе открил, че тя притежава онази вродена доброта, която той смяташе за присъща на всички жени, след като ги опознаеш. Винаги беше

готова да се усмихне, ала не можеше да понася шегите, граничещи с жестокост или намекващи за превъзходството на техния автор. Имаше открит, великодушен характер, прекрасна къдрава коса и малък собствен доход.

В досегашното си общуване с жените Артър бе разигравал благопристоен флирт. Сега, докато крачеха из концентричните кръгове на този курорт, докато се учеше да я хваща за ръката, докато името ѝ се променяше в устните му от Луиза на Туй, докато гледаше крадешком бедрата ѝ, когато тя се извъръщаше настрани, той осъзна, че желае нещо повече от флирт. Освен това смяташе, че тя ще му помогне да се усъвършенства като мъж, което в крайна сметка беше един от принципите на брака.

Най-напред обаче младата кандидатка трябваше да бъде одобрена от мама, която пристигна в Хампшър на оглед. Тя реши, че Луиза е скромно хрисимо момиче от почтено, макар и не видно семейство. Не забеляза вулгарност или очевидни морални недостатъци, които да притеснят скъпото ѝ момче. Нямаше и признаци за спотаена суетност, която би могла в бъдеще да я тласне да оспори авторитета на Артър. Майката, мисис Хокинс, изглеждаше приятна и почтена жена. Давайки своята благословия, мама дори си позволи да допусне, че в Луиза може би има нещо — например когато извъръщаше лице към светлината, — напомнящо самата нея на младини. А какво повече би могла да иска една майка в крайна сметка?

джордж

Откакто започна да учи в колежа „Мейсън“, Джордж си е създал навика да излиза на разходка в полето почти всяка вечер, след като се върне от Бърмингам. Не го прави заради физическото натоварване — в Руджли е намразил гимнастиката за цял живот, — а за да си избистри главата, преди отново да седне над книгите. Често това не помага и той пак затъва в безкрайните подробности на договорното право. През тази студена януарска вечер, когато полумесецът грее в небето, а синорите още лъщят от снощния скреж, Джордж си мърмори в движение казуса за утрешното упражнение — правен спор относно склад със заразено брашно, — но внезапно иззад едно дърво изскача човешка фигура.

— Към Уолсол си тръгнал, а?

Това е сержант Ъптън, изчервен и задъхан.

— Моля?

— Чу какво рекох.

Ъптън стои плътно до него и погледът му предизвиква тревога у Джордж. Той се пита дали сержантът не е малко шантав; в такъв случай би било по-разумно да не го дразни.

— Попитахте дали съм тръгнал към Уолсол.

— Значи все пак имаш уши, мътните да те вземат.

Сержантът хъхри като... като кон, прасе или някое друго животно.

— Просто се учудих на въпроса, защото това не е пътят за Уолсол. Както знаем и двамата.

— Както знаем и двамата. Както знаем и двамата. — Ъптън пристъпва напред и сграбчва Джордж за рамото. — И двамата знаем, да, и двамата знаем, че ти знаеш пътя за Уолсол, аз също го знам, а ти хубави ги забърка в Уолсол, нали?

Вече няма съмнение, че сержантът е шантав; причинява му болка. Има ли смисъл да изтъква, че за последен път е стъпвал в Уолсол преди две години, когато купи коледни подаръци за Хорас и Мод?

— Ти беше в Уолсол, взе ключа от училището, дойде тук и го остави на собствения си праг, нали?

— Боли ме — казва Джордж.

— О, не. Не те боли. Никак даже не те боли. Ако искаш да те заболи, само се обади на сержант Ъптън.

Джордж изпитва същото чувство, както когато се взираше в далечната черна дъска и нямаше ни най-малка представа какъв е верният отговор. Както когато усещаше, че ще се наака. Без сам да знае защо, той изрича:

— Ще стана адвокат.

Сержантът разхлабва пръсти, прави крачка назад и се изсмива в лицето на Джордж. После плюе надолу към обувките му.

— Така ли си мислиш? Ад-во-кат? Ама че голяма дума за краставо пале като теб. Значи си мислиш, че можеш да станеш адвокат, ако сержант Ъптън каже, че тая няма да я бъде?

Джордж прехапва устни, преди да е отговорил, че дали ще стане адвокат, или не, зависи само от колежа „Мейсън“, изпитната комисия и

Адвокатското дружество. Струва му се, че трябва час по-скоро да се прибере и да каже на баща си.

— Нека те питам нещо. — Тонът на Ълтън сякаш е поомекнал и Джордж решава да го изгърпи още малко. — Какви са тия неща на ръцете ти?

Джордж повдига ръце и машинално разперва пръсти.

— Тези ли? — пита той. Човекът трябва да е слабоумен.

— Да.

— Ръкавици.

— Добре тогава, като хитра майmunка и кандидат за ад-во-кат сигурно знаеш, че ръкавиците спадат към средствата за извършване на престъпление, нали?

Сержантът плюе отново и с тежка крачка се отдалечава по черния път. Джордж се разплаква.

Когато стига до къщи, започва да се срамува от самия себе си. Вече е на шестнайсет, не му се полага да плаче. Хорас не е плакал от осемгодишен. Мод плаче често, но тя е болнава и при това момиче.

Бащата на Джордж изслушва разказа му и заявява, че ще пише на полицейския началник в Стафордшър. Истински позор е някакъв си прост полицай да тормози сина му на обществен път и да го обвинява в кражба. Такъв служител трябва да бъде уволнен.

— Мисля, че е малко шантав, татко. На два пъти ме заплю.

— Заплю ли те?

Джордж се замисля. Още изпитва страх, но знае, че това не е повод да се отклонява от истината.

— Не съм съвсем сигурен, татко. Той беше на около метър от мен и на два пъти плю много близо до крака ми. Може би просто плюеше, както правят невъзпитаните. Но когато го стори, сякаш ми беше много сърдит.

— Смяташ ли, че това е достатъчно доказателство за умисъл?

Джордж харесва въпроса. Отнасят се с него като с бъдещ адвокат.

— Може би не, татко.

— Съгласен съм с теб. Добре. Няма да споменавам за плюенето.

Три дни по-късно преподобният Шапурджи Ейдълджи получава отговор от капитан Джордж А. Ансън, началник на полицията в

Стафордшър. Изпратен е на 23 януари 1893 г. и не съдържа очакваното извинение и обещание за незабавни мерки. Вместо това Ансън пише:

Ако обичате, попитайте сина си Джордж от кого е получил ключа, оставен пред вратата Ви на 12 декември. Ключът е откраднат, но ако бъде доказано, че цялата работа се дължи на нелепа приумица или глупава шега, бих предпочел да не се прилагат по-нататъшни полицейски действия. Ако обаче лицата, свързани с открадването на ключа, откажат да дадат обяснения, ще бъда принуден да разгледам случая като сериозна кражба. Държа да изтъкна от самото начало, че не съм склонен да приема никакви претенции на сина Ви за незнание относно въпросния ключ. Моите сведения по въпроса не идват от полицията.

Викарият знае, че синът му е почтен и честен младеж. Трябва да овладее нервността си, наследена вероятно от майка му, но вече подава големи надежди. Дошло е времето да почнат да се отнасят с него като с възрастен. Той показва писмото на Джордж и го пита за мнението му.

Джордж изчита писмото два пъти и изчаква малко, за да обмисли всичко.

— Там, в полето — бавно започва той, — сержант Ъптън ме обвини, че съм ходил в Уолсол да открадна ключа. Полицейският началник от своя страна ме обвинява, че имам един или няколко съучастници. Някой е взел ключа, после аз съм приел крадената вещ и съм я оставил на прага. Може би осъзнават, че не съм стъпвал в Уолсол от две години. Във всеки случай променили са версията.

— Да. Добре. Съгласен съм. И какво друго мислиш?

— Мисля, че и двамата са шантави.

— Джордж, това е детинска дума. А при всяко положение християнският дълг ни повелява да жалим и закриляме слабоумните.

— Съжалявам, татко. Иначе не ми хрумва нищо друго, освен че... освен че ме подозират по някаква непонятна причина.

— А според теб какво има предвид, като пише „Моите сведения по въпроса не идват от полицията“?

— Вероятно, че някой му е пратил писмо с обвинения срещу мен. Освен ако... освен ако казва неистини. Може би се преструва, че знае нещо, което всъщност не знае. Може би само блъфира.

Шапурджи се усмихва на сина си.

— Джордж, с това зрение никога няма да станеш детектив. Но с подобен ум от теб ще излезе чудесен адвокат.

АРТЪР

Артър и Луиза не се ожениха в Саутсий. Не се ожениха и в Минстърурт, Глостършър — рождената енория на булката. Нито пък в родния град на Артър.

Когато напусна Единбург като току-що дипломиран лекар, Артър остави мама, брат си Инес и трите си по-малки сестри — Кони, Айда и малката Джулия. С тях остана и другият обитател на апартамента — доктор Брайн Уолър, самозван поет, наемател и носител на прекомерно самоуверено отношение към целия свят. Въпреки цялата си благодарност за помощта на този наставник Артър все още му имаше зъб. Така и не успя да прогони докрай подозренията, че помощта на наемателя не е била безкористна, макар да нямаше ясна представа какво точно го е подтиквало.

На тръгване Артър предполагаше, че Уолър скоро ще открие самостоятелна лекарска практика в Единбург, ще се сдобие със съпруга и местна репутация, а сетне ще избледнее като случаен спомен. Тия очаквания не се сбъднаха. Артър пое по света, за да храни беззащитните си роднини, а после внезапно откри, че онзи проклетник Уолър се е нагърбил със закрилата им, което изобщо не беше негова работа. Беше се наместил като кукувиче в чуждо гнездо, макар че Артър старателно избягваше да употребява този израз в писмата до мама. Всеки път, когато се прибираще у дома, той наивно си въобразяваше, че семейното повествование, прекъснато след последната му визита, ще продължи оттам, докъдето е спряло. Но всеки път му даваха да разбере, че историята — неговата любима история — е вървяла напред и без него. Беше принуден да се догажда за смисъла на отделни думи, за неочаквани погледи и намеци, за весели случки, в които не е взел участие. Тук животът вървеше без него и по всичко личеше, че наемателят е душата на този живот.

Брайън Уолър не се захвана да упражнява лекарската професия; любителското му стихоплетство така и не се превърна в професионално занимание. Той наследи имение в Ингълтън, Западен Йоркшър и си избра ленивото живуркане на английски земевладелец. Кукувичето вече притежаваше стотина декара собствени гори, обкръжаващи сиво каменно гнездо с името Мейсънгил Хаус. Е, толкова по-добре. Само че още преди да осмисли докрай приятната вест, Артър получи писмо, в което мама го уведомяваше, че заедно с Айда и Додо също напуска Единбург и също заминава за Мейсънгил, където им е приготвена къщичка в имението. Мама дори не правеше опит да се оправдава — да речем, със здравословния въздух или болнавото си дете, — а просто съобщаваше какво става. Или по-точно какво е станало. А, да, все пак имаше някакво оправдание: наемът бил много нисък.

Артър прие всичко това като нещо средно между предателство и отвличане. Категорично отказваше да повярва, че е рицарски жест от страна на Уолър. Един истински галантен рицар би уредил някакво тайнствено наследство да изникне пред мама и нейните дъщери, а самият той би заминал в далечни страни на дълъг и за предпочитане гибелен поход. Освен това не би зарязал Лоти или Кони — с която от двете бе имал закачка. Артър нямаше доказателства и може би ставаше дума само за невинен флирт, породил измамни надежди, но все пак имаше нещо, ако определени намеци и женски недомлъвки означаваха онова, което предполагаше.

Уви, подозренията на Артър не свършваха дотук. Той беше младеж, който обичаше всичко да бъде ясно и сигурно, а се озова в положение, в което липсваше яснота и малкото сигурни неща бяха неприемливи. Че Уолър е нещо повече от наемател беше ясно като бял ден. Често го наричаха семеен приятел, дори част от семейството. Артър не споделяше тия чувства; нямаше никакво желание да му натрапват по-голям брат, особено пък такъв, на когото мама се усмихваше някак особено. Уолър беше с шест години по-голям от Артър и с петнайсет години по-млад от мама. Артър би влязъл и в огъня, за да защити майчината си чест; неговите принципи, чувството за семейство и семеен дълг идваха изцяло от нея. И все пак понякога неволно се питаше как биха стояли нещата при едно полицейско разследване. Какви доказателства и догадки можеха да се изложат пред

съда? Ето например само една подробност: баща му беше немощен алкохолик, прибиран от време на време в лечебни заведения, а майка му роди последното си дете, когато Брайън Уолър вече живееше в техния дом, и даде на новороденото четири имена. Последните три имена бяха Мери, Джулия и Джоузефин; галено наричаха бебето Додо. Но първото му име бе Брайън. Покрай всичко друго Артър просто не можеше да го приеме като момичешко име.

Докато Артър ухажваше Луиза, баща му някак успя да се снабди с алкохол в приюта, счупи прозорец при опит за бягство и бе прехвърлен в кралската клиника за душевноболни „Монтроуз“. На 6 август 1885 година Артър и Туй се ожениха в църквата „Св. Осуалд“ в Торнтън-ин-Лонсдейл, графство Йоркшър. Младоженецът беше на двайсет и шест, булката на двайсет и осем. Кумът на Артър не беше нито от боулинг клуба в Саутсий, нито от Портсмътското дружество за наука и литература, нито от ложата „Феникс 257“. Мама бе поела цялата подготовка и кум стана Брайън Уолър, който явно си присвояваше всички бъдещи задължения по осигуряването на кадифени рокли, златни очила и удобни кресла край камината.

джордж

Когато Джордж дръпва завесите, наред моравата стърчи празен млекарски гюм. Посочва го на баща си. Двамата се обличат и отиват да погледнат отблизо. Гюмът е без капак и когато надниква вътре, Джордж вижда на дъното мъртъв кос. Бързо погребват птицата зад буницето. Споразумяват се да кажат на мама за гюма, който оставят на място, но не и за съдържанието му.

На другия ден Джордж получава пощенска картичка със снимка на гробница в църквата в Бреуд, върху която има изображение на мъж с две жени. Посланието гласи: „Защо не продължиш старата си игра да драскаш разни работи по стените?“

Баща му получава писмо със същия несръчен почерк: „Всеки ден, всеки час расте омразата ми към Джордж Ейдълджи. И проклетата ти жена. И гнусното ти момиченце. Мислиш ли, фарисей такъв, че щом си енорийски свещеник, Бог ще ти опрости злодеянията?“ Той не показва писмото на Джордж.

Баща и син получават послание, насочено към двама им:

*Ха-ха, ура за Ъптън! Добрият стар Ъптън!
Благословен да е Ъптън. Добрият стар Ъптън!
Ъптън е благословен!
Скъпият стар Ъптън!*

*Борете се, борете се за Ъптън,
воини на Кръста,
развейте кралското си знаме
е поражения да няма!*

Викарият и съпругата му решават занапред лично да отварят всички писма до дома си. Учението на Джордж е по-важно от всичко. Така той не вижда писмото, започващо с думите: „Кълна се пред Бога, че един човек ще пострада. Само мъст ме интересува на тоя свят, сладка мъст, за която копнея, тогава ще бъда щастлив в ада.“ Не вижда и онова, в което пише: „До края на годината твоят хлапак или ще лежи в гроба, или ще бъде опозорен за цял живот.“ Показват му обаче друго, започващо тъй: „Ти, фарисей и фалшив пророк, ти обвини Елизабет Фостър и я прокуди, ти и проклетата ти жена.“

Писмата пристигат все по-често и по-често. Написани са на евтини карирани листове, откъснати от бележник. Идват от Канок, Уолсол, Руджли, Улвърхамптън и дори от Грейт Уайърли. Викарият се чуди какво да прави. Разсъждавайки върху поведението на Ъптън, а след това и на полицейския началник, едва ли има смисъл да се обръща към силите на реда. Докато писмата се трупат, той се мъчи да обобщи основните им белези. А те са: защита на Елизабет Фостър; трескава възхвала на сержант Ъптън и полицията като цяло; безумна ненавист към семейство Ейдълджи и религиозна мания, която може да е истинска или пък само заблуда. Почеркът и стилът се променят — навярно в опит да се прикрие самоличността на автора.

Шапурджи се моли за просветление. Моли се също тъй за търпение, за семейството си и — макар и малко неохотно, по задължение — за автора на писмата.

Сутрин Джордж потегля към колежа „Мейсън“ преди идването на пощата, но на връщане обикновено усеща дали през деня е пристигнало анонимно писмо. В такива дни майка му е изкуствено

весела, прехвърля разговора от тема на тема, сякаш мълчанието, също като гравитацията, може да ги дръпне надолу, към земята, покрита с кал и мръсотия. Баща му, лишен от умения за подобно светско двуличие, е мълчалив и седи начело на масата като гранитна статуя. Реакцията на всеки от двамата родители къса нервите на другия; Джордж се мъчи да намери златната среда, като говори повече от баща си, но по-малко от майка си. Междувременно Хорас и Мод бърбят на воля — единствено те са донякъде облагодетелствани от писмовната кампания.

След ключа и млекарския гюм в дома на викария се появяват още предмети. Калаен черпак върху перваза; мъртъв заек, забучен с вила на моравата; три счупени яйца пред прага. Всяка сутрин Джордж и баща му претърсват двора, преди да пуснат навън мама и двете по-малки деца. Един ден намират дващест монети от половин и едно пени, подредени на равни разстояния по тревата; викарият решава да ги приеме като дарение за църквата. Появяват се и умрели птици, най-често удушени; веднъж заварват на видно място човешки екскременти. Понякога в неясните утринни лъчи Джордж усеща едва доловимо присъствие, може би наблюдател; всъщност чувството напомня по-скоро празнота, сякаш някой току-що си е тръгнал. Но така и не успяват да хванат, нито дори да зърнат някого.

Сетне започват мистификациите. Един неделен ден след църковната служба мистър Бекуърт от фермата Хангувър се ръкува с викария, после му намига и прошепва:

— Както виждам, подхващате нов бизнес.

Забелязвайки озадачения поглед на Шапурджи, Бекуърт му подава изрезка от „Канок Чейс Куриер“. Това е обява, оградена с винетки:

Неомъжени млади дами с добри маниери и безукорно възпитание са свободни да встъпят в брак със заможни джентълмени с добър характер.

За запознанства търсете достопочтения Ш. Ейдълджи, викарий в Грейт Уайърли.

Сведения срещу заплащане.

Викарият посещава редакцията на вестника, където му казват, че вече са поръчани още три подобни обяви. Никой обаче не е виждал техния автор — поръчката е направена чрез препоръчано писмо и приложен пощенски запис. Търговският управител изказва съжаление и, естествено, предлага да спрат останалите обяви. Ако виновникът се опита да протестира или да си поиска парите обратно, полицията непременно ще бъде повикана. Според него обаче редакторите едва ли ще проявят интерес към историята. Не че имат нещо против църквата, но вестникът трябва да се грижи за репутацията си, а ако признаят на всеослушание, че са били измамани, върху останалите им публикации също ще падне сянката на съмнението.

Когато Шапурджи се връща в дома си, заварва там млад червенокос енорийски помощник-свещеник от Норфък, който с усилие запазва християнското си смирение. Посетителят настоява да узнае защо неговият събрат го е призовал чак в Стафордшър по неотложен духовен въпрос, може би свързан дори с екзорсизъм, а съпругата на викария очевидно е в неведение. Ето, вижте писмото, вижте подписа си. Шапурджи обяснява и поднася своите извинения. Гостът настоява да му се възстановят направените разноски.

Не след дълго домашната прислужница е повикана в Улвърхамптън да огледа трупа на някаква своя несъществуваща сестра, която уж лежала в обществен приют. Пристигат редица доставки — петдесет ленени салфетки, дванайсет крушови фиданки, солидно количество говеждо филе, шест каси шампанско, шейсет литра черна боя — и семейството трябва да ги отпраща обратно. Във вестниците излизат обяви за даване на дома им под наем на толкова ниска цена, че предизвикват огромен наплив от кандидати. Предлагат се конюшни и продажба на конски тор. От името на викария се изпращат писма до частни детективи с искане да предоставят услугите си срещу съответно заплащане.

След няколко месеца тормоз Шапурджи решава да отвърне на удара. Той подготвя своя обява, в която излага неотдашните събития, описва анонимните писма, техния почерк, стил и съдържание; уточнява кога и откъде са изпратени. Моли вестниците да отказват поръчки от негово име, читателите да споделят евентуалните си подозрения, а извършителите да се допитат до съвестта си.

Два дни по-късно върху стъпалата пред кухнята се появява счупен супник с мъртъв кос. След още един ден пристига съдия-изпълнител да опише имуществото заради някакъв въображаем дълг. По-късно от Стафорд идва шивач да вземе на Мод мерки за сватбена рокля. Когато безмълвно довеждат момиченцето пред него, той пита любезно дали не става дума за една от онези индийски церемонии, когато женят децата съвсем невръстни. Насред цялата разправа пристигат пет мушамени якета за Джордж.

А една седмица по-късно три вестника публикуват отговор на призива на викария. Текстът е ограден с черна рамка, носи заглавие ИЗВИНЕНИЕ и гласи:

Ние, долуподписаните, живеещи в енория Грейт Уайърли, заявяваме с настоящото, че сме единствени автори и податели на някои обидни и анонимни писма, получени от различни лица през последните дванайсет месеца. Дълбоко съжаляваме за тези нередни деяния, както и за деянията си срещу полицейския сержант в Канок, мистър Ъптън, и срещу Елизабет Фостър. Както бяхме посъветвани, ние се допитахме до съвестта си и молим за прошка всички засегнати, а също тъй духовните и светските власти.

Подпис: Дж. Ъ. Т. Ейдълджи и Фредерик Брукс

АРТЪР

Артър обичаше да се взира — в изцъкленото око на умиращ кит, в стомашното съдържание на простреляна птица, в безметежното лице на мъртвеца, който така и не стана негов шурей. Към подобно взиране трябваше да се подхожда без предразсъдъци: това бе практическа необходимост за лекаря и морален императив за всяко човешко същество.

Той обичаше да разказва как в Единбургската болница са го учили колко важен е острият поглед. Тамошният хирург Джоузеф Бел от самото начало хареса едрия ентузиазирани младеж и го направи свой асистент. Задачата на Артър беше да приема пациентите, да води

предварителни записки и после да ги въвежда в кабинета на мистър Бел, където хирургът седеше сред своите инструменти. Бел поздравяваше всеки пациент и чрез мълчалив, но извънредно проникателен оглед се опитваше да отгатне колкото се може повече за живота и заниманията му. После заявяваше, че този е занаятчия, който лакира мебели, онзи — обущар левичар, с което смайваше всички присъстващи, най-вече самия пациент. Артър си спомняше следния разговор:

— Е, драги, ти си служил в армията.

— Тъй вярно, сър.

— И се уволни наскоро?

— Точно така, сър.

— Шотландски полк?

— Тъй вярно, сър.

— От гарнизона на остров Барбадос?

— Тъй вярно, сър.

Това беше фокус, но истински; тайнствен в началото и съвсем прост, след като бъде обяснен.

— Виждате ли, господа, човекът се държеше почтително, но не си свали шапката. В армията не го правят, но ако беше уволнен по-отдавна, щеше да свикне с цивилните порядки. Изглежда горделив и явно е шотландец. Колкото до Барбадос, човекът страда от елфантиазис, а това заболяване не се среща в Англия, но е разпространено на Антилските острови.

През тези свои най-податливи години Артър бе възпитан в духа на медицинския материализъм. Всички остатъци от религиозни формалности отпаднаха окончателно; и все пак той продължи да почита вярата от метафизична гледна точка. Допускаше възможността за съществуване на една разумна движеща сила, макар че не можеше да я конкретизира, нито пък да разбере защо нейните планове трябва да се осъществяват по тъй заобиколни и често ужасяващи пътища. Що се отнася до разума и душата, Артър приемаше съвременното научно обяснение. Разумът е производно на мозъка също както жлъчката е секречия на черния дроб — нещо съвсем материално по своята същност; що се отнася до душата, доколкото можеше да бъде приет този термин, тя бе сборен ефект от всички наследствени и лични функции на мозъка. Но същевременно той признаваше, че знанието не

стои на едно място и днешните истини могат да се превърнат в утрешни суеверия. Оттам и вечният интелектуален дълг да продължаваш да търсиш.

В Портсмътското дружество за наука и литература, което провеждаше сбирките си всеки втори вторник, Артър се запозна с най-неуморните умове на града. Тъй като по това време се водеха остри спорове около телепатията, един ден Артър се озова в затъмнена стая без огледала заедно с местния архитект Станли Бол. Седяха с гръб един към друг, на няколко метра разстояние; Артър надраска рисунка в скицника върху коленете си и се опита да съсредоточи ума си до максимум, за да предаде образа на Бол. След това архитектът нарисува първата картинка, която изникна в съзнанието му. После размениха ролите — архитектът подаваше образа, а лекарят го приемаше. За тяхно учудване съвпаденията в резултатите излязоха извън рамките на случайното. Повториха експеримента още няколко пъти, за да могат да стигнат до научен извод: а именно че при естествена близост между предаващия и приемащия може да се осъществи безмълвна размяна на мисли.

Какво означаваше това? Ако мисълта можеше да се предава на разстояние без видим посредник, то чистият материализъм на учителите на Артър беше, меко казано, догматичен. Съвпадението на рисунките, което бе постигнал със Станли Бол, не беше доказателство за съществуването на ангели с огнени мечове. Но все пак възникваше въпрос, който не можеше да се отмине с лека ръка.

По същото време мнозина други блъскаха бронираните стени на материалистичния възглед за Вселената. Хипнотизаторът професор Де Майер, прославен — според портсмътските вестници — из целия европейски континент, дойде в града и застави мнозина съвсем здрави младежи да се подчиняват на волята му. Някои стояха зяпнали, неспособни да затворят уста въпреки смеха в залата; други падаха на колене и не можеха да се изправят без разрешение от професора. Артър се вмъкна в опашката от кандидати за сцената, но техниките на Де Майер не успяха нито да го хипнотизират, нито да го впечатлят. Цялата работа намирисваше по-скоро на водевил, отколкото на научна демонстрация.

Двамата с Туй започнаха да посещават сеанси. Станли Бол често ги придружаваше, както и астрономът от Саутсий генерал Дрейсън. В

седмичния вестник за парапсихология „Лайт“ откриха инструкции за създаването на медиумен кръг. Трябваше да се започне с четене на първата глава от Книга на пророка Иезекиил: „Където духът искаше да отиде, там и те отиваха...“ Видението на пророка — бурният вятър, големият облак, сиянието, огънят на кълба и четирите херувими, всеки с по четири лица и четири крила — подготвяше присъстващите да станат по-възприемчиви. След това идваше ред на примигващата свещ, кадифения сумрак, духовното съсредоточаване, изпразването на съзнанието и съвместното чакане. Веднъж зад Артър се появи дух, извикан с името на праядо му от Ватерло; друг път изникна черен мъж с копие. След няколко месеца дори и той почна от време на време да забелязва тайнствени светлинки.

Артър не беше сигурен каква доказателствена тежест имат тия любителски кръгове. По-убедителен му се стори един стар медиум, с когото се запозна в дома на генерал Дрейсън. След старателна подготовка с твърде драматичен характер старецът се задъхваше, изпадаше в транс и започваше да раздава съвети и послания от духовете на своята малобройна смълчана публика. Артър бе дошъл, въоръжен до зъби със скептицизъм... но ето че замъглените очи се насочиха право към него и крехкият далечен глас произнесе думите:

— Недей да четеш книгата на Лий Хънт.

Това беше наистина свръхестествено. От няколко дни Артър тайно се чудеше дали да прочете книгата на Хънт „Комедийните драматурзи на Реставрацията“. Не беше обсъждал въпроса с никого; не би досаждал и на Туй с подобна дилема. Но да получи отговор на неизречения си въпрос... Едва ли бе фокуснически трик; това можеше да се случи само чрез способността на един човешки ум да проникне по необясним начин в друг ум.

Преживяното тъй силно убеди Артър, че той го описа в „Лайт“. Това беше поредното доказателство, че телепатията съществува; засега нищо повече. Бе го видял с очите си; какви минимални — не максимални, а минимални изводи можеше да направи от факта? А от друга страна, ако продължаваха да се трупат достоверни данни, навярно можеше да се мисли и за нещо повече. Ами ако всичките му предишни вярвания се окажеха не чак толкова непоклатими? И в този ред на мисли какъв ли можеше да се окаже максимумът?

Туй се отнасяше към неговото увлечение по телепатията и спиритизма със същия добродушен и бдителен интерес, както и към спортните му увлечения. Законите на свръхестествените явления ѝ се струваха също тъй неразбираеми, както и правилата на крикета; тя обаче усещаше, че и в двете области е желателен някакъв резултат, и простодушно предполагаше, че Артър ще я осведоми, ако подобен резултат бъде постигнат. Освен това нейното внимание вече бе насочено почти изцяло към дъщеря ѝ Мери Луиз, чиято поява се дължеше на съвсем други закони, безкрайно далечни от областта на телепатията и свръхестественото.

ДЖОРДЖ

„Извинението“ на Джордж във вестниците дава на викария възможност за разследване по нова линия. Той посещава селския железар Уилям Брукс, баща на Фредерик Брукс, който уж е подписал посланието заедно с Джордж. Железарят, дребничък възпълен мъж със зелена престилка, въвежда Шапурджи в склад, пълен с метли, кофи и цинкови вани. Сваля престилката, отваря едно чекмедже и вади половин дузина обвинителни писма, получени от семейството му. Написани са върху познатата карирана хартия от бележник; почерците обаче са по-разнообразни.

Най-горното писмо сякаш е надраскано от неопитна детска ръка. „Ако не избягате от черния аз ще убия вас и мисис Брукс. Знам имената ви и ще кажа, че вие писахте.“ Почеркът на други, макар и подправен, изглежда по-уверен. „Вашето хлапе и хлапето на Уин плюеха в лицето на една старица на гара Уолсол.“ Авторът настоява да му бъде изпратено парично обезщетение до пощата в Уолсол. Още едно писмо, прикрепено за предното, заплашва със съдебно преследване, ако искането не бъде изпълнено.

— Предполагам, че не сте пратили пари.

— Не, разбира се.

— Но показахте писмата на полицията, нали?

— Полиция ли? Само ще губя и тяхното, и моето време. Та това са просто хлапета, нали? А както е писано в Библията, дума дупка не прави.

Викарият премълчава по въпроса дали в Библията наистина има подобен стих. Долавя известно нехайство в отношението на

събеседника си.

— Нима просто прибрахте писмата в това чекмедже?

— Е, поразпитах тук-там. Попитах и Фред какво знае.

— Кой е този мистър Уин?

Оказва се, че Уин държи кинкалерия и живее в Блоксуич. Има син, който учи в Уолсол заедно с момчето на Брукс. Всяка сутрин се срещат във влака и обикновено се връщат заедно. Преди известно време — железарят не уточнява кога — синът на Уин и младият Фред били обвинени, че са счупили прозореца на едно купе. Дватамата се заклели, че го е сторило друго хлапе на име Дреб, и в крайна сметка железопътните служители решили да не повдигат обвинения. Това се случило няколко седмици преди идването на първото писмо. Може би има връзка. Може би не.

Сега викарият разбира подчертаната пасивност на Брукс. Не, железарят не знае кой е Дреб. Не, мистър Уин не е получавал лично подобни писма. Не, момчето на Уин и момчето на Брукс не са приятели с Джордж. Последното не го изненадва.

Преди вечеря Шапурджи преразказва на Джордж целия разговор и заявява, че е обнадежден.

— Защо си обнадежден, татко?

— Колкото повече хора са замесени, толкова по-голяма е вероятността да бъде заловен негодникът. Колкото повече хора тормози, толкова повече нараства вероятността да допусне грешка. Познаваш ли момче на име Дреб?

Джордж поклаща глава.

— Дреб ли? Не.

— Освен това донякъде съм насърчен и от нападките срещу семейство Брукс. Те доказват, че не става дума за расови предразсъдъци.

— Това добре ли е, татко? Да те мразят по няколко различни причини?

Шапурджи се усмихва унесено. Винаги го радват тези проблясъци на интелигентност у едно кротко момче, което твърде често е прекалено затворено в себе си.

— Пак го казвам, от теб ще излезе чудесен адвокат, Джордж.

Но още преди да довърши, той си припомня думите от писмото, което не е показал на сина си. „До края на годината твойт хлапак или

ще лежи в гроба, или ще бъде опозорен за цял живот.“

— Джордж — казва той, — има една дата, която бих искал да запомниш. Шести юли 1892 година. Само преди две години. На тази дата мистър Дадабхой Наороджи бе избран в парламента като представител на лондонския избиращия район Финсбъри.

— Да, татко.

— Мистър Наороджи дълги години преподаваше гуджарати^[3] в Лондонския университет. Имах с него кратка кореспонденция и гордо мога да заявя, че той се изказа ласкаво за моята „Гуджаратска граматика“.

— Да, татко. — Джордж неведнъж е виждал професорското писмо да се вади на показ.

— Избирането му беше достоен завършек на една крайно недостойна епоха. Премиерът лорд Солсбъри каза, че черните не бива и няма да бъдат избирани в парламента. Лично кралицата го упрекна за това. А само четири години по-късно избирателите от район Финсбъри решиха да се съгласят с кралица Виктория, а не с лорд Солсбъри.

— Но аз не съм парси^[4], татко.

Думите отново изплуват в главата на Джордж: Централна Англия, пулсиращото сърце на Британската империя, кръвната връзка, създавана от англиканската църква. Той е англичанин, студент по английско право и някой ден, ако е рекъл Бог, ще се ожени и церемонията ще бъде извършена според обичаите на англиканската църква. На това са го учили неговите родители от самото начало.

— Да, Джордж, ти си англичанин. Но някои хора може и да не се съгласят с това. А там, където живеем...

— Централна Англия — бързо уточнява Джордж, сякаш отново повтарят уроците от спалнята.

— Да, Централна Англия, където се намираме и където служи като свещеник почти двайсет години. Но макар Бог да е благословил поравно всички свои създания, Централна Англия все още е малко примитивна, Джордж. И тепърва ще откриваш примитивни хора там, където най-малко очакваш. В обществени кръгове, където би трябвало да са най-достоините. Но щом мистър Наороджи може да стане университетски преподавател и член на парламента, значи и ти, Джордж, можеш да станеш адвокат и уважаван гражданин. А ако се

сблъскаш с несправедливост или дори злонамереност, спомняй си датата 6 юли 1892 година.

Джордж се замисля над това, сетне повтаря тихо, но твърдо:

— Но аз не съм парси, татко. Така сте ме учили с мама.

— Помни датата, Джордж, помни датата.

АРТЪР

Артър започна да пише по-професионално. Докато трупаше литературни сили и опит, разказите му прераснаха в романи, най-добрите от които, естествено, се развиваха през героичния четиринайсети век. След вечеря четеше на Туй всяка написана страница, а готовите текстове пращаше на мама за редакторски коментар. Освен това Артър си взе помощник и секретар на име Алфред Уд — преподавател от портсмътското училище, дискретен и работлив младеж със сериозния поглед на аптекар; отгоре на всичко и запален спортист с доста добри изяви в крикета.

Но засега Артър си изкарваше хляба с медицината. И знаеше, че ако иска да напредне в професията, дошло е време за специализация. Винаги се бе гордял с внимателното отношение към всеки един аспект от живота си; затова не му трябваше нито призрачен глас, нито подскачаща масичка, за да определи новото си призвание — офталмологията. А тъй като не обичаше да протака или отлага, веднага реши къде ще е най-добре да се обучава.

— Виена? — повтори смаяно Туй, която никога не бе напускала Англия. Беше ноември; зимата приближаваше; малката Мери тъкмо проходдаше, стига да имаше кой да я държи за престилчицата. — Кога заминаваме?

— Веднага — отсече Артър.

А Туй — Господ да я благослови — просто стана, остави ръкоделието и прошепна:

— Тогава ще трябва да побързам.

Продадоха къщата, оставиха Мери при мисис Хокинс и отидоха във Виена за шест месеца. Артър се записа на курс по очни болести, ала бързо установи, че немският, научен в компанията на две австрийски момчета, чийто речник често не бе твърде изискан, не е най-добрата подготовка за ускорено обучение, изпъстрено с професионална терминология. Все пак австрийската зима предлагаше

чудесни възможности за пързаяне с кънки, а в града правеха превъзходни сладкиши. Артър дори успя да продаде един кратък роман със заглавие „Приключенията на Рафълс Хоу“, който покри изцяло виенските им разноски. След два месеца обаче той си призна, че в Лондон би имал по-голям успех с ученето. Туй реагира на промяната в плановете с обичайната си невъзмутимост и деловитост. Върнаха се през Париж, където Артър успя да посети няколко лекции на Ландолт.

След като вече можеше да твърди, че е учил в две чужди държави, той се настани в Девъншър Плейс, беше избран за член на Офталмологичното дружество и зачака пациенти. Надяваше се част от тях да му бъдат прехвърлени от по-видните фигури в професията, които често бяха твърде заети, за да измерват лично диоптрите. Някои смятаха това за черна работа; Артър обаче се чувстваше компетентен в тази област и очакваше наплив от пациенти.

Кабинетът му в Девъншър Плейс се състоеше от чакалня и приемна. Но след няколко седмици Артър почна да се шегува, че и двете стаички са чакални, от които единствено той се възползва. Тъй като ненавиждаше леността, младият доктор седеше зад бюрото и пишеше. Вече имаше богат опит в литературната игра и мислите му се насочиха към една от новите модни измислици — четивата в периодичната преса. Артър обичаше логическите задачи, а в момента трябваше да направи избор. Списанията публикуваха два вида четива: или дълги поредици, които подмамваха читателя седмица подир седмица и месец след месец, или единични, отделни разкази. Лошото с разказите беше, че те често само разпалваха апетита. Лошото на поредиците пък беше, че ако човек пропуснеше един брой, губеше нишката на сюжета. Като приложи практичния си ум към проблема, Артър реши да комбинира достойнствата на двете форми: поредица от разкази, всеки завършен сам по себе си, но с постоянни герои, които да разпалват отново и отново симпатията или неодобрението на читателите.

И тъй, трябваше му герой, от когото да се очакват редовни и разнообразни приключения. Очевидно повечето професии не подходяха. Докато обмисляше този въпрос в Девъншър Плейс, той почна да се пита дали пък вече не е измислил подходящата кандидатура. В два от не твърде успешните му романи се подвизаваше детектив консултант, чийто образ с голяма точност копираше

единбургския лекар Джоузеф Бел: острата наблюдателност, комбинирана с педантични заключения, водеше до успех както в криминалното разследване, така и в медицинската диагноза. Първоначално Артър бе нарекъл детектива Шеридан Хоуп. Но името му се струваше неудовлетворително и в процеса на писане Шеридан Хоуп бе прекръстен на Шерингфорд Холмс, а сетне — неизбежно, както изглеждаше по-късно — на Шерлок Холмс.

джордж

Писмата и измамите продължават; молбата на Шапурджи към злосторника да се допита до съвестта си сякаш е подействала като нова провокация. Вестниците съобщават, че домът на викария дава стаи под наем при извънредно изгодни условия; че е превърнат в клиника; че праща по поръчка безплатни мостри на дамски корсети. Джордж е обявен за очен лекар; освен това предлага безплатни правни съвети и урежда билети и настаняване за пътници до Индия и Далечния изток. Доставят им въглища колкото за цял крайцер; пристигат енциклопедии и живи гъски.

Невъзможно е човек да живее непрестанно с обтегнати нерви; след известно време тормозът се превръща във всекидневие за семейството. Още в ранни зори излизат да проверят двора; отказват или връщат обратно пратки; дават обяснения на разочаровани посетители, търсещи духовно просветление. Шарлот майсторски укротява свещеници, призовани от далечни графства с настоятелни молби за съдействие.

Джордж е напуснал колежа „Мейсън“ и сега стажува в една бърмингамска адвокатска фирма. Всяка сутрин, докато потегля с влака, той се чувства виновен, че изоставя семейството си; ала и вечерите вместо облекчение носят само друг вид тревога. Баща му е избрал да реагира на кризата по необичаен за Джордж начин — като му изнася кратки лекции колко благосклонно са се отнасяли британците открай време към парсите. Така Джордж научава, че първият индийски пътешественик в Британия е бил парси; че първият индиец, изучавал християнска теология в британски университет, е бил парси; пак от тази народност бил първият индийски студент в Оксфорд, а по-късно и първата студентка; парси бил първият индийски мъж, приет в двореца, а по-късно и първата индийска жена. Първият местен жител, назначен

на административна служба в Индия, пак бил парси. Шапурджи разказва на Джордж за хирурзи и адвокати, обучени в Британия; за благотворителните акции на парсите по време на големия ирландски глад и тяхната помощ за промишлените работници от Ланкашър. Разказва му дори за първия индийски отбор по крикет, обиколил Англия — всички играчи до един били парси. Но Джордж изобщо не се интересува от крикета и намира бащината стратегия по-скоро за отчаяна, отколкото за полезна. Когато семейството трябва да вдигне тост за избирането на втория парси в парламента, Мунчерджи Бховангри, Джордж усеща как в него се надига позорен сарказъм. Защо не вземат да пишат на новия депутат с молба да спре тия доставки на въглища, енциклопедии и живи гъски?

Шапурджи се тревожи не толкова от доставките, колкото от писмата. Те все повече заприличват на дело на религиозен маниак. Подписани са от Бог, Велзевул, Дявола; авторът твърди, че е запратен завинаги в ада или че искрено желае да иде там. Когато тази мания започва да придобива оттенъци на насилие, викарият е обзет от страх за близките си. „Кълна се пред Бог, че скоро ще убия сина на Джордж Ейдълджи.“ „Нека Всевишният ме порази с гръм, ако не последват беди и кръвопролития.“ „Ще сляза в ада, обсипвайки с проклетия всички вас, и ще ви срещна там, когато е рекъл Господ.“ „Иде краят ви на тая земя и Бог е избрал мен за свое оръдие.“

След повече от две години тормоз Шапурджи решава отново да се обърне към полицейския началник. Той пише изложение за събитията, прилага образци от писмата, изтъква почтително, че е налице недвусмислено намерение за убийство, и моли полицията да защити невинното застрашено семейство. В отговора си капитан Ансън пренебрегва молбата. Вместо това той пише:

Не казвам, че знам името на виновника, макар да имам конкретни подозрения. Предпочитам да ги запазя за себе си, докато не бъда в състояние да ги докажа, и вярвам, че ще мога да постигна сурова присъда за злодея; макар че очевидно полага големи усилия да избегне всичко, което би представлявало сериозно нарушение на закона, в два-три случая авторът на тези писма се е увлякъл дотолкова, че

подлежи на най-сериозно наказание. Не се съмнявам, че нарушителят ще бъде изобличен.

Шапурджи показва писмото на сина си и го пита за мнението му.

— От една страна — казва Джордж, — началникът на полицията твърди, че мистификаторът умело използва познанията си за закона, за да избегне по-сериозни нарушения. От друга страна, той явно смята, че вече са извършени конкретни простъпки, подлежащи на наказание с лишаване от свобода. Значи в крайна сметка измамникът не е чак толкова хитър. — Той млъква за миг и поглежда баща си. — Има предвид мен, разбира се. Вярва, че аз съм откраднал ключа, а сега смята, че пак аз пиша писмата. Знае, че уча право — намекът е съвсем ясен. Откровено казано, татко, струва ми се, че полицейският началник е по-голяма заплаха за мен, отколкото авторът на писмата.

Шапурджи не е толкова сигурен. Единият заплашва със затвор, другият със смърт. Трудно му е да прогони от мислите си негодуванието срещу полицейския началник. Все още не е показал на Джордж най-грозните писма. Нима Ансън наистина вярва, че Джордж ги е писал? И в такъв случай би ли обяснил що за престъпление е сам да си пишеш анонимни писма и да се заплашваш с убийство? Денем и нощем го мъчи тревога за първородния му син. Спи неспокойно и често скача трескаво от леглото да провери дали външната врата е заключена.

През декември 1895 година един вестник в Блэкпул публикува обява, че цялото имуществото на викария се разпродава на търг. Няма да се определят минимални цени, тъй като викарият и съпругата му бързат да продадат всичко преди скорошното си заминаване за Бомбай.

До Блэкпул има поне сто и петдесет километра по права линия. Шапурджи си представя как тормозът се разпростира из цялата страна. Може би Блэкпул е само началото; ще последват Единбург, Нюкасъл, Лондон. А нищо чудно и Париж, Москва, Тимбукту — защо не?

И ето че изведнъж всичко свършва тъй внезапно, както е започнало. Няма вече писма, няма нежелани доставки, няма фалшиви обяви и посещения на подмамени братя по църква. Минава ден, седмица, месец, два месеца. Тормозът спира. Край.

[1] Иоан, 14:6. — Б.пр. ↑

[2] „Блажени кротките, защото те ще наследят земята.“ — Матей, 5:5. — Б.пр. ↑

[3] Език, спадащ към индийската езикова група и говорен от около 45 милиона души, предимно в индийския щат Гуджарат. — Б.пр. ↑

[4] Парси — народност от персийски произход в Индия, изповядваща зороастризма. — Б.пр. ↑

ЧАСТ ВТОРА НАЧАЛО С КРАЙ

ДЖОРДЖ

През месеца, когато тормозът спира, Шапурджи Ейдълджи отбелязва двайсетата годишнина от назначението си в Грейт Уайърли; следва двайсетата... не, двайсет и първата Коледа, отпразнувана в дома на викария. Мод получава красив тъкан разделител за книги, Хорас — свой собствен екземпляр от татковите „Поучения от Посланието на свети Павел до Галатяни“, Джордж — репродукция на „Светлината на света“ от Холман Хънт със заръка да го закачи на стената в кабинета си. Джордж благодари на родителите си, но още отсега знае какво ще си помислят старшите съдружници: че един стажант с две години служба, комуто едва доверяват да преписва документи, едва ли има правото да взема решения за обзавеждането; и още — че клиентите идват при адвокат за определен тип съвети и посланието на мистър Хънт, насочващо към съвсем други области, може да ги разсее.

С отминаването на първите месеци от годината завесите се разтварят всяка сутрин с нарастващата увереност, че по моравата не ще има нищо друго, освен Божията роса, а пристигането на пощальона вече не предизвиква тревога. Викарият почва да повтаря, че са понесли голямо изпитание и тяхната вяра в Бога им е помогнала да издържат докрай. Крехката и благочестива Мод е държана в неведение, доколкото е възможно; Хорас, вече набит и прям шестнайсетгодишен младеж, знае повече и тайно признава на Джордж, че според него старият принцип „око за око“ е ненадминат похват за въздаване на справедливост и че ако спипа някого да хвърля умрели косове през живия плет, собственоръчно ще му извие врата.

Противно на онова, което си мислят родителите му, Джордж не разполага със собствен кабинет в „Сангстър, Викъри и Спейт“. Има си столче и високо писалище в едно ъгълче без килим, където достъпът на слънчевите лъчи зависи изцяло от добрата воля на далечната

капандура. Все още не притежава златен часовник, нито тежки томове с правни текстове. Но носи елегантна шапка — бомбе за три шилинга и шест пенса от „Фентън“ на Грейндж Стрийт. И макар че леглото му е все тъй само на метър от това на баща му, той усеща първите тръпки на самостоятелния живот. Дори се е запознал с двама стажанти от съседни кантори. Гринуей и Стентсън, които са малко по-големи от него, веднъж през обедната почивка го заведоха в питейно заведение, където трябваше да се преструва, че харесва ужасно киселата бира, която си купи.

По време на едногодишното си обучение в колежа „Мейсън“ Джордж не обръщаше внимание на големия град. Усещаше го само като барикада от шум и човешки тълпи между гарата и учебниците; откровено казано, тази барикада му вдъхваше страх. Но сега той започва все повече да привиква с новото място и любопитството му нараства. Ако не бъде смазан от силата и енергията на града, някой ден ще се превърне в част от него.

Започва да чете за града. Отначало намира само отегчителни сведения за ножари, ковачи и металургия; сетне идват Гражданската война и Чумата, парният двигател и Лунното дружество, църковните и кралските бунтове, въстанията на чартистите. А накрая, само преди десетина-петнайсет години, Бърмингам започва да се събужда за модерен градски живот и Джордж изведнъж усеща, че чете за истински, важни неща. С болка осъзнава, че е могъл да присъства на един от най-великите моменти на Бърмингам — онзи ден през 1887 година, когато нейно величество полага основния камък на съдебната палата „Виктория“. Оттам насетне в града стремително изникват нови сгради и институции: Общинската болница, Арбитражната камара, месарският пазар. В момента се събират пари за основаване на университет; има планове да се построи нова сграда на Въздържателното дружество, а напоследък усилено се говори, че Бърмингам може скоро да получи свой собствен епископ и да се изтръгне от църковната опека на Устър.

При посещението на кралица Виктория петстотин хиляди души дошли да я приветстват и въпреки прииждането на тази огромна тълпа нямало нито безредици, нито нещастни случаи. Джордж е впечатлен, но не и изненадан. Според всеобщото мнение градовете са белязани от насилие пренаселени места, а в провинцията царят спокойствие и мир.

Личният му опит говори точно обратното: селата са диви и първобитни, в града животът става порядъчен и модерен. Разбира се, в Бърмингам не липсват престъпления, пороци и дрязги — иначе адвокатите не биха си изкарвали хляба, — но Джордж има чувството, че човешкото поведение тук е по-разумно, съобразено със закона и добрите обноски.

Във всекидневните си пътувания до града Джордж намира нещо сериозно и в същото време успокояващо. Има движение, има цел — така са го учили да разбира живота. У дома направлението е към небесното царство; в кантората — към правосъдието, тоест към успешен резултат за клиента; но и двата пътя са изпъстрени с разклонения и коварни капани, заложенни от противника. Железницата подсказва как трябва да бъде, как би могло да бъде: спокойно пътуване по разписание до края на безупречно положените релси, а пътниците са разпределени по вагони първа, втора и трета класа.

Може би именно затова Джордж изпитва тиха ярост, когато някой се опитва да навреди на железниците. Има младежи — може би дори мъже, — които режат с ножове и бръсначи кожените ремъци на прозорците; които вандалски трошат рамките на картините над седалките; които висят по мостовете и се опитват да пуснат тухла в комина на локомотива. Всичко това е неразбираемо за Джордж. Да сложиш монета на релсите и да видиш как минаващият влак я сплесква до двойно по-големи размери може би изглежда безобидна игра; Джордж обаче смята това за начало на наклонената плоскост, водеща до причиняване на железопътни катастрофи.

Естествено, подобни действия подлежат на съдебно преследване. Джордж все повече се вълнува от правната връзка между пътниците и железопътната компания. Пътникът си купува билет и в този момент, след извършените съзнателни действия, възниква договор. Но попита ли пътника какъв договор е сключил, какви задължения поемат страните, какви претенции за обезщетение могат да се предявят срещу железопътната компания при закъснение, повреда или злополука, няма да получиш никакъв отговор. Може би не по вина на пътника: билетът наемква за договор, но подробните му условия са изложени само на някои възлови гари и в управлението на железопътната компания — а кой забързан пътник има време да спре и да ги прочете? И все пак Джордж се чуди как може британците, които са дали железниците на

света, да ги приемат единствено като удобно транспортно средство, а не като гъста мрежа от безброй права и задължения.

Решава да въведе Хорас и Мод в ролята на Мъжа и Жената от улицата — или в случая от влака за Уолсол, Канок и Руджли. Разрешават му да използва класната стая за своя съдебна зала. Джордж настанява сестра си и брат си на чиновете и им излага казуса, на който се е натъкнал неотдавна в съдебните вести от чужбина.

— Имало някога — започва той, крачейки напред-назад, както му се струва най-уместно за случая — един много дебел французин на име Пейел, който тежал сто и петдесет килограма.

Хорас почва да се кикоти. Джордж поглежда навъсено брат си и се хваща за реверите като истински адвокат.

— Без смях в съдебната зала — нарежда той. После продължава: — Мосю Пейел си купил билет трета класа за френски влак.

— Къде е отивал? — пита Мод.

— Няма значение къде е отивал.

— Защо е бил толкова дебел? — обажда се Хорас. Явно импровизираният състав съдебни заседатели смята, че може да задава въпроси когато си иска.

— Не знам. Трябва да е бил по-лаком дори и от теб. Всъщност бил толкова лаком, че когато влакът потеглил, открил, че не може да мине през вратата на купе трета класа. — При тия думи Хорас отново се киска. — Тогавя опитал във вагон втора класа, но и за там бил прекалено дебел. Накрая минал в първа класа...

— И за там също бил прекалено дебел! — провиква се Хорас, сякаш става дума за края на духовита шега.

— Не, дами и господа съдебни заседатели, открил, че тази врата е достатъчно широка. Тогавя седнал и влакът потеглил... за където отивал. По някое време кондукторът дошъл, погледнал билета му и поискал да плати разликата между трета и първа класа. Мосю Пейел отказал. Железопътната компания го дала под съд. Виждате ли проблема сега?

— Да, бил е прекалено дебел — кикоти се Хорас.

— Не е имал пари да си плати — казва Мод. — Горкият човек.

— Не, проблемът не е нито в едното, нито в другото. Имал е пари да плати, но отказал. Нека ви обясня. Адвокатът на Пейел заявил, че с купуването на билет той е изпълнил задълженията си по закон, а

компанията носи вина, щом всички врати, освен тези в първа класа се оказват твърде тесни за него. Компанията възразила, че щом е твърде дебел за даден вид купе, трябвало да си купи билет за друго, където може да влезе. Вие как смятате?

Хорас е непреклонен.

— Щом е влязъл в първа класа, трябва да си плати. Да не е плюскал толкова. Какво са виновни железниците, че е дебелак?

Мод е склонна винаги да застава на страната на слабия и решава, че един дебел французин влиза в тази категория.

— Не е негова вината, че е дебел — започва тя. — Може да е от болест. Или пък да е загубил майка си и от скръб да е ял твърде много. Или... по някаква друга причина. Нали не е принудил някого да стане и да отиде в трета класа?

— Съдът не уточнява причините за телесните му размери.

— Тогава съдът е задръстен — заявява Хорас, който наскоро е научил този израз.

— Правил ли го е и друг път? — пита Мод.

— Отличен въпрос — казва Джордж и кимва като съдия. — Тук опираме до темата за предумишленото действие. Или от предишен опит е знаел, че е твърде дебел, за да влезе в купе трета класа, и въпреки това си е купил билет за там, или го е купил с искреното убеждение, че може да мине през онази врата.

— Е, кое от двете? — пита нетърпеливо Хорас.

— Не знам. В статията не пише.

— И какъв е отговорът?

— Отговорът е, че мненията на съдебните заседатели се разделили — едни били за ищеца, други за ответника. Ще трябва да го решите помежду си.

— Няма да споря с Мод — заявява Хорас. — Тя е момиче. Какъв е истинският отговор?

— О, гражданският съд в Лил отсъдил в полза на железопътната компания. Пейел трябвало да плати обезщетение.

— Печеля! — провиква се Хорас. — Мод сбърка.

— Никой не е сбъркал — отвръща Джордж. — Делото би могло да се развие и в едната, и в другата посока. Точно затова нещата стигат до съд.

— И все пак спечелих — упорства Хорас.

Джордж е доволен. Разбудил е интереса на малолетните си съдебни заседатели и през следващите съботни следобеди им представя нови казуси и проблеми. Дали пътниците в пълен вагон имат правото да държат вратата затворена и да не пускат хората от перона? Има ли правна разлика между това да намериш нечий портфейл на седалката и да изровиш паднала монета иззад тапицерията? Как да постъпиш, ако хванеш последния влак, а той не спре на твоята гара и те принуди да бъхтиш десет километра пеш под дъжда?

Когато забелязва, че съдебните заседатели почват да се разсейват, Джордж ги развлича с интересни факти и странни дела. Разказва им например за кучетата в Белгия. Според английските правилници кучетата трябва да носят намордник и да се превозват в товарния вагон; в Белгия обаче кучето придобива правата на пътник, стига да има закупен билет. Цитира случая с един ловец, който качил ретривъра си във влака и завел дело, когато кучето било свалено от седалката, за да седне човек. Съдът — за радост на Хорас и за разочарование на Мод — отсъдил в полза на ищеца, което означавало, че занапред, ако петима пътници и петте им кучета, всички снабдени с билети, се настанят в белгийско купе с десет места, това купе официално се смята за пълно.

Хорас и Мод са изненадани от брат си. В класната стая около него витае непознат дух на властност, но също тъй и на закачливост, сякаш непрестанно се готви да подхвърли шега — нещо, което не помнят да е правил някога. Джордж от своя страна намира съдебните заседатели за много полезни. Хорас бързо застава на категорични позиции — обикновено в полза на железопътната компания — и отказва да отстъпи от тях. Мод се нуждае от повече време за решение, задава по-уместни въпроси и съчувства на всеки пострадал пътник. Макар че двамата едва ли представляват статистическа извадка от пътническата общност, според Джордж те са типични нейни представители с почти пълното непознаване на своите права.

АРТЪР

Той осъвремени детективското четиво. Отърва го от бавно мислещите представители на старата школа — тия простосмъртни, които печелеха аплодисменти, като разгадаваха очевидни улики, подхвърлени пред краката им. На тяхно място постави личност с

хладен пресметлив ум, която можеше да разкрие убийство по кълбо прежда и да гарантира сигурна присъда заради купичка мляко.

Холмс донесе на Артър внезапна слава плюс още нещо, което никога нямаше да получи като капитан на английския отбор по крикет — пари. Младият автор си купи къща с прилични размери в Южен Норуд, в чийто сенчест двор зад висок зид имаше място за тенис корт. Сложи във вестибюла бюст на баща си, а своите арктически трофеи подреди върху библиотеката. Намери кабинет за Уд, който някак неусетно се бе прилепил към него като постоянен сътрудник. Лоти напусна работата си като гувернантка в Португалия, а Кони не само красеше дома, но и оказваше безценна помощ като машинописка. Артър бе купил пишещата машина още в Саутсий, но така и не се научи да я използва. По-умело боравеше с тандема, който караха заедно с Туї. Когато тя отново забременя, Артър взе велосипедна триколка, задвижвана само с мъжка сила. През слънчевите следобеди качваше Туї и потегляше на дълги походи из хълмовете на Съри.

Постепенно привикна с успеха, с факта, че хората го познават и се интересуват от него; свикна също с разнообразните удоволствия и притеснения на вестникарските интервюта.

— Тук пише, че си щастлив, жизнерадостен и добродушен. — Туї се усмихваше над списанието. — Висок, широкоплещест, със сърдечно и болезнено енергично ръкостискане.

— Къде е това?

— В списание „Странд“.

— Мистър Хау, доколкото си спомням. Не си пада много по спорта, подозирах го от самото начало. Видя ми се доста хилав. Какво казва за теб, скъпа?

— Казва... О, не мога да го прочета.

— Настоявам. Знаеш колко обичам да те гледам, като се изчервяваш.

— Казва... че съм „изключително чаровна жена“. — Тя наистина се изчерви и побърза да смени темата. — Мистър Хау пише, че „доктор Дойл задължително измисля най-напред края на историята, а след това съчинява останалото“. Не си ми го казвал, Артър.

— Тъй ли? Може би защото е ясно като бял ден. Как можеш да обосновеш началото, ако не знаеш края? Като се замислиш, напълно логично. Какво друго има да каже нашият приятел?

— Че идеите ти хрумват по всяко време — докато се разхождаш или караш велосипед, играеш крикет или тенис. Така ли е, Артър? Затова ли понякога си толкова разсеян на корта?

— Може и да съм се пошегувал мъничко.

— Я гледай — ето я малката Мери, изправена точно на този стол. Артър се приведе към нея.

— Гравюра по една от моите фотографии — ето, виж. Настоях да сложат името ми отдолу.

Артър бе станал познато лице в литературните кръгове. Смяташе Джеръм и Бари за свои приятели; познаваше Мередит и Уелс. Беше вечерял с Оскар Уайлд, който му се стори извънредно любезен и приятен събеседник най-вече защото се оказа, че човекът е чел с възхищение романа му „Майка Кларк“. Сега Артър смяташе, че може да използва Холмс още не повече от две години — или най-много три, преди да го убие. После щеше да се съсредоточи върху историческите романи, където открай време знаеше, че е най-добър.

Гордеше се с постигнатото досега. Питаше се дали би бил по-горд, ако бе изпълнил пророчеството на Партридж да стане капитан на английския отбор по крикет. Беше напълно ясно, че това няма да се случи. Той боравеше умело с бухалката и траекторията на бавните му удари често озадачаваше противника. От него би излязъл приличен играч в елитния Мерилебънски клуб, но сега имаше по-скромна амбиция — да впишат името му в алманаха „Уиздън“.

Туй му роди син — Алин Кингсли. Артър открай време мечтаеше да напълни цялата къща с роднини. Но горката Анет бе починала в Португалия; а мама, упорита както винаги, предпочиташе къщичката в имението на онзи тип. Все пак имаше сестри, деца, съпруга; а брат му Инес се готвеше за армейския живот съвсем наблизко — в Улидж. Артър изкарваше хляба на всички и като глава на семейството обичаше щедро да раздава празни чекове. Веднъж годишно се обличаше като дядо Коледа.

Знаеше, че правилният ред е: съпруга, деца, сестри. От колко време бяха женени — седем или осем години? Туй бе идеалната съпруга. Наистина изключително чаровна жена, както отбелязваха в „Странд“. Беше спокойна и способна; дари му син и дъщеря. Вярваше в написаното от него до последното прилагателно и подкрепяше всичките му начинания. Хрумна му да посети Норвегия — посетиха я.

Искаше му се да посреща гости — тя организираше приеми точно според вкуса му. Беше я взел да живеят заедно в добро и зло, в богатство и бедност. Дотук нямаше нито зло, нито бедност.

И все пак... Ако трябваше да е честен, имаше нещо различно. Когато се срещнаха, той беше млад, недодялан и неизвестен; тя го обичаше, без да се оплаква. Сега все още беше млад, но преуспял и знаменит; можеше да накара и най-остроумните от Савил Клъб да го слушат със зяпнала уста. Бе стъпил здраво на крака и разчиташе на разума си — донякъде благодарение и на брака. Успехът дойде като заслужен плод на усърдния труд, но онези, които не познават успеха, си въобразяват, че той слага финалната точка. Артър все още не беше готов за края на личната си история. Ако животът е рицарски поход, то той бе спасил прекрасната Туй, бе завладял града и бе спечелил златна награда. Но имаше още много години, преди да приеме ролята на старейшина. Какво да прави един странстващ рицар, когато се прибере у дома в Южен Норуд при жена си и двете деца?

Е, може би въпросът не беше чак толкова труден. Той ги закриляше, държеше се доблестно и учеше децата си как да живеят. Можеше да поеме на нови походи — разбира се, не и такива, които са свързани със спасяване на други девизи. Щеше да срещне предостатъчно предизвикателства в писането, в обществения живот, пътешествията и политиката. Кой знае в каква посока можеха да го тласнат внезапните изблици на енергия? Винаги щеше да дава на Туй всички грижи и ласки, от които тя би почувствала нужда; никога нямаше да ѝ причини дори и миг нещастие.

И все пак...

ДЖОРДЖ

Гринуей и Стентсън често излизат без Джордж, но това не го смущава. През обедната почивка няма желание да посещава кръчмите, предпочита да седне под някое дърво и да изяде сандвичите, приготвени от майка му. Приятно му е, когато двамата го молят да обясни една или друга тънкость от изготвянето на нотариални актове, но често се озадачава от тайните им вълнения за коне, облози, момичета и танцови салони. Покрай всичко това в момента ги вълнува и протекторатът Бечуаналанд, чиито управници са на официално посещение в Бърмингам.

А и когато се навърта около тях, те обичат да го взимат на подбив.

— Джордж, откъде идваш?

— От Грейт Уайърли.

— Не, откъде *наистина* идваш?

Джордж се замисля над въпроса.

— От дома на викария — отговаря той и двамата тарикати избухват в смях.

— Имаш ли си момиче, Джордж?

— Моля?

— Май нещо не ти е ясно в правната страна на въпроса, а?

— Просто смятам, че човек не бива да се бърка в чуждите работи.

— Браво бе, Джордж!

Веселото им любопитство по тази тема е ненаситно.

— Хубавка ли е, Джордж?

— Прилича ли на Мери Дойд?

Тъй като Джордж не отговаря, двамата събират глави, килват шапки на една страна и подхващат серенада: „Мом-че-то, което обичам, се-ди на пър-ви-я рееед“.

— Хайде, Джордж, кажи ни името й.

— Хайде, Джордж, кажи ни името й.

Минават няколко седмици и накрая Джордж не издържа. Щом това искат, ще си го получат.

— Името й е Дора Чарлсуърт — казва внезапно той.

— Дора Чарлсуърт — повтарят двамата. — Дора Чарлсуърт. Дора Чарлсуърт.

При всяко повтаряне името звучи все по-невероятно.

— Сестра е на моя приятел Хари Чарлсуърт.

Очаквал е да им запуши устите, но това само ги насърчава.

— Какъв цвят е косата й?

— Целувал ли си я, Джордж?

— Откъде е?

— Пращаш ли й картички за Свети Валентин?

Просто са ненаситни.

— Знаеш ли, Джордж, непременно трябва да те питаме нещо за Дора. Цветнокожа ли е?

— Англичанка е, точно като мен.

— Точно като теб ли, Джордж? Точно като теб?

— Кога можем да я видим?

— Бас държа, че е от Бечуана.

— Дали да не наемем частен детектив? Какво ще речеш за онзи, дето някои фирми го ползват за разводите? Вмъква се по хотелските стаи и спипва съпруга с камериерката. Не искаш да те спипат така, нали, Джордж?

Джордж решава, че онова, което е направил, или по-точно е позволил да се случи, не може да бъде наречено лъжа; просто ги оставя да вярват каквото им се иска, а това е съвсем различно. За щастие те живеят чак в другия край на Бърмингам, тъй че всеки път, когато влакът му потегля от „Ню Стрийт“, Джордж оставя тази конкретна история зад гърба си.

Сутринта на 13 февруари Гринуей и Стентсън са особено закачливи, макар че Джордж така и не успява да разбере защо. Пратили са за Свети Валентин картичка на мис Дора Чарлсуърт, Грейт Уайърли, Стафордшър. Това предизвиква силно недоумение у пощальона и още по-силно у Хари Чарлсуърт, който винаги си е мечтал да има сестра.

Джордж седи във влака с разгърнат вестник върху коленете. Куфарчето му е на горния, по-широкия мрежест багажник над главата му; бомбето — на долния, предназначен за шапки, чадъри, бастуни и малки пакети. Мисли си за пътуването, което всеки трябва да предприеме поне веднъж в своя живот. Баща му например е тръгнал от далечен Бомбай, където свършва един от пулсиращите кръвоносни съдове на империята. Там израснал и приел християнството. Там написал учебника по гуджаратска граматика, който му осигурил средства за пътуването до Англия. Учил в кентърбърийския колеж „Св. Августин“, бил ръкоположен от епископ Макарнис и после служил като помощник-свещеник в Ливърпул, преди да получи своя енория в Уайърли. Както и да го погледнеш — голямо пътуване. Джордж си мисли, че неговото без съмнение ще е много по-скромно. Може би ще е като това на мама — от Шотландия, където е родена, до Шропшър, където баща ѝ бил викарий на Кетли цели трийсет и девет години, после до съседния Стафордшър, където нейният съпруг, ако е рекъл Господ, може да служи също тъй дълго на църквата. Дали Бърмингам

ще се окаже крайната спирка за Джордж или само междинен етап? Все още не се знае.

Джордж вече се чувства не като селянин с карта за пътуване по железницата, а като евентуален гражданин на Бърмингам. В знак на новото обществено положение решава да си пусне мустаци. Процесът трае по-дълго, отколкото е предполагал, и дава възможност на Гринуей и Стентсън честичко да го питат дали не би искал да съберат пари и да му купят шишенце лосион за подсилване на растежа на космите. Когато оскъдната растителност най-сетне покрива цялата му горна устна, двамата го обявяват за китайски мандарин.

След като и тази шега им омръзва, измислят нова.

— Хей, Стентсън, знаеш ли на кого ми прилича Джордж?

— Подскажи де, не ме измъчвай.

— Е, добре, знаеш ли къде е учил?

— Къде си учил, Джордж?

— Знаеш много добре, Стентсън.

— Нищо, Джордж, припомни ми.

Джордж откъсва очи от Закона за прехвърляне на земи от 1897 година и неговото приложение спрямо наследяването на недвижими имоти.

— В Руджли.

— Размърдай си мозъка, Стентсън.

— Руджли... Чакай, сега ще се сетя. Момент... да не би Уилям Палмър...

— Отровителя от Руджли! Точно така.

— Къде е учил той, Джордж?

— Знаете много добре, момчета.

— На всички ли преподаваха отровителство там? Или само на най-умните?

Палмър убил съпругата си и брат си, след като ги застраховал за големи суми; после убил и един букмейкър, на когото дължал пари. Може да е имало и други жертви, но полицията се ограничила с ексхумация само на близките му роднини. Доказателствата се оказали достатъчни, за да осигурят на Отровителя публична екзекуция в Стафорд пред тълпа от петдесет хиляди души.

— И той ли имаше мустаци като Джордж?

— Съвсем същите.

— Ти не знаеш нищо за него, Гринуей.

— Знам, че е учил в твоя колеж. Сложиха ли го на почетното табло? Сред знаменитите възпитаници?

Джордж демонстративно запушва ушите си.

— Всъщност, Стентсън, Отровителя се оказа адски хитър. Обвинението така и не успя да установи каква отрова е използвал.

— Адски хитър. Как мислиш, дали тоя Палмър е бил ориенталец?

— Може да е бил от Бечуаналанд. Невинаги си личи по името, нали, Джордж?

— А чу ли, че след това от Руджли пратили делегация при лорд Палмърстън на Даунинг Стрийт? Искали да сменят името на градчето и колежа заради позора, който им навлякъл Отровителя. Премиерът се позамислил над молбата им и отговорил: „А какво име предлагате? Палмърстаун ли?“

Кратко мълчание.

— Нещо не те разбирам.

— Не Палмърстън. Палмърс-таун.

— Ааа! Много духовито, Гринуей.

— Дори и нашият китайски мандарин се смее. Под мустак.

Този път на Джордж му идва до гуша.

— Запретни си ръкава, Гринуей.

Гринуей се подсмивва.

— Защо? Да не си измислил някое ново китайско мъчение?

— Запретни си ръкава.

После Джордж прави същото и доближава ръка до тази на Гринуей, който току-що се е завърнал от две седмици слънчеви бани в Абъристуит. Кожата им има еднакъв цвят. Гринуей невъзмутимо очаква коментара на Джордж. Джордж обаче смята, че е доказал своето, и започва да закопчава маншета си.

— За какво беше всичко това? — пита Стентсън.

— Май Джордж искаше да докаже, че и аз съм отровител.

АРТЪР

Заведоха Кони на пътешествие из Европа. Тя беше здраво момиче и единствена от всички жени не хвана морска болест на кораба за Норвегия. Подобна проява на неуязвимост дразнеше другите

страдащи пътнички. Може би ги дразнеше и атлетичната ѝ красота — Джеръм казваше, че би могла да позира за статуя на Брунхилда. През това пътешествие Артър откри, че сестра му, с нейната лека танцова стъпка и дълга кестенява коса, спускаща се по гърба като котвена верига на боен кораб, привлича най-неподходящи поклонници — женкари, комарджии, лигави разведени мъже. С някои от тях Артър едва се въздържаха да не вкара бастуна си в действие.

След като се прибраха, тя най-сетне сякаш хвърли око на почтен мъж — Ърнест Уилям Хорнънг, двацет и шест годишен, висок, спретнат, астматик, доста добър вратар в крикета, а понякога и разпределител; добре възпитан, макар и малко бърбив, ако му се дадеше и най-лек повод. Артър разбираше, че ще му е трудно да одобри когото и да било за приятел на Лоти или Кони; но във всеки случай като глава на семейството беше длъжен да разпита сестра си.

— Хорнънг. Какъв е тоя Хорнънг? Звучи ми като нещо средно между монголец и славянин. Не можа ли да си намериш истински британец?

— Роден е в Мидълсбро, Артър. Баща му е адвокат. Учил е в Ъпингам.

— Има нещо странно в него. Надушвам го.

— Живял е три години в Австралия. Заради астмата. Може би надушваш аромата на каучуково дърво.

Артър едва не се разсмя. Кони беше сестрата, която се държеше с него като с равен; той харесваше повече Лоти, но Кони обичаше да го закача и изненадва. Слава богу, че не се омъжи за Уолър. Естествено, същото се отнасяше и до Лоти.

— И какво работи този приятел от Мидълсбро?

— Писател е. Също като теб, Артър.

— Не съм го чувал.

— Написал е десетина романа.

— Десетина? Та той е още хлапак.

Е, поне усърдие не му липсваше.

— Мога да ти дам негова книга и сам ще прецениш. Имам „Под два небосвода“ и „Господарят на Тарумба“. Повечето истории се развиват в Австралия и според мен са много добре написани.

— Тъй ли, Кони?

— Но той разбира, че е трудно да се издържаш от писане на романи, затова работи и като журналист.

— Е, във всеки случай името се запомня — промърмори Артър и даде на Кони разрешение да представи поклонника си в семейството. Засега реши да се въздържа от преценка и да не чете книгите му.

Тази година пролетта подрани и към края на април очертаха тенис корта. От кабинета си Артър чуваше далечния плясък на топката по ракетите и познатия дразнещ вик на жена, пропуснала лесен удар. По-късно излизаше навън, където заварваше Кони с широка спортна пола и Уили Хорнънг със сламена шапка и бял пуловер. Забелязваше, че Хорнънг не ѝ подава лесни топки, но същевременно се въздържа от удари с пълна сила. Това му допадна: точно така трябваше да играе един мъж с девойка.

Отстрани Туй седеше в шезлонга и се грееше не толкова на ранното лятно слънце, колкото на лъчезарната им младежка любов. Веселото им бърбене през мрежата и сдържаната им свенливост извън корта явно ѝ доставяха огромно удоволствие и Артър реши да отстъпи. Всъщност ролята на строг глава на семейството донякъде му допаднаше. А и Хорнънг се оказа духовит младеж. Понякога дори прекалено, но това сигурно се дължеше на незрялост. Как беше онази негова първа шега? А, да, Артър четеше спортните страници и забеляза една статия, в която пишеше, че някакъв атлет пробягал сто метра само за десет секунди.

— Как ви се струва това, мистър Хорнънг?

А Хорнънг светкавично отговори:

— Прилича ми на редакторска забелка.

През август поканиха Артър да изнесе лекции в Швейцария; Туй все още беше малко слаба след раждането на Кингсли, но, естествено, го придружи. Посетиха Райхенбахския водопад — величествен и в същото време ужасяващ, достойна гробница за Холмс. Измисленият детектив бързо се превръщаше във воденичен камък на врата на автора си. Сега, с помощта на също тъй измислен злодей, щеше да се освободи от товара веднъж завинаги.

В края на септември Артър поведе Кони към олтара, а тя го подръпваше за ръкава, когато ускоряваше крачка. Докато я предаваше символично на младоженеца, той знаеше, че трябва да бъде горд и щастлив за нея. Но сред портокаловите цветчета, тупането по раменете

и шегите на брачна тематика го обзе чувството, че мечтата му за непрестанно растящо семейство е понесла тежък удар.

Десет дни по-късно узна, че баща му е умрял в приюта за душевно болни „Дъмфрис“. Като причина за смъртта се посочваше епилепсия. Артър не го беше посещавал от години и не отиде на погребението; не отиде и никой друг от семейството. Чарлс Дойл бе изоставил майка му, обричайки децата си на недоимък. Беше слаб и малодушен, неспособен да победи в битката си с алкохола. Битка ли? Та той не помръдна и пръст срещу демона. Често му намираха оправдания, но Артър отхвърляше като не особено убедителни претенциите за артистичен темперамент. Те просто прикриваха неговата себичност и безотговорност. Нищо не пречи на един творец да притежава сила и съвест.

Туй разви упорита есенна кашлица и взе да се оплаква от болки в ребрата. Артър сметна симптомите за незначителни, но накрая повика местния доктор Долтън. Странно беше да се превърне от лекар в обикновен съпруг на пациентка; да чака долу, докато някъде над главата му се решава съдбата ѝ. Вратата на спалнята за дълго остана затворена, додето най-сетне Долтън излезе с мрачно и много добре познато изражение — самият Артър твърде често бе заставал с подобно лице срещу тревожни роднини.

— Дробовете ѝ са сериозно засегнати. Има всички признаци на скоротечна туберкулоза. При нейното състояние и болестите в семейството ѝ... — Излишно беше да продължава, затова Долтън само добави: — Навярно ще потърсите и мнението на друг специалист.

Не просто друг, а най-добрият. Следващата събота пристигна доктор Дъглас Пауъл от клиниката по белодробни заболявания в Бромптън. Блед, аскетичен, гладко избръснат и коректен, Пауъл неохотно потвърди диагнозата.

— Вие самият сте медик, ако не се лъжа, мистър Дойл.

— Никога няма да си простя тази небрежност.

— Не сте белодробен специалист, нали?

— Очен лекар съм.

— Тогава не бива да се упрекувате.

— Напротив. Имах очи, а не виждах. Не забелязах навреме проклетия микроб. Не ѝ обръщах нужното внимание. Бях прекалено зает със собствения си... успех.

— Но вие сте очен лекар.

— Преди три години изнесох в Берлин доклад за откритията — предполагаемите открития — на доктор Кох, свързани именно с тази болест. Писах за нея по поръчка на Стив от „Медицински преглед“.

— Разбирам.

— И все пак не разпознах скоротечната туберкулоза в собствения си дом. Нещо по-лошо — оставих съпругата си да ми прави компания в дейности, които са влошавали състоянието ѝ. Разхождахме се с велосипеди по всяко време, пътувахме из северни държави, тя спортуваше заедно с мен на открито...

— От друга страна — каза Пауъл и думите му за миг ободриха Артър, — според мен има многообещаващи признаци за фиброзни образувания около ядрото на болестта. А другият дроб леко се е увеличил, за да компенсира. Но това е най-доброто, което мога да кажа.

— Не го приемам! — Артър прошепна думите, за да не ги изреве с всичка сила.

Пауъл не се засегна. Беше свикнал да обявява най-тихата, най-състрадателната смъртна присъда и знаеше много добре как я приемат близките.

— Разбира се. Ако кажете с кого още бихте желали...

— Не. Приемам думите ви. Но не приемам онова, което премълчавате. Давате ѝ най-много няколко месеца.

— Знаете не по-зле от мен, мистър Дойл, доколко е невъзможно да се предскаже...

— Знам не по-зле от вас, доктор Пауъл, какви думи използваме, за да дадем надежда на нашите пациенти и близките им. Знам също така какви думи таим в себе си, докато се мъчим да ги ободрим. Около три месеца.

— Да, така смятам.

— Тогава пак ще повторя: не го приемам. Видя ли дявола, боря се с него. Ще направя каквото трябва, ще плащам колкото трябва, но няма да му я дам.

— От сърце ви желая успех — отговори Пауъл. — И оставам на вашите услуги. Има обаче две неща, които съм длъжен да кажа. Може би са излишни, но аз държа да бъда коректен. Дано да не се засегнете.

Артър изпъчи гърди като войник, чакащ заповеди.

— Имате деца, струва ми се?

— Две, момче и момиче. На една и четири години.

— Трябва да разберете, че няма начин...

— Разбирам.

— Нямам предвид способността ѝ да зачене...

— Мистър Пауъл, аз не съм глупак. Нито пък звяр.

— Разберете ме, тия неща трябва да бъдат кристално ясни.

Вторият въпрос вероятно не е чак толкова очевиден. Става дума за ефекта... вероятния ефект... върху пациентката. Върху мисис Дойл.

— Да?

— Според нашия опит скоротечната туберкулоза силно се различава от другите тежки болести. В общи линии пациентът почти не изпитва болки. Често болестта причинява по-малко страдания, отколкото обикновеният зъбобол или разстройството. Но най-необикновен е ефектът ѝ върху мисловните процеси. Пациентите често са много оптимистично настроени.

— Замаяни, искате да кажете? Бълнуват?

— Не, наистина оптимистично. Спокойни и жизнерадостни, бих казал.

— От лекарствата, които им предписвате ли?

— Съвсем не. Такава е природата на болестта. Независимо доколко пациентът осъзнава сериозността на своя случай.

— Е, за мен това е голямо облекчение.

— Да, отначало може да е така, мистър Дойл.

— Какво намеквате?

— Имам предвид, че когато пациентът не страда, не се оплаква и остава бодър пред лицето на тежката болест, тогава някой друг трябва да поеме болките и страданията.

— Не ме познавате, сър.

— Вярно. Но все пак ви пожелавам кураж.

В добро и зло; в богатство и бедност. Беше забравил третото: в болест и здраве.

От приюта пратиха на Артър скицистите на неговия баща. Последните години на Чарлс Дойл бяха минали в пълна мизерия — самотен и изоставен в зловещото си последно жилище, — но той не бе издъхнал като безумец. Нямаше съмнение: бе продължил да рисува акварели и графики, а също така и да води дневник. Едва сега Артър

осъзна, че баща му е бил надарен творец, подценяван от колегите си, достоен за посмъртна изложба в Единбург — или може би дори в Лондон. Неволно се замисли колко различни бяха съдбите им: докато синът приемаше прегръдките на славата и обществото, неговият изоставен баща не бе видял друга прегръдка, освен понякога на усмирителната риза. Артър не изпита вина — само леко синовно състрадание. А в дневника на баща му имаше едно изречение, което би трогнало сърцето на всеки син. „Вярвам — пишеше той, — че са ме обявили за луд единствено поради прословутата неспособност на шотландците да разбират от шега.“

През декември тази година Холмс и Мориарти загинаха в смъртоносна прегръдка, тласнати към гибелта си от нетърпеливата авторска ръка. Лондонските вестници не отпечатаха некролози за Чарлс Дойл, но бяха пълни с протести и отчаяние заради смъртта на един въображаем детектив, чиято популярност бе почнала да притеснява и дори да отвращава неговия създател. Артър имаше чувството, че светът е полудял: баща му лежеше в гроба съвсем отскоро, съпругата му беше обречена, а лондонските младежи слагаха на шапките си траурни лентички заради Шерлок Холмс.

В края на тази зловеща година се случи още едно събитие. Месец след смъртта на баща си Артър подаде молба за постъпване в Дружеството за проучване на свръхестественото.

джордж

На финалния адвокатски изпит Джордж се представя прилично и получава бронзово отличие от Бърмингамското адвокатско дружество. Наема кантора на Нюхол Стрийт 54 с обещанието на първо време да поема част от работата на „Сангстър, Викъри и Спейт“. Навършил е двайсет и три години и светът наоколо се променя.

Въпреки детството си в дома на викария, въпреки че откакто се помни, е слушал със синовно внимание словата от амвона на църквата „Св. Марко“, Джордж понякога има чувството, че не разбира Библията. Не цялата и не винаги; всъщност често му се струва, че нищичко не разбира. Вечно трябва да се преодолее някакъв скок от факта към вярата, от знанието към разбирането, а той е неспособен да го постигне. Това го кара да се чувства като измамник. Догмите на англиканската църква все повече се превръщат в някаква далечна

даденост. Той не ги усеща като близки истини, не ги вижда да действат ден след ден, миг след миг. Естествено, не споделя това с родителите си.

В училище му предлагаха нови истории и обяснения за живота. Така казва науката; така казва историята; така казва литературата... Джордж умело се приспособи да отговаря на изпитните въпроси по тези теми, макар че всъщност не намираха почва в ума му. Ала сега той е открил правото и светът най-сетне започва да придобива смисъл. Постепенно се разкриват невидими досега връзки — между хората, между вещите, между идеите и принципите.

Ето например Джордж седи във влака между Блоксуич и Бърчилс. Гледа живия плет зад прозореца. Но вижда не онова, което биха видели другите пътници — няколко преплетени храста, брулени от вятъра и приютили тук-там по някое птиче гнездо, — а узаконената граница между собствениците на земя, разграничение, утвърдено чрез договор или получено по наследство, нещо действащо, нещо способно да предизвика дружески отношения или спорове. В дома на викария той гледа как прислужницата бърше кухненската маса и вместо грубо, непохватно момиче, често разместващо книгите му, вижда трудов договор и задължение за закрила, сложна и деликатна връзка, оформена благодарение на векове съдебна практика, за която двете участващи страни изобщо не знаят.

Със закона се чувства щастлив и уверен. В правото има много тълкуване, много обяснения как думите могат да означават различни неща; за закона са писани почти толкова коментари, колкото и за Библията. Но в крайна сметка няма го онзи последен задължителен скок. В крайна сметка имаш споразумение, имаш решение, на което трябва да се подчиниш, имаш ясно разбиране какво означава едно нещо. Това е пътуване от бъркотията към прояснението. Пиян моряк пише завещание върху щраусово яйце; морякът потъва, яйцето оцелява, след което законът въвежда логика и безпристрастност в размитите от водата думи.

Други млади мъже делят живота си между работата и удоволствието; нещо повече, мечтаят за второто, докато вършат първото. Джордж смята, че законът му осигурява и двете. Не изпитва нито потребност, нито желание да се занимава със спорт, да плава с яхта, да ходи на театър; не се интересува от алкохол,

чревоугодничество или конни надбягвания; не желае и да пътува. Има си адвокатската практика, а за развлечение пише железопътния закон. Поразително е, че десетките хиляди хора, пътуващи всеки ден с влака, нямат полезен джобен наръчник, който да им помогне да определят правата си спрямо железопътната компания. Джордж писа на мистър Ефингам Уилсън, издател на поредица джобни наръчници по право, и въз основа на една пробна глава издателството прие неговото предложение.

Джордж е възпитан да вярва в трудолюбието, честността, пестеливостта и обичта към семейството; също тъй да вярва, че добродетелта е награда сама по себе си. Като първороден син от него се очаква да дава пример на Хорас и Мод. Джордж все по-ясно осъзнава, че макар родителите им да обичат еднакво и трите си деца, той най-силно изпитва бремето на техните очаквания и надежди. Мод вероятно винаги ще е повод за тревоги. Хорас изглежда свястно момче във всяко едно отношение, но никога не си е падал по ученето. Напусна дома и с помощта на един братовчед по майчина линия постъпи на държавна служба като най-скромен чиновник.

И все пак понякога Джордж неволно завижда на Хорас, който сега има квартира в Манчестър и от време на време праща картичка от някой морски курорт. Друг път му се иска Дора Чарлсуърт наистина да съществува. Но той не познава момичета. Нито едно момиче не идва в дома им; Мод няма приятелки, с които Джордж да си създаде навици за общуване. Гринуей и Стентсън обичаха да се хвалят с богат опит в тия неща, но Джордж често се съмняваше в приказките им и сега се радва, че ги е оставил зад гърба си. Когато сяда да си изяде сандвичите на своята пейка пред „Св. Филип“, той гледа с възхищение минаващите млади жени; понякога запомня нечие лице и копнее за него по цяла нощ, докато само на две-три крачки баща му сумти и хърка. Джордж познава плътските грехове, както са описани в Пета глава на Послание до Галатяни — те започват с прелюбодейството, блудството, нечистотата и разпътството. Но не вярва безмълвните му копнежи да имат нещо общо с последните две.

Някой ден ще се ожени. Ще се сдобие не само с джобен часовник, но и с младши съдружник, може би дори със стажант, а след това ще има съпруга, дечица и къща, за чиято покупка ще използва цялото си адвокатско умение. Винаги си представя как на обяд

обсъжда Закона за продажба на стоки от 1893 година със старшите партньори от други бърмингамски кантори. Те го слушат почтително как изброява тълкуванията на закона и се провикват: „Добрият стар Джордж!“, когато посяга за сметката. Не е сигурен как точно се стига дотам: дали първо да се сдобие със съпруга и после с къща, или обратното. Но предполага, че всичко ще стане по силата на някакъв непознат засега процес. Разбира се, и двете придобивки ще зависят от неговото напускане на Уайърли. Той не говори на тази тема с баща си. Нито пък го пита защо все още заключва вратата на спалнята всяка вечер.

Когато Хорас напусна, Джордж се надяваше да заеме освободената стая. Малкото бюро в татковия кабинет, което му отделиха, когато отиде да учи в колежа „Мейсън“, вече не го задоволяваше. Представяше си как ще живее в стаята на Хорас със свое легло, свое писалище; представяше си, че най-после ще има уединение. Но когато изложи пред мама молбата си, тя кротко му обясни, че Мод вече е укрепнала достатъчно, за да спи сама, а Джордж не би искал да я лиши от тази възможност, нали? Той осъзнава, че вече е твърде късно да изтъкне хъркането на татко, което става все по-нетърпимо и понякога го държи буден по цяла нощ. Затова Джордж продължава да спи и работи на една ръка разстояние от баща си. Все пак получава като утеха малка масичка до бюрото, върху която да слага допълнителни книги.

Навикът след връщане от работа да излиза за около час на разходка из полето постепенно се е превърнал в необходимост. Джордж не позволява никому да се меси в тази малка част от неговия живот. Държи край задната врата чифт стари ботуши и се разхожда в дъжд и пек, в студ и мраз. Не обръща внимание на пейзажа, който не го интересува; още по-малко го интересуват тромавите мучащи животни из полето. Колкото до хората, понякога има чувството, че разпознава някой бивш съученик от времето на мистър Босток, но никога не е сигурен. Без съмнение фермерските хлапета вече сами са станали фермери, а миньорските синове въртят кирки долу в забоите. През някои дни Джордж едва доловимо кимва за поздрав на всеки срещнат; друг път не поздравява никого, дори ако си спомня, че го е срещнал предния ден.

Една вечер точно преди разходката той вижда върху кухненската маса малък колет. По размера, тежестта и лондонския печат веднага разбира какво има вътре. Исква да отложи момента колкото се може по-дълго. Развързва канапа и внимателно го навива около пръстите си. Сваля кафявата восъчна хартия и я изглажда за повторна употреба. Мод вече изгаря от вълнение, дори и мама изглежда леко нетърпелива. Джордж разгръща книгата на титулната страница:

ЖЕЛЕЗОПЪТЕН ЗАКОН

— за —

„ПЪТНИКА ОТ ВЛАКА“

написан преди всичко като наръчник
по всички въпроси,
възникващи във връзка с железниците

— от —

ДЖОРДЖ Ъ. Т. ЕЙДЪЛДЖИ

адвокат

завършил право с мн. добър, ноември 1898;

бронзов медалист

на Бърмингамското адвокатско дружество, 1898

ЛОНДОН

ЕФИНГАМ УИЛСЪН

КРАЛСКА БОРСА

1901

[регистриран в Печатарската гилдия]

Отгръща на съдържанието. Подзаконови актове и тяхното приложение. Билети и карти. Закъснения на влакове и т.н. Багаж. Превоз на велосипеди. Злополуки. Разни. Показва на Мод случаите, които са обсъждали в класната стая заедно с Хорас. Ето онзи за мосю Пейел; ето и онзи за белгийците и техните кучета.

Осъзнава, че това е най-славният ден в живота му; а на вечеря става ясно, че дори и родителите му си позволяват да проявят скромна християнска гордост. Синът им се изучи и издържа изпитите. Откри

собствена адвокатска кантора, а сега се проявява и като авторитет в една правна област, представляваща практически интерес за мнозина. Той върви право нагоре; пътешествието му през живота вече наистина е започнало.

Джордж отива в „Хорниман и Ко“ да отпечата рекламни листовки. Като истински професионалист обсъжда оформлението, шрифта и тиража лично с мистър Хорниман. Една седмица по-късно притежава четиристотин рекламни листовки за своята книга. Тъй като не желае да изглежда суетен, триста оставя в кантората, а сто отнася у дома. Талонът за поръчка приканва заинтересованите купувачи да пратят два шилинга (плюс един за пощенски разходи) на адрес Нюхол Стрийт 54, Бърмингам. Джордж връчва на родителите си тестета листовки с молба да ги раздават на всички, които им приличат на „Пътници от влака“. На другата сутрин дава три тестета на началник на гара „Грейт Уайърли — Чърчбридж“, останалите разпределя между почтените си спътници.

АРТЪР

Дадоха мебелите на склад и оставиха децата при мисис Хокинс. От мъглата и влагата на Лондон се озоваха в чистата суха прохлада на Давос, където Туй бе настанена в „Курхаус Хотел“ под купчина одеяла. Както предсказваше доктор Пауъл, болестта доведе със себе си странен оптимизъм, който в комбинация с кротката натура на Туй я направи не просто търпелива, а бодра и жизнерадостна. Беше напълно ясно, че за броени седмици се е превърнала от съпруга и майка в немощен инвалид; тя обаче не си и помисляше да роптае срещу това положение, камо ли да беснее, както би сторил Артър на нейно място. Той беснееше и заради двамата — мълчаливо и насаме. Грижливо прикриваше най-мрачните си чувства. Всяка безропотна кашлица пронизваше с болка не нея, а него; тя хрочеше по малко кръв, ала неговото сърце непрестанно кървеше от изблици на вина.

Каквато и да бе неговата вина, каквато и небрежност да бе допуснал, стореното не можеше да се поправи и оставаше само едно — яростна атака срещу проклетия микроб, възнамеряващ да я унищожи отвътре. А когато присъствието му не бе наложително, Артър намираще само един начин да се разсее — пълно физическо натоварване. Беше донесъл в Давос норвежките си ски и взимаше

уроци от двама братя на име Брангер. Когато умението на ученика започна да догонва свирепата му решителност, те го отведоха да изкачи Якобсхорн; от върха той се обърна и видя как далече долу в града свалят знамената в тяхна чест. По-късно същата зима братята го преведоха през прохода Фурка на височина 2700 метра. Потеглиха в четири сутринта и пристигнаха в Ароза около пладне. Така Артър стана първият англичанин, прекосил алпийски проход със ски. В хотела в Ароза с резервацията се зае Томас Брангер. До името на Артър в графата за професия той записа: Sportesmann.

С помощта на алпийския въздух, парите, най-добрите лекари, сестринските грижи на Лоти и упоритата борба на Артър срещу дявола състоянието на Туй се стабилизира, после постепенно взе да се подобрява. Към края на пролетта сметнаха, че е достатъчно укрепнала, за да се върне в Англия, което позволи на Артър да замине на авторско турне из Америка. Следващата зима отново се върнаха в Давос. Първоначалната тримесечна присъда бе отменена; всички лекари бяха единодушни, че здравето на пациентката се е възстановило донякъде. Третата зима прекараха в хотел „Мена Хаус“ насред пустинята близо до Кайро — ниска бяла сграда на фона на величествените пирамиди. Артър се дразнеше от сухия и хладен въздух, но намираше утеха в билиярда, тениса и голфа. Представяше си бъдещето като безкрайна поредица от ежегодни зимни изгнания, всяко малко по-дълго от предишното, докато... Не, не биваше да поглежда по-надалече от пролетта или лятото. Поне все още успяваше да пише въпреки непрестанната смяна на параходи, хотели и влакове. А когато не му се пишеше, излизаше в пустинята с топка за голф и се мъчеше да я прати колкото се може по-далече. Всъщност цялото му игрище не бе нищо друго, освен една необятна пясъчна яма; където и да паднеше топката, нямаше измъкване. Струваше му се, че същото е станало и с живота му.

Но след завръщането си в Англия той срещна Грант Алън — романист като Артър и туберкулозно болен като Туй. Алън го увери, че борбата срещу болестта може да се води без изгнание, и посочи себе си като жив пример. Решението се криеше в пощенския му адрес: Хайндхед, графство Съри. Селцето край пътя за Портсмът се оказа нейде по средата между Саутсий и Лондон. И което бе по-важно — имаше невероятен климат. Беше високо разположено, закътано от

ветровете, сухо, с елхови горички и песъчлива почва. Наричаха го Малката Швейцария на Съри.

Артър се въодушеви от идеята. Той беше в стихията си само когато имаше действие, спешен план за осъществяване; ненавиждаше чакането и се боеше от пасивността на изгнанието. Хайндхед му даваше отговора. Трябваше да закупи земя, да проектира къща. Той намери шестнайсет декара горист уединен терен, спускащ се към малка долина. Наблизо имаше възвишения — Хълма на обесника и Дяволската купа, — а игрището за голф беше само на осем километра. Идеите бликаха една подир друга. Трябваше да има билиардна зала, тенис корт и конюшня; удобни стаи за Туй, може би за мисис Хокинс и, разбира се, за Уди, който вече работеше като негов постоянен секретар. Къщата трябваше да е внушителна и в същото време приветлива — къща на знаменит писател, но и семеен дом, жилище на болнава жена. Трябваше да е слънчева, а стаята на Туй да има най-хубавия изглед. Всяка врата трябваше да се отваря и затваря лесно с топка, тъй като Артър веднъж се бе опитал да изчисли колко време губи човечеството за натискане на стандартните брави. Би било напълно възможно къщата да разполага със собствен електрически генератор; и след като вече се беше издигнал значително, не би било неуместно да сложи витраж с родовия си герб.

Артър нахвърли общия план и предаде останалото на архитект — не кой да е, а Станли Бол, някогашния му приятел телепат от Саутсий. Онези ранни експерименти сега му се струваха добра подготовка. Щеше отново да отведе Туй в Давос и да поддържа връзка с Бол чрез писма, при необходимост и чрез телеграми. Какви ли архитектурни форми можеха да възникнат благодарение на близостта между два мозъка, докато телата им са на стотици километри едно от друго?

Витражът с герба щеше да се извисява до тавана на двуетажния вестибюл. Най-отгоре английската роза и шотландският магарешки бодил обгръщат преплетените инициали АКД. Под тях три реда хералдични щитове. Първи ред: Пърсел от Фулкис Рат, Пак от Килкени, Махоун от Чевърни. Втори ред: Пърси от Нортъмбърланд, Бътлър от Ормънд, Колклоу от Тинтърн. На нивото на очите: Конан Британски (британският лъв на сребрист и червен фон), Хокинс Девъншърски (по линия на Туй) и накрая гербът на Дойл: три еленови

глави и червената ръка на Ълстър. Истинският девиз на Дойл беше *Fortitudine Vincit* — твърдостта побеждава; но тук той сложи под герба друг вариант: *Patientia Vincit* — търпението побеждава. Това щеше да обявява къщата на целия свят и на проклетия микроб: с търпение всичко се преодолява.

Станли Бол и неговите строители рядко виждаха въпросното търпение. След като си устрои щаб в един близък хотел, Артър непрестанно идваше да ги тормози. Но поне къщата почна да придобива форма: дълго здание от червени тухли със стръмен керемиден покрив, застанало на самия ръб на долината. Стъпил върху току-що положените плочки на терасата, Артър хвърли изпитателен поглед към просторната морава, изравнена и засята съвсем наскоро. Отвъд нея склонът слизаше и постепенно се стесняваше към гористото дъно на долината. Имаше нещо диво и магическо в гледката: още от първия миг Артър усети, че му напомня някаква германска народна приказка. Мислеше да засади наоколо рододендрони.

В деня, когато монтираха витража във вестибюла, той доведе Туй на откриването. Тя застана отпред, погледът ѝ се плъзна по гербовете и имената и най-накрая се спря върху девиза на дома.

— Мама ще бъде доволна — отбеляза Артър.

Само едва доловимото забавяне, преди Туй да се усмихне, му даде да разбере, че нещо не е наред.

— Прав си — каза веднага тя и млъкна отново.

Артър трепна. Как можеше да е такъв дръвник? Да почете собствените си славни прадеди, а да забрави родословието на майка си. За момент се поколеба дали да не нареди на работниците да смъкнат цялата проклетия. По-късно, след дълги размишления, поръча втори, по-скромнен витраж за страничния прозорец на стълбището. Централното му пано щеше да носи забравения герб с името Фоли от Устършър.

Реши да нарече къщата Ъндършоу, по името на горичката над нея. С подобно име модерното здание щеше да придобие добро, старинно англосаксонско звучене. Тук животът можеше да продължи както преди, макар и по-предпазливо, в определени граници.

Живот. Колко лесно изричаха тази дума всички, включително и самият той. Единодушно повтаряха, че животът трябва да продължи. А малцина се питаха що е живот, защо съществува и дали е единствен,

или просто част от нещо съвсем различно. Артър често се озадачаваше от самодоволството, с което хората гледаха на своя... своя живот, както небрежно го наричаха, сякаш напълно разбираха както думата, така и скритото зад нея.

Старият му приятел от Саутсий генерал Дрейсън бе повярвал в аргументите на спиритистите, след като на един сеанс разговаря с покойния си брат. От този момент нататък астрономът твърдеше, че животът след смъртта не е просто предположение, а подлежащ на доказване факт. Артър любезно се въздържа от мнение по въпроса; ала въпреки това в списъка му за четене през тази година имаше седемдесет и четири книги за спиритизма. Изчете ги до една, като си отбелязваше изреченията и максимите, които го впечатляваха. Например мисълта на Хеленбах: „Има скептицизъм, надминаващ по глупост дори упорството на селяка.“

Преди болестта на Туй да се изяви, Артър притежаваше всичко, смятано за необходимо за щастieto на един мъж. И все пак не можеше да се отърве от чувството, че всичките му постижения са само тривиално и кухо начало; че е създаден за нещо друго. Но какво можеше да е то? Зае се да изучава световните религии, но всяка от тях се оказваше тясна за него като детско костюмче. Присъедини се към Дружеството на рационалистите и сметна тяхната работа за необходима, но по принцип разрушителна и следователно безплодна. Събарянето на древните вярвания беше основа за всеки човешки напредък; но сега, след като старите здания бяха изравнени със земята, къде да се подслони човек сред цялото опустошение? Как можеше някой с лека ръка да реши, че историята на онова, което човешкият род хилядолетия наред бе наричал „душа“, вече е свършила веднъж завинаги? Човешките същества щяха да продължат да се развиват, а следователно всичко в тях също щеше да се развива. Несъмнено дори и един упорит селяк трябваше да го разбира.

Край Кайро, докато Туй вдишваше дълбоко пустинния въздух, Артър бе чел за историята на египетската цивилизация, бе посещавал гробниците на фараоните. Стигна до извода, че макар египтяните несъмнено да са издигнали изкуствата и науките на ново ниво, способността им да разсъждават е била в много отношения смехотворна. Особено във възгледа им за смъртта. Идеята, че мъртвото тяло — стара, протритата дреха, обгръщала някога за кратко време

душата — трябва да се запази на всяка цена, беше не просто нелепа; тя представляваше връх на материализма. Колкото до кошниците с провизии, слагани в гробницата, за да хранят душата по време на дългото ѝ пътуване... как са могли тъй напреднали хора да мислят по толкова осакатен начин? Вярно, основана върху материализма — двойно проклятие. И същото проклятие попарваше всяка следваща нация или цивилизация, попаднала под властта на свещеници.

В Саутсий аргументите на генерал Дрейсън не му се сториха убедителни. Но сега зад свръхестествените явления заставаха видни и здравомислещи учени като Уилям Крукс, Оливър Лодж и Алфред Ръсел Уолас. Тия имена означаваха, че хората, които най-добре разбират природата — великите физици и биолози, — са станали наши водачи и в свръхестественото.

Ето например Уолас. Един от откривателите на модерната теория на еволюцията, застанал рамо до рамо с Дарвин, когато двамата заедно обявиха пред дружеството „Карл Линей“ идеята за естествения подбор. Плахите и лишените от въображение решиха, че Уолас и Дарвин са ни въвели в една безбожна и механична вселена, оставили са ни сами сред мрачната пустош. Но вижте в какво вярва самият Уолас. Този най-велик съвременен мъж твърдеше, че естественият подбор се отнася само до развитието на човешкото тяло и че в даден момент процесът на еволюцията трябва да е бил допълнен от свръхестествена намеса, когато пламъкът на духа е въведен в грубото развиващо се животно. Кой би дръзнал сега да заяви, че науката е враг на душата?

ДЖОРДЖ & АРТЪР

Беше студена февруарска нощ, огряна от полумесец и шепа звезди. В далечината подемниците на мината в Уайърли смътно се открояваха на фона на небето. По-наблизо бе фермата, принадлежаща на Джоузеф Холмс: къща, обор, пристройки — и нито една светлинка. Хората спяха, а птиците още не се бяха събудили.

Но конят бе буден, когато мъжът се промъкна през една пролука на живия плет в края на пасището. Носеше торба овес. Щом забеляза, че конят е усетил присъствието му, той спря и заговори съвсем тихо. Самите думи бяха пълна безсмислица; важен бе тонът — нежен и успокояващ. След няколко минути мъжът бавно тръгна напред. Когато

направи няколко крачки, конят тръсна глава и за миг гривата му се разлюля. Мъжът спря отново.

Но макар и спрял, той продължи да бърбри тихи безсмислици и да гледа право към коня. След няколкото поредни мразовити нощи почвата под краката му беше твърда и ботушите му не оставяха отпечатъци. Напредваше бавно, метър по метър, спирайки, щом конят покажеше и най-лек признак на безпокойство. Не правеше никакъв опит да се прикрие — напротив, стоеше напълно изправен. Торбата с овес в ръката му нямаше кой знае какво значение. Важното беше тихото присъствие на гласа му, увереният подход, прекият поглед, нежната власт.

Трябваше му около двайсет минути, за да прекоси пасището по този начин. Вече стоеше само на няколко метра пред коня. Но и сега не направи рязък жест, а продължи както преди да шепне, да гледа, да стои прав и да изчаква. Най-сетне стана каквото очакваше — отначало колебливо, после съвсем недвусмислено конят наведе глава.

Човекът пак не посегна рязко към него. Изчака да минат минута-две, после преодоля последните метри и внимателно закачи торбата с овес на врата на коня. Животното остана с наведена глава, а мъжът почна да го гали, шепнейки през цялото време. Галеше го по гривата, по хълбока, по гърба; понякога просто отпускаше длан върху топлата кожа, за да е сигурен, че контактът помежду им не се прекъсва.

Продължавайки да гали и шепне, мъжът свали торбата с овес от врата на коня и я метна през рамо. Продължавайки да гали и шепне, бръкна под палтото си. Продължавайки да гали и шепне, преметнал едната си ръка през гърба на коня, той посегна под корема му.

Конят почти не трепна; мъжът най-сетне престана да шепне безсмислици и в настаналата тишина се отправи с решителна крачка назад към пролуката в живия плет.

ДЖОРДЖ

Всяка сутрин Джордж хваща първия влак за Бърмингам. Знае наизуст разписанието и го обича. „Уайърли — Чърчбридж“ 7:39. Блоксуич 7:48. Бърчилс 7:53. Бърмингам „Ню Стрийт“ 8:35. Вече не изпитва потребност да се крие зад вестника; от време на време дори подозира, че някои пътници разпознават в него автора на „Железопътен закон за Пътника от влака“ (237 продадени екземпляра).

Поздравява кондукторите и началниците на гари, а те отвърщат на поздрава му. Има внушителни мустаци, куфарче, скромен златен ланец, а към бомбето е добавил и сламена шапка за през лятото. Освен това има чадър. Гордее се с тази най-нова придобивка и често я носи със себе си въпреки показанията на барометъра.

Във влака чете вестник и се опитва да си оформи възгледи за ставащото по света. Миналия месец мистър Чембърлейн изнесе в новото бърмингамско кметство важна реч за колонии и преференциалните митнически тарифи. Джордж защитава — макар че никой не му е искал мнение по въпроса — позицията на съдържано одобрение. Идния месец предстои лорд Робъртс от Кандахар да получи свобода за града — почест, която никой разумен човек не би оспорил.

Вестникът му съобщава още новини — местни и по-банални: още едно животно е осакатено в района на Уайърли. За момент Джордж се пита коя част от наказателното право обхваща подобни деяния: дали става дума за унищожаване на чужда собственост според Закона за кражбите, или има отделен законов акт, защитаващ един или няколко вида домашен добитък. Радва се, че работи в Бърмингам, а е само въпрос на време и да заживее там. Знае, че трябва да вземе решение; трябва да се изправи срещу бащините навъсени вежди, майчините сълзи и безмълвното, но поради това още по-мъчително страдание на Мод. Всяка сутрин, докато пасищата с добитък отстъпват място на добре планираните предградия, Джордж усеща как духът му се ободрява. Преди години татко му каза, че селските момчета и ратаи са кротките, които Бог обича и които ще наследят земята. Е, само някои, мисли си той, и то не според законите за унаследяване, с които е запознат.

Във влака често има ученици, поне до Уолсол, където слизат и тръгват към прогимназията. Присъствието и униформите им от време на време напомнят на Джордж за ужасните времена, когато го обвиняваха, че е откраднал ключа за училището. Но това беше преди години, а повечето момчета изглеждат съвсем почтени. Една група понякога пътува в неговия вагон и от случайно чути разговори той научава техните имена: Пейдж, Харисън, Грейторекс, Стаили, Феридей, Куибъл. След три-четири години вече дори им кима.

Повечето му работни дни на Нюхол Стрийт 54 са заети със съставяне на нотариални актове — работа, която един по-опитен

юрист наричаше „лишена от въображение и полет на мисълта“. Това пренебрежително отношение не го смущава ни най-малко; за него подобна работа е прецизна, отговорна и необходима. Освен това вече е съставил няколко завещания, а напоследък започна да приема клиенти и благодарение на своя „Железопътен закон“. Оплаквания относно загубен багаж или закъснели влакове; има дори случай с една стара дама, която се подхлъзнала и си навехнала китката на гара „Сноу Хил“, след като някакъв железничар разлял по небрежност масло до локомотива. Освен това е поел и няколко пътни произшествия. Оказва се, че за гражданите на Бърмингам шансовете да бъдат блъснати от велосипед, кон, автомобил, трамвай или дори влак са далеч по-високи, отколкото бе допускал. Може би адвокатът Джордж Ейдълджи ще стане известен като човека, към когото да се обръщат, когато човешкото тяло бъде връхлетяно от безотговорно транспортно средство.

Обратният влак на Джордж потегля от гара „Ню Стрийт“ в 17:25. На връщане във вагона рядко има ученици. Вместо тях понякога се мяркат разни по-едри и недодялани елементи, които Джордж гледа с неодобрение. Случва се да подхвърлят в негова посока крайно неуместни забележки: дали е използвал белина, дали майка му не е забравила да го поръси с карбол и дали този ден е слизал в мината. Обикновено той не обръща внимание на подобни приказки, но ако някой млад грубиян почне да се държи особено оскърбително, Джордж бива принуден да му напомни с кого говори. Не е много смел, нито физически силен, но в такива моменти се чувства изненадващо спокоен. Познава английските закони и знае, че може да разчита на тяхната подкрепа.

Бърмингам, гара „Ню Стрийт“ 17:25. По причини, които Джордж така и не е изяснил, този влак не спира в Бърчилс. Следват Блоксуич 18:02 и „Уайърли — Чърчбридж“ 18:09. В 18:10 Джордж кимва на началник-гарата мистър Мериман — в тия моменти често си спомня как през 1899 година негова светлост съдия Бейкън взе в областния съд на Блумсбъри решение срещу неправомерното задържане на изтекли пътнически карти — после прехвърля чадъра върху лявата си китка и се отправя към дома на викария.

КАМБЪЛ

Откакто преди две години го назначиха в полицията на Стафордшър, инспектор Камбъл бе срещал капитан Ансън на няколко пъти, но до днес никога не го бяха канили в Грийн Хол. Домът на полицейския началник се намираше в покрайнините, сред мочурливите ливади по отвъдния бряг на река Соу, и се славеше като най-голямата къща между Стафорд и Шъгбъро. Докато крачеше по чакълената алея откъм Личфийлд Роуд и размерите на сградата постепенно се разкриваха пред него, Камбъл неволно се запита колко голям, може да е Шъгбъро, притежаван от по-големия брат на капитан Ансън. Като втори син, полицейският началник беше принуден да се задоволи с тази скромна резиденция, боядисана в бяло — три етажа с по седем-осем прозореца на всеки и внушителен портал с четири колони. Отдясно имаше тераса с розова градина под нея, а по-нататък — лятна къща и място за тенис корт.

Камбъл забеляза всичко това, без да забави крачка. Когато прислужницата го въведе, той се опита да потисне професионалния си навик: да прецени почтеността и доходите на живеещите тук, както и да си отбележи наум какво би привлякло крадците — в някои случаи дори би се огледал за крадени вещи. Макар съзнателно да удържаше любопитството си, все пак му направиха впечатление мебелите от полиран махагон, екстравагантната закачалка и странно усуканите пръчки на стълбищния парапет отдясно.

Въведоха го в стая непосредствено отляво на входа. По всичко личеше, че това е кабинетът на Ансън: две високи кожени кресла от двете страни на камината, а над нея глава на мъртъв елен или лос. Нещо рогато, така или иначе. Камбъл нито ловуваше, нито се интересуваше от лов. Беше родом от Бърмингам и неохотно подаде молба за преместване, когато жена му се отврати от града и закопня за покоя и просторите на своето детство. Само двайсет и пет километра, но Камбъл имаше чувството, че е изгнаник в чужда страна. Местните аристократи го игнорираха; фермерите се държаха настрана; миньорите и леярите бяха груб народ дори за един полицай, свикнал с какви ли не отрепки. Смътните му идеи за селска романтика бързо се изпариха. А хората тук май мразеха полицията дори повече от гражданите. Вече не помнеше колко пъти са го карали да се чувства излишен. Можеше да е извършено престъпление, можеше дори да има подадена жалба, но жертвите умееха да намекнат, че предпочитат

своите представи за правосъдие пред онова, което би им предложил някакъв съмнителен инспектор с костюм, жилетка и бомбе, миришещи на нафталин.

Ансън влезе с енергична крачка, стисна ръката на посетителя и го покани да седне. Беше дребен стегнат мъж на около четирийсет и пет години с двуреден костюм и най-елегантните мустаци, които Камбъл бе виждал — изглеждаха като естествено продължение на носа му, а цялостната топография на горната устна сякаш бе закупена по каталог след най-прецизно измерване. Върху възела на вратовръзката блестеше златна игла с формата на стафордски възел^[1]. Това демонстрираше всеизвестния факт, че почитаемият капитан Джордж Огъстъс Ансън, полицейски началник от 1888 г. и заместник-управител на графството от 1900 година, е стафордшърски кореняк до мозъка на костите. Като полицаи от новата школа Камбъл не разбираше защо единственият аматьор в редовете на полицията трябва да бъде неин шеф, но за него много обществени механизми изглеждаха нелепи, основани по-скоро на древните суеверия, отколкото на модерния здрав разум. И все пак всички подчинени на Ансън го уважаваха; носеше му се славата на човек, който подкрепя своите.

— Камбъл, навярно се досещате защо ви поканих.

— Предполагам, заради осакатените животни, сър.

— Именно. Колко са досега?

Камбъл се беше подготвил, но въпреки това извади бележника.

— Втори февруари, ценен кон, принадлежащ на мистър Джоузеф Холмс. Втори април, впрегатен кон, принадлежащ на мистър Томас, осакатен точно по същия начин. Четвърти май, подобен случай с крава на мисис Бънги. Две седмици по-късно, осемнайсети май, ужасно обезобразен кон на мистър Баджър. Шест овце същата нощ. И миналата седмица, шести юни, две крави, собственост на мистър Локиър.

— Винаги само нощем?

— Да, само нощем.

— Някакви характерни особености на престъпленията?

— Всички нападения са извършени в радиус пет километра от Уайърли. И... не знам дали е от значение, но всички се падат през първата седмица на месеца. С изключение на осемнайсети май. —

Камбъл усети вторачения поглед на Ансън и побърза да продължи: — Методът на нараняването обаче остава непроменен.

— Винаги еднакво гнусен, предполагам.

Камбъл погледна полицейския началник, като се питаше дали да навлезе в подробности. Прие мълчанието му за неохотно съгласие.

— Порязани са в долната част на корема. Напречно, обикновено с един замах. Кравите... при тях са осакатени и виметата. Нанесени са рани и върху... върху половите им органи, сър.

— Просто да не повярваш, нали, Камбъл? Такава безсмислена жестокост към беззащитни животни.

Камбъл реши да не забелязва, че седи под изцъклените очи и отрязаната глава на елен или лос.

— Да, сър.

— Значи търсим някакъв маниак с нож.

— Вероятно не е нож, сър. Разговарях с ветеринарния хирург, който проучи последните случаи — онзи с коня на мистър Холмс бе сметнат първоначално за изолиран инцидент, — и той също недоумяващо за инструмент е използван. Трябва да е много остър, но, от друга страна, срязва само кожата и първия мускулен слой, без да прониква по-надълбоко.

— Защо да не е нож?

— Защото ножът — например касапски нож — би влязъл по-надълбоко. Поне на места. Би разпорил червата. Всъщност нито едно от животните не е убито при нападенията. Или поне не веднага. Те или умират от кръвоизлив, или биват открити в такова състояние, че се налага да бъдат убити.

— Ако не е нож, то какво?

— Нещо, което реже бързо, но плитко. Като бръснач. Само че по-яко от бръснача. Може да е някакъв кожарски инструмент. Или земеделско сечиво. Бих допуснал, че човекът разбира от добитък.

— Или хората. Злодей или банда злодеи. И отвратителни престъпления. Срецали ли сте досега нещо подобно?

— Не и в Бърмингам, сър.

Ансън се усмихна разсеяно и замълча. Камбъл си позволи да се замисли за полицейските коне от конюшната в Стафорд — колко умни и досетливи бяха, колко топли, с приятен аромат и гъста, почти пухкава козина; как мърдаха уши и свеждаха глави към човека пред

себе си; как пръхтяха досущ като кипнал чайник. Що за човек би посегнал на подобно животно?

— Колегата Барет си припомни един случай отпреди години, когато някакъв изрод задлъжнял и умъртвил собствения си кон заради застраховката. Но такъв убийствен бяс... вижда ми се толкова необичаен за тук. Вярно, в Ирландия си е съвсем в реда на нещата да колят посред нощ добитъка на земевладелеца. Но пък какво ли да очакваш от ония диваци?

— Да, сър.

— Трябва бързо да сложим край. Тези безчинства петнят репутацията на цялото графство.

— Да, вестниците...

— Пет пари не давам за вестниците, Камбъл. Вълнува ме честта на Стафордшър. Не искам да го смятат за свърталище на диваци.

— Да, сър.

Но инспекторът си помисли, че полицейският началник трябва да е запознат с някои неотдавнашни редакционни статии, написани в твърде остър тон и понякога стигащи до лични нападки.

— Бих ви препоръчал да прегледате списъка на извършените престъпления в Грейт Уайърли и околностите през последните години. Имаше някои... странни произшествия. И препоръчвам да работите с хората, които най-добре познават района. Има един много стабилен сержант, не си спомням името му. Едър, червендалест...

— Ъптън ли, сър?

— Точно така, Ъптън. Тоя човек винаги е с наострени уши.

— Много добре, сър.

— Освен това смятам да привлека двайсет специални агенти. Ще се подчиняват на сержант Парсънс.

— Двайсет!

— Двайсет. По дяволите икономите. Ще платя от джоба си, ако трябва. Искам полицаи зад всеки плет и храст, докато не хванем този тип.

Камбъл не се тревожеше за разноските. Само се чудеше как да скрият присъствието на двайсет специални агенти в една област, където клюките се разнасяха по-бързо от съобщенията по телеграфа. Двайсет специални агенти, повечето от тях незапознати с територията, срещу един-единствен човек, който спокойно можеше да си стои у

дома и да им се надсмива. Така или иначе, колко животни можеха да опазят двацет полицаи? Четирийсет, шейсет, осемдесет? А колко животни имаше в областта? Стотици, може би хиляди.

— Други въпроси?

— Не, сър. Само... ако ми разрешите един страничен въпрос.

— Питайте.

— Порталът отвън. С колоните. Има ли название? Стилът, искам да кажа.

Ансън го изгледа тъй, сякаш никога не бе чувал по-нелеп въпрос от полицейски служител.

— Колоните ли? Нямам представа. Жена ми е по тая част.

През следващите дни Камбъл прегледа данните за престъпността в Грейт Уайърли и близките околности. Откри горе-долу каквото очакваше. Кражби, предимно на добитък; няколко случая на побой; скитничество и пиянство на обществени места; един опит за самоубийство; едно момиче, осъдено за писане на неприлични думи по селскостопански постройки; заплашителни писма и доставка на нежелани поръчки до дома на викария; едно непристойно нападение и два случая на непристойно държане. Не откри нападения срещу животни за последните десет години.

И сержант Ъптън не каза подобно нещо, а той служеше в областта двойно по-дълго. Но въпросът му напомни за някакъв фермер, вече отишъл в един по-добър свят — „а може и в по-лошия да е попаднал, сър“, — заподозрян в сексуални набези. Камбъл побърза да пресече потока от клюки; от самото начало му стана ясно, че Ъптън е остатък от времената, когато за полицаи са избирали, кажи-речи, всекиго, стига да не е очебийно куц, сакат или малоумен. Човек можеше да се посъветва с него за местните сплетни и вражди, но не и да приеме казаното за чиста монета.

— Значи се сетихте, а, сър? — изхъхри сержантът.

— Имате ли да ми съобщите нещо конкретно, Ъптън?

— Не, не бих казал. Но нали знаете, каквото повикало, такова се обадило. Гарван гарвану око не вади, дето се вика. Сигурен съм, че най-накрая ще разберете, инспекторе. Нали сте голям детектив от Бърмингам и прочие. О, да, най-накрая ще разберете.

От Ъптън лъхаше на лукаво ласкателство и смътна враждебност. Някои от тукашните ратаи бяха свършено същите. Камбъл се

чувстваше по-спокоен с бърмингамските крадци, които поне лъжеха право в очите.

Сутринта на 27 юни повикаха инспектора в мината Куинтън, където два от ценните коне на компанията — по-точно кон и кобила — бяха нападнати през нощта. Конят бе умрял от кръвоизлив, а кобилата, подложена на допълнително осакатяване, трябваше да бъде убита. Ветеринарният хирург потвърди, че е използван същият инструмент, както преди — или поне инструмент със същото действие.

Два дни по-късно сержант Парсънс донесе на Камбъл писмо, адресирано „До сержанта, полицейски участък, Хеднесфорд, Стафордшър“. Беше пуснато в Уолсол и подписано от някой си Уилям Грейторекс.

Имам вид на луда глава и мога да тичам и когато създадох оная банда в Уайърли, ме поканиха да вляза в нея. Аз знам всичко за конете и добитъка и как да ги улавям най-добре. Рекоха, че ще ме очистят, ако ме хване страх, затуй го направих, и ги заварих и двата да спят в три без десет, и те се събудиха; и после ги резнах под коремите, ама не тече много кръв и единият избяга, а пък другият падна. Сега ще ви кажа кои са в бандата, само че не можете да докажете нищо без мен. Има един на име Шиптън от Уайърли и един носач, дето му викат Лий, ама той трябваше да стои настрана, и Ейдълджи адвокатът. Е, не ви съобщих кой стои зад всички тях и няма да кажа, додето не обещаете да не пострадам. Не е вярно, че винаги го правим, когато луната е млада, онзи, дето Ейдълджи го уби на 11 април, беше по пълнолуние. Още не съм бил зад решетките, не ми се вярва и другите да са били, освен Капитана, затуй смятам, че ще им се размине по-леко.

Камбъл изчете писмото още веднъж. *После ги резнах по коремите, ама не тече много кръв и единият избяга, а пък другият падна.* Звучеше много конкретно, но, от друга страна, мнозина биха могли да огледат мъртвите животни. След последните два случая се

наложи полицейски пост да отпъжда зяпачите, докато ветеринарят си свърши работата. И все пак *три без десет...* удивителна точност.

— Познаваме ли този Грейторекс?

— Предполагам, че е син на мистър Грейторекс от фермата Литълуърт.

— Някакви провинения? Има ли повод да пише на сержант Робинсън в Хеднесфорд?

— Никакви.

— А как ви се струват тия приказки за луната?

Сержант Парсънс беше набит чернокос здравеняк с навик да криви устни, докато размишлява.

— Така разправят някои хора. Младата луна, езически ритуали и тъй нататък. Де да знам. Знам обаче, че на единайсети април не е убито животно. Нито пък седмица преди или след тази дата, ако не греша.

— Не грешите.

Парсънс допаднаше на инспектора много повече, отколкото Ъптън. Беше от следващото поколение и имаше по-добра подготовка; не много умен, но склонен да разсъждава.

Уилям Грейторекс се оказа четиринайсетгодишен ученик, чийто почерк изобщо не съвпаднаше с онзи в писмото. Не беше чувал за Лий или Шиптън, но призна, че познава Ейдълджи, с когото понякога сутрин пътували в един вагон. Никога не бе посещавал участъка в Хеднесфорд и не знаеше името на тамошния сержант.

Парсънс и петима специални агенти претърсиха фермата Литълуърт и пристройките, но не откриха нищо особено остро, зацапано с кръв или наскоро почистено. Когато си тръгнаха, Камбъл попита сержанта какво знае за Джордж Ейдълджи.

— Е, сър, той е индиец, нали така? Тоест наполовина индиец. Дребничък. Малко особен. Живее в дома си и всеки ден пътува до Бърмингам. Не се меси много в селския живот, ако ме разбирате.

— Значи няма сведения да общува с банда?

— Нищо подобно.

— Приятели?

— Не, доколкото знам. Те са саможиво семейство. Сестра му не е добре, струва ми се. Недъгава, слабоумна или нещо такова. Преди няколко години имаше кампания срещу семейството.

— Видях в дневника. Има ли причини?

— Кой знае? Имаше известна... неприязън, когато дадох мястото на викария. Хората разправяха, че не искат черен човек да им казва от амвона колко са грешни. Такива работи. Но това беше преди сума ти години. Аз самият ходя редовно на църква. Мене ако питате, вече сме по-дружелюбни.

— Този човек... синът... смятате ли, че е способен да осакатява коне?

Парсънс прехапа за момент устната си, преди да отговори.

— Инспекторе, нека го кажа така. Като послужи човек колкото мен по тия места, накрая разбира, че на никого не пише на лицето какъв е. Или какъв не е. Нали ме разбирате?

джордж

Пощальонът показва на Джордж официалния печат върху плика: НЕПЛАТЕНА ПОЩЕНСКА ТАКСА. Писмото идва от Уолсол; името и адресът на кантората са изписани със спретнат четлив почерк, затова Джордж решава да го приеме. Струва му два пенса — неплатената такса в двоен размер. С удоволствие открива вътре поръчка за книгата „Железопътен закон“. Но няма приложен чек или пощенски запис. Подателят иска 300 екземпляра и се е подписал с името Велзевул.

Три дни по-късно писмата започват отново. Същите писма: клеветнически, богохулни, безумни. Идват в кантората, което му се струва ужасно нахално — тук е в безопасност, тук го уважават и животът тече благопристойно. Той инстинктивно изхвърля първото; останалите запазва в най-долното чекмедже като доказателства. Джордж вече не е боязливият юноша от времето на предишния тормоз; сега е солиден човек, адвокат с четиригодишна практика. Напълно е способен, ако реши, да пренебрегне тия неща или да се справи с тях по подобаващ начин. А бърмингамската полиция несъмнено е далеч по-модерна и ефикасна от стафордшърската.

Една вечер, малко след шест и десет, Джордж прибира картата в джоба си и тъкмо премята чадъра на лакът, когато забелязва някой да крачи до него.

— Добре си живеем, а, млади господине?

Това е Ъптън — по-дебел и по-червендалест, отколкото преди години. Навярно и по-глупав. Джордж продължава напред със същата крачка.

— Добър вечер — хладно отвърща той.

— Радваме се на живота, нали? И спим добре?

Някога Джордж би се стреснал или би спрял да изслуша какво има да каже Ъптън. Но вече е друг.

— Не ходим насън, надявам се. — Джордж съзнателно ускорява крачка, тъй че сержантът е принуден да подтичва задъхано, за да не изостане. — Само че знаете ли, областта гъмжи от специални агенти. Гъмжи. Тъй че дори за един ад-во-кат би било лоша идея, о, да, много лоша идея да ходи насън. — Без да забавя крачка, Джордж хвърля изпепеляващ поглед към празнодумеца. — О, да, ад-во-кат. Дано да ви е от полза, млади господине. Знанието е сила, дето се вика, пък може и обратното да е.

Джордж не казва на родителите си за инцидента. Има по-сериозен повод за тревога: със сутрешната поща е дошло писмо от Канок, изписано с познатия почерк. Адресирано е до Джордж и носи подпис „Почитател на правдата“:

Не се познаваме, но понякога съм ви виждал във влака и не смятам, че бих ви харесал, ако се познавахме, тъй като не обичам туземците. Но мисля, че всеки заслужава почтено отношение, и затова ви пиша, защото не мисля, че имате нещо общо с ужасните престъпления, за които говорят хората. Всички казват, че трябва да сте вие, защото си мислят, че не сте за тук и искате да ги очистите. Затова полицаите ви държаха под око, но не откриха нищо и сега дебнат друг... Ако убият още един кон, ще кажат, че сте вие, затова заминете някъде на почивка, та да не сте тук за следващия случай. Полицаите казват, че ще е в края на месеца както предишния път. Махнете се преди това.

Джордж е съвършено спокоен.

— Клевета — казва той. — Долнопробна клевета и според мен подлежи на съдебно преследване.

— Пак се започва — казва майка му и Джордж усеща, че е готова да се разплаче. — Пак същото. Няма да спрат, додето не ни прогонят.

— Шарлот — твърдо отвърща Шапурджи. — И дума да не става. Няма да напуснем този дом, докато не легнем при вуйчо Компсън. Ако е рекъл Господ да страдаме по пътя дотам, не е наша работа да спорим с Него.

Напоследък има моменти, когато Джордж е почти готов да се усъмни в Бог. Например: защо майка му, която е възплъщение на добродетелта и подпомага бедните и страдащите в енорията, трябва да страда така? И ако всичко е Божие дело, както твърди баща му, значи Божие дело е и стафордшърската полиция заедно с цялата ѝ некадърност. Но Джордж не може да каже това; все повече стават нещата, за които не бива дори да намеква.

Освен това започва да осъзнава, че разбира света малко по-добре от родителите си. Може да е само на двацет и седем години, но трудовият живот на един бърмингамски адвокат предлага познания за човешката същност, недостъпни за един селски викарий. Затова когато баща му предлага отново да се оплачат на главния полицейски началник, Джордж възразява. Предишния път Ансън беше против тях; сега трябва да се обърнат към инспектора, натоварен с разследването.

— Ще му пиша — казва Шапурджи.

— Не, татко, мисля, че това е моя работа. И по-добре да го посетя сам. Ако отидем двамата, ще заприлича на делегация.

Викарият е стъписан, но и доволен. Той харесва тия прояви на твърдост у сина си и го оставя да постъпи както е решил.

Джордж пише молба за разговор — за предпочитане не в дома на викария, а в полицейски участък по избор на инспектора. На Камбъл това му се вижда малко странно. Той избира участъка в Хеднесфорд и моли сержант Парсънс да го придружи.

— Благодаря, че ме приехте, инспекторе. Признателен съм ви за отделеното време. Дошъл съм заради три неща. Но най-напред бих желал да приемете ето това.

Камбъл е върлинест мъж на около четирийсет години, с рижава коса и кокалесто лице; седнал изглежда дори по-висок, отколкото прав. Той протяга ръка през масата и оглежда подаръка: екземпляр от „Железопътен закон за Пътника от влака“. Бавно прелиства няколко страници.

— Двеста трийсет и осмата бройка — казва Джордж. Изрича го с малко повече гордост, отколкото е възнамерявал.

— Много мило от ваша страна, сър, но за жалост полицейският правилник забранява приемането на подаръци от гражданите.

Камбъл плъзва книжката обратно по масата.

— О, едва ли може да се нарече подкуп, инспекторе — отвърща безгрижно Джордж. — Не може ли да го приемете като... дарение за библиотеката?

— Библиотеката. Имаме ли библиотека, сержант?

— Е, винаги можем да почнем, сър.

— В такъв случай, мистър Идалджи, смятайте, че съм ви благодарен.

Джордж се пита дали не го взимат на подбив.

— Произнася се Ейдълджи. Не И-дал-джи.

— Ейдълджи. — Инспекторът се запъва и прави гримаса. — Ако не възразявате, предпочитам да ви наричам „сър“.

Джордж тихичко кашля.

— Ето повода за първото нещо. — Той вади писмото от „Почитателя на правдата“. — Има още пет, адресирани до работното ми място.

Камбъл прочита писмото, подава го на сержанта, пак го взима и чете повторно. Пита се дали е разобличение или подкрепа. Или първото, маскирано като второто. Ако е разобличение, защо човек би го донесъл в полицията? Ако е подкрепа, защо да го носи, освен ако вече е обвинен? Мотивът на Джордж му се струва почти толкова интересен, колкото и самото писмо.

— Имате ли представа от кого е?

— Няма подпис.

— Виждам, сър. Мога ли да попитам дали възнамерявате да последвате съвета на автора? *Да заминете някъде на почивка.*

— Инспекторе, това ще е като да впрегнем каруцата пред коня. Не смятате ли писмото за престъпна клевета?

— Честно казано, сър, не знам. Адвокатите като вас решават кое е законно и кое не. От полицейска гледна точка бих казал, че някой си прави майтап на ваш гръб.

— Майтап? Не смятате ли, че ако това писмо бъде разгласено с всичките твърдения, които уж отрича, ще бъда сериозно застрашен от местните полски работници и миньори?

— Не знам, сър. Мога само да кажа, че не помня анонимно писмо да е ставало повод за насилие, откакто съм тук. А вие, Парсънс? Сержантът поклаща глава.

— А как тълкувате тази фраза в средата... *мислят, че не ви е тук мястото?*

— Лично вие как я тълкувате?

— Виждате ли, никога не са ми казвали нещо подобно.

— Разбирам, инспекторе. Е, аз пък я „тълкувам“ като почти недвусмислен намек за факта, че баща ми е парси по рождение.

— Да, вероятно за това става дума.

Камбъл свежда отново рижавата си глава над писмото, сякаш търси по-дълбок смисъл. Опитва се да реши какво мисли за този човек и неговото оплакване; дали е чиста жалба или нещо по-сложно.

— Вероятно? Вероятно? Какво друго може да означава?

— Е, може да означава, че не се вписвате в тукашното общество.

— В смисъл че не играя в местния отбор по крикет?

— А играете ли, сър?

Джордж усеща как раздразнението му се засилва.

— Не, както и не посещавам кръчми.

— Тъй ли, сър?

— И освен това не пуша тютюн.

— Наистина ли, сър? Е, ще трябва да изчакаме и да питаме самия автор какво е имал предвид. Ако изобщо го хванем. Казахте, че има и още нещо.

Второто нещо, заради което Джордж е дошъл да се жалва, е поведението и намеците на сержант Ъптън. Само че когато ги повтаря пред инспектора, те някак не звучат като намеци. Камбъл ги приема като досадни забележки на един не особено умен полицай към самодоволен и прекалено докачлив жалбоподател.

Джордж започва да се обърква. На идване е очаквал благодарност за книгата, смайване от писмото и интерес към бедите му. Инспекторът се държи коректно, но резервирано; цялата му подчертана любезност прилича на прикрито оскърбление. Е, така или иначе, трябва да пристъпи към третата точка.

— Имам едно предложение. За разследването. — Както е планирал, Джордж прави пауза, за да привлече изцяло вниманието им. — Хрътки.

— Моля?

— Хрътки. Както без съмнение знаете, те притежават изключително обоняние. Ако намерите две обучени хрътки, те непременно ще ви отведат от следващото убийство право при престъпника. Могат да следват диря със свръхестествена точност, а в областта няма големи потоци или реки, където престъпникът да нагази, за да ги обърка.

Стафордшърските полицаи явно не са свикнали да получават практически съвети от цивилни.

— Хрътки — повтаря Камбъл. — И то цели две. Звучи ми като цитат от евтино криминално книжле. „Мистър Холмс, това бяха отпечатъци от стъпки на огромно куче!“

Парсънс почва да се киска, а Камбъл не му нарежда да млъкне.

Всичко се е объркало най-ужасно, особено последната част, която Джордж измисли сам и дори не я обсъди с баща си. Той е съкрушен. Докато напуска участъка, двамата полицаи стоят на стъпалата и гледат след него. Чува как сержантът подхвърля тихо, но отчетливо:

— Може да държим хрътките в библиотеката.

Думите сякаш го следват по целия път до дома на викария, където дава на родителите си кратък отчет за срещата. Решава, че макар полицаите да отхвърлят неговите предложения, той все пак ще им помогне. Пуска в „Личфийлд Мъркюри“ и други вестници обява с описание на подновената писмовна кампания и предлага награда от 25 лири за разобличаване на виновника. Спомня си, че преди години обявата на баща му само наля масло в огъня, но се надява, че този път предложените пари ще дадат резултат. Добавя, че е адвокат.

КАМБЪЛ

Пет дни по-късно инспекторът бе повикан повторно в Грийн Хол. Този път си позволи да поогледа. Забеляза високия часовник, отмерващ фазите на луната, гравюрата с библейска сцена, избелелия турски килим и камината, натъпкана с цепеници в очакване на есента. Изцъкленият лос в кабинета не го стресна чак толкова и той успя да обърне внимание на подвързаните с кожа течения на „Фийдц“ и „Пънч“. Върху малката масичка имаше стъклена витрина с голяма препарирана риба и заключваща се стойка за напитки с три гарафи.

Капитан Ансън кимна на Камбъл да седне на едно от креслата, но сам той остана прав — инспекторът добре познаваше този трик на дребните хора в присъствието на по-високи. Но нямаше време да разсъждава над похватите на властта. Този път настроението не беше сърдечно.

— Нашият човек започва да ни се подиграва. Тия писма с подпис „Грейторекс“. Колко получихме досега?

— Пет, сър.

— А това дойде снощи за мистър Роули от участъка в Бриджтаун.

Ансън си сложи очилата и зачете:

Сър, в сряда вечер една личност, за чиито инициали се досещате, ще донесе нова кука с влака от Уолсол и ще я крие в специален джоб под палтото и ако вие или вашите приятели успеете леко да отгърнете дрехата, ще я видите, тъй като е с четири сантиметра по-дълга от другата, дето я хвърли, когато чу тази сутрин някой да тича след него. Той ще дойде с влака след пет или шест, а ако не се прибере утре, непременно ще дойде в четвъртък и вие сбъркайте, дето не задържахте всички цивилни агенти. Прекалено рано ги освободихте. Ами помислете си само, той го направи съвсем близо до мястото, където преди броени дни се криеха двама от тях. Но, сър, той има орлов поглед, слухът му е остър като бръснач, бърз е като лисица и също тъй безшумен, и лази на четири крака до горките животни, и ги опипва малко, а после замахва с куката и червата им изхвъркват навън, преди да разберат, че са наранени. Ще ви трябват 100 детективи, за да го хванете на местопрестъплението, защото той е страшно хитър и познава всяко кътче. Знаете кой е и аз мога да го докажа, но докато не обявите награда от 100 лири за залавянето му, няма да обеля и дума.

Ансън погледна Камбъл в очакване на коментар.

— Никой от моите хора не е забелязал да се изхвърля предмет, сър. И не е намерено нищо, наподобяващо кука. Онзи може и да осакатява животните, но както знаем, червата не изхвъркват навън. Искате ли да поставя под наблюдение влаковете от Уолсол?

— Не ми се вярва след тия писма някой да цъфне с дълго палто посред лято, та сам да си изпроси обиска.

— Да, сър. Смятате ли, че искането за сто лири е нарочна реакция спрямо предложената от адвокатата награда?

— Може би. Това неговото беше голямо нахалство. — Ансън помълча и вдигна още един лист от бюрото си. — Но другото писмо — до сержант Робинсън в Хеднесфорд — е още по-лошо. Всъщност преценете сам.

Ансън подаде листа на Камбъл.

Весели времена идват за Уайърли през ноември, когато ще се захванат с малките момиченца, защото до идния март ще очистят двайсет девойчета точно както конете. Не си мислете, че ще ги хванете, като колят добитъка; те са много тихи и лежат в засада часове наред, додето вашите хора си тръгнат... Мистър Ейдълджи, дето казват, че е лежал в затвора, ще ходи в неделя вечер до Бръм да се види с Капитана близо до Нортфийлд и да го пита как да продължават, като наоколо се навъртат толкова детективи, и аз мисля, че ще очистят няколко крави посред бял ден вместо нощем... Мисля, че скоро ще убият животни по-наблизо, и знам, че фермите Крос Кийс и Уест Канок ще са първите или последните в списъка... Ти, шишкав стражар, ще те гръмна в дебелата тиква с бащината ти пушка, ако ми се изпречиш на пътя или дебнеш моите приятели.

— Лоша работа, сър. Много лоша. По-добре да не се разчува. Ще настане паника във всяко село. Двайсет девойчета... Хората и бездруго се тревожат за добитъка си.

— Имате ли деца, Камбъл?

— Момче. И момиченце.

— Да. Единственото хубаво нещо в това писмо е заплахата да застрелят сержант Робинсън.

— Хубаво ли, сър?

— О, може би не за самия сержант Робинсън. Но това означава, че нашият човек прекали. Заплаха за убийство на полицейски служител. Сложим ли я в обвинението, ще му лепнем доживотен затвор.

Ако намерим автора, помисли си Камбъл.

— Нортфийлд, Хеднесфорд, Уолсол — опитва се да ни прати във всички посоки.

— Без съмнение. Инспекторе, ако не възразявате, нека да обобща, а вие ще кажете дали сте съгласен с разсъжденията ми.

— Да, сър.

— И тъй, вие сте способен служител... не, не бързайте да възразявате. — Ансън хвърли към Камбъл най-сдържаната усмивка от репертоара си. — Вие сте много способен служител. Но това разследване трае вече три месеца и половина, включително три седмици с двайсет специални агенти под ваше разпореждане. Няма обвинен, няма арестуван, няма дори заподозрян и разследван. А нападенията продължават. Така ли е?

— Да, сър.

— Местното съдействие, което знам, че сравнявате в отрицателна светлина с опита си от големия Бърмингам, все пак бе по-добро от обичайното. Така например значително повече хора проявиха интерес да подпомогнат полицията. Но най-добрите ни версии досега се градят върху анонимни обвинения. Този тайнствен „Капитан“ например, който за наша беда живее отгатък Бърмингам. Трябва ли да се втурнем след него? Не смятам. Какво би накарало някакъв си Капитан, живеещ на километри отгук, да осакатява добитъка на хора, които никога не е срещал? Макар че навярно само един слаб детектив би пропуснал да посети Нортфийлд.

— Така е.

— Значи търсим местни хора, както предполагахме от самото начало. Или местен човек. Аз клоня към идеята за няколко души. Може би трима-четирима. По-логично е. Представям си, че единият пише писмата, един обикаля да ги пуска от разни градчета, един умее да борави с животни и един планира и ръководи. С други думи, банда.

Чиито членове не обичат полицията. Нещо повече, с удоволствие се опитват да ни заблудят. И обичат да се хвалят. Цитират имена, за да ни объркат. Разбира се. Но дори и така едно име изниква непрекъснато. Ейдълджи. Ейдълджи, който ще се среща с Капитана. Ейдълджи, дето казват, че е лежал в затвора. Ейдълджи, адвокатът, е в бандата. Винаги съм имал подозрения, но досега смятах за уместно да ги пазя за себе си. Казах ви да прегледате архивите. Навремето имаше клеветническа кампания, насочена главно срещу бащата. Пакости, измами, дребни кражби. Тогава без малко да го хванем. Накрая сериозно предупредих викария, че знаем кой стои зад всичко това и не след дълго работата заглъхна. Убедително доказателство, както се казва, но, уви, недостатъчно за присъда. Явно не си е взел поука, но поне го накарах да спре. За колко... седем, осем години? Сега пак се започва, при това на същото място. И името на Ейдълджи непрекъснато се повтаря. Онова първо писмо на Грейторекс споменава три имена, но единственото, което наистина знае хлапето, е Ейдълджи. Следователно и Ейдълджи го познава. Той стори същото и първия път — включи се в списъка на обвинените. Сега обаче е по-голям и не му стига да лови косове и да им извива врата. Този път търси нещо по-едро, в буквалния смисъл на думата. Крави, коне. Сега вдига залога и ни заплашва с двайсет момиченца. Двайсет момиченца, Камбъл.

— Да, сър. Ще ми позволите ли да задам един-два въпроса?

— Питайте.

— Първо, защо му е сам да се обвинява?

— За да ни отклони от дирята. Съзнателно слага името си в списъка на хората, за които знаем, че нямат нищо общо.

— Значи е предложил награда за собственото си залавяне?

— Така се подсигурява, че няма кой друг да я поиска, освен самия той. — Ансън се разсмя дрезгаво, но Камбъл не схвана шегата. — И, разбира се, това е поредното предизвикателство към полицията. Гледайте как се лутат местните полицаи, докато един честен гражданин е принуден да бърка в собствения си джоб, за да се бори с престъпниците. И като стана дума, онази обява може да се тълкува като клевета срещу полицията...

— Извинете ме, сър... но защо му е на един бърмингамски адвокат да събира шайка от местни злосторници и да осакатява животни?

— Виждали сте го, Камбъл. Как ви се стори?

Инспекторът си припомни впечатленията от срещата.

— Умен. Нервен. Желаете да се хареса на хората. Но и бързо се засяга. Даде ни съвет, а ние не проявихме особен интерес. Предложи да използваме хрътки.

— Хрътки ли? Сигурен ли сте, че не е предложил туземци следотърсачи?

— Не, сър, хрътки. Странното е, че като слушах гласа му — глас на образован човек, адвокат, — по някое време неволно си помислих: ако затвориш очи, ще го вземеш за англичанин.

— А ако ги държиш отворени, малко трудничко ще го вземеш за британски гвардеец, нали?

— Има такова нещо, сър.

— Да. Доколкото усещам, останал си с впечатлението — все едно дали с отворени или затворени очи — за човек, който се чувства по-горе от теб. Как да го кажа? Човек, който смята, че принадлежи към по-висша каста.

— Възможно е. Но защо му е на такъв човек да осакатява коне? Защо не доказва ума и превъзходството си, например като отмъква големи парични суми?

— Откъде да знаем, че не върши и това? Между нас казано, Камбъл, въпросът „защо“ ме интересува далеч по-малко, отколкото „как“, „кога“ и „какво“.

— Да, сър. Но ако искате да арестувам този човек, не би било зле да имам представа и за мотива му.

Ансън не обичаше подобни въпроси, които според него се задаваха прекалено често в полицейската работа напоследък. Много хора се палеха да ровят из ума на престъпника. А важното беше да откриеш виновника, да го арестуващ, да му предявиш обвинение и да го пратиш на топло за някоя и друга година — колкото повече, толкова по-добре. Нямахме никаква полза да човъркаш из мисловните процеси на злодея, докато той стреля с пистолет или ти разбива прозореца. Полицейският началник се канеше да сподели тия мисли, когато Камбъл го изпревари.

— В крайна сметка можем да отхвърлим печалбата като мотив. Той не унищожавя личната си собственост с намерение да предяви претенции за застраховката.

— Човек не пали плевнята на съседа за печалба. Прави го от злоба. Прави го заради удоволствието да види пламъците в небето и страха по лицата на хората. В случая с Ейдълджи може да има и дълбока ненавист към животните. Без съмнение ще проучите този въпрос. А ако има някаква схема в избора на време за нападенията, ако повечето се случват в началото на месеца, трябва да е замесен някакъв принцип за жертвоприношения. Може би тайнственият инструмент, който търсим, е ритуален нож от индийски произход. „Кукри“ или нещо подобно. Доколкото знам, бащата на Ейдълджи е парси. Те не бяха ли огнепоклонници?

Камбъл признаваше, че професионалните методи засега не дават резултати; не искаше обаче да бъдат заменени с произволни догадки. Ако парсите наистина бяха огнепоклонници, то не би ли трябвало човекът да се заеме с палежи?

— Между другото не искам да арестувате адвоката.

— Така ли, сър?

— Да. Искам — и дори заповядвам — да се съсредоточите изцяло върху него. Наблюдавайте дискретно дома му през деня, наредете да го следят до гарата, пратете човек в Бърмингам — в случай че обядва с тайнствения Капитан, — а след залез-слънце дръжте къщата в плътен обръч. Да не може да излезе през задната врата, без да се спъне в полицаи. Все ще направи нещо. Сигурен съм.

джордж

Джордж се опитва да продължи да живее нормално, в края на краищата като свободен англичанин има това право. Но не е лесно, когато се чувстваш под наблюдение; когато нощем в двора се вмъкват тъмни сенки; когато всичко трябва да се пази в тайна от Мод, а понякога и от мама. Татко се моли усърдно както винаги, а жените тревожно му пригласят. Джордж все повече губи вяра в Божиата закрила. Единственият миг през деня, когато се чувства в безопасност, е, след като баща му заключи вратата на спалнята.

Понякога му се иска да дръпне завесите, да отвори прозореца и да подхвърли саркастични думи към наблюдателите, които знае, че са наоколо. Какво безсмислено прахосване на държавни пари, мисли си той. За своя изненада открива, че е станал раздразнителен. Още повече се изненадва, че от това се чувства възмъжал. Една вечер обикаля

селските пътища както винаги, а на известно разстояние зад него върви специален агент. Джордж внезапно прави завой и тръгва към преследвача си — мъж с лисича физиономия и вълнен костюм, който изглежда като посетител на долнопробни кръчми.

— Мога ли да ви упътя? — пита Джордж, едва удържайки любезния тон.

— И сам ще се справя, благодаря.

— Не сте тукашен.

— От Уолсол, щом питате.

— Това не е пътят за Уолсол. Защо обикаляте селските пътища на Грейт Уайърли толкова късно?

— И аз бих могъл да ви задам същия въпрос.

Ама че нахалник, мисли си Джордж.

— Следите ме по нареждане на инспектор Камбъл. Съвършено ясно. За идиот ли ме взимате? Интересно е само дали Камбъл ви е наредил да го правите открито, което може да се квалифицира като възпрепятстване на движението по обществени пътища, или ви е заповядал да останете незабелязан, което ще означава, че сте крайно некадърен агент.

Онзи се усмихва нахално.

— Това си е между него и мен, нали така?

— Едно ще ви кажа, драги. — В гърдите на Джордж пламва гняв, силен като греха. — Такива като вас не са нищо друго, освен загуба за държавния бюджет. Седмици наред обикаляте селото без никакъв, абсолютно никакъв резултат.

Полицаят пак се ухилва.

— Кротко, кротко — казва той.

На вечеря викарият предлага Джордж да отведе Мод на едnodневен излет до Абъристуит. Тонът му е повелителен, но Джордж категорично отказва: има твърде много работа и не желае да си почива. Държи на своето, докато Мод не се присъединява към молбите, после неохотно отстъпва. Във вторник двамата тръгват още по тъмно и се прибират чак вечерта. Слънцето грее; пътуването с влака — двеста километра според разписанието — е приятно и без произшествия; братът и сестрата изпитват необичайно усещане за свобода. Разхождат се покрай морето, разглеждат фасадата на университета и отиват до края на вълнолома. Случили са чудесен августовски ден с лек ветрец и

единодушно решават да не наемат лодка; не желаят и да се присъединят към наклеяките събирачи на камъчета по плажа. Вместо това хващат трамвая от северния край на крайбрежния булевард до Клиф Гардънс на Конститушън Хилс. Докато трамваят се изкачва и после слиза, пред тях се разкрива чудесна гледка към града и залива Кардиган. Всички в курорта са любезни, включително и униформеният полицай, който им дава съвет да обядват в хотел „Бел Вю“, или в „Уотърлу“, ако са въздържатели. Седнали пред чиниите с печено пиле и ябълков пай, двамата обсъждат безопасни теми като Хорас, покойната старица Стоунам и хората на съседните маси. След обяда се изкачват до замъка, който Джордж шеговито определя като въпиешо нарушение на закона за продажбата на стоки — само руини и няколко порутени кули. Един минувач им посочва връх Сноудън вляво от Конститушън Хил. Мод е възхитена, а Джордж изобщо не го забелязва. Тя обещава някой ден да му купи бинокъл. На връщане във влака го пита дали за трамвая в Абъристуит ще важат същите закони, както и за железниците; после моли Джордж да й устрои съдебен процес както някога в класната стая. Той полага усилия, защото обича сестра си, която за разлика от друг път изглежда почти щастлива; но определено не е във форма.

На следващия ден в кантората на Нюхол Стрийт пристига пощенска картичка. Злобното писание го обвинява в нередни връзки с една жена от Канок: „Сър, смятате ли, че е достойно за човек с вашето положение всяка нощ да има връзка със сестрата на... след като тя ще се омъжва за социалиста Франк Смит?“ Излишно е да се казва, че Джордж не е чувал нито за жената, нито за Франк. Поглежда пощенския печат: Улвърхамптън 12:30, 4 август 1903 г. Авторът е измислил гнусната клевета, докато двамата с Мод обядват в хотел „Бел Вю“.

Пощенската картичка го кара да си мисли със завист за Хорас — безгрижен данъчен чиновник в Манчестър. Хорас сякаш се плъзга през живота, без нищо да го засяга; кара ден за ден без друга амбиция, освен бавно да се катери по служебната стълбица, и намира утеха в приятелствата с жени, за които подхвърля тънки намеци. И най-вече, Хорас се е измъкнал от Грейт Уайърли. Както никога досега Джордж усеща проклятието да си първороден син и да носиш целия товар на родителските очаквания; а също тъй и проклятието да притежаваш

повече ум и по-малко самоувереност от брат си. Хорас има всички основания да се съмнява в себе си, но не го прави; Джордж, въпреки академичните си успехи и професионалната квалификация, страда от липса на самочувствие. Когато седи зад бюрото и обяснява законите, той може да бъде красноречив и дори властен. Но не умее да бърби лекомислено и повърхностно; не знае как да предположи хората; осъзнава, че някои го смятат за особняк.

В понеделник, 17 август 1903 година, Джордж както винаги хваща влака за гара „Ню Стрийт“ в 7:39; пак както винаги се връща в 17:25 и стига до дома на викария малко преди шест и половина. Работи известно време, после облича палтото си и отива при обуцаря мистър Джон Хандс. Връща се малко преди девет и половина, вечеря и се оттегля да спи заедно с баща си. Вратите на къщата са заключени и залостени, вратата на спалнята също е заключена и Джордж спи спокойно, както през последните седмици. На другата сутрин се събужда в шест, вратата на спалнята се отключва в седем без двама и той хваща влака за „Ню Стрийт“ в 7:39.

Не подозира, че това са последните нормални двама и четири часа от неговия живот.

КАМБЪЛ

Нощта на седемнайсети беше дъждовна и ветровита. Призори небето се проясни и когато миньорите тръгнаха за сутрешната смяна, из въздуха се носеше характерната свежест след летен порой. Един от тях на име Хенри Гарет минаваше през близката нива, когато забеляза едно от миньорските понита да проявява признаци на страдание. Поотблизо видя, че животното едва се държи на крака и бързо губи кръв.

Викове на младежа привлякоха група миньори, които се втурнаха през полето, за да огледат дългия разрез по корема на понито и разкаляната почва под него, обагрена в червено. Само след час Камбъл пристигна заедно с половин дузина специални агенти и прати да повикат ветеринарния хирург мистър Луис. Камбъл попита кой отговаря за патрулирането на района. Полицай Купър отговори, че минал през полето около единайсет вечерта и понито му се сторило напълно здраво. Но нощта била тъмна, а той не се приближил до него.

Това беше осмият случай от шест месеца насам и шестнайсетото осакатено животно. Камбъл се замисли за понито и за обичта, която

дори и най-грубите миньори проявяваха към тия животни; помисли си за капитан Ансън и неговата тревога за честта на Стафордшър; но докато гледаше кървящата рана и залитащото пони, най-много си мислеше за писмото, което му показва полицейският началник. *Весели времена идват за Уайърли през ноември*, припомни си той. И по-нататък: *защото до идния март ще очистят двайсет девойчета точно както конете*. И още две думи: *малките момиченца*.

Както казваше Ансън, Камбъл бе способен служител — усърден и здравомислещ. Нямаше предубеждения относно типичния престъпник; не беше склонен към прибързани теории или самоуверени изблици на интуиция. И все пак полето, където бе извършено престъплението, се намираще точно между мината и Уайърли. Ако се прокараше права линия от нивата до селото, първата къща по нея щеше да е домът на викария. Простата логика и мнението на полицейския началник настояваха за посещение.

— Някой наблюдавал ли е снощи дома на викария?

Полицай Джъд се представи и обясни твърде многословно какво отвратително време било снощи и как дъждът биел в очите му, което вероятно означаваше, че цяла нощ се е крил под някое дърво. Камбъл не очакваше полицаите да са лишени от човешки слабости. Но във всеки случай Джъд не бе видял никой да влиза или излиза; прозорците както винаги изгаснали точно в десет и половина. И все пак нощта беше ужасна, инспекторе...

Камбъл погледна часовника си — 7:15. Прати Маркю, който познаваше адвоката, да го задържи на гарата. Каза на Купър и Джъд да изчакат хирурга и да държат зяпачите на разстояние, после поведе Парсънс и останалите полицаи по най-прекия път към дома на викария. Трябваше да се промушат през два живи плета и да минат през подлеза под железопътната линия, но без затруднения стигнаха за по-малко от петнайсет минути. Доста преди осем часа Камбъл бе поставил по един полицай до всеки ъгъл на къщата, докато двамата с Парсънс блъскаха по вратата. Не ставаше дума само за двайсетте девойчета; имаше и заплахата Робинсън да бъде застрелян в главата с нечия пушка.

Прислужницата въведе двамата полицаи в кухнята, където съпругата и дъщерята на викария привършваха закуската си. Според Парсънс майката изглеждаше ужасена, а дъщерята — болнава.

— Бих желал да поговоря със сина ви Джордж.

Съпругата на викария беше слаба и крехка, с почти напълно побеляла коса. Говореше тихо, със силен шотландски акцент.

— Той вече тръгна за кантората. Хваща влака в седем и трийсет и девет. Работи като адвокат в Бърмингам.

— Знам това, госпожо. В такъв случай бих ви помолил да ми покажете дрехите му. Всички дрехи без изключение.

— Мод, иди да повикаш баща си.

С едва доловимо кимване Парсънс попита дали да последва момичето, но Камбъл му направи знак да остане. След минута-две се появи викарият — нисък, набит, светлокож мъж без нито една от чудатостите на своя син. С побеляла коса, но симпатичен за индус, помисли си Камбъл.

Инспекторът повтори молбата си.

— Длъжен съм да попитам каква е целта на разследването ви и дали имате заповед за обиск.

— Беше намерено миньорско пони — Камбъл се поколеба за миг заради присъстващите жени — в една близка нива... някой го е наранил.

— И вие подозирате моя син Джордж?

Майката прегърна дъщеря си през раменете.

— Да кажем, че би било много полезно, ако успеем да го изключим от кръга на заподозрените.

Пак старата лъжа, помисли си Камбъл, почти засрамен, че отново прибягва към нея.

— Но нямате заповед за обиск?

— Не и в момента, сър.

— Много добре. Шарлот, покажи му дрехите на Джордж.

— Благодаря. И се надявам, че няма да имате нищо против, ако помоля полицаите да претърсят къщата и околностите.

— Не, щом това ще помогне да изключите сина ми от кръга на заподозрените.

Дотук добре, помисли си Камбъл. В бордеите на Бърмингам бащата би връхлетял с ръжена, майката щеше да ревне, а дъщерята да му издере очите. Макар че в някои отношения онова беше много по-леко — то почти се равняваше на самопризнание.

Камбъл нареди на хората си да търсят ножове и бръснари, земеделски и градинарски сечива, които биха могли да послужат за престъплението, после се качи горе заедно с Парсънс. Дрехите на адвоката бяха извадени върху леглото, включително — както беше заръчал — ризите и бельото. Изглеждаха чисти и сухи на допир.

— Това ли са всичките му дрехи?

Майката се поколеба, преди да отговори.

— Да — каза тя. И след няколко секунди добави: — Освен онези на него.

Е, разбира се, помисли си Парсънс. Не съм очаквал да тръгне на работа гол. Ама че странно твърдение.

— Трябва да видя ножа му — подхвърли небрежно той.

— Нож ли? — Жената го изгледа смаяно. — Имате предвид ножа, с който се храни?

— Не, неговият нож. Всеки младеж си има нож.

— Моят син е адвокат — рязко каза викарият. — Работи в кантора. Няма време да дялка пръчки.

— Безброй пъти са ми казвали, че синът ви е адвокат. Знам го много добре. Но също и че всеки младеж си има нож.

След кратко шушукане дъщерята излезе и се върна с къс широк инструмент, който протегна напред предизвикателно.

— Това е ботаническата му лопатка — обясни тя.

Камбъл разбра от пръв поглед, че предметът не би могъл да причини такива рани, каквито бе видял преди малко. Въпреки това се престори, че проявява жив интерес, отнесе лопатката до прозореца и я огледа от всички страни.

— Ето какво намерихме, сър.

Един от полицаите държеше калъф с четири бръснача. Единият изглеждаше влажен. По опакоето на другия имаше червени петна.

— Това са моите бръснари — бързо каза викарият.

— Единият е влажен.

— Без съмнение, защото се бръснах с него само преди час.

— А синът ви... с какво се бръсне?

Кратко мълчание.

— С един от тези бръснари.

— Аха. Значи, строго погледнато, не са само ваши, сър?

— Напротив. Това винаги е бил моят комплект бръсначи. Притежавам го повече от двайсет години и когато дойде време синът ми да се бръсне, разреших му да ползва един от тях.

— Което прави и досега?

— Да.

— Не му ли се доверявате да има собствен бръснач?

— Не му трябва собствен бръснач.

— Чудно, че не му разрешавате да си има бръснач.

Камбъл изрече последното с леко въпросителен тон, очаквайки да види дали някой ще се хване на въдицата. Едва ли, помисли си той. В това семейство имаше нещо особено, макар че не можеше да определи точно какво. Не се опитваха да му пречат. Ала в същото време усещаше, че далеч не са откровени.

— Синът ви е излизал снощи.

— Да.

— За колко време?

— Не съм съвсем сигурен. Час, може би повече. Шарлот?

Съпругата сякаш пак се позабави да отговори на съвсем лесен въпрос.

— Час и половина или и три четвърти — прошепна най-сетне тя.

Предостатъчно време, за да стигне човек до нивата и да се върне, както бе проверил току-що Камбъл.

— И по кое време беше това?

— Някъде между осем и девет и половина — отговори викарият, макар че Парсънс бе отправил въпроса към съпругата му. — Отиде до обущаря.

— Не, имам предвид след това.

— След това не е излизал.

— Но аз попитах дали е излизал през нощта и вие потвърдихте.

— Не, инспекторе, вие попитахте дали е излизал снощи, не през нощта.

Камбъл кимна. Този свещеник не беше глупав.

— Е, бих желал да видя ботушите му.

— Ботушите му?

— Да, ботушите, с които излезе. И ми покажете с кои панталони е бил.

Панталоните бяха сухи, но като ги огледа повторно, Камбъл забеляза черна кал отдолу по крачолите. Ботушите също се оказаха изцапани с кал и още влажни.

— Открих и това, сър — каза сержантът, който донесе ботушите.
— Струва ми се още влажно.

И той подаде на Камбъл синьо вълнено палто.

— Къде го намери? — Инспекторът плъзна длан по палтото и потвърди: — Да, влажно е.

— Висеше до задната врата над ботушите.

— Дайте да пипна — каза викарият. — Той прокара пръсти по ръкава и каза: — Сухо е.

— Влажно е — повтори Камбъл, като си мислеше: при това аз съм полицаят. — И тъй, на кого принадлежи?

— На Джордж.

— На Джордж? Помолих ви да ми покажете всички негови дрехи. Без изключение.

— Показахме ги — обади се този път майката. — Всичко, което смятам за негови дрехи. Това тук е просто старо домашно палто, което никога не облича.

— Никога ли?

— Никога.

— Носи ли го някой друг?

— Не.

— Колко загадъчно. Палто, което никой не носи, виси на удобно място до задната врата. Хайде да започнем отначало. Това палто принадлежи на сина ви. Кога го е обличал за последен път?

Родителите се спогледаха. Накрая майката каза:

— Нямам представа. Твърде дрипаво е, за да излиза с него, а няма защо да го носи у дома. Може би го е намятал за работа в градината.

— Дайте да видя — каза Камбъл и поднесе палтото към прозореца. — Да, тук има косъм. И... още един. Парсънс?

Сержантът погледна и кимна.

— Дайте да видя, инспекторе. — Камбъл разреши на викария да огледа палтото. — Това не е косъм. Не виждам никакви косми.

Майката и дъщерята се присъединиха към групата и почнаха да дърпат синия вълнен плат като на разпродажба. Камбъл им махна да се

отдръпнат и сложи палтото на масата.

— Тук — посочи той най-очевидният косъм.

— Това е бримка — каза дъщерята. — Не е косъм, а бримка.

— Какво е бримка?

— Нишка, издърпана нишка. Всеки ще го разбере, всеки, който е шил някога.

Камбъл не бе шил никога, но усещаше паниката в гласа на младата жена.

— И вижте тези петна, сержант.

На десния ръкав имаше две отделни петна, едното белезникаво, другото тъмно. Камбъл и Парсънс мълчаха, но си мислеха едно и също. Белезникаво от слюнката на понито; тъмно от кръвта му.

— Казах ви, това е просто старото му домашно палто. Никога не би излязъл с него. Особено до обуцаря.

— Тогава защо е влажно?

— Не е влажно.

Дъщерята измисли ново обяснение в полза на брат си.

— Може би ви се струва влажно, защото висеше до задната врата.

Без да се впечатли, Камбъл взе палтото, ботушите, панталоните и другите дрехи, които бе носил Джордж предната вечер; взе и бръснарите. Нареди на семейството да не контактува с Джордж без полицейско разрешение. Остави един човек на пост пред дома на викария, другите прати да обикалят наоколо. След това заедно с Парсънс се върна на нивата, където мистър Луис бе приключил прегледа и поиска разрешение да убие понито. Обеща да предаде доклада си на другия ден. Инспекторът го помоли да отреже парче кожа от мъртвото животно. Полицай Купър щеше да го занесе заедно с дрехите на доктор Бътър в Канок.

На гарата Маркю докладва, че адвокатът категорично отхвърлил молбата му да изчака. Затова Камбъл и Парсънс хванаха първия влак за Бърмингам — в 9:53.

— Странно семейство — каза инспекторът, докато пресичаха канала между Блоксуич и Уолсол.

— Много странно. — Сержантът захапа устната си. — Ако не възразявате, иначе ми се сториха почтени хора.

— Разбирам ви. Това е нещо, което не би било зле да научат и престъпниците среди.

— Кое, сър?

— Да не лъжеш повече, отколкото се налага.

— Няма да е скоро. — Парсънс се позасмя. — И все пак би трябвало донякъде да ви е жал за тях. Да се случи на такова семейство. Черна овца, да ме прощавате за израза.

— Прощавам, естествено.

Малко след единайсет двамата полицаи пристигнаха на Нюхол Стрийт 54. Кантората беше малка, само две стаи със секретарка пред вратата за посетители. Джордж Ейдълджи седеше отпуснат в стола зад бюрото си. Изглеждаше болен.

Готов да реагира при всяко внезапно движение, Камбъл каза:

— Не искаме да ви обискираме тук, но трябва да ми предадете револвера си.

Ейдълджи го изгледа с недоумение.

— Нямам револвер.

Инспекторът посочи дълъг лъскав предмет върху бюрото.

— А какво е това?

С безкрайно уморен глас адвокатът обясни:

— Това, инспекторе, е ключ за вратата на железопътен вагон.

— Само се шегувам — отвърна Камбъл.

Но си помисли: ключове. Ключът за училището в Уолсол преди години, а сега и още един. Има нещо много странно в този човек.

— Използвам го като преспание — обясни адвокатът. — Както навярно си спомняте, аз съм специалист по железопътно право.

Камбъл кимна. После изрече обичайното предупреждение и арестува адвоката. Докато пътуваха с кабриолет към затвора на Нютън Стрийт, Ейдълджи каза на полицаите:

— Не съм изненадан. Очаквах го от доста време.

Камбъл хвърли поглед към Парсънс, който мислено си отбеляза тези думи.

ДЖОРДЖ

На Нютън Стрийт му взеха парите, часовника и малкото джобно ножче. Опитаха се да вземат и носната му кърпа, да не реши да се

обеси. Джордж възрази, че е крайно неподходяща за тази цел, и му разрешиха да я задържи.

Около час го оставиха в чиста, светла килия, после го качиха на влака от гара „Ню Стрийт“ за Канок в 12:40. Уолсол 13:08, помисли си Джордж. Бърчилс 13:12. Блоксуич 13:16. „Уайърли — Чърчбридж“ 13:24. Канок 13:29. Двамата полицаи казаха, че няма да е с белезници по време на пътуването, и Джордж им бе благодарен за това. Въпреки всичко, когато влакът спря в Уайърли, той наведе глава и вдигна длан пред бузата си, да не би носачът или мистър Мериман да забележи двамата полицаи и да разпространи новината, че е арестуван.

Когато слязоха в Канок, го откараха до полицейския участък с двуколка. Там измериха ръста му и записаха отличителните му белези. Огледаха дрехите му за петна от кръв. Един полицаи го помоли да сваля ръкавелите и огледа маншетите му. После попита:

— Тази риза ли носехте на нивата снощи? Сигурно сте я сменили. По нея няма кръв.

Джордж не отговори. Не виждаше смисъл. Ако отговореше с „не“, полицаят веднага щеше да атакува: „Значи признавате, че сте били снощи на нивата. Коя риза носехте?“ Джордж смяташе, че досега е бил напълно отзивчив; занапред щеше да отговаря само на необходими въпроси, но не и на подвеждащи.

Вкараха го в тясна килия без почти никаква светлина и с още по-малко въздух, където миришеше на обществена тоалетна. Липсваше дори вода за миене. Бяха му взели часовника, но предполагаше, че е около два и половина. Преди две седмици, помисли си той, само преди две седмици двамата с Мод си бяхме изяли печеното пиле и ябълковия пай в „Бел Вю“ и вървахме по морската алея към замъка, където аз подхвърлих шеговита забележка относно закона за продажбата на стоки, а един минувач се опита да ни посочи връх Сноудън. Сега седеше на ниския нар в полицейска килия, дишаше колкото се може по-малко и чакаше какво ще се случи. След около два часа го отведоха в стаята за разпити, където бяха Камбъл и Парсънс.

— И тъй, мистър Идалджи, знаете за какво сме дошли.

— Знам за какво сте дошли. И името е Ейдълджи, а не И-далджи.

Камбъл премълча. Помисли си: отсега нататък ще те наричам както си ща, адвокатче.

— И разбирате законните си права?

— Мисля, че да, инспекторе. Познавам правилата на полицейската процедура. Познавам законите за доказателствата и правото на обвиняемия да запази мълчание. Знам какви обезщетения се полагат при неправомерен арест и задържане под стража. Между другото, познавам и законите за клеветата. Знам също така в какъв срок трябва да предявите обвинение и колко време след това трябва да ме изправите пред съда.

Камбъл очакваше демонстративно предизвикателство, макар и не обичайното буйство, което често налагаше намесата на сержант и няколко полицаи.

— Е, това облекчава нещата за всички ни. Без съмнение ще ни уведомите, ако сбъркаме някъде. И тъй, знаете защо сте тук.

— Тук съм, защото ме арестувахте.

— Мистър Ейдълджи, излишно е да се правите на умник. Справял съм се с далеч по-костеливи орехи. А сега кажете защо сте тук.

— Инспекторе, нямам намерение да отговарям на общи приказки, до каквито несъмнено прибъгвате, когато се мъчите да объркате долнопробни престъпници. Не възнамерявам да се хвана на въдицата ви, ако решите да ме подмамите с подвеждащи въпроси. Доколкото ми е възможно, ще отговарям искрено на всички ваши конкретни питання.

— Много мило от ваша страна. Тогава ми разкажете за Капитана.

— Какъв Капитан?

— Вие ми кажете.

— Не познавам никакъв Капитан. Освен ако имате предвид капитан Ансън.

— Недей да ставаш нагъл, Джордж. Знаем, че посещаваш Капитана в Нортфийлд.

— Доколкото знам, никога през живота си не съм стъпвал в Нортфийлд. На кои дати твърдите, че съм бил там?

— Разкажете ми за бандата в Грейт Уайърли.

— Бандата в Грейт Уайърли? Сега вие говорите като в евтино криминално книжле, инспекторе. Никога не съм чувал някой да споменава подобна банда.

— Кога се запознахте с Шиптън?

— Не познавам никого на име Шиптън.

— Кога се запознахте с носача Лий?

— Носач? Имате предвид носач на гарата?

— Нека го наречем носач на гарата, щом така казвате.

— Не познавам носач на име Лий. Макар че, доколкото ми е известно, може да съм поздравявал носачи, без да знам имената им, и някой от тях може да се нарича Лий. На гара „Уайърли — Чърчбридж“ носачът е Джейнс.

— Кога се запознахте с Уилям Грейторекс?

— Не познавам... Грейторекс? Онова момче от влака? Кое то пътува до прогимназията в Уолсол? Какво общо има то?

— Вие ми кажете.

Мълчание.

— Значи Шиптън и Лий са членове на бандата в Грейт Уайърли?

— Инспекторе, отговорът ми на този въпрос се подразбира напълно от предишните отговори. Моля ви, не ме оскърбявайте на тема интелигентност.

— Интелигентността е много важна за вас, нали, мистър Ейдълджи?

Мълчание.

— За вас е важно да сте по-умен от другите хора, нали?

Мълчание.

— И да докажете по-високата си интелигентност.

Мълчание.

— Вие ли сте Капитана?

Мълчание.

— Опишете ми точно какво вършихте вчера.

— Вчера. Отидох на работа както обикновено. През целия ден бях в кантората си на Нюхол Стрийт, само излязох да си изям сандвичите на площада пред „Св. Филип“. Върнах се както обикновено около 18:30. Отхвърлих малко работа...

— Каква работа?

— Оформяне на юридически документи. Прехвърляне на един малък имот.

— А после?

— После излязох и отидох до мистър Хандс, обуцаря.

— Защо?

— Защото ми прави ботуши.

— И Хандс ли е замесен?

Мълчание.

— И?

— И разговарях с него, докато ми взимаше мярка. После се поразходих. Прибрах се за вечеря малко преди девет и половина.

— Къде се разхождахте?

— Насам-натам. По селските пътища. Разхождам се всеки ден. Никога не обръщам внимание точно къде.

— Значи се разхождахте около мината?

— Не, не около мината.

— Стига, Джордж, не си толкова глупав. Каза, че си се разхождал във всички посоки, но не помниш точно къде. Една от посоките е към мината. Защо да не тръгнеш натам?

— Изчакайте за момент. — Джордж притисна слепоочията си с пръсти. — Сега си спомням. Вървах по пътя за Чърчбридж. После завих надясно към Уотлинг Стрийт Роуд, после към Уок Мил, след това до фермата на Грийн.

Камбъл си помисли, че подобна проява е много впечатляваща за човек, който не помни накъде е вървял.

— И с кого се срещнахте във фермата на Грийн?

— С никого. Не влязох. Не познавам хората там.

— А с кого се срещнахте по време на разходката?

— С мистър Хандс.

— Не. С мистър Хандс сте се срещнали преди разходката.

— Не съм сигурен. Не бяхте ли пратили да ме следи някой от вашите специални полицаи? Трябва само да го попитате, за да получите пълен отчет за маршрута ми.

— О, ще питам, ще питам. И не само него. Значи после вечеряхте. И след това пак излязохте.

— Не. След вечеря си легнах.

— А по-късно станахте и излязохте?

— Не, казах ви кога излязох.

— С какво бяхте облечен?

— С какво ли? Ботуши, панталони, сако и палто.

— Какво палто?

— Синьо, вълнено.

— Онова, което виси до кухненската врата, където си оставяте ботушите?

Джордж се навъси.

— Не, онова е старо домашно палто. Носех онова, което държа на закачалката в коридора.

— Тогава защо палтото до задната врата е влажно?

— Нямам представа. Не съм го докосвал от седмици, ако не и от месеци.

— Снощи сте били с него. Можем да го докажем.

— Тогава въпросът явно е за съда.

— По дрехите, които сте носили снощи, има животински косми.

— Невъзможно.

— Значи наричате майка си лъжкиня?

Мълчание.

— Помолихме майка ви да ни покаже дрехите, които сте носили снощи. Тя се съгласи. По някои от тях имаше животински косми. Как ще обясните това?

— Е, аз живея на село, инспекторе. За жалост.

— За жалост ли? Но вие не доите крави, нито пък подковавате коне, нали?

— Очевидно. Може да съм се опрял на някоя ограда до пасище, където е имало крави.

— Снощи валя, а тази сутрин ботушите ви бяха влажни.

Мълчание.

— Това е въпрос, мистър Ейдълджи.

— Не, инспекторе, това е тенденциозно твърдение. Вие сте огледали ботушите ми. Ако са били влажни, това не ме изненадва. През този сезон пътищата са влажни.

— Но нивите са още по-влажни, а снощи валя.

Мълчание.

— Значи отричате да сте напусkali дома си от девет и половина вечерта до разсъмване?

— Дори до по-късно. Излязох в 7:20.

— Но не можете да го докажете.

— Напротив. С баща ми спим в една стая. Всяка нощ той заключва вратата.

Инспекторът млъкна. Погледна към Парсънс, който все още записваше последните думи. Беше чувал немалко фалшиви алибита, но това...

— Извинете, бихте ли повторили?

— С баща ми спим в една стая. Всяка нощ той заключва вратата.

— Откога е в сила тази... процедура?

— Откакто навърших десет години.

— А сега сте?

— На двацет и седем.

— Ясно — каза Камбъл, макар че съвсем не му беше ясно. — А баща ви... когато заключва вратата... знаете ли къде слага ключа?

— Не го слага никъде. Остава го в ключалката.

— Значи за вас е съвсем лесно да напуснете стаята?

— Не ми се налага да я напускам.

— По естествена нужда?

— Под леглото ми има гърне. Но никога не го използвам.

— Никога?

— Никога.

— Много добре. Ключът винаги е в ключалката. Значи не ви се налага да го търсите?

— Баща ми спи много леко, а в момента страда от лумбаго. Лесно се събужда. Ключът щрака много силно, когато се превърта.

Камбъл едва се удържа да не му се изсмее в лицето. За какви ги мислеше?

— Всичко това изглежда много удобно, ако разрешите да кажа, сър. Не ви ли е хрумвало да смажете ключалката?

Мълчание.

— Колко бръснача имате?

— Колко бръснача? Нямам нито един.

— Но се бръснете, предполагам?

— Бръсна се с един от бръсначите на баща ми.

— Защо не ви разрешават да имате собствен бръснач?

Мълчание.

— На колко години сте, мистър Ейдълджи?

— Днес вече три пъти отговорих на този въпрос. Препоръчвам ви да погледнете записките си.

— Мъж на два̀сет и седем години, комуто не разрешават да има бръснач и когото всяка вечер заключват с баща му, който се буди лесно. Осъзнавате ли, че сте извънредно рядка личност?

Мълчание.

— Извънредно рядка, бих казал. И... разкажете ми за животните.

— Опитвате се да ме подведете.

Джордж осъзна колко нелепо е отговорил и неволно се усмихна.

— Извинявам се. — Раздразнението на инспектора бързо нарастваше. Досега беше щадил то̀я тип. Е, не бе нужно много, за да превърне самодоволния адвокат в хленчецо хлапе. — Ето въпрос то̀гава. Какво мислите за животните? Харесват ли ги?

— Какво мисля за животните? Дали ги харесвам? Не, по принцип не ги харесвам.

— Така и подозирах.

— Не, инспекторе, нека ви обясня. — Джордж бе усетил поведението на Камбъл да за̀грубява и реши, че най-добрата тактика ще е да смекчи линията на сблъсък. — Когато бях на четири години, ме заведо̀ха да видя крава. Тя се изходи. Това е едва ли не първият ми спомен.

— Как кравата се е изходила?

— Да. Мисля, че от онзи ден съм недоверчив към животните.

— Недоверчив?

— Да. Към онова, което могат да направят. Не знаеш какво да очакваш.

— Разбирам. И това е вашият пръв спомен, казвате?

— Да.

— И отто̀гава сте недоверчив към животните. Към всички животни.

— Е, не към котката у дома. Или към кучето на леля Стоунам. Тях много ги обичам.

— Ясно. Но сте недоверчив към големите животни. Като кравите.

— Да.

— А към конете?

— И конете не са надеждни.

— Овцете?

— Овцете просто са глупави.

— Косовете? — пита сержант Парсънс. Това са първите му думи.

— Косовете не са животни.

— Маймуните?

— В Стафордшър няма маймуни.

— Много сме сигурни, а?

Джордж усеща как го обзема гняв. Съзнателно изчаква, преди да отговори.

— Инспекторе, разрешете да кажа, че тактиката на вашия сержант е напълно погрешна.

— О, не мисля, че беше тактика, мистър Ейдълджи. Сержант Парсънс е добър приятел на сержант Робинсън от Хеднесфорд. Някой заплаши да застреля сержант Робинсън в главата.

Мълчание.

— Освен това някой заплаши да заколи двайсет девойчета в селото, където живееете.

Мълчание.

— Е, той не изглежда потресен от чутото, сержант. Значи не сме го изненадали.

Мълчание. Джордж си помисли: грешка беше да му отговарям. Да отговарям на каквото и да било, освен на ясни и конкретни въпроси.

Инспекторът прелисти бележника пред себе си.

— Когато ви арестувахме, вие казахте: „Не съм изненадан. Очаквах го от доста време.“ Какво имахте предвид?

— Каквото казах.

— Е, тогава позволете да ви обясня какво разбрахме от казаното аз и сержантът и какво би разбрал всеки нормален човек. Че най-после сте заловен и изпитвате известно облекчение от това.

Мълчание.

— Според вас защо сте тук?

Мълчание.

— Може би смятате, че сте тук, защото баща ви е индус?

— Всъщност баща ми е парси.

— По ботушите ви има кал.

Мълчание.

— По бръснача ви има кръв.

Мълчание.

— По палтото ви има конски косми.

Мълчание.

— Не бяхте изненадан от ареста.

Мълчание.

— Не смятам всичко това да има нещо общо с факта, че баща ви е индус, парси или хотентот.

Мълчание.

— Е, той май си изчерпи думите, сержант. Сигурно ги пази за пред съда.

Върнаха Джордж в килията, където го чакаше чиния студена каша. Той не я докосна. На всеки двацет минути чуваше скърцането на шпионката; на всеки кръгъл час — поне така предполагаше — вратата се отключваше и надзирателят влизаше да го провери.

При второто посещение полицаят изрече явно заучена реплика:

— Е, мистър Ейдълджи, съжалявам, че сте тук, но как успяхте да се промъкнете покрай всички наши момчета? По кое време видяхте сметката на коня?

Джордж срещаше полицая за пръв път, тъй че проявата на съчувствие не го трогна и не доведе до отговор.

Един час по-късно полицаят каза:

— Откровено казано, сър, моят съвет е да спрете това представление. Защото иначе някой друг ще трябва да го спре.

При четвъртото посещение Джордж попита дали тия непрестанни проверки ще продължат и през нощта.

— Заповедта си е заповед.

— И вашата заповед е да ме държите буден?

— О, не, сър. Заповедта е да ви опазим жив. Моята глава хвърква, ако свършите някоя глупост.

Джордж осъзна, че с никакви протести не може да спре нежеланите посещения. Полицаят продължи:

— Разбира се, за всички ни ще е много по-лесно, ако решите да се преместите.

— Да се преместя ли? Къде?

Полицаят пристъпи от крак на крак.

— В лечебно заведение.

— О, разбирам — каза Джордж и гневът му изведнъж се завърна.
— Искате да кажа, че съм шантав.

Използва думата съзнателно, макар че отлично помнеше неodobрението на баща си.

— Обикновено така е по-лесно за цялото семейство. Помислете си, сър. Помислете си как ще се отрази на родителите ви. Доколкото чух, те не са в първа младост.

Вратата на килията се затвори. Джордж легна на нара прекалено гневен и изтощен, за да заспи. Мислите му летяха към дома на викария, към почукването на вратата и нахлуването на полицаите. Баща му, майка му, Мод. Кантората му на Нюхол Стрийт — заключена и пуста; секретарката му — отпратена до ново нареждане. Брат му Хорас разгръща вестника на другата сутрин. Колегите му в Бърмингам си разменят новината по телефона.

Но под изтощението, гнева и страха Джордж откри още едно чувство — облекчението. Досега не можеше да направи нищо срещу преследвачите и авторите на анонимни писма; нищо не успя да направи и докато полицаите се лутаха — освен да им предложи разумен съвет, който те отхвърлиха с пренебрежение. Но мъчителите и некадърниците го бяха довели в сигурно убежище, в неговия втори дом — законите на Англия. Сега знаеше къде се намира. Макар че работата му рядко го водеше в съдебните зали, той ги познаваше като част от своята естествена територия. Бе посещавал достатъчно съдебни процеси, за да види как устата на хората пресъхва от паника и те едва успяват да дадат показания, когато застанат пред строгото величие на закона. Беше виждал как самоуверени полицаи с лъснати копчета биват превърнати в лъжливи глупци от съвсем посредствени адвокати. И бе забелязал — не, не просто забелязал, а усетил, почти докоснал — онези невидими, неразривни нишки, свързващи всички, които представляват закона. Съдии, прокурори, адвокати, чиновници, пристави — това бе тяхното царство, където си говореха на свой собствен език, почти напълно неразбираем за всички останали.

Разбира се, работата изобщо нямаше да стигне до съдии и адвокати. Полицаите нямаха доказателства срещу него, а той разполагаше с най-сигурното доказателство за алиби. Свещеник от англиканската църква щеше да се закълне с ръка върху светата Библия, че по време на престъплението синът му е спал в заключена стая. След което магистратите щяха да се спогледат и дори нямаше да си правят труда да се оттеглят. Инспектор Камбъл щеше да стане обект на най-

строго порицание и край. Естествено, трябваше да си наеме добър адвокат и смяташе, че най-подходящ ще е мистър Личфийлд Мийк. Обвинението отпада, присъжда му се обезщетение, освобождават го с безупречна репутация, върху полицията се сипят критики.

Не, увеличаше се. И прекалено избързваше като наивник от простолудието. Нито за миг не биваше да спира да мисли като адвокат. Трябваше да предвиди какво ще твърдят полицаите, какво да каже защитникът му, какво ще приеме съдът. Трябваше да помни с абсолютна увереност къде е бил, какво е правил и говорил, кой какво му е казал през целия период на изфабрикуваната престъпна дейност.

Систематично анализира последните два дни, като се подготвяше да докаже категорично едно просто и неоспоримо събитие. Набеляза си свидетелите, които можеха да му потрѣбват: неговата секретарка, общаря мистър Хандс, началник-гарата мистър Мериман. Всеки, който го е видял да върши нещо. Например Макрю. Ако Мериман не можеше да потвърди факта, че е заминал за Бърмингам с влака в 7:39, Джордж знаеше кого да повика. Докато чакаше на перона, Джоузеф Макрю дойде и му предложи да хване по-късен влак, тъй като инспектор Камбъл искал да разговаря с него. Маркю беше бивш полицаи, който в момента държеше странноприемница; не беше изключено да са го наели за специален агент, но не стана дума за това. Джордж попита какво иска Камбъл, а Маркю отвърна, че не знае. Джордж се колебаеше как да постъпи и в същото време се питаше какво ли си мислят другите пътници за разговора, когато Макрю изведнъж смени тона и фамилиарно подхвърли нещо от сорта... не, не от сорта, а буквално: „Стига де, мистър Ейдълджи, не можете ли да си вземете един ден почивка?“ А Джордж си помисли: всъщност, добри ми човече, взех си почивка точно преди две седмици, ходих със сестра си до Абъристуит, но щом става дума за почивка, ще се съобразявам със своето мнение или с това на баща ми, а не със стафордшърските полицаи, чието поведение през последните седмици едва ли се отличава с особена любезност. Затова обясни, че на Нюхол Стрийт го чакат неотложни дела, и когато влакът в 7:39 пристигна, остави Маркю на перона.

Със същата методичност Джордж прехвърли в ума си всички останали разговори, дори и най-незначителните. Накрая заспа или поне престана да усеща тъй остро скърцането на шпионката и

влизането на полицая. На сутринта му донесоха кофа вода, парче груб сапун и някакъв парцал вместо кърпа. Разрешиха му да се види с баща си, който му бе донесъл закуска. Разрешиха му също така да напише две кратки писма, с които обясняваше на клиентите си защо се налага временно да отложат текущите дела.

Около час по-късно двама полицаи дойдоха да го отведат в съда. Докато чакаха да потеглят, те не обръщаха внимание на арестанта и разговаряха над главата му за един случай, който явно ги интересуваше повече от неговия. Ставаше дума за тайнственото изчезване на жена хирург от Лондон.

— Висока метър и седемдесет и пет, представи си.

— Значи не е трудно човек да я забележи.

— Така би трябвало, нали?

Изминаха сто и петдесетте метра от участъка до съда през тъпци от хора, проявяващи удивително любопитство. По някое време една старица го обсипа с несвързани ругатни, но бързо я дръпнаха настрана. В съда го чакаше мистър Личфийлд Мийк — адвокат от старата школа, мършав и белокоп, известен както с любезността, така и с упорството си. За разлика от Джордж той не очакваше бързо прекратяване на делото.

Появиха се магистратите: мистър Дж. Уилямсън, мистър Дж. Т. Хатън и полковник Р. С. Уилямсън. Джордж Ърнест Томпсън Ейдълджи бе обвинен, че на 17 август незаконно и злонамерено е наранил кон, собственост на въгледобивната компания в Грейт Уайърли. Обвиняемият не се призна за виновен и поканиха инспектор Камбъл да представи полицейските доказателства. Той описа как около седем часа сутринта го повикали в една нива близо до мината и заварил там наранено пони, което по-късно трябвало да бъде застреляно. От нивата отишъл в къщата на задържания, където намерил палто с петна от кръв, белезникава слюнка по ръкавите и косми по ръкавите и предницата. Имало и жилетка с петно от слюнка. В джоба на палтото открил кърпичка с инициалите ШЕ и кафеникаво петно в единия ъгъл, може би от кръв. После двамата със сержант Парсънс отишли до кантората на задържания в Бърмингам и го отвели в Канок за разпит. Задържаният отричал предната вечер да е носил въпросните дрехи, но си признал, след като чул, че майка му е потвърдила факта. После го попитали за космите по облеклото му.

Отначало той категорично отричал да има такива, но после предположил, че може да са се полепили от някоя ограда.

Джордж се озърна към мистър Мийк — това изобщо не беше духът на вчерашния му разговор с инспектора. Но мистър Мийк не се интересуваше от погледите на своя клиент. Вместо това той се изправи и зададе на Камбъл няколко въпроса, които се сториха на Джордж съвсем безобидни, та дори и дружелюбни.

После мистър Мийк призова преподобния Шапурджи Ейдълджи, представен като „свещенослужител“. Джордж видя как баща му описва точно, но с доста дълги паузи спалнята им в дома на викария; как винаги заключва вратата; колко трудно се превърта ключът и как силно скърца; колко лек сън има, през последните месеци страда от лумбаго, тъй че непременно би се събудил при превъртане на ключа; как никога не спи до по-късно от пет сутринта.

Полицай Барет, шишкав мъж с бяла брада, притиснал фуражката към издутото си шкембе, съобщи на съда, че началникът му е наредил да възрази срещу евентуално освобождаване под гаранция. След кратко съвещание магистратите решиха задържаният отново да се яви пред тях идния понеделник, когато ще бъде изслушано предложението за освобождаване под гаранция. Междувременно да бъде прехвърлен в стафордския затвор. С това заседанието приключи. Мистър Мийк обеща да посети Джордж на другия ден, вероятно следобед. Джордж го помоли да донесе бърмингамски вестник. Трябваше да разбере какво ще узнаят колегите му. Предпочиташе „Газет“, но и „Поуст“ щеше да свърши работа.

В стафордския затвор го попитаха коя религия изповядва и дали знае да чете и да пише. После му наредиха да се съблече гол и да заеме унизителна поза. Отведоха го при директора на затвора капитан Синдж, който му каза, че ще бъде настанен в болничното крило, докато се освободи килия. После му обясни и какви привилегии има като следствен: разрешава му се да носи собствени дрехи, да се разхожда, да пише писма, да получава вестници и списания. Разрешават му се разговори на четири очи с адвоката, които ще бъдат наблюдавани от надзирател зад стъклена врата. Всички останали свиждания ще се осъществяват под строг надзор.

Джордж беше арестуван само по лек летен костюм и сламена шапка. Поиска разрешение да получи нови дрехи. Отговориха му, че

това е против правилника. Следствият има привилегията да задържи собствените си дрехи; това обаче не бива да се тълкува като право да помести в килията своя личен гардероб.

ГОЛЯМАТА СЕНЗАЦИЯ В УАЙЪРЛИ, прочете Джордж на другия ден. **СИНЪТ НА ВИКАРИЯ АРЕСТУВАН.** „Сензацията, която арестът предизвика в цялата област Канок Чейс, привлече вчера многолюдни тълпи по пътищата към дома на викария в Грейт Уайърли, където е жилището на обвиняемия, както и към полицейския съд и полицейския участък в Канок.“ Джордж изпадна в отчаяние при мисълта за подобна обсада на дома му. „Полицайте получиха разрешение за обиск без заповед. Според сведенията до момента са били открити голям брой окървавени дрехи, бръсначи и чифт ботуши, намерени в една нива близо до последното осакатено животно.“

— Намерени в една нива — повтори той на мистър Мийк. — Намерени в нива? Да не би някой да е отнесъл ботушите ми на нивата? Голям брой окървавени дрехи? *Голям брой?*

Мийк изглеждаше поразително спокоен. Не, не възнамерявал да пита полицайте дали наистина са открили на нивата чифт ботуши. Не, не възнамерявал да настоява пред бърмингамския „Дейли Газет“ за опровержение относно количеството окървавени дрехи.

— Ще ми позволите ли една препоръка, мистър Ейдълджи?

— Разбира се.

— Както навярно предполагате, имал съм много клиенти във вашето положение и повечето от тях настояват да четат какво пишат вестниците за техния случай. Тогава винаги ги съветвам да прочетат и съседната статия. Често помага.

— Съседната статия?

Джордж плъзна поглед пет сантиметра наляво. **ИЗЧЕЗНАЛА ЛЕКАРКА**, гласеше заглавието. И по-долу: **НИКАКВИ ВЕСТИ ЗА МИС ХИКМАН.**

— Четете на глас — каза мистър Мийк.

— „Все още остава пълна загадка изчезването на мис Софи Франсис Хикман, хирург от Кралската обществена болница...“

Мийк накара Джордж да изчете целия материал. Слушаше внимателно, въздишаше, клатеше глава и дори тихичко ахваше от време на време.

— Но, мистър Мийк — рече накрая Джордж, — откъде да знам, че всичко това е истина, след като пишат такива неща за мен?

— Точно това имах предвид.

— И все пак... — Погледът на Джордж машинално се върна на първата статия. — И все пак... „Обвиняемият, както личи по името му, е от източен произход.“ Хората ще си помислят, че съм китаец.

— Уверявам ви, мистър Ейдълджи, ако някога кажат, че сте китаец, ще си поговоря сериозно с редактора.

Следващия понеделник откараха Джордж от Стафорд обратно в Канок. Този път тълпата по пътя към съда изглеждаше по-възбудена. Хората тичаха покрай кабриолета и подскачаха да надникнат вътре; някои блъскаха по вратите и размахваха бастуни. Джордж се разтревожи; придружаващите го полицаи обаче се правеха, че всичко е напълно в реда на нещата.

Този път в съда бе и капитан Ансън; Джордж забеляза един изискан властен мъж да го гледа свирепо. Магистратите обявиха, че поради сериозността на обвинението ще поискат три отделни гаранции. Бащата на Джордж изрази съмнение, че ще успее да намери толкова много пари. Тогава магистратите решиха следващото заседание да се проведе след една седмица в Пенкридж.

В Пенкридж магистратите уточниха условията за гаранция. Поискаха както следва: двеста лири от Джордж, по сто от баща му и майка му и още сто от трето лице. Но това правеше четири гаранции, а не три, както бяха обявили в Канок. Джордж имаше чувството, че разиграват някакъв фарс. Без да изчаква мистър Мийк, той се изправи и каза на магистратите:

— Не желая освобождаване под гаранция. Получих няколко предложения, но предпочитам да се откажа.

Определено бе следващото заседание да се проведе другия четвъртък, 3 септември, в Канок. Във вторник мистър Мийк дойде при Джордж с лоша вест.

— Добавят второ обвинение. Заплаха за убийство с огнестрелно оръжие на сержант Робинсън от Хеднесфорд.

— Да не са намерили и пушка до ботушите ми в нивата? — попита смаяно Джордж. — Убийство с огнестрелно оръжие? Да застрелям сержант Робинсън? Та аз през живота си не съм пипал

пушка и доколкото знам, никога не съм виждал сержант Робинсън. Мистър Мийк, полудели ли са? Какво може да означава това?

— Какво означава ли? — отвърна мистър Мийк, сякаш избухването на неговия клиент се свеждаше до най-обикновен въпрос. — Означава, че магистратите със сигурност ще предявят обвинение. Колкото и слаби да са доказателствата, вече едва ли ще ги пренебрегнат.

По-късно Джордж седеше на леглото си в болничното крило. Смайването все още го изгаряше като треска. Как можеха да му причинят това? Как можеха да разсъждават по този начин? Гневът бе тъй ново чувство за Джордж, че той не знаеше срещу кого да го насочи — Камбъл, Парсънс, Ансън, полицейския юрист, магистратите? Е, щеше да започне от магистратите. Мийк казваше, че със сигурност ще предявят обвинение — сякаш нямаха собствен разсъдък, сякаш бяха механични кукли или марионетки. Но така или иначе, кои бяха те? Едва ли можеха да се квалифицират като хора от юридическата професия. Повечето бяха самодоволни аматьори, получили мимолетна власт.

Джордж изпита вълнение от презрителните си думи и веднага след това се засрами. Точно затова гневът беше грях — водеше към неистини. Магистратите в Канок без съмнение не бяха нито по-добри, нито по-лоши от останалите си колеги; не си спомняше да са казали и дума, срещу която би изтъкнал сериозно възражение. Колкото повече мислеше за тях, толкова по-бързо се възвръщаше професионалният му инстинкт. Изумлението стихна до нивото на силно разочарование, после се превърна в трезво примирение. Очевидно бе много по-добре делото му да стигне до по-висш съд. Присъствието на адвокати и повнушителната обстановка щяха да са гаранция за истинско правосъдие. Съдът в Канок беше абсолютно неподходящ. Та по размери той приличаше на класната стая до църквата. Нямахме дори подсъдима скамейка — обвиняемите трябваше да седят на стол в средата на залата.

Именно там го сложиха сутринта на 3 септември; усещаше как го наблюдават от всички страни и се чудеше дали в тази позиция изглежда като отличника на класа или като най-слабия ученик. Инспектор Камбъл даде подробни показания почти без да се отклонява от казаното преди. Първият нов полицейски свидетел бе полицай

Купър, който описа как в часовете след откриването на раненото животно взел един от ботушите на обвиняемия с характерно протрит ток. Сравнил го с отпечатъци в нивата, където било намерено понито, а също така с отпечатъци край едно дървено мостче близо до дома на викария. Притиснал тока на ботуша във влажната земя и когато го вдигнал, видял, че отпечатъците съвпадат.

След това сержант Парсънс потвърди, че е ръководител на група от двацет полицаи, привлечени за преследване на бандата злодеи. Разказа как, претърсвайки стаята на Ейдълджи, намерили калъф с четири бръснача. По единия имало влажни кафяви петна и по острието били полепнали два-три косъма. Сержантът посочил това на бащата на Ейдълджи, който веднага избърсал бръснача с палец.

— Не е вярно! — извика викарият и скочи на крака.

— Не прекъсвайте — каза инспектор Камбъл, преди магистратите да реагират.

Сержант Парсънс продължи с доказателствата и описа момента, когато затворили обвиняемия в килия на Нютън Стрийт в Бърмингам. Ейдълджи се обърнал към него и казал: „Предполагам, че това е работа на мистър Локстън. И него ще накарам да се поизпоти.“

На другата сутрин бърмингамският „Дейли Газет“ писа за Джордж:

Той е на 28 години, но изглежда по-млад. Беше облечен с омачкан пепитен костюм и изобщо не приличаше на типичен адвокат със смуглото си лице, големите тъмни очи, изпъкналите устни и малката заоблена брадичка. Като цяло видът му е по ориенталски невъзмутим, без никакви признаци на чувства, освен едва доловима усмивка, докато обвинението разказваше изумителната история на деянията му. Доста възрастният баща индус и беловласата майка англичанка присъстваха в съда и следяха хода на делото със затрогващ интерес.

— Аз съм на двацет и осем, но изглеждам по-млад — отбеляза той пред мистър Мийк. — Може би защото всъщност съм на двацет и седем. Майка ми не е англичанка, а шотландка. Баща ми не е индус.

— Предупредих ви да не четете вестниците.

— Но той не е индус.

— За „Газет“ няма разлика.

— Но, мистър Мийк, какво ще речете, ако кажа, че сте уелсец?

— Не бих възразил, защото майка ми има уелска кръв.

— Или ирландец?

Мистър Мийк му се усмихна спокойно и дори заприлича мъничко на ирландец.

— Или французин?

— Сега вече прекалявате, сър. Засегнахте ме.

— И съм невъзмутим — продължи Джордж, поглеждайки отново вестника. — Лошо ли е да си невъзмутим? Нима не трябва да бъде такъв един типичен адвокат? И все пак не съм типичен адвокат, а типичен ориенталец, каквото и да означава това. Какъвто и да съм, все ще бъда типичен, нали? Ако бях избухлив, пак щях да съм типичен ориенталец, нали?

— „Невъзмутим“ не е толкова зле, мистър Ейдълджи. Поне не ви нарекоха „загадъчен“. Или „лукав“.

— Какво би означавало това?

— О, изпълнен с дяволска злоба и хитрост. Опитваме се да избегнем тая дума. Също и „сатанински“. Защитата приема да сте „невъзмутим“.

Джордж се усмихна на адвоката.

— Извинявайте, мистър Мийк. И ви благодаря за здравия разум. Боя се, че и тепърва ще ми бъде нужен.

На второто съдебно заседание показания даде Уилям Грейторекс, четиринайсетгодишен ученик от прогимназията в Уолсол. Пред съда бяха прочетени множество писма с негов подпис. Той отрече както да ги е писал, така и да знае за тях. Можел да докаже, че е бил на остров Ман, когато били пуснати две от писмата. Всяка сутрин хващал влака от Хеднесфорд до Уолсол, където учел. Обикновено с него пътували и други момчета — Уестуд Стаили, син на известен въгледобивен предприемач; Куибъл, син на викария в Хеднесфорд; Пейдж, Харисън и Феридей. Имената на всички тези момчета се споменаваха в току-що прочетените писма.

Грейторекс заяви, че познава по външност мистър Ейдълджи от три-четири години.

— Той често пътуваше в едно купе с нас. Десетки пъти, струва ми се.

Попитаха го кога за последен път обвиняемият е пътувал заедно с него.

— Сутринта след като убиха два от конете на мистър Блуит. Докато минавахме с влака, видяхме ги да лежат на пасището.

Свидетелят бе попитан дали мистър Ейдълджи му е казал нещо онази сутрин.

— Да, попита ме дали убитите коне са на мистър Блуит. После надникна през прозореца.

Попитаха свидетеля дали преди това е имал други разговори с обвиняемия за осакатените животни.

— Не, никога — отговори момчето.

Томас Хенри Гърин потвърди, че е специалист по почерците с дългогодишен стаж. Представи доклада си за писмата, който бе прочетен в съдебната зала. В преправения почерк той открил редица твърде характерни особености. Точно същите особености открил и в писмата на мистър Ейдълджи, които му били дадени за сравнение.

Доктор Бътър, полицейският лекар, който бе изследвал петната по дрехите на Ейдълджи, заяви, че е извършил проби, доказващи наличие на следи от кръв на млекопитаещо. По палтото и сакото открил двайсет и девет къси кафяви косъма. Сравнил ги с космите по кожата, взета от понито, осакатено при мината, преди арестуването на мистър Ейдълджи. Под микроскопа те се оказали идентични.

Мистър Гриптън, който през въпросната вечер правел компания на една млада дама близо до Копие Лейн в Грейт Уайърли, даде показания, че видял мистър Ейдълджи и се разминал с него около девет часа. Не бил съвсем сигурен къде точно.

— Добре де — каза полицейският обвинител. — Посочете ни най-близкия публичен дом до мястото, където го видяхте.

— Старият полицейски участък — отвърна жизнерадостно мистър Гриптън.

Полицаят строго прекъсна смеховете, които посрещнаха този отговор.

Мис Бидъл, която държеше да подчертае, че е стодена с мистър Гриптън, също бе видяла мистър Ейдълджи, както и мнозина други свидетели.

Бяха изложени подробности за осакатяването: раната на понито, собственост на възгледобивната компания, била дълга трийсет и осем сантиметра.

Бащата на задържания, индус, викарий на Грейт Уайърли, също даде показания.

Задържаният заяви:

— Аз съм напълно невинен и готов да го докажа.

На 4 септември, петък, Джордж Ейдълджи бе предаден на съда на графство Стафорд с две обвинения. На другата сутрин той прочете в бърмингамския „Дейли Газет“:

Ейдълджи изглеждаше свеж и бодър. Седнал на своя стол в средата на залата, той енергично разговаряше с адвоката си и доброто му юридическо образование личеше по острата критика към доказателствата. През повечето време обаче просто седеше със скръстени ръце и гледаше свидетелите с невъзмутим интерес. Беше праметнал крак върху крак, тъй че всички можеха да видят характерното износване на единия ток на ботуша му, което представлява най-силното звено във веригата от косвени доказателства срещу него.

Джордж беше доволен, че все още го наричат невъзмутим, и се питаше дали ще може да се преобуе преди началото на процеса.

Забеляза още, че в един друг вестник описваха Уилям Грейторекс като „здро аванглийско момче с откровено загоряло лице и любезни обноски“.

Мистър Личфийлд Мийк беше уверен, че рано или късно ще се стигне до оправдателна присъда.

От лекарката мис Софи Франсис Хикман все още нямаше никаква вест.

джордж

Шестте седмици между предявяването на обвинение и началото на процеса Джордж прекара в болничното крило на стафордския

затвор. Не беше недоволен; смяташе, че е взел разумно решение да откаже освобождаване под гаранция. С такива обвинения едва ли би могъл да работи като адвокат и макар да тъгуваше за близките си, смяташе, че за всички ще е най-добре да остане под стража. Написаното във вестниците за тълпи около дома на викария силно го разтревожи; спомняше си и как хората блъскаха с юмруци по вратите на кабриолета, докато го водеха към съда в Канок. Нямаше да е в безопасност, ако подобни диваци го срещнеха по улиците на Грейт Уайърли.

Но имаше и още една причина да предпочита да остане в затвора. Всички знаеха къде се намира; през всеки момент от деня беше под наблюдение. Следователно, ако се случеше ново престъпление, щеше да стане ясно, че той няма нищо общо с цялата история. А ако първото обвинение се окажеше безпочвено, то и второто — нелепата измислица, че е заплашил с убийство човек, когото не познава — също щеше да бъде оттеглено. Странно се почувства, че именно той, един адвокат, се надява на злодеяние срещу беззащитно животно; но повтарянето на престъплението му се струваше най-бързият път към свободата.

А дори и да се стигнеше до съд, нямаше съмнение какъв ще е крайният изход. Той си бе възвърнал самообладанието и оптимизма; не му се налагаше да се преструва нито пред мистър Мийк, нито пред родителите си. Вече си представяше заглавията: **ЧОВЕКЪТ ОТ ГРЕЙТ УАЙЪРЛИ ОПРАВДАН. ПОЗОРНО СЪДЕБНО ПРЕСЛЕДВАНЕ НА МЕСТЕН АДВОКАТ. СВИДЕТЕЛИТЕ ПОЛИЦАИ ОБЯВЕНИ ЗА НЕКОМПЕТЕНТНИ. И може би дори ПОЛИЦЕЙСКИЯТ НАЧАЛНИК ПОДАВА ОСТАВКА.**

Мистър Мийк в общи линии го бе убедил, че няма голямо значение как го представят вестниците. Това му се струваше още по-маловажно на 21 септември, когато във фермата на мистър Грийн откриха изкормен кон. Джордж посрещна новината със сдържано ликуване. Вече чуваше как ключът се превърта в ключалката, усещаше дъха на ранното утро и аромата на пудра, докато майка му го прегръща.

— Това доказва, че съм невинен, мистър Мийк.

— Не съвсем, мистър Ейдълджи. Струва ми се малко пресилено да го твърдим.

— Но нали съм тук, в затвора...

— Което от гледна точка на съда доказва единствено, че нямате нищо общо с осакатения кон на мистър Грийн.

— Не, доказва, че има последователност на събитията преди и след понито при мината. И сега по всичко личи, че аз нямам нищо общо с тази последователност.

Защитникът отпусна брада върху юмрука си.

— Аз знам това, мистър Ейдълджи.

— Но?

— Но в такива моменти винаги смятам за полезно да си представя какво би казало обвинението при тия обстоятелства.

— И какво би могло да каже?

— Доколкото си спомням, вечерта на 17 август, докато се връщал от обуцаря, обвиняемият стигнал до фермата на мистър Грийн.

— Да, така беше.

— Мистър Грийн е съсед на обвиняемия.

— Вярно.

— Кое би могло да е по-полезно за обвиняемия при сегашните обстоятелства от едно осакатяване на кон, извършено по-близо до дома на викария от което и да било предишно нападение?

Личфийлд Мийк видя как Джордж постепенно проумява думите му.

— Искате да кажете, че след като сам съм се вкарал в ареста, пишейки анонимни писма с обвинения за престъпления, които не съм извършил, сега съм подтикнал някого да извърши ново престъпление, за да ме оневини?

— В общи линии, да, мистър Ейдълджи.

— Това е безкрайно нелепо. Аз дори не познавам Грийн.

— Просто ви казвам как може да го изтълкува обвинението. Ако пожелае.

— И несъмнено ще пожелае. Но полицията трябва поне да издири престъпника, нали? Вестниците недвусмислено намекуват, че това хвърля сянка върху обвинението. Ако намерят човека и той си признае за поредицата от престъпления, аз ще изляза на свобода, нали?

— Да, мистър Ейдълджи, съгласен съм. Ако това се случи.

— Разбирам.

— А има и още една новост. Говори ли ви нещо името Дарби? Капитан Дарби.

— Дарби. Дарби. Не. Инспектор Камбъл ме питаше за някакъв си Капитан. Може да е същият. Защо?

— Изпратени са още писма. До кого ли не. Има дори едно до министъра на вътрешните работи. Всички с подписа „Дарби, Капитан на бандата от Уайърли“. Заплашват, че престъпленията ще продължат. — Мистър Мийк видя изражението на Джордж. — Но, мистър Ейдълджи, това означава само едно: съдът почти сигурно ще приеме, че вие не сте ги писали.

— Тази сутрин май сте решили да ме обезсърчавате, мистър Мийк.

— Нямам такова намерение. Но трябва да разберете, че отиваме на съд. И за тази цел си осигурихме услугите на мистър Вейчъл.

— О, това е чудесна новина.

— Мисля, че няма да ни разочарова. А заедно с него ще бъде и мистър Гоуди.

— А кой ще води обвинението?

— Боя се, че ще е мистър Дистърнъл. И мистър Харисън.

— Опасен ли е Дистърнъл?

— Честно казано, бих предпочел да е някой друг.

— Мистър Мийк, сега е мой ред да ви ободря. Колкото и да е способен един обвинител, не може да изпече тухли без глина.

Личфийлд Мийк се усмихна снизходително.

— През дългите си години в съдебните зали, мистър Ейдълджи, съм виждал да правят тухли от какви ли не материали. Включително и такива, за чието съществуване не подозирате. Липсата на глина няма да затрудни мистър Дистърнъл.

Въпреки приближаващата заплаха Джордж запази спокойствие на духа през останалите седмици в стафордския затвор. Към него се отнасяха почтително и в дните му имаше ред. Получаваше вестници и писма; подготвяше се за делото заедно с мистър Мийк; очакваше развитие по случая „Грийн“; разрешаваха му и книги. Баща му бе донесъл Библията, майка му — том на Шекспир и том на Тенисън. Изчете последните двама, после от нямане какво да прави прочете и евтиното криминално книжле, което му бе дал един от тъмничарите.

Същият човек му услужи и с раздърпано издание на „Баскервилското куче“. Джордж сметна романа за превъзходен.

Всяка сутрин разгръщаше вестника с все по-малка тревога, тъй като името му временно бе изчезнало от страниците. Вместо това узна с интерес, че в Лондон има нови правителствени промени; че най-новата оратория на Елгар е изпълнена на Бърмингамския музикален фестивал; че Бъфало Бил е на турне из Англия.

Една седмица преди началото на процеса Джордж се среща с мистър Вейчъл — весел, възпълен адвокат с двайсет години стаж из съдилищата на Средна Англия.

— Как преценявате моя случай, мистър Вейчъл?

— Добре го преценявам, много добре. Тоест смятам обвинението за скандално и напълно безпочвено. Естествено, няма да кажа така. Просто ще се съсредоточа върху онези точки, които най-силно доказват вашата невинност.

— И кои са те според вас?

— Бих казал така. — Адвокатът се усмихна широко. — Няма доказателства, че сте извършили това престъпление. Няма мотив да го извършите. Не е имало и възможност. Малко ще го разкрася за съдията и съдебните заседатели. Но това ще е същността на позицията ми.

— Може би все пак е жалко — вметна мистър Мийк, — че сме в зала Б.

Тонът му охлади временния ентузиазъм на Джордж.

— Защо да е жалко?

— В зала А е лорд Хатъртън. Той поне има юридическо образование.

— Искате да кажете, че ще бъда съден от човек, който не познава закона?

— Не го плашете, мистър Мийк — намеси се мистър Вейчъл. — Бил съм и на двете места. При кого ще сме в зала Б?

— При сър Реджиналд Харди.

Лицето на мистър Вейчъл не трепна.

— Много добре. В някои отношения смятам за предимство, че няма да се съобразяваме с онзи педант и неговите амбиции да се добере до Върховния съд. Там човек може да си позволи известни волности. Харди няма да ни прекъсва толкова често само за да

демонстрира колко добре познава съдебните процедури. Общо взето, бих казал, че това е в полза на защитата.

Джордж усети, че мистър Мийк не е съгласен. Мистър Вейчъл обаче го впечатли, независимо дали говореше искрено, или не.

— Господа, имам една молба. — Мистър Мийк и мистър Вейчъл бързо се спогледаха. — Става дума за името ми. То е Ейдълджи. Мистър Мийк го произнася сравнително правилно, но трябваше да го кажа и на вас, мистър Вейчъл. Полицайте, струва ми се, полагат огромни усилия да пренебрегнат всичките ми опити да ги поправа. Разрешете да ви препоръчам, мистър Вейчъл, още в самото начало на делото да обявите как точно се произнася името ми. Да кажете на съда, че не е Идалджи, а Ейдълджи.

Мистър Вейчъл кимна на мистър Мийк, който отговори:

— Джордж, как да се изразя... Разбира се, името си е твое и, разбира се, ние с мистър Вейчъл ще се постараяме да го произнасяме правилно. Когато сме тук, при теб. Но в съда... в съда... нали знаеш поговорката, „когато си в Рим...“. С такова начало няма да направим добро впечатление на сър Реджиналд Харди. И едва ли ще научим полицайте на произношение. Колкото до мистър Дистърнъл, той ще се наслаждава на объркването.

Джордж погледна адвокатите.

— Не ви разбирам.

— Искам да кажа, Джордж, че съдът има правото да решава как точно се казва обвиняемият. Не е записано никъде, но така стоят нещата. Онова, което ти наричаш погрешно произношение, аз бих го нарекъл... по-английско звучене.

Джордж въздъхна.

— И не толкова ориенталско?

— Да, Джордж, не толкова ориенталско.

— Тогава любезно моля и двама ви да произнасяте името ми погрешно, за да свикна.

Началото на процеса бе насрочено за 20 октомври. Предишния ден четири момчета, които си играеха близо до ботаническата градина „Сидмът“ в Ричмънд Парк, се натъкнаха на тяло в напреднал стадий на разложение. Оказа се, че това е мис Софи Франсис Хикман, лекарката от Кралската обществена болница. Също като Джордж, тя не беше

навършила трийсет години. И само на една колонка разстояние, помисли си той.

Сутринта на 20 октомври 1903 година отведоха Джордж от стафордския затвор в Съдебната палата на графството. В мазето му показаха килията, където обикновено държаха затворниците. За него обаче бе осигурена като привилегия широка стая с нисък таван, обзаведена с маса и камина; тук можеше да разговаря с мистър Мийк под наблюдението на полицай Дъбс. Седя до масата двайсетина минути, а Дъбс — мускулест полицай с елегантна брада и мрачна физиономия — упорито избягваше да го погледне в очите. После по даден сигнал пазачът поведе Джордж по тесни лъкатушешци коридори с мъждиви газени лампи, докато стигнаха една врата, зад която започваше тясно стълбище. Дъбс го побутна леко и Джордж се изкачи към светлината и шума. Когато се появи в зала Б, настана пълна тишина. Джордж стоеше смутено пред подсъдимата скамейка като актьор, изблъскан внезапно на сцената.

После, в присъствието на сър Реджиналд Харди, двамата му помощници, капитан Ансън, положилите клетва съдебни заседатели, репортерите, представителите на обществеността и трима негови роднини, бе прочетен обвинителният акт: Джордж Ърнест Томпсън Ейдълджи бе обвинен, че през нощта на 17 срещу 18 август е наранил кон, собственост на въгледобивната компания в Грейт Уайърли; а също така, че в дните около 11 юли е пратил на сержант Робинсън от Канок писмо със заплахата за убийство.

Мистър Дистърнъл беше висок мършав мъж с резки движения. След краткото си встъпително слово той призова инспектор Камбъл и цялата история започна отново: откриването на осакатеното пони, обискът в дома на викария, окървавените дрехи, космите по палтото, анонимните писма, арестуването на обвиняемия и неговите изявления. Джордж знаеше, че всичко е скалъпено от догадки, съвпадения и хипотези; знаеше и че е невинен; ала повтарянето на тази история от официално лице с перука и тога я правеше някак далеч по-достоверна.

Джордж си мислеше, че показанията на Камбъл са свършили, когато мистър Дистърнъл поднесе първата изненада.

— Инспектор Камбъл, преди да приключим, има един въпрос, предизвикващ сериозна обществена тревога, по който се надявам да ни

осведомите. Доколкото знам, на 21 септември във фермата на мистър Грийн е открит убит кон.

— Така е, сър.

— А фермата на мистър Грийн се намира много близо до дома на викария, така ли?

— Да.

— И полицията проведе разследване на злодеянието?

— Да. По спешност.

— Успешно ли беше това разследване?

— Да, сър, успешно.

Мистър Дистърнъл едва ли се нуждаеше от театралната пауза, към която прибегна в момента; цялата съдебна зала чакаше като зяпнало дете.

— Ще кажете ли на съда какъв бе резултатът от вашето разследване?

— Джон Хари Грийн, деветнайсетгодишният син на фермера, върху чиито земи бе извършено злодеянието, и участник в доброволческата кавалерия, призна, че е извършил деянието срещу собствения си кон. Подписа пълни самопризнания в този смисъл.

— Значи пое самостоятелно цялата отговорност?

— Да.

— Разпитахте ли го за евентуална връзка между това действие и предишните престъпления в областта?

— Да, сър. Много старателно, сър.

— И какво заяви той?

— Че деянието му няма нищо общо с останалите събития.

— А вашето разследване потвърди ли, че няма абсолютно никаква връзка между станалото във фермата на Грийн и другите престъпления в областта?

— Да, потвърди.

— Никаква връзка?

— Никаква, сър.

— И Джон Хари Грийн днес е в съда?

— Да, сър, тук е.

Също като всички останали в претъпканата зала Джордж започна да се озърта за деветнайсетгодишен кавалерист, признал, че е осакатил собствения си кон, без да даде на полицията обяснения относно

причината. Но в този момент сър Реджиналд Харди реши да даде обедна почивка.

Най-напред мистър Мийк имаше работа с мистър Вейчъл; едва след това дойде в стаята, където държаха Джордж по време на почивките. Лицето му беше унило.

— Мистър Мийк, вие ни предупредихте за Дистърнъл. Знаехме какво да очакваме. Поне следобед ще можем да разпитаме онзи Грийн.

Адвокатът мрачно поклати глава.

— Няма надежда.

— Защо?

— Защото е техен свидетел. Ако не го призоват, няма как да го подложим на кръстосан разпит. А да го призовем ние ще е голям риск, тъй като не знаем какво би казал. Може да ни нанесе съкрушителен удар. И все пак те го показват в съда, за да изглежда, че са съвсем откровени. Хитър ход. Типично за Дистърнъл. Трябваше да се сетя, но не знаех за самопризнанията. Лоша работа.

Джордж чувстваше, че е длъжен да ободри адвоката си.

— Разбирам раздражението ви, мистър Мийк, но какво толкова е станало? Грийн твърди — както и полицаите, — че случаят няма нищо общо с другите престъпления.

— Там е цялата работа. Не какво казват, а как изглежда. Защо един човек ще изкорми кон — собствения си кон — без явна причина? Отговор: за да помогне на приятел и съсед, обвинен в същото престъпление.

— Но той не е мой приятел. Едва ли бих го познал, ако се видим.

— Да, знам. И когато поемем премерения риск да ви призовем за свидетел, ще кажете това на мистър Вейчъл. Но при всяко положение ще изглежда, че отричате твърдение, което изобщо не е направено. Хитър ход. Днес следобед мистър Вейчъл ще атакува инспектора, но не вярвам да имаме основания за оптимизъм.

— Мистър Мийк, нямаше как да не забележа, че когато даваше показания, Камбъл каза, че палтото ми — палтото, което не съм обличал от седмици — било мокро. В Канок той се ограничи с думата „влажно“.

Мийк се усмихна.

— Приятно е да се работи с вас, мистър Ейдълджи. Точно такива неща забелязваме, но предпочитаме да не ги споменаваме пред

клиента, за да не го обезсърчим. Не се съмнявам, че полицаите и занапред ще прибегват до подобни корекции.

Този следобед мистър Вейчъл не успя да изкопчи нищо сериозно от инспектора, който умело маневрираше от свидетелската скамейка. При първата им среща в хеднефордския участък Джордж бе останал с впечатлението, че Камбъл има мудна мисъл и е леко високомерен. На Нюхол Стрийт и в Канок той беше по-съобразителен и открито враждебен, макар и невинаги напълно логичен. Сега поведението му беше съдържано и трезво, а високият ръст и униформата сякаш му придаваха убедителност и авторитет. Джордж си помисли, че не само събитията и версиите, но и личностите около него се променят неусетно.

Мистър Вейчъл имаше повече успех с полицай Купър, който отново описа как е сравнил ботуша на Джордж с отпечатъците в калта.

— Полицай Купър — започна мистър Вейчъл, — мога ли да попитам кой ви даде нареждане да действате по този начин?

— Не съм съвсем сигурен, сър. Мисля, че беше инспекторът, но може и да е бил сержант Парсънс.

— И къде точно ви казаха да търсите?

— Навсякъде по евентуалния път на виновника между нивата и дома на викария.

— Като се предполага, че виновникът е идвал от дома на викария? И се е връщал там?

— Да, сър.

— Значи навсякъде?

— Навсякъде, сър.

Според Джордж полицай Купър изглеждаше на не повече от двайсет години — изчервено недодялано момче, което се опитваше да подражава на своя самоуверен началник.

— И предположихте ли, че виновникът, както го наричате, е вървял по най-прекия път?

— Да, така предположих, сър. Обикновено така правят, когато напускат местопрестъплението.

— Разбирам, полицай. Значи не огледахте никъде другаде, освен по прекия път?

— Така е, сър.

— И колко продължи вашето търсене?

— По моя преценка около час или повече.

— А по кое време беше?

— Трябва да съм започнал някъде към девет и половина.

— А понито бе открито приблизително в шест и половина?

— Да, сър.

— Три часа по-рано. През което време по онзи път може да са минали всякакви хора. Миньори, отиващи на работа, зяпачи, привлечени от новината за престъплението. Дори полицаи.

— Възможно е, сър.

— И кой ви придружаваше, полицай Купър?

— Бях сам.

— Разбирам. И вие открихте няколко отпечатъка от стъпки, които по ваше мнение съвпадат с ботуша в ръката ви.

— Да, сър.

— А после се върнахте и докладвахте за откритието си?

— Да, сър.

— И какво стана след това?

— В какъв смисъл, сър?

Джордж с удоволствие забеляза леката промяна в тона на Купър; полицаят сякаш усещаше, че го водят нанякъде, но все още не можеше да съобрази каква е крайната цел.

— В смисъл, полицай Купър, какво стана, след като докладвахте за находката си?

— Пратиха ме да претърсвам около дома на викария, сър.

— Ясно. Но по някое време, полицай Купър, вие се върнахте и показахте на някого от началниците си откритите отпечатъци.

— Да, сър.

— И кога беше това?

— Към средата на следобед.

— Към средата на следобед. Какво по-точно означава това? Три часа следобед, четири?

— Някъде там, сър.

— Ясно. — Мистър Вейчъл се навъси и зае позата на мислител, доста театрална според Джордж. — С други думи, шест часа по-късно.

— Да, сър.

— През което време мястото е било заградено и охранявано, за да се предотврати допълнителното минаване на хора?

— Не съвсем.

— Не съвсем. Това „да“ ли е, или „не“, полицай Купър?

— Не, сър.

— Доколкото знам, според общоприетата процедура в подобни случаи често се прави гипсова отливка на отпечатъците. Можете ли да ми кажете дали беше направена такава отливка?

— Не, сър, не беше направена.

— Ако не греша, друга възможност е да се фотографират следите. Направено ли беше това?

— Не, сър.

— Доколкото знам, съществува още един метод — да се изкопае цялото парче пръст и да се отнесе за криминалогичен анализ. Направено ли беше това?

— Не, сър. Почвата беше твърде мека.

— Откога сте полицейски служител, мистър Купър?

— От петнайсет месеца.

— Петнайсет месеца. Много ви благодаря.

Джордж бе готов да изкрещи от радост. Както предния път, той се втрени в мистър Вейчъл, но не успя да привлече погледа му. Може би така се полагаше в съдебната зала; или пък мистър Вейчъл вече мислеше за следващия свидетел.

Останалата част от следобедна мина сравнително добре. Бяха прочетени няколко анонимни писма и за Джордж беше ясно, че никой нормален човек не би допуснал, че той е техният автор. Например онова, от „Почитателя на правдата“, което бе показал на Камбъл: „Джордж Ейдълджи — Не се познаваме, но понякога съм ви виждал във влака и не смятам, че бих ви харесал, ако се познавахме, тъй като не обичам туземците.“ Как би могъл да напише подобно нещо? Следваше още по-голяма нелепост. Прочетоха писмо, описващо поведението на тъй наречената „банда от Уайърли“, което сякаш излизаше от най-евтин криминален роман: „Всички те полагат страшна клетва да пазят тайна и повтарят след Капитана, и всеки казва: «Да пукна, ако проговоря.» Джордж се надяваше съдебните заседатели да разберат, че адвокатите не използват подобен език.

Търговецът мистър Ходсън даде показания, че е видял Джордж да отива към мистър Хандс в Бриджтаун и че адвокатът е бил облечен със старото си домашно палто. Но след това лично мистър Хандс, при

когото Джордж бе останал половин час, заяви, че клиентът му не е бил с въпросното палто. Двама други свидетели съобщиха, че са го видели, но не си спомнят облеклото му.

— Имам чувството, че променят тактиката — каза мистър Мийк, след като заседанието приключи. — Усещам, че кроят нещо.

— Какво? — попита Джордж.

— В Канок тезата им беше, че сте отишли до нивата по време на разходката си преди вечеря. Затова повикаха толкова много свидетели, които са ви видели да обикаляте. Онази любовна двойка, спомняте ли си? Този път не ги призоваха и не само тях. Другото е, че в Канок се споменава само датата 17 август. Сега твърдят, че произшествието е било на 17 или 18 август. Значи гледат да заложат на сигурно. Усещам, че се насочват към нощен вариант. Може би разполагат с нещо, за което не знаем.

— Мистър Мийк, няма значение към какво се насочват или защо. Ако изберат вечерта, не разполагат с нито един свидетел, който да ме е видял в близост до нивата. А ако изберат нощта, ще трябва да се преборят с показанията на баща ми.

Без да обръща внимание на клиента си, мистър Мийк продължи да разсъждава на глас:

— Разбира се, те не са длъжни да изберат едното или другото. Могат само да подхвърлят възможности на съдебните заседатели. Но този път наблягат на отпечатъците. А това е възможно само ако са избрали втория вариант заради дъжда през нощта. И ако палтото ви от влажно е станало мокро, това също потвърждава моето предположение.

— Толкова по-добре — каза Джордж. — Днес следобед мистър Вейчъл разби полицаи Купър на пух и прах. А ако мистър Дистърнъл продължи по тази линия, ще му се наложи да заяви, че един английски свещеник не казва истината.

— Мистър Ейдълджи, ако ми разрешите... не бива да смятате, че нещата са толкова ясни.

— Но те са ясни.

— Бихте ли казали, че баща ви е издръжлив? Психически имам предвид.

— Той е най-издръжливият човек, когото познавам. Защо питате?

— Подозирам, че ще му се наложи да прояви тази своя черта.

— Ще се изненадате, като видите колко издръжливи могат да бъдат индусите.

— А майка ви? А сестра ви?

* * *

Сутринта на втория ден започна с показанията на Джоузеф Макрю, съдържател на странноприемница и бивш полицаи. Той описа как инспектор Камбъл го прати на гара «Грейт Уайърли — Чърчбридж» и как обвиняемият отхвърлил молбата му да потегли с по-късен влак.

— Каза ли ви той — попита мистър Дистърнъл — каква работа е била толкова неотложна, та заради нея да пренебрегне настояването на един полицейски инспектор?

— Не, сър.

— Повторихте ли молбата си?

— Да, сър. Предложих му да си вземе един ден почивка. Но той отказа да промени решението си.

— Ясно. И случи ли се нещо в този момент, мистър Макрю?

— Да, сър. Един човек от перона дойде и каза, че чул за още едно изкормено пони тази нощ.

— А къде гледахте вие, когато човекът каза това?

— Гледах обвиняемия право в лицето.

— И бихте ли описали на съда неговата реакция?

— Да, сър. Той се усмихна.

— Той се усмихна. Усмихна се на новината, че е изкормен още един кон. Сигурен ли сте в това, мистър Маркю?

— О, да, сър. Напълно сигурен. Той се усмихна.

Но това не е вярно, помисли си Джордж. Знам, че не е вярно. Мистър Вейчъл трябва да докаже, че не е вярно.

Мистър Вейчъл прояви достатъчно благоразумие, за да не атакува директно твърдението. Вместо това той се съсредоточи върху самоличността на човека, който уж бил дошъл при Маркю и Джордж. Откъде е дошъл, що за човек е бил, къде е отишъл? (И между другото, защо не е в съда?) Чрез намеци, паузи и накрая чрез преки изявления мистър Вейчъл успя да изрази подчертано учудване, че един

собственик на странноприемница и бивш полицай с извънредно добри познания за областта не е способен да определи самоличността на удобния, но в същото време тайнствен непознат, който би могъл да потвърди неговите фантастични и тенденциозни твърдения. Но това бе всичко, което защитата можеше да постигне с мистър Маркю.

След това мистър Дистърнъл призова сержант Парсънс да повтори забележката на обвиняемия, че очаквал да бъде арестуван, както и предполагаемото му изявление в бърмингамския арест, че ще накара мистър Локстън да се поизпоти. Никой не се опита да обясни кой може да е въпросният Локстън. Още един член на бандата в Уайърли? Полицай, когото Джордж също е заплашвал да застреля? Името бе подхвърлено без обяснения, а съдебните заседатели можеха да го тълкуват както си искат. Полицай Мередит, чието лице и име Джордж не си спомняше, цитира негова безобидна забележка за освобождаването под гаранция, но успя да ѝ придаде подозрително звучене. После Уилям Грейторекс, здравето английско момче с любезни обноски, повтори разказа си как Джордж надничал през прозореца на купето и проявявал необясним интерес към мъртвите коне на мистър Блуит.

Ветеринарят Луис описа състоянието на понито край мината — как от него течала кръв, дължината и вида на раната и прискърбната наложителност да бъде застреляно. Мистър Дистърнъл го попита какви изводи може да направи относно момента, когато е извършено осакатяването. Мистър Луис заяви, че според неговата професионална преценка раната е нанесена най-много шест часа преди той да прегледа понито. С други думи, не по-рано от два и половина сутринта на 18 август.

За Джордж това беше първата добра вест на деня. Спорът какви дрехи е носил по време на посещенията си при обуцаря ставаше съвсем маловажен. Обвинението току-що си бе отрязало един от пътищата за настъпление. Сами се вкарваха в капан.

Но и така да беше, не си пролича по поведението на мистър Дистърнъл. Цялостното му държане подчертаваше, че благодарение на усърдната работа на полицията и обвинението най-сетне първоначалната неяснота по делото е отстранена. Вече не твърдим, че по някое време в разстояние на дванайсет часа... вече можем да заявим, че е било почти точно два и половина сутринта, когато... И

мистър Дистърнъл някак успя да превърне тази нарастваща точност в също тъй нарастваща увереност, че човекът на подсъдимата скамейка е тук именно по причините, посочени в обвинителния акт.

Последната част от деня бе посветена на Томас Хенри Гърин, който потвърди, че е графолог с деветнайсет години опит в изследването на подправени и анонимни писма. Заяви, че често е бил търсен за помощ от Министерството на вътрешните работи и че напоследък професионалните му изяви са свързани със свидетелстване по делото за убийството във фермата за месо. Джордж не знаеше как би трябвало да изглежда един графолог; може би сух и академичен, с глас като стържещо перо. Мистър Гърин — с червендалесто лице и буйни мустаци — спокойно можеше да мине за брат на мистър Грийнсил, месаря от Уайърли.

Външността на мистър Гърин не му попречи постепенно да завладее вниманието на съда. Бяха представени образци от почерка на Джордж в увеличени фотографски изображения. Оригиналните документи бяха описани и предадени на съдебните заседатели, които според Джордж ги оглеждаха цяла вечност, като често прекъсваха, за да се втречат за дълго в обвиняемия. Мистър Гърин посочи с дървена показалка някои характерни извивки, завъртулки и камшичета; описанието неусетно премина в съждение, после в теоретично предположение и накрая в абсолютно твърдение. Мистър Гърин сподели своето мнение на професионалист и експерт, че обвиняемият е автор както на анонимните писма, така и на тези, носещи неговия подпис.

— На всички писма ли? — попита мистър Дистърнъл и размаха ръка към съдебната зала, която сякаш се бе превърнала в писарско отделение.

— Не, сър, не на всички.

— Значи по ваше мнение някои не са писани от обвиняемия?

— Да, сър.

— Колко?

— Едно, сър.

Мистър Гърин посочи единственото писмо, чието авторство не приписваше на Джордж. Изключение, осъзна Джордж, което само подсилваше твърденията на Гърин за всички останали. Коварство под маската на обективност.

Мистър Вейчъл посвети известно време на разликата между лично мнение и научно доказателство, между предположения и основана на факти убеденост; но мистър Гърин се оказа железен свидетел. Мистър Вейчъл не беше първият защитник, опитващ се да докаже, че неговите методи са не по-надеждни от гледането на кристална топка, четенето на мисли и спиритическите сеанси.

По-късно мистър Мийк увери Джордж, че вторият ден често е най-тежкия за защитата; третият, когато представят собствените си доказателства, ще е най-добрият. Джордж се надяваше да излезе прав; бореше се с усещането, че бавно, но неумолимо му отнемат истината. Боеше се, че докато дойде ред на защитата, вече ще е твърде късно. Хората — и най-вече съдебните заседатели — щяха да си помислят: не, вече ни обясниха какво е станало. Защо да променяме мнението си?

На другата сутрин той послушно упражни патентования метод на мистър Мийк за дистанциран поглед към собственото си дело. **УБИЙСТВО В ПОЛУНОЩ. ТРАГЕДИЯ КРАЙ КАНАЛА В БЪРМИНГАМ. ДВАМА ШЛЕПАДЖИИ АРЕСТУВАНИ.** Този път обаче изпитаният похват не даде резултат. Джордж се прехвърли към другия край на страницата. **ЛЮБОВНА ТРАГЕДИЯ В ТИПТЪН** — за някакъв клетник, който от обич към невярна жена се хвърлил в канала. Но историите не успяха да го заинтригуват и очите му все се връщаха към заглавията. Дразнеше го фактът, че едно мизерно убийство край канала е ТРАГЕДИЯ, някакво си жалко самоубийство също е ТРАГЕДИЯ, а неговият случай от самото начало бе заклемен и си оставаше БЕЗЧИНСТВО.

И после, почти с облекчение, зърна заглавието **СМЪРТТА НА ЛЕКАРКАТА.** Чувстваше се едва ли не длъжен пред обществото да узнае съдбата на мис Хикман, чието разложено тяло все още криеше своите тайни. Тя бе негова спътничка по нещастие още откакто му предявиха обвинението. «Поуст» съобщаваше, че вчера близо до ботаническата градина «Сидмът» в Ричмънд Парк е бил намерен медицински нож или скалпел. Предполагаше се, че е паднал от дрехите на жената, докато са пренасяли тялото ѝ. Джордж силно се съмняваше. Намираш трупа на изчезнала лекарка и докато го пренасяш, от джобовете падат разни предмети, без изобщо да забележиш? На мястото на следователите Джордж едва ли би повярвал на тази версия.

По-нататък «Поуст» предполагаше, че ножът или скалпелът е принадлежал на покойната и че може да е използван за прерязване на артерия, предизвиквайки по този начин смърт от загуба на кръв. С други думи, самоубийство и още една ТРАГЕДИЯ. Е, помисли си Джордж, това е само едно от възможните обяснения. Макар че ако Уайърли не беше в Стафордшър, а в Съри, полицаите със сигурност щяха да предложат по-убедителна теория: че синът на викария се е измъкнал от заключената спалня, сдобил се е със скалпел, какъвто не е виждал в живота си, проследил е горката жена до парка и въпреки липсата на какъвто и да било мотив я е заклал.

Пристъпът на огорчение го ободри. Мисълта за собствената му фантастична поява в случая «Хикман» му напомни за уверението на мистър Вейчъл при първия им разговор. Моята защита ли, мистър Ейдълджи? Много просто: липсват доказателства, че сте извършили престъплението, нямате мотив да го сторите, нямате и възможност. Разбира се, малко ще го разкрася за съдията и съдебните заседатели, но по същество това ще е позицията ми.

Най-напред обаче трябваше да преодолеят позицията на доктор Бътър. Той не бе като Гърин, когото Джордж смяташе за шарлатанин, представящ се за експерт. Медицинският експерт на полицията беше джентълмен с прошарена коса, спокоен и предпазлив. Идваше от света на епруветките и микроскопите и работеше само в строго определени области. Бътър обясни на мистър Дистърнъл как е процедирал при изследването на бръснача, сакото, ботушите, панталоните и палтото. Описа различните петна, открити върху всяка отделна дреха, и посочи кои могат да се определят като следи от кръв на бозайник. Беше преброил космите, събрани от ръкава и лявата предница на палтото: общо двацет и девет, всичките къси и червеникави. Сравнил ги бе с космите по парчето кожа, изрязано от мъртвото пони. Те също били къси и червеникави. Изследвал ги под микроскоп и открил, че са «подобни по дължина, цвят и строеж».

Подходът на мистър Вейчъл към доктор Бътър бе да признае напълно неговите знания и професионалната му компетентност, а после да се опита да ги насочи в полза на защитата. Той привлече вниманието към белезникавите петна по палтото, които полицаите бяха обявили за слюнка и пяна от раненото животно. Потвърждава ли го научният анализ на доктор Бътър?

— Не.

— Според вас от какво се състоят петната?

— От скорбяла.

— И по ваше мнение как могат да се появят подобни следи върху дрехата?

— Бих казал, че най-вероятно са остатъци от закуска с хляб и мляко.

В този момент Джордж чу звук, за чието съществуване отдавна бе забравил — смях. В съдебната зала избухна смях при мисълта за хляб и мляко. За него това бе звукът на разума. Докато публиката продължаваше да се весели, той хвърли поглед към съдебните заседатели. Един-двама се усмихваха, но повечето останаха сериозни. Джордж сметна това за добър знак.

Сега мистър Вейчъл се насочи към кървавите петна по ръкава на обвиняемия.

— Казвате, че тези петна са от кръв на бозайник?

— Да.

— Не може ли да има съмнение в това, доктор Бътър?

— Ни най-малко.

— Разбирам. И тъй, доктор Бътър, конят е бозайник, нали?

— Така е.

— А също тъй прасето, овцата, кравата?

— Без съмнение.

— На практика всички животни, които не са птици, риби или влечуги, могат да бъдат определени като бозайници?

— Да.

— Ние с вас също сме бозайници, както и съдебните заседатели, прав ли съм?

— Несъмнено.

— Следователно, доктор Бътър, когато казвате, че кръвта е от бозайник, вие просто твърдите, че може да принадлежи на всеки един от споменатите видове?

— Вярно.

— Нито за миг не сте искали да твърдите, че доказвате или можете да докажете, че малките петънца по ръкава на обвиняемия са кръв от кон или пони?

— Не, не бих могъл да направя подобно твърдение.

— А възможно ли е при оглед да се определи откога са петната? Можете ли например да кажете, че едно петно е от днес, друго от вчера, трето отпреди седмица, четвърто отпреди няколко месеца?

— Е, ако още е влажно...

— Беше ли влажно някое от петната по самото на Джордж Ейдълджи, когато го изследвахте?

— Не.

— Сухи ли бяха?

— Да.

— Следователно според собственото ви твърдение може да са отпреди дни, седмици или дори месеци?

— Такава е истината.

— А възможно ли е да се определи дали кръвта на петното идва от живо или мъртво животно?

— Не.

— Или пък от парче месо?

— Също не.

— Следователно, доктор Бътър, при изследване на кръвави петна не сте в състояние да определите кои петна са от осакатен кон и кои може да са попаднали върху дрехата на човека преди няколко месеца, когато например е рязал неделното печено... или просто го е консумирал?

— Принуден съм да се съглася.

— А бихте ли напомнили на съда колко кръвави петна открихте върху ръкава на мистър Ейдълджи?

— Две.

— И ако не ме лъже паметта, казахте, че и двете са с размерите на монета от три пенса?

— Така е.

— Доктор Бътър, ако нараните един кон тъй жестоко, че предизвикате смъртоносно кръвотечение и се наложи животното да бъде застреляно, предполагате ли, че ще успеете да го сторите, без да оставите по дрехите си повече кръв, отколкото при невнимателно хранене?

— Не бих желал да правя догадки...

— И аз няма да поискам това от вас, доктор Бътър. Категорично няма да го поискам.

Въодушевен от този разпит, мистър Вейчъл поде защитата с кратко встъпително изявление, после призова за свидетел Джордж Ърнест Томпсън Ейдълджи.

«Той енергично стана от подсъдимата скамейка и се обърна към препълнената съдебна зала със съвършено хладнокръвие», прочете Джордж на следващия ден в бърмингамския «Дейли Поуст». Щеше да се гордее с това изречение до края на живота си. Каквито и лъжи да бяха изречени, каквото и да мълвеше клеветническата кампания, въпреки хулите срещу неговия произход и съзнателните изопачавания на истината от страна на полицията и свидетелите, той винаги щеше да се изправя срещу обвинителите със съвършено хладнокръвие.

Мистър Вейчъл започна с подробен разпит на своя клиент за действията му на 17 август вечерта. И двамата знаеха, че това е напълно излишно след показанията на мистър Луис за предполагаемия час на престъплението. Но мистър Вейчъл искаше съдебните заседатели да свикнат с гласа на Джордж и да повярват в истинността на думите му. Бяха минали едва шест години, откакто законът разреши на обвиняемите да дават показания, и привличането на клиент за свидетел все още се смяташе за рисковано начинание.

И тъй, пред съдебните заседатели отново бе преразказано посещението при обучаеия мистър Хандс, отново бе проследен целият вечерен маршрут — само че по препоръка на мистър Вейчъл, Джордж пропусна да спомене, че е стигнал до фермата на Грийн. После той описа семейната вечеря, разположението на спалните, заключената врата, събуждането си, закуската и тръгването за гарата.

— Спомняте ли си да сте разговаряли на гарата с мистър Джоузеф Маркю?

— Да, спомням си. Както винаги стоях на перона и чаках влака в 7:39, когато той се приближи към мен.

— Спомняте ли си какво каза?

— Да, той каза, че инспектор Камбъл го е помолил да ми предаде да пропусна влака и да чакам на гарата, докато дойде да разговаря с мен. Но най-добре си спомням тона на Макрю.

— Как бихте описали тона му?

— Беше много груб. Сякаш ми заповядваше или предаваше чужда заповед колкото се може по-неучтиво. Попитах защо

инспекторът иска да ме види, а Макрю отговори, че не знаел, а и да знаел, нямало да ми каже.

— Представи ли се като специален агент?

— Не.

— И вие не видяхте причина да пропуснете влака си?

— Така е. Имах неотложна работа в кантората и му го казах. Тогава поведението му се промени. Той стана твърде любезен и предложи поне веднъж да си взема почивка.

— Вие как реагирахте?

— Помислих си, че изобщо няма представа какво е да бъдеш адвокат и какви са отговорностите на професията. Не е като да държиш странноприемница и когато решиш, да викнеш някой друг да налива бирата.

— Така е. И в този момент ли се приближи човек с новината, че в областта е бил изкормен още един кон?

— Какъв човек?

— Имам предвид твърденията на мистър Маркю, че към двама ви се приближил някакъв човек и съобщил за осакатения кон.

— Това не е истина. Никой не се е приближавал до нас.

— И след това се качихте на влака?

— Не ми беше посочена основателна причина да не го сторя.

— Значи не може и дума да става, че сте се усмихнали на новината за осакатеното животно.

— Именно, и дума не може да става. Никой не се е приближавал до нас. А и едва ли бих се усмихнал на подобна вест. Може да съм се усмихнал единствено когато Маркю спомена за почивка. Той е известен в цялото село като лентяй, тъй че предложението много му подходеше.

— Разбирам. А сега нека минем малко по-нататък, когато инспектор Камбъл и сержант Парсънс дойдоха в кантората да ви арестуват. Те твърдят, че по пътя към затвора сте казали: «Не съм изненадан. Очаквах го от доста време.» Казахте ли тези думи?

— Да, казах ги.

— Ще обясните ли какво имахте предвид?

— Разбира се. От известно време насам срещу мен се водеше клеветническа кампания. Получавах анонимни писма, които показвах на полицията. Беше свършено ясно, че полицаите следят всяко мое

движение и наблюдават дома ми. Коментарите на един полицай в мое присъствие подсказваха, че са настроени срещу мен. Една-две седмици по-рано дори плъзна слух, че съм бил арестуван. Полицайте изглеждаха твърдо решени да изровят нещо срещу мен. Ето защо не бях изненадан.

След това мистър Вейчъл попита за приписваната му заплаха срещу тайнствения мистър Локстън. Джордж отрече както да е изричал подобни думи, така и да познава човек на име Локстън.

— Нека се насочим към едно друго твърдение, което ви приписват. Пред съда в Канок ви бе предложено освобождаване под гаранция, но вие отказахте. Ще обясните ли защо?

— Разбира се. Условията бяха извънредно обременителни не само за мен, но и за близките ми. Освен това тогава бях в затворническата болница и с мен се отнасяха много добре. Предпочитах да остана там до началото на процеса.

— Разбирам. Полицай Мередит даде показания, че в затвора сте му казали: «Няма да изляза под гаранция и когато изкормят следващия кон, няма да е мое дело.» Казахте ли такива думи?

— Да.

— И какво имахте предвид?

— Точно каквото казах. Седмици и дори месеци преди да бъда арестуван, имаше нападения срещу животни и тъй като те нямаха нищо общо с мен, очаквах да продължат. А ако това станеше, истината щеше да излезе наяве.

— Разбирате ли, мистър Ейдълджи, бяха изказани предположения, и несъмнено ще бъдат изказани пак, че за отказа да излезете под гаранция има по-зловеща причина. Предполага се, че бандата в Грейт Уайърли, за чието съществуване непрекъснато се намеква без нито едно доказателство, ще ви се притече на помощ, като осакати още животни, за да докаже вашата невинност.

— В отговор мога само да кажа, че ако имах лукавството да измисля толкова хитър план, тогава едва ли щях да съм толкова глупав, та да го призная предварително пред полицейски служител.

— Прав сте, мистър Ейдълджи, напълно сте прав.

Както очакваше Джордж, на кръстосания разпит мистър

Дистърнъл се държа грубо и подигравателно. Той поиска от Джордж да обясни редица неща, които вече бяха напълно изяснени,

само за да изрази демонстративно недоверие. Стратегията му целеше да докаже, че обвиняемият е извънредно лукав и коварен, но в същото време непрестанно се самообвинява. Джордж знаеше, че трябва да остави мистър Вейчъл да изтъкне това. Не биваше да се поддава на провокации; трябваше да отговаря, без да бърза; трябваше да е невъзмутим.

Разбира се, мистър Дистърнъл не пропусна да изтъкне факта, че вечерта на 17 август Джордж е стигнал до фермата на мистър Грийн, и си позволи да се зачуди защо това е убягнало от паметта на обвиняемия при неотдавнашните му показания. Обвинителят стана безмилостен, когато разпитът неминуемо стигна до темата за космите по дрехите на Джордж.

— Мистър Ейдълджи, вие заявихте под клетва, че космите са полепнали по дрехите ви, когато сте се подпирали на оградата на някое пасище.

— Казах, че може би е станало така.

— И все пак доктор Бътър откри по дрехите ви двайсет и девет косъма, които после изследва под микроскоп и установи, че са еднакви по дължина, цвят и строеж с космите, взети от мъртвото пони.

— Той не каза «еднакви», а «подобни».

— Тъй ли? — За момент мистър Дистърнъл се обърка и се престори, че преглежда записките си. — Вярно. «Подобни по дължина, цвят и строеж.» Как обяснявате това подобие, мистър Ейдълджи?

— Не мога да го обясня. Не съм експерт по животински косми. Мога само да предположа как космите са се озовали върху облеклото ми.

— Дължина, цвят и строеж, мистър Ейдълджи. Сериозно ли искате от съда да повярва, че космите по палтото ви са от крава зад ограда, когато имат дължина, цвят и строеж точно като космите на пони, изкормено само на километър и половина от вашия дом през нощта на 17 август.

Джордж нямаше какво да отговори.

Мистър Вейчъл отново призова мистър Луис на свидетелската скамейка. Ветеринарният експерт на полицията повтори изявлението си, че според него понито не може да е било наранено преди два и половина след полунощ. След това бе попитан с какъв инструмент може да е нанесена раната. Извито оръжие с плавно разширяващо се

острие. Смята ли мистър Луис, че това може да се постигне с обикновен домашен бръснач? Не, мистър Луис не смяташе, че раната може да е нанесена с бръснач.

След това мистър Вейчъл призова Шапурджи Ейдълджи, свещенослужител, който повтори показанията си относно спалнята, вратата, ключа, лумбагото и часа на събуждането си. Джордж си помисли, че баща му за пръв път започва да прилича на старец. Гласът му вече не звучеше толкова властно, твърденията му не изглеждаха тъй безспорни, както преди.

Джордж се разтревожи, когато мистър Дистърнъл започна кръстосания разпит на викария от Грейт Уайърли. Обвинителят преливаше от любезност и увери свидетеля, че няма да го задържи много. Това обаче се оказа пълна лъжа. Мистър Дистърнъл изрови всяка най-дребна подробност от алибито на Джордж и я изтъкна пред съдебните заседатели, сякаш за пръв път се опитваше да оцени точната ѝ тежест и стойност.

— Значи вие заключвате вратата на спалнята всяка вечер?

Бащата на Джордж сякаш се изненада, че му задават въпрос, на който вече е отговорил. Той помълча по-дълго, отколкото се полагаше. После отговори:

— Да.

— И отключвате всяка сутрин?

Отново неестествена пауза.

— Да.

— И къде слагате ключа?

— Ключът остава в ключалката.

— Не го ли криете?

Викарият погледна мистър Дистърнъл, сякаш пред него стоеше нахално хлапе.

— Защо ми е да го крия?

— Не го ли криете? Никога ли не сте го крили?

Бащата на Джордж се озадачи.

— Не разбирам защо ми задавате този въпрос.

— Просто се опитвам да установя дали ключът винаги е в ключалката.

— Нали казах точно това.

— Винаги на място? И никога не го криете?

— Точно това казах.

Когато бащата на Джордж даваше показания в Канок, въпросите бяха недвусмислени и той стоеше на свидетелското място като на църковен амвон, сякаш доказваше съществуването на Господ Бог. Сега, при кръстосания разпит на мистър Дистърнъл, викарият започваше да изглежда далеч по-уязвим.

— Казахте, че при превъртане ключът скърца.

— Да.

— Това отскоро ли е?

— Кое?

— Скърцането на ключа. — Обвинителят се държеше услужливо, като че помагаше на стареца да се ориентира. — Винаги ли е скърцал?

— Откакто го помня.

Мистър Дистърнъл се усмихна на викария. Усмивката не се хареса на Джордж.

— И през цялото това време — откакто го помните — защо никой не е смазал ключалката?

— Навярно не ни се е сторило важно.

— Не е ли поради липса на смазка?

Викарият допусна грешката да прояви раздражение.

— Относно запасите ни от смазка по-добре питайте съпругата ми.

— Може и да го сторя, сър. А това скърцане — как ще го опишете?

— Какво имате предвид? То си е просто скърцане.

— Дали е тихо или шумно? Може ли например да се сравни с цвъртене на мишка или със стържене на врата на обор?

Шапурджи Ейдълджи изглеждаше като човек, който се е препънал на равно място.

— Мисля, че бих го нарекъл шумно скърцане.

— И още по-стряскащо, тъй като ключалката не е била смазана. Но както и да е. Ключът скърца шумно, веднъж вечер и още веднъж на сутринта. А в други случаи?

— Не ви разбирам.

— Имам предвид, сър, когато вие или синът ви напускате стаята през нощта.

— Но ние никога не го правим.

— Никога не го правите. Доколкото разбирам, тази ваша... нощна спогодба... съществува вече от шестнайсет-седемнайсет години. Нима твърдите, че през цялото това време нито веднъж не сте напусkali спалнята нощем?

— Да.

— Напълно ли сте сигурен?

Нова дълга пауза, сякаш викарият си припомняше изминалите години нощ след нощ.

— Доколкото е възможно човек да бъде сигурен.

— Помните ли всяка нощ?

— Не схващам смисъла на въпроса ви.

— Сър, не ви моля да схващате смисъла. Просто искам да отговорите. Помните ли всяка нощ?

Викарият огледа съдебната зала, сякаш очакваше някой да го спаси от идиотския разговор.

— Не повече, отколкото всеки нормален човек.

— Именно. Дадохте показания, че имате неспокоен сън.

— Да, много неспокоен. Лесно се събуждам.

— И казахте, сър, че ако ключът се превърти в ключалката, това ще ви събуди, нали?

— Да.

— Не виждате ли противоречието в това твърдение?

— Не, не го виждам.

Джордж усети, че баща му започва да се ядосва. Не беше свикнал да изразяват съмнение в думите му, дори и любезно. Изглеждаше стар, сприхав и напълно загубил контрол над положението.

— Тогава позволете да ви обясня. От седемнайсет години никой не е напусkal стаята. Следователно — според вас — никой не е завъртал ключа, докато спите. В такъв случай как можете да твърдите, че ще се събудите, ако ключът бъде превъртян?

— Карате ме да споря колко ангела могат да танцуват на върха на игла. Очевидно е, след като и най-лекият шум ме събужда.

Но гласът на викария звучеше по-скоро свадливо, отколкото властно.

— Никога ли не сте събудан от щракането на ключа?

— Никога.

— Значи не можете да се закълнете, че ще се събудите от този звук?

— Мога само да повторя каквото казах току-що. Събуждам се от най-лекия шум.

— Но след като никога не сте събуден от щракането на ключа, не е ли напълно възможно ключът да е бил превъртан, без да се събудите?

— Както казах, това не се е случвало никога.

Джордж гледаше баща си като верен любещ син, но същевременно като професионален адвокат и разтревожен затворник. Баща му не се справяше добре. Мистър Дистърнъл го разиграваше както си иска.

— Мистър Ейдълджи, в показанията си заявихте, че сте се събудили в пет сутринта и не сте заспивали повече, докато двамата със сина ви сте станали от леглата в шест и половина, така ли е?

— Съмнявате ли се в думите ми?

Мистър Дистърнъл не изрази удоволствие при този отговор, но Джордж знаеше, че го изпитва.

— Не, просто моля да потвърдите казаното.

— В такъв случай го потвърждавам.

— Не е ли било възможно да заспите между пет и шест и половина и да се събудите по-късно?

— Казах, че не.

— Случва ли ви се да сънувате, че сте буден?

— Не ви разбирам.

— Сънувате ли, когато спите?

— Да. Понякога.

— И случва ли ви се понякога да сънувате, че сте буден?

— Не знам. Не си спомням.

— Но приемате, че понякога хората сънуват, че са будни?

— Никога не съм мислил по този въпрос. Не ми се струва важно какво сънуват другите хора.

— Но ще приемете ли думата ми, че други хора сънуват подобни сънища?

Сега викарият приличаше на пустинник, подмамван към изкушение, чиято същност не е способен да проумее.

— Щом казвате.

Джордж бе също тъй озадачен от тактиката на мистър Дистърнъл; скоро намеренията на обвинителя се изясниха.

— Значи сте сигурен, доколкото е възможно, че бяхте буден от пет до шест и половина?

— Да.

— И сте също тъй сигурен, че спяхте от единайсет до пет?

— Да.

— Не помните да сте се будили през този промеждутък?

Бащата на Джордж настръхна, все едно отново се съмняваха в думите му.

— Не.

Мистър Дистърнъл кимна.

— Значи сте спали в един и половина например. — Той сякаш се вгледа в невидим часовник. — В два и половина например. В три и половина например. Да, благодаря ви. Сега да преминем към друг въпрос...

И така до безкрайност. Пред очите на съда бащата на Джордж се превръщаше в старец — напълно почтен, но изкуфял; човек, чиито нелепи опити да осъществи безопасност в дома си лесно могат да бъдат осуетени от хитрия му син, който преди малко стоеше тъй уверено на свидетелското място. Или може би още по-зле — баща, който подозира, че синът му има нещо общо със злодеянията, и се опитва отчаяно, но некадърно да промени показанията си в хода на разпита.

Сетне призоваха майката на Джордж, още по-нервна, след като току-що бе видяла безпрецедентната уязвимост на своя съпруг. След като мистър Вейчъл взе показанията ѝ, мистър Дистърнъл с небрежна любезност я накара да повтори всичко отначало. Изглеждаше слабо заинтересуван от нейните отговори; сега не беше безмилостен обвинител, а по-скоро нов съсед, наминал да си побъбрят на чаша чай.

— Винаги сте се гордели със сина си, нали, мисис Ейдълджи?

— О, да, много се гордея с него.

— И той винаги е бил умно момче и умен младеж?

— О, да, много умен.

Мистър Дистърнъл демонстрира пред съдебните заседатели сладникава загриженост за мъките, които навярно изпитва мисис

Ейдълджи при сегашното положение на сина си.

Това не беше въпрос, но майката на Джордж машинално го прие за такъв и започна да хвали сина си.

— Винаги е бил ученолюбиво момче. В училище спечели много награди. Завърши колежа «Мейсън» в Бърмингам и спечели медал от Адвокатското дружество. Книгата му за железопътния закон получи много добри отзиви във вестниците и юридическите списания. Нали знаете, публикувана е в поредицата правни наръчници на Уилсън.

Мистър Дистърнъл насърчи този изблик на майчина гордост. Попита я дали има да каже още нещо.

— Да, имам. — Мисис Ейдълджи погледна към сина си на подсъдимата скамейка. — Винаги е бил мил и предан към нас и още от дете беше добър с безсловесните твари. Той не би осакатил или наранил живо същество, дори ако не бяхме сигурни, че не е излизал от къщата.

Мистър Дистърнъл ѝ благодари тъй горещо, като че сам той бе неин син, гледащ снизходително сляпата доброта и наивност на престарялата си майка.

След това призоваха Мод да разкаже своите впечатления за дрехите на Джордж. Гласът ѝ бе твърд, а показанията напълно ясни; и все пак Джордж застина, когато мистър Дистърнъл се изправи и замислено кимна.

— Вашите показания, мис Ейдълджи, съвпадат до най-малката подробност с тези на родителите ви.

Мод го гледаше спокойно, изчаквайки да разбере дали това е въпрос или само предвестник на някаква убийствена атака. След което мистър Дистърнъл въздъхна и седна отново.

По-късно край масата в мазето на съдебната зала, Джордж се чувстваше изтощен и обезсърчен.

— Мистър Мийк, боя се, че родителите ми не бяха добри свидетели.

— Не бих казал, мистър Ейдълджи. Просто най-добрите хора невинаги са и най-добри свидетели. Колкото повече скрупули имат, колкото са по-честни, толкова по-сериозно обмислят всяка дума на въпроса и от скромност се съмняват в себе си, затова обвинителят може да ги разиграва, както постъпи мистър Дистърнъл. Не за пръв път се случва, уверявам ви. Как да се изразя? Всичко е въпрос на вяра.

В какво вярваме и защо. От чисто правна гледна точка най-добрите свидетели са онези, на които вярват съдебните заседатели.

— Всъщност те бяха лоши свидетели.

През цялото време на делото Джордж не просто се надяваше, а твърдо вярваше, че показанията на баща му ще доведат до незабавна оправдателна присъда. Атаката на обвинителя щеше да се разбие като в скала, щом срещнеш бащиното му здравомислие, и мистър Дистърнъл щеше да подвие опашка като виновен енориаш, порицан за безпочвени клевети. Но атаката така и не дойде, във всеки случай не така, както очакваше Джордж; и баща му го подведе, не се прояви като олимпийско божество, чиято дума е неоспорима. Вместо това се показа педантичен, докачлив и понякога объркан. Джордж искаше да обясни на съда, че ако в детството си бе допуснал и най-дребната простъпка, баща му лично би отишъл в полицейския участък да настоява за най-строго наказание — колкото по-високо е задължението, толкова по-голям е грехът. Но вместо това се създаде точно обратното впечатление: че родителите му са снизходителни глупци, които лесно могат да бъдат измамани.

— Бяха лоши свидетели — унило повтори той.

— Те казаха истината — отвърна мистър Мийк. — Друго не биваше да очакваме от тях, във всеки случай не и да се отклоняват от истинската си същност. Нека вярваме, че съдебните заседатели ще го разберат. Мистър Вейчъл е уверен в утрешния ден. Да бъдем уверени и ние.

И на следващата сутрин, докато за последен път водеха Джордж от стафордския затвор към съдебната зала, докато се готвеше да чуе историята си, изложена в нейния последен, отново променен вид, той пак се почувства обнадежден. Беше петък, 23 октомври. Утре отново щеше да си е у дома. В неделя пак щеше да се моли под високите сводове на «Св. Марко». А в понеделник влакът в 7:39 щеше да го върне на Нюхол Стрийт при бюрото, работата и книгите му. За да ознаменува свободата си, щеше да се абонира за алманаха «Английски закони».

Когато се изкачи по тесните стъпала и излезе на подсъдимата скамейка, залата изглеждаше дори по-препълнена от предните дни. Възнението беше осезаемо... и тревожно за Джордж; то не напомняше напрегнатото очакване на справедлива присъда, а по-скоро

долнопробна театрална възбуда. Мистър Вейчъл го погледна отдалече и се усмихна — за пръв път си позволяваше да го стори открито. Джордж не знаеше дали да отвърне на поздрава по същия начин, затова се задоволи с едва доловимо кимване. Озърна се към съдебните заседатели — дванайсет почтени и уважавани стафордшърски мъже, които от самото начало му се сториха достойни и здравомислещи. Отбеляза присъствието на двамата си обвинители, капитан Ансън и инспектор Камбъл. Липсваха само истинските му обвинители — те навярно бродеха на воля из Канок Чейс и злорадо се наслаждаваха на стореното, готвейки за нов удар онова, което мистър Луис бе нарекъл «извито оръжие с плавно разширяващо се острие».

По покана на сър Реджиналд Харди мистър Вейчъл започна заключителната си реч. Той помоли съдебните заседатели да оставят настрана сензационните страни на случая — вестникарските заглавия, обществената истерия, сплетните и слуховете — и да съсредоточат умовете си върху простите факти. Няма ни най-малко доказателство, че Джордж Ейдълджи е напуснал дома на викария — сграда, наблюдавана най-зорко дни наред от стафордшърската полиция — през нощта на 17 срещу 18 август. Няма ни най-малко доказателство за връзката му с престъплението, в което го обвиняват: миниатюрните кървави петна могат да идват от всякакъв източник и са напълно несъвместими с тежките рани на злощастното пони; колкото до космите, уж открити върху облеклото му, относно тях има сериозно разминаване в показанията, а дори и да съществуват, наличието им може да бъде обяснено по други начини. След това възниква въпросът за анонимните писма, уличаващи Джордж Ейдълджи, за които обвинението твърди, че са писани лично от подсъдимия — нелепо твърдение, противоречащо както на здравия разум, така и на престъпното мислене; колкото до показанията на мистър Гърин, те са въпрос на лично мнение, от което съдебните заседатели не само могат, но и са длъжни да се дистанцират.

По-нататък мистър Вейчъл се спря на различните инсинуации срещу неговия клиент. Отказът му да приеме освобождаване под гаранция се дължи на разумни, дори достойни за възхищение чувства — синовно желание да облекчи товара на старите си и немощни родители. Нека се вземе предвид и мътната история с Джон Хари Грийн. Обвинението се опита да опетни Джордж Ейдълджи чрез намек

за връзка; ала не бе установена ни най-малка близост между обвиняемия и мистър Грийн, чието отсъствие от свидетелската скамейка говори красноречиво. В това, както и в други отношения, тезата на обвинението не представлява нищо повече от кърпеж на намеци, клевети и инсинуации без каквато и да било връзка помежду им.

— Какво ни остава — попита в заключение адвокатът на защитата, — какво ни остава след четири дни в тази съдебна зала, освен рухналите, разбити на пух и прах теории на полицията?

Джордж беше доволен, докато мистър Вейчъл се връщаше на място. Речта бе ясна, аргументирана, без онези фалшиви изблици на чувства, по които си падат мнозина адвокати; освен това и извънредно професионална — тоест Джордж бе отбелязал местата, където мистър Вейчъл си позволи по-голяма свобода на израза и интонацията, отколкото би допуснал лорд Хатъртън в зала А.

Мистър Дистърнъл не бързаше; той стана и изчака, сякаш искаше да се разсее ефектът от заключителната реч на мистър Вейчъл. После подхвана кърпежа от намеци, както го бе нарекъл защитникът, и търпеливо се зае да шие наметка, точно по мярката на обвиняемия. Помоли съдебните заседатели да вземат предвид най-напред поведението на подсъдимия и да се замислят дали то е поведение на невинен човек. Отказът да изчака инспектор Камбъл и усмивката на железопътната гара; липсата на изненада при арестуването; въпросът за мъртвите коне на Блуит; заплахата към тайнствения Локстън; отказът да приеме освобождаване под гаранция и увереното предсказание, че бандата от Грейт Уайърли ще нанесе нов удар, за да предизвика освобождаването му. Поведение на невинен човек ли е това, попита мистър Дистърнъл, докато навързваше за съдебните заседатели всяка една от тия брънки.

Кървавите петна; почеркът; после отново облеклото. Дрехите на обвиняемия са били мокри, особено палтото и ботушите му. Полицаяте заявиха това под клетва. Всеки полицай, който е видял палтото, потвърждава, че е било мокро. Щом е тъй, ако полицаяте не се заблуждават дълбоко — а как биха могли да се заблуждават и защо? — то остава само едно обяснение. Както твърди обвинението, Джордж Ейдълджи потайно се е измъкнал от дома на викария в бурната нощ на 17 срещу 18 август.

И въпреки убедителните доказателства за активното участие на подсъдимия в престъплението, независимо дали сам или със съучастници, трябва да си отговорим на още един въпрос, призна мистър Дистърнъл. Какъв е бил неговият мотив? Съдебните заседатели имат пълното право да зададат този въпрос. И мистър Дистърнъл е готов да помогне с отговора.

— Ако подобно на мнозина други в тази зала си зададете въпроса: «Но какъв е мотивът на подсъдимия? Защо един почтен на вид младеж ще извърши тъй отвратително деяние?», здравомислещият наблюдател може да се досети за няколко обяснения. Може ли обвиняемият да е действал от конкретна ненавист и злоба? Възможно е, макар и не съвсем вероятно, тъй като твърде много жертви пострадаха от злодеянията в Грейт Уайърли и придружилата ги анонимна клеветническа кампания. Може ли да е бил тласкан от безумие? Възможно е да стигнете до такъв извод, след като сте изправени пред неописуемата жестокост на действията му. И все пак това обяснение също не е достатъчно, защото престъпленията са прекалено добре планирани и прекалено хитро осъществени, за да бъдат деяния на безумец. Не, предлагам да потърсим мотивите в един мозък, който не е болен, а по-скоро оформен различно от мозъците на нормалните мъже и жени. Мотивът не е печалба или отмъщение срещу дадена личност, а желание за известност, желание за анонимно величие, желание да мами полицията на всяка стъпка, желание да се изсмее в лицето на обществото, желание да се докаже като по-висше същество. Също като вас, съдебните заседатели, колкото и да бях убеден, колкото да сте убедени и вие, в отделни моменти от делото неволно се питах: но защо, защо? И ето как ще отговоря на този въпрос. Очевидно всичко сочи към една личност, извършила злодеянията заради някакво сатанинско лукавство, затаено в дъното на съзнанието ѝ.

Джордж, който слушаше с леко наведена глава, за да се съсредоточи върху думите на мистър Дистърнъл, осъзна, че словото е приключило. Вдигна глава и откри, че обвинителят театрално се е загледал в него, сякаш едва сега най-сетне виждаше подсъдимия в пълната светлина на истината. Насърчени от мистър Дистърнъл, съдебните заседатели също се взираха в него, както и сър Реджиналд Харди, както и цялата съдебна зала, с изключение на неговите

роднини. Може би полицай Дъбс и другите полицаи от скамейката за свидетелите дори и сега диреха с очи по дрехите му кървави петна.

Съдията започна заключителната си реч в един без четвърт, като нарече злодеянията «петно върху името на графството». Джордж слушаше, но непрестанно усещаше изпитателните погледи на дванайсет честни и почтени мъже, търсеци признаци на сатанинско лукавство. Нямаше какво друго да стори, освен да се опита да изглежда колкото се може по-невъзмутим.

Точно в два сър Реджиналд освободи съдебните заседатели и Джордж бе отведен в мазето. Както през изминалите четири дни, на стража стоеше полицай Дъбс — леко смутен, тъй като знаеше, че Джордж едва ли би се опитал да бяга. Досега той се бе държал към затворника с уважение и без грубости. След като вече нямаше опасност думите му да бъдат изопачени, Джордж поведе разговор с него.

— Полицай, според вашия опит добре ли е или зле, ако съдебните заседатели се забавят с решението?

Дъбс се позамисли.

— Според моя опит, сър, бих казал, че е или добре, или зле. Или едното, или другото. Зависи.

— Разбирам ви — каза Джордж. Обикновено не се изразяваше така, вероятно бе прихванал тая думичка от пледиращите адвокати. — А според вашия опит добре ли е съдебните заседатели да вземат бързо решение?

— Ами, сър, според моя опит би било или добре, или зле. Всъщност зависи от обстоятелствата.

Джордж си позволи да се усмихне, независимо как би го изтълкувал Дъбс или който и да било. Струваше му се, че ако съдебните заседатели се върнат бързо, това би трябвало — с оглед на тежкото престъпление и необходимостта дванайсетте мъже да бъдат единодушни — да е добър признак. Едно бавно завръщане също нямаше да е лошо, защото колкото по-дълго обсъждаха въпроса, толкова повече съществени факти щяха да изплуват на повърхността и да разобличат измамните маневри на Дистърнъл.

Полицай Дъбс се изненада не по-малко от Джордж, когато ги повикаха само след четирийсет минути. За последен път тръгнаха заедно по сумрачните коридори и нагоре по стъпалата към

подсъдимата скамейка. В три без четвърт съдебният секретар изрече към председателя думите, отдавна познати на Джордж:

— Господа съдебни заседатели, стигнахте ли до единодушно решение?

— Да, сър.

— Какво е вашето решение, подсъдимият Джордж Ърнест Томпсън Ейдълджи виновен ли е, или е невинен по обвинението в осакатяване на кон, собственост на въгледобивната компания в Грейт Уайърли?

— Виновен, сър.

Не, това не може да е истина, помисли си Джордж. Погледна председателя — беловлас мъж с вид на училищен директор и лек стафордшърски акцент. Току-що казахте погрешни думи. Поправете се. Искахте да кажете «невинен», което е верният отговор на въпроса. Всичко това прелетя през ума на Джордж, докато най-сетне осъзна, че председателят все още стои прав и се кани да заговори отново. Да, разбира се, щеше да се поправи.

— Взимайки това решение, съдебните заседатели препоръчват на съда да бъде снизходителен.

— На какво основание? — попита сър Реджиналд, като се втренчи в председателя.

— Неговото положение.

— Личното му положение?

— Да.

Съдията и двамата му помощници се оттеглиха да обмислят присъдата. Джордж не смееше да погледне близките си. Майка му притискаше кърпичка към лицето си; баща му безизразно гледаше право напред. Мод, от която очакваше да се разплаче, го изненада. Тя бе извъртяла цялото си тяло към него и го гледаше с искрена обич. Джордж имаше чувството, че ако може да съхрани в паметта си този поглед, тогава ще изтърпи и най-тежките изпитания.

Но преди да продължи с тези мисли, към него се обърна съдията, който бе взел решение за броени минути.

— Джордж Ейдълджи, присъдата на заседателите е справедлива. Те препоръчаха да сме снизходителни с оглед на вашето положение. Сега трябва да решим какво наказание ви се полага. Трябва да вземем предвид положението ви и какво би означавало за вас едно наказание.

От друга страна, трябва да вземем предвид положението на графство Стафорд и област Грейт Уайърли, както и позора, който им причини сегашното положение на нещата. Присъдата ви е седем години затвор.

Из съдебната зала се разнесе тих ропот — гърлен, но безизразен звук. Джордж си помисли: не, седем години, няма да издържа седем години, дори и погледът на Мод няма да ме крепи толкова дълго. Мистър Вейчъл трябва да обясни, трябва да изкаже някакво възражение.

Но вместо него се изправи мистър Дистърнъл. Сега, след като бе постигнал присъда, можеше да прояви великодушие. Оттегляше обвинението за писмените заплахи срещу сержант Робинсън.

— Отведете го...

Върху рамото му падна ръката на полицай Дъбс и преди да размени прощален поглед с родителите си, преди да огледа за сетен път съдебната зала, където тъй уверено очакваше справедливост, той бе тласнат надолу по стъпалата към примигващите газови светлини на сумрачното мазе. Дъбс любезно обясни, че след присъдата е длъжен да го задържи в килията, докато чакат затворническата кола. Джордж седеше отпуснат, мислено все още беше в съдебната зала и бавно преживяваше пак и пак събитията от последните четири дни: дадените показания, отговорите при кръстосаните разпити, правните тактики. Не можеше да се оплаче от усърдието на адвокатите си. Колкото до обвинението, мистър Дистърнъл бе представил версията си хитро и враждебно, но това се очакваше; да, мистър Мийк имаше право — онзи наистина се оказа способен да прави тухли, макар че не разполагаше с глина.

Сетне не му останаха повече сили за спокоен професионален анализ. Чувстваше се безкрайно уморен и същевременно превъзбуден. Мислите му загубиха равномерния си ход; те препускаха, скачаха напред, следваха линията на най-силните емоции. Изведнъж проумя, че допреди броени минути само шепа хора — предимно полицаи и някои невежи, готови да блъскат по вратите на минаващия кабриолет — го смятаха за виновен. Но сега — и при тази мисъл го обзе срам, — сега всички щяха да смятат така. Читателите на вестниците, колегите му от Бърмингам, пътниците в сутрешния влак, на които бе раздавал листовки за книгата си. После той започна да си представя отделни личности, които биха го сметнали за виновен — например началника

на гарата мистър Мериман, учителя мистър Босток и касапина мистър Грийнсил, всички те от днес нататък винаги щяха да му напомнят за експерта по почерците Гърин, който го бе сметнал за способен да пише богохулства и мръсотии. И не само Гърин — мистър Мериман, мистър Босток и мистър Грийнсил също щяха да вярват, че освен изкормвач на животни Джордж е и автор на богохулства и мръсотии. Същото щеше да си мисли и домашната прислужница, и църковният настоятел, и Хари Чарлсуърт, с когото претендираше да е приятел. Дори и сестрата на Хари, Дора — ако съществуваше, — би изпитала отвращение към него.

Представяше си как всички тези хора го гледат — а сега към тях се присъединяваше и обущарят мистър Хандс. Мистър Хандс щеше да си помисли, че след поръчката на чифт нови ботуши Джордж спокойно се е прибрал у дома, вечерял е, легнал си е като всеки почтен човек, а после се е измъкнал потайно, за да прекоси полето и да осакати едно невинно пони. И когато си представи всички тези свидетели и обвинители, Джордж изпита тъй силен изблик на жал към самия себе си и към онова, което бяха сторили с неговия живот, че му се прииска да го оставят завинаги в това сумрачно подземие. Но преди да се удържи на това ниво на страданията, вихрушката го понесе по-нататък, защото, разбира се, тия хора от Уайърли нямаше да гледат обвинително него — във всеки случай не и преди да минат дълги години. Не, те щяха да гледат родителите му; баща му на църковния амвон и майка му, докато обикаля енорията; щяха да гледат Мод, когато влиза в някой магазин; Хорас, когато се прибира от Манчестър — ако изобщо дръзнеше да се прибере след позора на брат си. Всички щяха да гледат, да сочат с пръст и да казват: техният син, техният брат извърши безчинствата в Уайърли. А той бе стоварил тия погледи и непрестанни унижения върху близките си, които значеха всичко за него. Те знаеха, че е невинен, ала това само удвояваше чувството му на вина към тях.

Знаеха, че е невинен? И тогава отчаянието го тласна още по-надълбоко. Да, знаеха, но как можеха да се сдържат да не прехвърлят отново и отново в главите си чутото и видяното през последните четири дни? Ами ако тяхната вяра в него почнеше да се разколебава? Когато казваха, че вярват в невинността му, какво означаваше всъщност това? За да знаят, че е невинен, трябваше или да са седели

будни цяла нощ и да го гледат как спи, или да са били на стража в полето край мината, докато някакъв безумен ратай се задава със зловещия инструмент в джоба. Само така можеха да знаят наистина. Следователно те просто вярваха, искрено вярваха. Ами ако след време някоя дума на мистър Дистърнъл, някое твърдение на доктор Бътър или някое дълго удържано скрито съмнение спрямо Джордж почнеше да подкопава вярата им в невинността му?

И това щеше да е още една беда, причинена от него. Той щеше да ги тласне по мъчителния път на съмнението. Днес: познаваме Джордж и знаем, че е невинен. Но след три месеца може би: мислим, че познаваме Джордж, и вярваме, че е невинен. А след година: разбираме, че не сме познавали Джордж, но все още мислим, че е невинен. Кой би могъл да ги упрекне за подобно отстъпничество?

Не само той беше осъденият; присъдата падаше и върху семейството му. Щом беше виновен, някои щяха да стигнат до извода, че родителите му са погазили своите принципи. И когато викарият проповядваше разликата между добро и зло, нямаше ли паството му да го смята за лицемер или наивник? Когато майка му посещаваше бедните и страдащите, нямаше ли понякога да ѝ казват, че ще е по-добре да пази съчувствието си за своя престъпен син в далечната каторга? Още един негов грях: беше осъдил собствените си родители. Нямаше ли край на тия мъчителни картини, на тая безмилостна морална бездна? Той чакаше да падне още по-ниско, да потъне, да се удави, но тогава отново си спомни за Мод. Нејде в сенките полицај Дъбс си подсвиркуваше фалшиво, а Джордж седеше на коравото столче зад железни решетки и си мислеше за Мод. Тя беше изворът на надеждата, тя нямаше да го остави да рухне. Той вярваше в Мод; знаеше, че никога няма да се усъмни в брат си, защото бе видял как го гледа в съда. Този поглед не се нуждаеше от тълкуване и нямаше да се поддаде на времето или човешката злоба; беше поглед, изпълнен с обич, доверие и непоколебимост.

Когато тълпата пред съдебната зала пооредя, върнаха Джордж в стафордския затвор. Тук той се сблъска с ново преподреждане на своя свят. След като бе лежал в затвора, откакто го арестуваха, Джордж, естествено, се смяташе за затворник. Но всъщност го държаха в най-приличната болнична килия; всяка сутрин получаваше вестници и храна от семейството си и имаше право да пише делови писма.

Неволно бе приел положението си за временно, междинно, като кратък престой в чистилището.

Сега наистина беше затворник и за доказателство веднага му взеха дрехите. Само по себе си това представляваше ирония на съдбата, тъй като той вече няколко седмици се дразнеше от неподходящия си летен костюм и отвратителната сламена шапка. Дали костюмът не му бе придал по-несериозен вид в съда, усложнявайки по този начин положението му? Не можеше да прецени. Във всеки случай взеха му костюма и шапката, а в замяна получи тежки затворнически дрехи от груб вълнен плат. Сакото провисваше на раменете му, панталоните се издуваха като торби на коленете и глезените; това обаче не го вълнуваше. Дадоха му също така жилетка, кепе и чифт груби обувци.

— Отначало ще ви поизмъчат — каза тъмничарят, прибирайки летния костюм. — Но повечето хора свикват. Дори и такива като вас, да ме прощавате.

Джордж кимна. Забеляза с благодарност, че надзирателят му говори със същия тон и същата сдържана любезност както през предишните осем седмици. Това го изненада. Без сам да знае защо, бе очаквал след връщането в затвора да го оплюят и наругаят — невинен човек, вече обявен на всеослушание за виновен. Но може би ужасната промяна бе само в собствения му ум. Поведението на служителите си оставаше неизменно по една проста и печална причина: те от самото начало го смятаха за виновен и решението на съдебните заседатели само бе потвърдило тяхното убеждение.

На другата сутрин благосклонно му донесоха вестник, за да види за сетен път как животът му се превръща във вестникарски заглавия, историята му вече не предизвиква спорове, а е кристализирала в юридически факт и личността му вече не зависи от неговите постъпки, а се обрисова от други хора.

СЕДЕМ ГОДИНИ ЗАТВОР

УБИЕЦЪТ НА ДОБИТЪК ОТ УАЙЪРЛИ ОСЪДЕН

ЗАТВОРНИКЪТ ОСТАВА НЕВЪЗМУТИМ

Замаян, Джордж огледа по навик останалата част от страницата. Историята на лекарката мис Хикман явно бе стигнала до края си и тънеше в тишина и тайнственост. Джордж прочете, че след един сезон в Лондон и провинциално турне, продължило 294 дни, Бъфало Бил е приключил програмата си в Бъртън-он-Трент, преди да потегли обратно за Съединените щати. А за «Газет» не по-малко важна от осъждането на «убиеца на добитък» бе и съседната история:

ЖЕЛЕЗОПЪТНА КАТАСТРОФА В ЙОРКШЪР

ДВА ВЛАКА СЕ СЪЛЪСКВАТ В ТУНЕЛ

ЕДИН УБИТ, 23 РАНЕНИ

СТРАХОВИТОТО ПРЕЖИВЯВАНЕ НА ЕДИН МЪЖ ОТ БЪРМИНГАМ

Държаха го в Стафорд още дванайсет дни, през които родителите му имаха право на всекидневни свиждания. Това се оказа по-мъчително, отколкото ако го бяха откарали със затворнически фургон в най-далечното кътче на кралството. При тия дълги сбогувания всички те се държаха тъй, сякаш сегашното положение на Джордж бе някаква бюрократична грешка, която скоро ще се поправи чрез молба към съответните власти. Викарият бе получил писмена подкрепа от много хора и вече говореше с ентузиазъм за обществена кампания. Джордж имаше чувството, че това усърдие граничи с истерия и се корени в усещането за вина. Не вярваше положението му да е временно и плановете на баща му не го утешаваха. Изглеждаха най-вече израз на неговата религиозна вяра и нищо повече.

След дванайсет дни прехвърлиха Джордж в градчето Луис. Тук получи нова униформа от грубо жълтеникаво платно. Отпред и отзад имаше по две широки вертикални ивици и дебели, зле отпечатани стрелки. Дадоха му неудобни долни гащи, черни чорапи и ботуши.

Един служител му обясни, че е звезда и затова ще започне присъдата си с три месеца в единичка — може би повече, но не и по-малко. «Единичка» означаваше единична килия. Така започвали всички звезди. Отначало Джордж не разбра: мислеше си, че го наричат звезда, защото делото му е привлякло общественото внимание. Но не — просто така наричаха затворниците с първа присъда. Ако се върнеш пак, обясниха му, ще бъдеш причислен към междинните случаи; а ако се връщаш често, ставаш «редовен» или «професионалист». Джордж каза, че няма намерение да се връща.

Отведоха го при директора, стар военен, който го изненада, като се вгледа в името върху документите и после любезно попита как се произнася.

— Ейдълджи, сър.

— Ей-дъл-джи — повтори директорът. — Не че тук ще бъдете нещо друго, освен номер.

— Да, сър.

— Пише, че сте от англиканската църква.

— Да. Баща ми е викарий.

— Точно така. Майка ви...

Директорът се поколеба как да зададе въпроса.

— Майка ми е шотландка.

— Аха.

— Баща ми е парси по рождение.

— Сега вече разбирам. През осемдесетте години бях в Бомбай. Чудесен град. Добре ли го познавате, Ей-дъл-джи?

— За жалост никога не съм напускал Англия, сър. Но съм посещавал Уелс.

— Уелс — повтори замислено директорът. — Аз пък не съм. Пише, че сте адвокат.

— Да, сър.

— В момента сме позакъсали с адвокатите.

— Моля?

— Позакъсали сме с адвокатите, казвам. Обикновено имаме по един-двама. Спомням си, че една година имахме повече от дузина. Но от последния адвокат се отървахме преди два месеца. Не че щяхте много да си приказвате с него. Както ще разберете, тук правилата са строги и се прилагат напълно, мистър Ей-дъл-джи.

— Да, сър.

— Все пак в момента имаме двама борсови агенти и един банкер. Казвам на хората: ако искате да видите истински разрез на обществото, посетете затвора в Луис. — Директорът явно бе свикнал да казва това и помълча, за да подчертае думите си. — Не че имаме представители на аристокрацията, бих добавил веднага. Или — той се озърна към досието на Джордж... — свещеници от англиканската църква. Макар че преди време и такъв имахме. За непристойно поведение, нещо от сорта.

— Да, сър.

— Вижте, няма да ви питам какво точно сте извършили, защо сте го извършили, дали наистина сте го направили и дали едно ваше прошение до вътрешния министър би имало повече шанс, отколкото мишка срещу мангуста, защото от опит знам, че всичко това е чиста загуба на време. Вие сте в затвора. Излежавайте си присъдата, спазвайте правилника и няма да си имате повече неприятности.

— Като адвокат съм свикнал с правилниците.

Възнамеряваше да изрече това съвсем между другото, но директорът рязко вдигна очи, сякаш го бе приел като обида. Накрая се задоволи да каже:

— Така си е.

Наистина правилниците бяха навсякъде. Джордж откри, че надзирателите са свестни хора, но напълно безсилни пред формализма. Никакви разговори със затворниците. Никакво кръстосване на ръце или крака в параклиса. Баня веднъж на две седмици, а претърсване на затворника и вещите му — когато се наложи.

На втория ден един надзирател влезе в килията на Джордж и го попита дали има някаква дървения.

Джордж сметна въпроса за излишен. Беше напълно ясно, че има солиден дървен нар с тежка завивка и надзирателят няма как да не го види.

— Да, имам, много ви благодаря.

— Как тъй ще ми благодариш? — попита войнствено онзи.

Джордж си спомни полицейските разпити. Може би тонът му беше твърде фамилиарен.

— Имам — лаконично повтори той.

— Тогава трябва да се унищожи.

Джордж окончателно се обърка. Явно имаше някакво правило, което не му бяха обяснили. Внимателно подбра отговора и най-вече тона си.

— Извинявам се, но съм тук отскоро. Защо искате да унищожите дървения нар, който ми осигурява почивка и според мен е крайно необходим, особено в студените месеци?

Надзирателят го погледна и се разсмя. Сетне смехът му стана тъй буен, че един негов колега дотича да види дали е добре.

— За дървениците ми е думата, номер 247.

Джордж отвърна със сдържана усмивка, тъй като не знаеше дали правилникът позволява на затворниците да се усмихват. Може би само с официално разрешение. Така или иначе, историята попадна в затворническия фолклор и го следваше през идните месеци. Тоя индус си е живял тъй блажено, че дори не знае що е дървеница.

Откри и други неудобства. Нямаше истински тоалетни, нито пък усамотение точно когато е най-необходимо. Сапунът беше много долнокачествен. Имаше идиотско правило подстригването и бръсненето да става само на открито, поради което мнозина затворници — включително и Джордж — редовно се простудяваха.

Той бързо привикна с новия ритъм на своя живот. 5:45 — ставане. 6:15 — отключване на вратите, събиране на помийните кофи, проветряване на завивките. 6:30 — раздаване на инструменти, след това работа. 7:30 — закуска. 8:15 — сгъване на завивките. 8:35 — църковна служба. 9:05 — връщане от параклиса. 9:20 — излизане на разходка. 10:30 — прибиране. Обиколки на директора и други формалности. 12:00 — обяд. 13:30 — събиране на съдовете, след това работа. 17:30 — вечеря, след това събиране на инструментите и изнасяне до другия ден. 20:00 — лягане.

Животът беше по-груб, по-студен и по-самотен, отколкото някога си бе представял; но неизменният дневен порядък му помагаше. Винаги бе живял по строго разписание и с тежко натоварване — както в училище, така и като адвокат. В живота му имаше малко почивни дни — онзи излет с Мод до Абъристуит бе рядко изключение — и още по-малко удоволствия, ако не се брояха удоволствията на мисълта и духа.

— На звездите най-много им липсва бирата — каза капеланът при първото от седмичните си посещения. — Е, не само на тях. Междинните и професионалистите също страдат без пиене.

— За щастие аз не пия.

— И второто са цигарите.

— В това отношение също имам късмет.

— А третото са вестниците.

Джордж кимна.

— Това наистина е тежко лишение, признавам. Бях свикнал да чета по три вестника на ден.

— Ако мога някак да помогна... — каза капеланът. — Но правилата...

— Може би е по-добре напълно да се лишиш от нещо, отколкото да се надяваш, че ще го получаваш от време на време.

— Жалко, че и другите не мислят като вас. Виждал съм хора буквално да полудяват за една цигара или една чашка. А някои от тях страдат ужасно и за момичетата си. Други за дрехи или пък за неща, които никога не са подозирали, че обичат, например мириса на пасищата в лятна нощ. На всекиго нещо му липсва.

— Не съм самодоволен — отвърна Джордж. — Просто разсъждавам практично по въпроса за вестниците. В другите отношения сигурно съм като всички останали.

— И кое ви липсва най-много?

— О — отговори Джордж, — липсва ми предишният живот.

Капеланът сякаш очакваше Джордж като син на свещеник да търси покой и утеха в религиозните ритуали. Джордж не го разочарова и посещаваше параклиса по-охотно от другите; но той коленичеше, пееше псалми и се молеше по същия начин, както изнасяше кофата с нечистотии, сгъваше завивките и работеше — просто за да изкара някак деня. Повечето затворници ходеха на работа в бараките, където плетяха рогозки и кошници; през първите три месеца обаче новациите трябваше да работят в килиите си. Дадоха на Джордж дъска и кълба коноп. Показаха му как да тъче конопа с помощта на дъската. Бавно и с много усилия той произвеждаше правоъгълници зебло с определени размери. Когато направеше шест, отнасяха ги. После започваше пак и пак.

След две седмици той попита един надзирател за какво служат тия правоъгълници.

— О, би трябвало да знаеш, номер 247, би трябвало да знаеш.

Джордж опита да си припомни къде може да е срещал подобен материал. Когато стана ясно, че недоумява, надзирателят взе две парчета зебло и ги притисна едно до друго. После ги провеси под брадата на Джордж. След като не постигна реакция, той доближи парчетата до собствената си брада и започна шумно да мляска.

Джордж се озадачи още повече.

— Боя се, че не разбирам.

— Я стига. Ще схванеш.

Надзирателят взе да мляска още по-сочно.

— Не мога.

— Конски торби за овес, номер 247, конски торби за овес. Тъкмо като за теб работа, нали си падаш по конете.

Джордж изведнъж се вцепени. Значи този човек знаеше; всички знаеха; говореха за него и му се подиграваха.

— Само аз ли ги правя?

Надзирателят се ухили.

— Недей да се смяташ за толкова специален, номер 247. Ти и още пет-шест затворници тъчете зебло. Други шият. Трети правят въжетата за провесване през врата на коня. Четвърти сглобяват всичко това. А пети опаковат готовата стока за изпращане.

Не, не беше специален. Това го утешавате. Беше просто затворник сред затворниците и работеше като тях — човек, чието престъпление не е по-страшно от деянията на мнозина други; човек, който може да избере да се държи примерно или буйно, но няма избор относно положението си. Дори професията му на адвокат не представляваше рядкост, както бе изтъкнал директорът. Джордж реши да бъде нормален, доколкото бе възможно при дадените обстоятелства.

Когато му казаха, че ще остане в единична килия шест месеца вместо обичайните три, той не се оплака и дори не попита защо. Откровено казано, смяташе, че вестниците силно преувеличават «ужасите на затворническата самота». Би предпочел по-скоро да остане самотен, отколкото да попадне в лоша компания. Нали все пак му разрешаваха да размени по някоя дума с тъмничарите, капелана и директора по време на обиколките му, макар че трябваше да изчаква те да го заговорят. Можеше да упражнява гласа си в параклиса с молитви и химни. А по време на разходките обикновено разрешаваха да се

говори; ала невинаги беше лесно да намериш обща тема с човека, който крачи до теб.

Освен това в «Луис» имаше добра библиотека и библиотекарят идваше по два пъти седмично да върне прочетените книги обратно на лавиците. Разрешаваха му да взима по една образователна и една «библиотечна» книга на седмица. Под «библиотечни» книги се разбираше всичко — от булевардни романи до томове на класиците. Джордж си постави за цел да изчете всички големи произведения на английската литература и историята на най-известните народи. Разбира се, разрешаваха му да държи в килията си Библия; но все по-често усещаше, че след дългите часове борба с дъската и конопа копнее не за приспивните ритми на Светото писание, а за следващата глава на сър Уолтър Скот. Затворен в килията си с роман в ръка, защитен от света, Джордж виждаше с крайчеца на окото си пъстрата завивка върху нара и понякога изпитваше чувство за ред, почти граничещо с удовлетворението.

От писмата на баща си узна, че присъдата му предизвикала обществено негодувание. Мистър Ваулс описал случая в «Истина»; имало подадена петиция от мистър Р. Д. Йелвъртън, бивш върховен съдия на Бахамите, а сега съдия в Пъмп Корт. Събирали се подписи и вече мнозина адвокати от Бърмингам, Дъдли и Улвърхамптън подкрепяли протеста. Джордж се трогна, като узна, че между тях са Гринуей и Стентсън; тия двамата открай време бяха свестни младежи. Отново разпитваха свидетелите, събираха отзиви за характера на Джордж от негови учители, колеги и роднини. Мистър Йелвъртън дори бе получил писмо от най-големия съвременен криминалист Джордж Луис, в което юристът изразяваше професионалното си убеждение, че осъждането на Джордж е фатална грешка.

Ясно беше, че са предприети някои официални стъпки в негова полза, защото му разрешаваха да получава повече вести по своя случай, отколкото се полагаше. Той прочете някои от показанията. Имаше едно копие под червено индиго на писмо от брата на майка му, вуйчо Стоунам от Мъч Уенлок. «Всеки път, когато съм виждал племенника си или съм чувал за него (докато не плъзнаха тия ужасни слухове), винаги съм го смятал за добро момче, а другите също го смятаха за много добър и умен.» Подчертаните редове трогнаха Джордж до дъното на душата му. Не заради възхвалата, която по-скоро

го смути, а заради самото подчертаване. Малко по-нататък то се повтаряше. «За пръв път срещнах мистър Ейдълджи, когато беше свещеник едва от пет години, и чух най-добри отзиви за него от другите свещеници. *Нашите приятели по онова време смятаха също като нас, че парсите са много древен и културен народ и имат редица добри качества.*» И сетне още веднъж, в послеписа. «Баща ми и майка ми дадоха *пълното си съгласие за брака*, а те бяха *дълбоко привързани към сестра ми.*»

Като син и затворник Джордж неволно се трогна до сълзи от тия думи; като адвокат силно се съмняваше, че те ще повлияят на чиновника от вътрешното министерство, комуто евентуално биха възложили да преразгледа случая. Едновременно изпитваше неудържим оптимизъм и дълбоко примирение. Една част от него искаше да остане в килията, да тъче торби, да чете творбите на сър Уолтър Скот, да настива от подстригването насред студения двор и да слуша за кой ли път старата шега за дървениците. Искаше го, защото знаеше, че навярно такава ще бъде съдбата му, а най-добрият начин да се примириш със съдбата е да я пожелаеш. Другата част, която искаше още утре да излезе на свобода, да прегърне майка си и сестра си, да види как цялото общество признава извършената несправедливост — тази част той не можеше да отпусне на воля, защото в крайна сметка тя би му причинила най-силна болка.

Затова се опита да остане невъзмутим, когато узна, че вече са събрани подписите на десет хиляди души начело с председателя на Адвокатското дружество, сър Джордж Луис, и медицинското светило сър Джордж Бърчуд. Стотици адвокати даваха подписите си, и то не само от района на Бърмингам; присъединяваха се кралски съветници, членове на парламента — включително тия от Стафордшър — и граждани с всякакви политически убеждения. Събираха клетвени декларации от свидетели, които бяха видели работници и зяпачи да тъпчат мястото, където по-късно полицай Купър бе открил отпечатъците. Мистър Йелвъртън бе получил благоприятно изявление от мистър Едуард Суъл — ветеринарен хирург, към когото обвинението се обърнало за консултация, а после отказало да го призове за свидетел. Петицията, декларациите за нарушени права и свидетелските показания се събираха в така наречени «Меморандуми», които щяха да бъдат изпратени до вътрешното министерство.

През февруари се случиха две неща. На 13-о число «Канок Адвъртайзър» съобщи, че още едно животно е било осакатено по същия начин като предишните. Две седмици по-късно мистър Йелвъртън връчи меморандумите на вътрешния министър, мистър Ейкърс-Дъглас. Джордж си позволи да се обнадее. През март се случиха още две неща: петицията бе отхвърлена, а Джордж бе уведомен, че след края на шестте месеца «единочка» ще бъде прехвърлен в «Портланд».

Не му обясниха причината за преместването, а и той не попита. Предполагаше, че по този начин му казват: сега вече няма мърдане — наистина почваш да излежаваш присъдата си. Тъй като до голяма степен винаги бе очаквал такъв резултат, една част от него — макар и не най-важната — можеше да погледне философски на този развой на събитията. Каза си, че от света на законите е преминал в света на правилниците и че може би разликата не е чак толкова голяма. Затворът беше по-проста среда, тъй като правилата не оставяха място за тълкуване; вероятно обаче промяната му се отразяваше по-леко, отколкото на ония, които през целия си живот бяха съществували извън закона.

Килиите в «Портланд» не го впечатлиха. Бяха направени от гофрирана ламарина и според него приличаха на кучкарници. Вентилацията почти нямаше — за проветрение служеха дупки, изрязани в долния край на вратите. Нямаше и звънци за повикване на надзирателите, тъй че ако някой затворник желаше да говори с тях, слагаше кепето си пред вратата. Пак по тази система се извършваха проверките. При вика «Шапки долу!» човек трябваше да пхне кепето си през вентилационния отвор. Проверки се правеха по четири пъти дневно, но тъй като броенето на кепета се оказваше по-неточно от броенето на хора, мудната процедура често трябваше да се повтаря.

Получи нов номер — Г 462. Буквата означаваше годината на осъждане. Системата бе започнала с началото на века — А беше 1900 година; следователно Джордж беше осъден през година Г, тоест 1903-та. Върху якето и кепето имаше табелки с номера на затворника и срока на присъдата му. Тук имената се използваша по-често, отколкото в «Луис», но все пак най-често разпознаваха човека по табелката. Така Джордж се превърна в Г 462–7.

Заведоха го на обичайната среща с директора. Макар и напълно любезен, той още от първите думи се оказа далеч по-суров от своя колега в «Луис».

— Трябва да знаете, че всеки опит за бягство е безполезен. Никой не е успял да избяга от портландския затвор. Само ще загубите шанса за помилване и ще се запознаете с радостите на карцера.

— Мисля, че вероятно съм последният човек в този затвор, който би се опитал да бяга.

— И преди съм го чувал — отсече директорът. — Всъщност всичко съм чувал. — Той сведе очи към досието на Джордж. — Религия. Тук пише англиканска църква.

— Да, баща ми...

— Не можете да я смените.

Джордж не разбра тази забележка.

— Нямам желание да си сменям религията.

— Добре. Така или иначе не можете. Не си въобразявайте, че ще надхитрите капелана. Само ще си загубите времето. Излежавайте си присъдата и слушайте надзирателите.

— Винаги съм имал това намерение.

— Значи сте или по-умен, или по-глупав от другите.

След тази загадъчна реплика директорът направи знак да отведат Джордж.

Килията му беше по-малка и далеч по-неудобна, отколкото в «Луис», но един надзирател, който бе служил в армията, го увери, че е за предпочитане пред казармите. Нямаше начин Джордж да разбере дали човекът казва истината, или само иска да го утеши. За пръв път в неговата затворническа кариера му взеха отпечатъци от пръстите. Боеше се от момента, когато лекарят щеше да прецени пригодността му за работа. Всички знаеха, че пратените в «Портланд» получават кирки и отиват да трошат камъни в кариерата; най-вероятно им слагаха и вериги. Но тревогите му се оказаха неоснователни — само малка част от затворниците работеха в кариерите, а «звездите» никога не попадаха там. Освен това слабото зрение на Джордж означаваше, че е годен само за лека работа. Лекарят прецени също така, че не е безопасно да се изкачва и слиза по стълбища; затова го настаниха в отделение №1 на партера.

Работеше в килията си. Подготвяше кокосови влакна за пълнеж на дюшеци и конски косъм за възглавници. Кокосовите влакна трябваше първо да се разчепкат, докато станат съвсем фини — казваха, че само така ще са подходящи за най-меките легла. Не му дадоха доказателства за това твърдение; Джордж така и не видя всички стадии на процеса, а собственият му дюшек определено не беше натъпкан с добре разчепкани кокосови влакна.

Към средата на първата му седмица в «Портланд» капеланът дойде да го посети. Държеше се сърдечно, сякаш бяха в църквата на Грейт Уайърли, а не в тенекиен кучкарник с дупка за проветрение под вратата.

— Привиквате ли? — попита дружески той.

— Директорът май смята, че мисля само за бягство.

— Да, да, на всекиго така говори. Между нас казано, смятам, че се радва, ако от време на време има по някое бягство. Черното знаме, топовните гърмежи, преобръщането на килиите с главата надолу. И винаги печели — това също му допада. Никой не е успял да избяга оттук. Ако не го хванат войниците, ще попадне в ръцете на гражданите. За залавяне на беглец дават награда от пет лири, тъй че никой няма интерес да си затваря очите. Следва дълъг престой в карцера и загуба на правото за помилване. Просто не си заслужава.

— Другото, което ми каза директорът, беше, че не е разрешено да си сменям религията.

— Вярно.

— Но защо ми е да я сменям?

— О, разбира се, вие сте «звезда». Още не познавате тънкостите. Разбирате ли, в «Портланд» има само протестанти и католици. Съотношение горе-долу шест към едно. Но няма евреи. Ако бяхте евреин, щяха да ви пратят в «Паркхърст».

— Но аз не съм евреин — заяви упорито Джордж.

— Да, така е. Но ако бяхте от старите пушки — професионалист например — и смятахте, че в «Паркхърст» се живее по-леко, можеше тая година да ви освободят от «Портланд» като ревностен привърженик на англиканската църква, а когато полицията ви прибере пак, да решите, че сте евреин. Тогава щяха да ви пратят в «Паркхърст». Затова въведоха правилото, че не може да си сменяте религията, докато

излежавате присъда. Иначе затворниците щяха да я сменят на всеки шест месеца просто за да се намират на работа.

— Равинът в «Паркхърст» сигурно не страда от липса на изненади.

Капеланът се позасмя.

— Странно как престъпният живот може да превърне човека в евреин.

Джордж откри, че в «Паркхърст» пращат не само евреите; инвалидите и кротките луди също попадаха там. В «Портланд» може и да беше забранено да си сменяш религията, но при физическо или умствено заболяване имаше шанс за прехвърляне. Разправяха, че някои затворници нарочно си нараняват краката с кирки или се преструват на побъркани — лаят като кучета или си скубят косата на кичури — с надеждата да сменят затвора. Вместо това повечето от тях попадаха в карцера и печелеха само няколко дни на хляб и вода.

«Портланд» има много здравословно географско разположение — писа Джордж на родителите си. — Въздухът е ободряващ и много полезен, а заболяванията са рядкост.“ Все едно че пращаше картичка от Абъристуит. Но не лъжеше, а и все трябваше да им намери някаква утеха.

Скоро привикна с тясната килия и реши, че „Портланд“ е по-добро място от „Луис“. Формалностите бяха по-малко, нямаше го и идиотското правило за подстригване и бръснене на открито. Освен това тук не гледаха толкова строго на разговорите между затворниците. Храната също бе по-добра. Можеше да съобщи на родителите си, че всеки ден има различна вечеря и два вида супа. Хлябът беше пшеничен — „По-добър, отколкото в нашата фурна“, писа той не за да заобиколи цензурата или да залъже самия себе си, а съвсем искрено. Имаше също така зеленчуци и марули. Какаото беше превъзходно, но чаят слабичък. Все пак, ако човек не искаше чай, можеше да получи овесена каша и Джордж често се изненадваше, виждайки мнозина да настояват за долнопробен чай вместо за нещо по-хранително.

Можеше да съобщи на родителите си, че разполага с предостатъчно топло бельо, а също тъй пуловери, гамаши и ръкавици. Библиотеката беше дори по-добра от тази в „Луис“, а условията по-великодушни — разрешаваха се по две „библиотечни“ и четири образователни книги на седмица. Имаше подвързани течения на най-

известните списания, макар че затворническата управа бе прочистила списанията и книгите от нежелателни теми. Джордж взе един том за съвременната британска живопис и с разочарование откри, че всички илюстрации с творби на сър Лорънс Алма-Тадема са грижливо изрязани от бръснача на цензурата. Както във всички други библиотечни книги, най-отпред имаше печат с предупреждението: „Подгъването на страници забранено.“ Някой затворник бе добавил отдолу: „И късането им също.“

Хигиената не беше ни по-добра, ни по-лоша, отколкото в „Луис“. Ако човек искаше да получи четка за зъби, трябваше да подаде молба до директора, който отговаряше с „да“ или „не“ според някаква своя непредсказуема система.

Веднъж Джордж попита един надзирател дали има начин да получи малко препарат за полиране на метални повърхности.

— Препарат за полиране ли, Г 462? — възкликна служителят и веждите му подскочиха към фуражката. — Препарат за полиране! Ще съсипеш фирмата — утре, току-виж, си поискал да ти сервираме и сладкиши.

И с това всичко приключи.

Ден подир ден Джордж обработваше косми и кокосови влакна; излизаше на разходка когато му наредяха, макар и без голямо желание; използваше всяка възможност да взема книги от библиотеката. В „Луис“ бе свикнал да се храни само с калаен нож и дървена лъжица, както и с факта, че ножът често се оказваше безсилен срещу затворническото говеждо и овнешко. Вилицата вече не му липсваше, нито пък вестниците. Всъщност дори смяташе липсата на всекидневния вестник за предимство: в отсъствие на този стимул от външния свят можеше по-лесно да се пригоди към хода на времето. Една сутрин някакъв затворник — В 183, излежаващ осем години за грабеж — успя да се покатери на покрива, откъдето възвести на света, че е Син Божи. Капеланът предложи да се качи горе със стълба и да обсъди теологичните аспекти, но директорът реши, че има работа с поредния опит за прехвърляне в „Паркхърст“. Изчакаха гладът да сваля затворника долу и го вкараха в карцера. Накрая В 183 си призна, че баща му е бил грънчар, а не дърводелец.

Няколко месеца след пристигането на Джордж в „Портланд“ бе предприет опит за бягство. Двама мъже — В 202 и Б 178 — успяха да

скрият в килията си железен лост; пробиха тавана, спуснаха се с въже на двора и прескочиха стената. При следващата команда „Шапки долу!“ настана суматоха — две кепета липсваха. Направиха още една проверка на шапките, после изведоха всички за преброяване. Вдигнаха черния флаг, дадоха оръдеен изстрел и заключиха затворниците до второ нареждане. Джордж нямаше нищо против, макар че не сподели общата възбуда и не се включи в облозите за резултата.

Бегълците имаха около два часа преднина, но според опитните затворници вероятно се укриваха нейде и чакаха да падне мрак, за да се измъкнат от територията на затвора. Когато пуснаха кучетата, Б 178 скоро бе открит да се спотайва в една барака, ругаейки лошия късмет да си счупи глезена при скока от покрива. Издирването на В 202 трая по-дълго. Разположиха постове по всички възвишения на Чесил Бийч; пуснаха лодки в случай че беглецът е решил да се измъкне с плуване; войници завардиха пътя за Уеймът. Претърсиха каменните кариери и околните имоти. Но войниците и надзирателите не хванаха В 202; доведе го вързан един ханджия, който открил избягалия затворник в зимника си и го заловил с помощта на един каруцар. Човекът настоя лично да предаде пленника си и да получи чек за петте лири награда.

Въодушевлението на затворниците се превърна в разочарование и за известно време претърсването на килиите зачести. Джордж намираше този аспект от затворническия живот за по-мъчителен, отколкото в „Луис“; най-вече защото в неговия случай беше напълно безсмислен. Първо идваше командата „разкопчай се“, после надзирателите „разтриваха“ затворника, за да се уверят, че няма нищо скрито под дрехите. Опипваха го навсякъде, претърсваха джобовете и дори разгъваха носната му кърпа. Това бе унижително за затворника, а Джордж смяташе, че е ужасно неприятно и за надзирателите, тъй като дрехите на мнозина бяха мръсни и мазни от работата. Някои надзиратели се престараваха в обиска, други нямаше да забележат нищо, дори ако затворникът криеше чук и длето под палтото си.

После идваше ред на „пълния обиск“, който не представляваше нищо друго, освен систематично разхвърляне на килията, събаряне на книгите, издърпване на дюшеците и проверка на евентуални скривалища, за които Джордж изобщо не би се досетил. Най-лоша обаче бе така наречената „суха баня“. Отвеждаха човека в банята и го караха да застане върху дървена скара. Нареждаха му да свали всичко,

освен долната риза. Тъмничарите старателно проверяваха всяка дреха. После подлагаха затворника на допълнителни унижения — да вдига крака, да се навежда, да отваря уста, да изплезва език. Този вид претърсвания понякога се провеждаха систематично, друг път напосоки. Джордж преценяваше, че му се налага да изтърпи това унижение не по-рядко от останалите. Може би приемаха за блъф уверенията му, че не е склонен да бяга.

Тъй отлитаха месец след месец, отмина първата година и по-голямата част от втората. На всеки шест месеца родителите му предприемаха дългото пътуване от Стафордшър до Портланд и получаваха разрешение за едночасово свиждане под надзора на тъмничар. Тия посещения бяха мъчителни за Джордж — не защото не обичаше родителите си, а защото мразеше да гледа страданието им. Напоследък баща му му се виждаше остарял и съсухрен, а майка му не смееше да огледа затвора, където лежеше синът ѝ. Джордж трудно намираще верния тон за разговор с тях: ако беше весел, щяха да решат, че се преструва; ако беше тъжен, щеше да натъжи и тях. Затова избираше неутралното поведение — любезно, но безизразно, като на държавен чиновник.

Отначало смятаха, че Мод е твърде чувствителна, за да понесе тия посещения; веднъж обаче тя пристигна вместо майка си. Нямаше много възможност да говори, но всеки път когато я поглеждаше, Джордж срещаше онзи уверен, любещ поглед, който помнеше от съдебната зала в Стафорд. Тя сякаш се опитваше да му вдъхне сили, да предаде нещо от своя ум в неговия без помощта на думи или жестове. По-късно той неволно взе да се пита дали всички не са бъркали относно Мод и нейната предполагаема крехкост.

Викарият не забеляза нищо. Беше твърде зает да разказва на сина си как след смяната на правителството — за която Джордж почти не бе чувал — неуморният мистър Йелвъртън подновил кампанията. Мистър Ваулс замислял нова поредица статии в „Истина“; викарият пък възнамерявал да издаде свой памфлет за случая. Джордж усърдно се преструваше на обнадежден, но дълбоко в сърцето си смяташе ентузиазма му за наивен. Можеха да съберат още подписи, но същността на неговия случай нямаше да се промени, тъй че защо да се промени реакцията на властите? За юриста отговорът бе напълно логичен.

Знаеше също, че вътрешното министерство е засипано с молби от всички затвори в страната. Всяка година биваха подадени четири хиляди затворнически прошения; още хиляди идваха от други източници. Но министерството нямаше нито възможности, нито правомощия да преразглежда присъди; не можеше нито да разпитва свидетели, нито да изслушва адвокати. Можеше само да проучва документи и да дава съответните препоръки на Короната. По тази причина помилванията бяха статистическа рядкост. Би могло да е друго, ако съществуваше апелативен съд с възможности да взема по-активно участие в борбата с неправдата. Но при сегашното положение вярата на викария, че непрестанните декларации за невинност, подкрепени от силата на молитвите, ще изведат сина му на свобода, изглеждаше на Джордж дълбоко наивна.

Макар и с болка на сърце, трябваше да си признае, че бащините посещения не му помагаша. Те смуцаваха реда и покоя на тукашния живот, а без ред и покой едва ли би дочакал края на присъдата. Някои каторжници отброяваха всеки ден до бъдещото си освобождаване; Джордж можеше да оцелее в затворническия живот само като го приема за единствения възможен. Неговите родители накърняваха тази илюзия, накърняваше я и бащината му вяра в мистър Йелвъртън. Може би ако разрешаха на Мод да го посещава сама, тя би му вдъхнала сила, докато от родителите си не получаваше друго, освен тревога и срам. Но знаеше, че никога няма да ѝ разрешат.

Обиските, опипванията и сухите бани продължаваха. Джордж изчете повече исторически книги, отколкото бе подозирал, че съществуват, запозна се с всички класически автори и се захвана с по-дребните. Успя да изчете и годишниците на списанията „Корнхил“ и „Странд“. Започваше да се тревожи, че ще изчерпа запасите на библиотеката.

Една сутрин бе отведен в кабинета на капелана, където го фотографираха в анфас и профил, после му наредиха да си пусне брада. След три месеца щели да го фотографират отново. Джордж се досещаше каква е целта на това досие — то щеше да е налице, ако в бъдеще полицията имаше сериозен повод да го потърси отново.

Пускането на брада не му допадна. Бе носил мустаци, откакто природата му даде тази възможност, но в „Луис“ наредиха да ги обръсне. Сега не можеше да се наслаждава на всекидневния лек

сърбеж, плъзващ по бузите и под брадата; липсваше му докосването на бръснача. А и не се харесваше с брада — тя му придаваше престъпен вид. Надзирателите шеговито подмятаха, че си създава ново скривалище. Продължаваше да чепка влакна и да чете Оливър Голдсмит. Оставаха му четири години от присъдата.

После нещата изведнъж се объркаха. Отведоха го за фотографиране в анфас и профил. После да се обръсне. Бръснарят му каза, че има късмет, дето не е в „Стрейнджуейс“ — там щели да му поискат осемнайсет пенса за услугата. Когато се върна в килията, получи нареждане да събере оскъдните си вещи и да се приготви за прехвърляне. Отведоха го до гарата и го качиха на влака под охрана. Едва намираше сили да хвърли поглед към селския пейзаж, чието съществуване сякаш му се подиграваше с всеки свой кон или крава. Сега разбираше как човек може да полудее от липсата на най-обикновени неща.

Когато влакът пристигна в Лондон, качиха затворника на кабриолет и го откараха до затвора „Пентънвил“. Там му казаха, че го подготвят за освобождаване. Цял ден остана заключен в единична килия — по-късно си мислеше, че това е бил най-мъчителният ден от трите му години зад решетките. Знаеше, че би трябвало да е щастлив; ала вместо това се чувстваше също тъй объркан от освобождаването, както някога от ареста. Двама детективи дойдоха и му връчиха документи; трябваше да се яви в Скотланд Ярд за нови нареждания.

В десет и половина сутринта на 19 октомври 1906 година Джордж Ейдълджи напусна „Пентънвил“ в кабриолет заедно с един евреин, когото също освобождаваха. Не го попита дали е истински евреин, или е станал такъв в затвора. Кабриолетът остави спътника му пред Еврейското дружество за подпомагане на затворниците, сетне продължи към централата на Чърч Арми^[2]. Затворниците, членували в подобни организации, получаваха двойна парична помощ след освобождаването. Джордж получи сумата от две лири, девет шилинга и десет пенса. После служители от организацията го отведоха до Скотланд Ярд, където му обясниха условията за освобождаването. Трябваше да представи адрес, където ще отседне; веднъж месечно да се отчита в Скотланд Ярд и да уведомява предварително, ако има намерение да напусне Лондон.

Един вестник бе пратил в „Пентънвил“ фотограф да заснеме как Джордж Ейдълджи напуска затвора. Погрешка човекът засне затворник, освободен половин час преди Джордж, и тъй вестникът отпечата чужда снимка.

От Скотланд Ярд откараха Джордж да се срещне с родителите си. Беше свободен.

АРТЪР

И сетне той среща Джийн.

Остават няколко месеца до трийсет и осмия му рожден ден. Тази година Сидни Паджет му рисува портрет — седнал е вдървено на тапицирано кресло с леко разгърнат фрак, за да се вижда златният ланец; в лявата си ръка държи бележник, в дясната сребърен автоматичен молив. Косата му вече отстъпва над слепоочията, но пищните мустаци напълно компенсират тази загуба — те завладяват лицето над и около горната устна и протягат засуканите си връхчета отвъд ушите. Това придава на Артър властния вид на военен прокурор, чийто авторитет се подсилва от карирания герб в горния ъгъл на портрета.

Артър пръв е готов да признае, че познанията му за жените са по-скоро на джентълмен, отколкото на бонвиван. Вярно, на млади години е имал бурни флиртове — дори един епизод, свързан с летящите риби. Имал е близост с Елмор Уелдън, която тежеше цели седемдесет килограма, но, разбира се, един джентълмен не споменава подобни подробности. Имаше Туй, която с годините се превърна в негова приятелка и сестра, а сетне изведнъж в болна сестричка. И, естествено, истинските му сестри. В клуба четете статистики за проституцията. На чаша портвайн се разказват истории, които понякога той отказва да слуша — например истории за уединени стаи в дискретни ресторанти. Виждал е гинекологични заболявания, посещавал е затворнички, запознат е с болестите на портсмътските моряци и други хора с нисък морал. Неговото разбиране за сексуалния акт е различно, макар и по-скоро свързано с печалните последствия, отколкото с веселите прелюдии.

Майка му е единствената жена, чиито напътствия е готов да приеме. С други представителки на прекрасния пол е бил по-голям брат, заместител на баща, властен съпруг, грижовен лекар, щедър

благодетел, който подписва празни чекове, и Дядо Коледа. Категорично е доволен от разделението и разликите между половете, както мъдро ги е оформило обществото в течение на векове. Решително отхвърля идеята жените да имат право на глас: когато се прибере от работа, един мъж не иска насреща си политик край камината. Познавайки сравнително слабо жените, той може да ги идеализира повече. И смята, че така трябва да бъде.

Именно затова Джийн го шокира. Той вече отдавна не гледа на младите жени с погледа на младеж. Според него жените — младите жени — са недоизваяни; те са податливи, меки като пластилин и чакат да се оформят под допира на мъжа, за когото ще се омъжат. Крийт се; гледат и чакат, с радост се представят пред обществото (която обаче никога не бива да преминава в кокетство), докато дойде време мъжът да изрази интерес, после по-голям интерес и накрая подчертан интерес, по което време те вече се разхождат насаме, семействата им се познават, накрая той иска ръката ѝ, а понякога тя — може би като последен опит за укриване — го кара да чака отговора. Така са се развили нещата, а обществената еволюция има свои закони и необходиминости, също като биологичната. Положението нямаше да е такова, ако не съществуваха най-основателни причини за това.

Когато го запознават с Джийн — на следобеден чай у един от видните лондонски шотландци, които Артър обикновено избягва, — той веднага забелязва, че е изумителна млада жена. От дълъг опит знае какво да очаква: изумителната млада жена ще го попита кога ще напише нова история за Шерлок Холмс, дали той наистина е загинал в Райхенбахския водопад, не би ли било по-добре детективът консултант да се ожени и как изобщо му е хрумнала тази идея. Понякога Артър отговаря уморено като човек, навлечен с пет палта, друг път намира сили да се усмихне измъчено и отвърща: „Вашият въпрос, млада госпожице, ми напомня защо проявих благоразумието да го хвърля във водопада.“

Но Джийн не задава подобни въпроси. Не трепва със страхопочитание, щом чува името му, нито пък признава срамежливо, че е страстна читателка. Пита го дали е видял фотографската изложба от пътешествията на доктор Нансен из далечния Север.

— Още не. Но миналия месец бях в Албърт Хол, когато той изнесе беседа пред Кралското географско дружество и получи медал от

Уелския принц.

— Аз също — отговаря тя. Не е очаквал подобно нещо.

Той ѝ разказва как, след като преди няколко години прочел описанието на Нансен за пътешествие със ски през Норвегия, решил да си купи чифт от тези пособия; как карал ски заедно с братя Брангер по високите склонове край Давос и как Тобиас Брангер го записал в хотелската книга като Sportesmann. После подхваща историята, която често разправя като допълнение към предишната — как си загубил ските на един заснежен склон и трябвало да се пързала надолу без тях, само че натоварването върху дъното на вълнените му панталони... и всъщност това е една от най-интересните му истории, макар че при сегашните обстоятелства вероятно ще пропусне да спомене как накрая му се наложи цял ден да стои с гръб към стената... но тя вече е престанала да го слуша. Стъписан, той млъква.

— Бих желала да се науча да карам ски — казва тя.

Това също е неочаквано.

— Имам отлично чувство за равновесие. Яздя от тригодишна.

Артър е леко засегнат, че не го оставиха да довърши разказа за скъсаните си панталони, който включва и имитация на шивача с неговите уверения за трайността на вълнения плат. Затова категорично отсича, че е твърде невероятно жените — става дума за жените с добро възпитание, а не швейцарските селянки — някога да се научат да карат ски, като се имат предвид необходимата физическа сила и присъщите рискове на това занимание.

— О, аз съм много силна — отвърща тя. — И като гледам фигурата ви, сигурно имам по-добър усет за равновесие от вас. Предполагам, че ниският център на тежестта е предимство. И понеже съм много по-лека, няма да пострадам толкова зле при падане.

Ако бе казала само „по-лека“, наглостта ѝ навярно щеше да го засегне. При думите „много по-лека“ той избухва в смях и обещава някой ден да я научи да кара ски.

Необикновена среща, мисли си той през следващите дни. Спомня си как тя подмина с мълчание писателската му слава, как наложи тема за разговор, как прекъсна една от най-популярните му истории, как изрази амбиция, която някои биха нарекли недостойна за дама, и как се присмя — е, почти се присмя — на едрата му фигура. И все пак успя да стори всичко това безгрижно, сериозно и с чар. Артър е

много доволен, че не се засегна от непреднамерената закачка. Изпитва нещо, което не е чувствал от години — задоволството от успешен флирт. А сетне я забравя.

Шест седмици по-късно на един музикален следобед той я заварва да пее една от шотландските песни на Бетховен под акомпанимента на усърден дребосък с бяла вратовръзка. Артър се отдръпва назад, за да не забележи тя, че я наблюдава. След изпълнението двамата се срещат в присъствието на други хора и тя се държи любезно, но хладно, тъй че е трудно да се разбере дали си спомня за него.

Разделят се; няколко минути по-късно, докато някакъв некадърник стърже на виолончело, пак се срещат — този път насаме. Тя веднага казва:

— Виждам, че ще трябва да чакам поне девет месеца.

— За какво?

— За уроците по ски. Вече няма надежда да завали сняг.

Това не му прилича на флирт или прекалена откровеност, макар да знае, че би трябвало да го възприеме така.

— В Хайд Парк ли възнамерявате да ги проведем? — пита той.

— Или в Сейнт Джеймс? Или може би по склоновете на Хампстедските възвишения?

— Защо не? Където пожелаете. Шотландия. Или Норвегия. Или Швейцария.

Той се взира в лешниковозелените ѝ очи.

— Флиртувате ли с мен, млада госпожице?

Тя спокойно отвърща на погледа.

— Говоря за каране на ски.

Но Артър усеща, че под тия думи се крие друго.

— Защото, ако флиртувате, много внимавайте да не се влюбя във вас.

Той почти не осъзнава думите, които изговаря. Уж е искрен, а в същото време се чуди какво го прихваща.

— О, вие вече сте влюбен. В мен. И аз във вас. Няма съмнение. Ни най-малко.

Ето, казано е. Всички други думи са излишни и за дълго остават неизречени. Важно е само как да я види отново, къде и кога и всичко трябва да се уговори, преди някой да ги прекъсне. Но той никога не е

бил женкар или съблазнител, никога не е знаел как да каже необходимото, за да премине отвъд сегашната фаза — всъщност дори не е съвсем наясно каква ще е следващата, тъй като обикновено приключва на този етап. Само усеща как в мислите му изплуват затруднения, забрани, причини да не се срещнат отново или може би чак след десетилетия, мимоходом, когато са стари и побелели и ще могат да се шегуват с този паметен миг, седнали на слънчевата ливада на някой общ познат. Заради неговата слава и репутация е невъзможно да се срещнат на обществено място; невъзможно е да се срещнат в частен дом заради нейната репутация и... и заради всичко онова, върху което се крепи животът му. Той стои пред нея — мъж, приближаващ четирийсет, знаменит и уверен в живота — и отново се превръща в гимназист. Има чувството, че е наизустил най-прекрасните любовни слова на Шекспир, а сега, когато трябва да ги изрече, устата му пресъхва и паметта му изневерява. И още — има чувството, че е съдрал дъното на вълнените си панталони и трябва незабавно да се лепне за най-близката стена.

Но почти без да осъзнава нейните въпроси и какво ѝ отвърща, някак стигат до уговорка. Не е нито среща, нито начало на любовна интрига, просто споразумение кога ще се видят пак и през петте дни принудително чакане той не е в състояние да работи, почти не може да мисли и макар че в един от дните изиграва две партии голф, той открива, че в секундите между прицелването и удара по топката нейното лице изплува в ума му, тъй че през целия този ден играе ужасно зле и застрашава горските обитатели в околността. Докато праща топката от една пясъчна яма право в следващата, изведнъж си припомня как играеше голф край хотел „Мена Хаус“ и имаше чувството, че е в една безкрайна пясъчна яма. Не знае дали сега това не важи с още по-голяма сила, дали още по-дълбок пясък не скрива топката, или най-сетне някак се е измъкнал завинаги на открита трева.

Не е среща, макар че той неволно спира файтона на предишния ъгъл. Не е среща, макар че жена с неопределена възраст и неясно обществено положение му отваря вратата и изчезва. Не е среща, макар че най-сетне остават сами, седнали на канапе с тапицерия от атлазен брокат. Не е среща, защото той си казва така.

Хваща ръката ѝ и я поглежда. Нейният поглед не е нито плах, нито дързък, а откровен и уверен. Тя не се усмихва. Той знае, че един

от двамата трябва да проговори, но сякаш е загубил обичайната си власт над думите. Ала това няма значение. После тя се усмихва леко и казва:

— С нетърпение чакам снега.

— Ще ти подарявам кокичета за всяка годишнина от нашата среща.

— Петнайсети март — казва тя.

— Знам. Знам, защото денят е запечатан в сърцето ми. Ако ме разрежат, ще могат да прочетат датата.

Ново мълчание. Той седи на ръба на дивана, копнее да се съсредоточи върху нейните думи, лицето ѝ, датата и мисълта за кокичета; но всичко това отстъпва пред усещането, че е възбуден както никога през живота си. Това не е благопристойното вълнение на кавалер с чисто сърце, а тръпнещо, натрапчиво присъствие, нещо буйно и първично, нахлуло от улицата заедно с неприличната дума „надървен“, която той никога не е изричал, но сега напирва в главата му. Същевременно чувства облекчение, че носи широки панталони. Той се поизмества, за да облекчи натиска и да се приближи с още няколко сантиметра до нея. Тя е ангел, минава му през главата, с тъй чист поглед, тъй нежно лице; тя обаче възприема движението му като намерение да я целуне и доверчиво повдига лице към него. Като джентълмен той не може да я отблъсне, а като мъж не може да се въздържи от целувката. Понеже не е нито женкар, нито съблазнител, а просто грубоват почтен мъж в началото на средната възраст, приведен неудобно върху дивана, той се мъчи да не мисли за нищо друго, освен за любов и галантност, докато нейните устни приближават мустаците му и неумело търсят устата под тях; стиска ръката ѝ още откакто е влязъл, но сега я сграбчва още по-здраво, до болка, и внезапно усеща как в панталона му мощно бликва гореща струя. Мис Джийн Леки навярно разбира съвсем погрешно отчаяния му стон, както и начина, по който изведнъж се отдръпва от нея, сякаш улучен с африканско копие между плешките.

В главата на Артър се надига един образ отпреди десетилетия. Нощем в Стоунихърст тихичко патрулираше йезуит, за да предотврати всякакви гнусотии между момчетата. Това вършеше работа. Сега той

чувства, че днес и за в бъдеще ще се нуждае от свой личен йезуит. Станалото в онази стая не бива да се повтори. Като лекар намира подобни моменти на слабост за разбираеми; като английски джентълмен ги смята за срамни и обезпокоителни. Не знае на кого е изневерил най-много — на Джийн, на Туй или на себе си. Навярно донякъде и на тримата. Това не бива да се повтаря.

Погуби го бързината, с която се разви всичко; бързината и пропастта между мечти и реалност. В рицарския роман героят обича недостъпен обект — например съпругата на своя владетел — и извършва храбри дела в нейно име; чистотата му се равнява на доблестта. Но Джийн далеч не е недостъпна, а Артър не е някакъв неизвестен поклонник или необвързан рицар. Той е женен мъж, комуто лекарят от три години насам налага най-строгото въздържание. Тежи деветдесет и пет — не, направо сто — килограма, здрав и енергичен е, а вчера най-позорно свърши в панталоните си.

Но сега, след като дилемата се изправя пред него в цялата си ужасна яснота, Артър знае как да се пребори. Мозъкът му се захваща с практическите въпроси на любовта, както някога различаваше болестите. Той определя проблема — проблема! — мъчителната, унищожителна радост и болка по следния начин: невъзможно е да не обича Джийн; за нея също е невъзможно да не го обича. Невъзможно е да се разведе с Туй, майката на децата му, към която все още изпитва обич и уважение; освен това само един негодник би изоставил недъгава жена. И накрая — невъзможно е да завърти банална интрига, превръщайки Джийн в своя любовница. Всяка от трите страни е заложила своята чест, макар че Туй нищо не подозира. И това е едно от най-важните условия: Туй не бива да знае.

При следващата среща той поема нещата в свои ръце. Длъжен е да го стори — той е мъж, при това по-възрастен; макар и пламенна, тя е млада жена, чиято репутация трябва да остане неопетнена. Отначало Джийн изглежда разтревожена, че Артър ще я зареже; ала когато става ясно, че той просто определя условията на връзката им, тя се успокоява и на моменти сякаш не го слуша. Тревогата ѝ пак се надига, когато той подчертава колко внимателни трябва да бъдат.

— Но нали ни е разрешено да се целуваме? — пита тя, сякаш проверява условията на договор, който е подписала слепешком.

От нейния тон сърцето му се разтопява, мозъкът му потъва в мъгла. Като потвърждение на договора двамата се целуват. Тя обича да го целува бързо, с отворени очи, като птичка; той предпочита дългото сливане на устните със затворени очи. Не може да повярва, че отново целува някого, още повече точно нея. Опитва се да не мисли колко различни бяха целувките с Туй. След известно време обаче пак го наляга смут и той се отдръпва.

Ще се срещат; ще остават насаме за ограничено време; разрешено им е да се целуват; не бива да се увличат. Положението им е извънредно опасно. Но Джийн сякаш отново го слуша с половин ухо.

— Време е да заживея самостоятелно — казва тя. — Мога да наема апартамент заедно с някоя друга жена. Тогава ще можеш да ме посещаваш открито.

Толкова е различна от Туй — пряма, откровена, свободомислеща. От самото начало се държи с него на равна нога. И, разбира се, наистина му е равна в любовта. Но той носи отговорност и за двамата, отговорност за нея. Не бива да позволи нейната прямота да я доведе до безчестие.

През следващите седмици дори започва да се пита дали тя не очаква от него да я направи своя любовница. Нетърпеливите ѝ целувки, разочарованието от неговото отдръпване; начинът, по който се притиска към него, усещането, че понякога тя много добре знае какво му причинява. И все пак той не си позволява за дълго подобни мисли. Тя не е такава жена; липсата на фалшива скромност само показва, че му се доверява изцяло и би продължила да му се доверява, дори ако не беше изтъкан от принципи.

Но не е достатъчно да се преодолеят практическите затруднения на тяхната връзка; нужна му е и морална подкрепа. С разтуптяно сърце Артър хваща влака за Лийдс от гара „Сейнт Панкрас“. Мама си остава за него най-висшият съдник. Тя чете всяка негова дума преди отпечатването; същата роля играе и в емоционалния му живот. Единствено мама може да потвърди, че е избрал правилната посока.

От Лийдс хваща влака за Карнфорт, в Клапам се прехвърля за Ингълтън. Тя го чака на гарата в малък кабриолет с ракитова каросерия, теглен от пони; облечена е с червено палто и обичайната си от няколко години насам бяла памучна шапчица. За Артър трите километра път изглеждат безкрайни. Мама е дала пълна свобода на

понито, което се казва Муи и има ексцентрични привички — например категоричен отказ да минава покрай парни двигатели. Това означава, че трябва да заобикалят ремонтните бригади по пътя и да задоволяват всички конски капризи. Най-сетне пристигат в Мейсънгил Котидж. Артър незабавно разказва на мама всичко. Или поне всичко съществено. Всичко, което ѝ е нужно, за да му даде съвет за тази негова възвишена любов, дар от Бога. Всичко за внезапната изумителна прелест и невъзможност на този живот. Всичко за неговите вълнения, чувството му за дълг и чувството за вина. Всичко за Джийн, за нейния мил и откровен характер, нейната пронизателна интелигентност, нейните достойнства. Всичко. Или почти всичко.

Връща се назад, подхваща разказа отначало; навлиза в нови подробности. Изтъква потеклото на Джийн, шотландския ѝ произход, който би изкусил всеки любител на родословните дървета. Тя е потомка на рода Мализ дьо Леги от далечния тринайсети век, а по друга линия — на самия Роб Рой. Сега живее при богати роднини в Блэкхийт. Семейство Леки — почитани и набожни, забогатели от търговия с чай. Нейната възраст — двайсет и една години. Чудесният ѝ мецосопран е школуван в Дрезден и скоро ще бъде усъвършенстван във Флоренция. Върховните ѝ умения в ездата, които все още не е видял с очите си. Нейната милостива душа, нейната откровеност, силният ѝ характер. И после нейната външност, пред която Артър изпада в захлас. Крехката фигура, малките китки и стъпала, косата с цвят на старо злато, лешниковозелените очи, изящно издълженото лице, деликатната бяла кожа.

— Това не е описание, а фотография, Артър.

— Съжалявам, че нямам нейна снимка. Помолих я, но тя каза, че не излизала добре. Не смее да се усмихне пред обектива, защото се срамува от зъбите си. Каза ми го съвсем откровенно. Смята ги за твърде големи. Разбира се, няма нищо подобно. Тя е истински ангел.

Слушайки разказа на сина си, мама не пропуска да забележи колко странен паралел ѝ поднася животът. Дълги години беше омъжена за човек, когото обществото снизходително смяташе за инвалид, дори когато гневни кочияши го домъкваха у дома или когато го лишиха от свобода уж като епилептик. В негово отсъствие тя намери утеха в лицето на Брайън Уолър. По онова време нейният мрачен агресивен син дръзна да я критикува; понякога дори с мълчанието си едва ли не

поставяше под въпрос почтеността ѝ. А сега нейното любимо, обожавано чедо на свой ред открива, че житейските усложнения не свършват пред олтара; според някои тъкмо оттам започват.

Мама слуша, разбира и опрощава. Стореното от Артър е правилно и почтено. Би желала да се запознае с мис Леки.

Срещат се; и мама я одобрява, както някога одобри Туй в Саутсий. Това не е сляпо примирение с капризите на любимия син. Според мама тактичната любезна Туй беше най-подходящата съпруга за един амбициозен, но объркан млад лекар, търсец достъп до обществени кръгове, които ще му осигурят пациенти. Но ако Артър реши да се жени сега, ще му трябва момиче като Джийн — със свои способности и пряма, неприкрита натура, която понякога малко напомня на мама за самата нея. Тайно в душата си се надява това да бъде първата близка приятелка, на която синът ѝ няма да даде прякор.

Върху холната масичка в Ъндършоу стърчи телефон „Гауър-Бел“ с формата на свещник. Той има свой номер — Хайндхед 237 — и благодарение на славата и репутацията на Артър не дели общ кабел със съседната къща. Въпреки това Артър никога не телефонира на Джийн. Не може да си представи как ще издебне слугите да напуснат Ъндършоу, децата да тръгнат на училище, Туй да си полегне, а Уд да излезе на разходка и тогава той да заговори тихичко в хола, застанал с гръб към стълбището под витража с имената на прадедите си. Не може да си представи подобна постъпка; тя би била доказателство за интрига — не толкова за някой случаен очевидец, колкото за самия него. Телефонът е удобен инструмент за прелюбодееца.

Затова той общува с нея чрез писма и бележки, чрез телеграми; чрез думи и подаръци. След няколко месеца Джийн е принудена да обясни, че апартаментът, който наема, разполага с ограничено пространство и макар да живее с няколко верни приятелки, идването на куриера почва да става притеснително. Жени, които получават много подаръци от джентълмени — или още по-лошо, от един определен джентълмен, — се смятат за държанки или най-малкото за потенциални държанки. Артър мислено се наругава за глупостта.

— Освен това — добавя Джийн — аз не се нуждая от уверения. Сигурна съм в любовта ти.

За първата годишнина от тяхната среща той ѝ подарява едно-единствено кокиче. Тя му казва, че това ѝ доставя повече удоволствие, отколкото куп бижута, рокли, саксии с цветя, скъпи шоколади или каквото там подаряват мъжете на жените. Тя няма много материални потребности и лесно ги покрива с издръжката си. Всъщност фактът, че не получава подаръци, е начин да подчертаят разликата на своите отношения от всички други фриволни връзки на този свят.

Но остава въпросът за пръстена. Артър иска тя да носи на пръста си нещо, макар и дискретно — няма значение точно на кой пръст, — за да му праща тайно послание всеки път, когато са заедно. Идеята не допада на Джийн. Мъжете подаряват пръстени на три вида жени: съпруги, любовници, годеници. Тя не спада към нито една от тези категории, затова няма да носи пръстен. Никога няма да бъде любовница; Артър вече си има съпруга; а годеница не е и не може да бъде. Знае, че някои двойки правят подобни уговорки, но техният случай не е такъв. Тяхната любов е различна. Няма минало, няма и бъдеще, за което да мислят; има единствено настояще. Артър казва, че я смята за своя мистична съпруга. Джийн е съгласна, но добавя, че мистичните съпруги не носят реални пръстени.

Естествено, въпросът бива разрешен от мама. Тя кани Джийн в Ингълтън, като предлага Джордж да дойде на следващия ден. Вечерта след пристигането на Джийн мама внезапно се сеца за нещо. Сваля малък пръстен от левия пръст на лявата си ръка и го слага върху същия пръст на гостенката. Пръстенът със светъл сапфирен кабошон някога е принадлежал на мамината пралеля.

Джийн го оглежда, завърта ръка и бързо го сваля.

— Не мога да приема ваши семейни бижута.

— Имам го от пралеля си. Тя смяташе, че ми отива на косата. Така беше, но вече не е. Сега отива на вашата. А за мен сте част от семейството. Още откакто ви срещнах за пръв път.

Джийн не може да откаже на мама; малцина могат. Когато пристига, Артър демонстративно не забелязва пръстена; накрая му го посочват. Дори и тогава той прикрива радостта си и отбелязва, че е много малък, и дава на жените повод да му се присмеят. Сега Джийн носи не просто пръстен на Артър, а пръстен на рода Дойл, което е все същото; може би дори по-добро. Представя си как го вижда над покривката на отрупана маса, над клавишите на пиано, над парапета на

театрална ложа или над конски юзди. Приема пръстена като символ, който я обвързва с него. Негова мистична съпруга.

На джентълмена са разрешени два вида благородни лъжи: за да запази честта на жена и за да влезе в битка, когато каузата е праведна. Благородните лъжи, които използва Артър пред Туй, са далеч по-многобройни, отколкото си е представял. Отначало той допуска, че сред суматохата на неговите дни и седмици, на неговите приключения и възторзи, състезания и пътешествия просто не ще възникне необходимостта да я лъже. Джийн ще потъне в пролуките на календара. Но тъй като не може да излезне от неговото сърце, тя не може да излезне и от мислите и съзнанието му. Оказва се, че около всяка среща, всеки план, всяка пратена бележка или писмо, дори около всяка мисъл за нея изниква ограда от едни или други лъжи. Най-често това са безмълвни лъжи, макар че понякога се налага да бъдат изречени; така или иначе — чистопробни лъжи. А Туй е тъй безпределно доверчива; винаги е приемала неговите внезапни промени в плановете, неговите импулси, неговите решения да остане или да замине. Артър знае, че тя не подозира нищо, и това още по-силно обтяга нервите му. Не може да си представи как прелюбодейците се примиряват със съвестта си; колко примитивни в морално отношение трябва да бъдат просто за да поддържат необходимите измами.

Но отвъд практическите трудности, моралната безизходица и мъчителния сексуален копнеж има нещо по-мрачно, нещо по-трудно за възприемане. Над важните моменти в живота на Артър винаги е тегнела сянката на смъртта, а сега моментът е точно такъв. Неочакваната вълшебна любов може да се осъществи и разкрие пред света само ако Туй умре. Тя ще умре; той знае това, Джийн също го знае; туберкулозата не прощава. Но твърдата решимост на Артър да се бори с дявола е стигнала до примирие. Състоянието на Туй е стабилно; тя вече не се нуждае от пречистващия въздух на Давос. Живее спокойно в Хайндхед, радва се на малкото, което има, и излъчва кроткия оптимизъм на туберкулозно болните. Той не може да желае смъртта ѝ; същевременно не може да иска ужасното положение на Джийн да продължава до безкрай. Ако вярваше в някоя от утвърдените религии, без съмнение би оставил всичко в Божиите ръце; но не може да го стори. Туй трябва и занапред да получава най-добри медицински грижи, най-безрезервна подкрепа от страна на близките си, за да

продължат страданията на Джийн колкото се може по-дълго. Каквото и да предприеме Артър, ще бъде жестоко. Ако каже на Туй, ще бъде жесток. Ако скъса с Джийн, ще бъде жесток. Ако я направи своя любовница, ще бъде жесток. Ако не стори нищо, пак ще бъде пасивен и жесток двулличник, вкопчен суетно в последните остатъци от честта си.

Ала бавно и дискретно връзката им почва да се утвърждава. Джийн се запознава с Лоти. Артър се запознава с родителите на Джийн, които за Коледа му подаряват игла за вратовръзка с перла и диамант. Джийн дори се запознава с майката на Туй, мисис Хокинс, която приема връзката. Кони и Хорнънг също узнават, макар че напоследък ги интересува главно собственият им брак, синът им Оскар Артър и животът в Западен Кензингтън. Артър уверява всички, че Туй ще бъде предпазена на всяка цена от истината, болката и позора.

Благородните намерения обаче са едно, а всекидневната реалност — съвсем друго. Въпреки семейното одобрение Артър и Джийн често изпадат в униние; отгоре на всичко Джийн започва да страда от мигрена. Всеки от двамата се чувства виновен, че е тласнал другия в безизходица. Също като добродетелта, честта сама по себе си е награда; ала понякога това не стига. Колкото по-силни възторзи поражда, толкова по-силно е и отчаянието. Артър се лекува със събраните съчинения на Ръонан. Упорито четене, много голф и крикет — това би трябвало да го укрепи телом и духом.

Но тия мерки помагат само донякъде. Можеш да разгромиш противниците на крикет; можеш да вземеш стик за голф и с ярост да пратиш топката колкото се може по-надалече. Не можеш обаче вечно да държиш мислите на разстояние; все същите мисли и същите отвратителни парадокси. Енергичен мъж, обречен на бездействие; влюбени, на които е забранено да се обичат; смърт, от която се боиш и се срамуваш да я пожелаеш.

През този сезон на Артър му върви в крикета; със синовна гордост докладва на майка си за спечелените победи. Тя от своя страна продължава да му помага с мнението си: за аферата „Драйфус“, за онези грубияни и лицемери във Ватикана, за недопустимото отношение към Франция на онзи гнусен парцал „Дейли Мейл“. Един ден Артър играе за Мерилебънския клуб на игрище „Лорде“. Поканва Джийн да го гледа и когато излиза на терена, знае точно на кое място в

сектор „А“ ще е седнала. Това е един от онези дни, когато противниците нямат тайни от него; бухалката му е непреодолима и той почти не усеща удара, когато отбива топката далече в игрището. Веднъж-дваж я праща право в публиката и дори има време да провери предварително дали няма да падне като снаряд нейде близо до Джийн. Сражава се в името на своята прекрасна дама; ако можеше, би помолил за разрешение да го изпише върху каскета си.

През почивката отива да я види. Не са нужни хвалебствени думи — вижда гордостта в очите ѝ. След толкова седене на пейката тя иска да се поразтъпче. Обикалят терена зад трибуните; горещият въздух лъха на бира. Сред ленивата безлика тълпа двамата се чувстват далеч по-уединени, отколкото дори и под най-дружелюбния поглед на масата за вечеря. Разговарят, сякаш току-що са се запознали. Артър казва колко би искал да носи на шапката си неин символ. Тя пъхва ръка под неговата и двамата мълчаливо продължават напред, обзети от щастие.

— Я виж ти, ето ги Уили и Кони.

Наистина са те; идват насреща, също хванати под ръка. Сигурно са оставили малкия Оскар с бавачката в Кензингтън. Сега Артър се чувства още по-горд от подвизите с бухалката. Сетне осъзнава нещо. Уили и Кони не забавят крачка; Кони се е загледала настрани, сякаш гърбът на трибуните изведнъж е станал безкрайно интересен. Уили поне не се преструва, че двамата не съществуват, но когато се разминават, той неодобрително вдига вежда към зет си, Джийн и преплетените им ръце.

След почивката Артър подава по-бързо и по-отривисто от обичайното. Изважда само един батсман от играта благодарение на самонадеяния замах срещу едно от хвърлянията му. След като го изпращат да лови в другия край на полето, той продължава да се озърта за Джийн, но тя вероятно се е преместила. Уили и Кони също не се забелязват. Хвърлянията му плашат защитника на вратата повече от друг път и го карат да подтичва насам-натам.

След това става ясно, че Джийн си е тръгнала. Артър изпада в безумна ярост. Исква веднага да хване файтон до апартамента на Джийн, да я изведе навън и хванати под ръка, да минат покрай Бъкингамския дворец, Уестминстърското абатство и Парламента. Както си е по спортен екип. И да крещи: „Аз съм Артър Конан Дойл и

съм горд, че обичам тази жена на име Джийн Леки.“ Представя си цялата сцена. Когато спира да си представя, решава, че е полудял.

Яростта и безумието отминават, оставяйки след себе си студен, непреклонен гняв. Той се изкъпва, преоблича се и през цялото време ругае наум Уили Хорнънг. Как смее този астматичен и късоглед аматьор да повдига скапаната си вежда? Срещу него. Срещу Джийн. Хорнънг, журналистът, авторът на некадърни писания за австралийските пуцинаци. Напълно неизвестен, докато не взе назаем — с разрешение — идеята за Холмс и Уотсън; преобърна ги наопаки и ги превърна в двойка престъпници. Артър не му попречи. Дори му даде и име за тъй наречения герой — Рафълс, като в „Приключенията на Рафълс Хоу“. Разреша проклетата книга да бъде посветена на него: „На АКД — за да го полаская“.

Даде му не само най-добрата си идея, даде му и съпруга. В буквалния смисъл на думата — поведе я по пътеката в църквата и му я връчи. Осигури им издръжка, докато си стъпят на краката. Добре де, издръжката беше за Кони, но Уили Хорнънг не заяви, че мъжката му чест ще бъде накърнена, ако я приеме, не каза, че ще работи още по-усърдно, за да издържа младата си съпруга. О, не, никакви такива. И си мисли, че това му дава право да вдига вежди.

От игрището „Лорде“ Артър хваща файтон до Западен Кензингтън. Пит Стрийт номер девет. Докато пресичат Хароу Роуд, гневът му почва да поотслабва. В мислите си чува как Джийн му казва, че всичко е по нейна вина, нали тя го хвана под ръка. Знае точно с какъв самообвинителен тон ще го изрече и това вероятно ще ѝ докара непоносима мигрена. Важно е само да ѝ се спестят страданията, казва си той. Мъжкото му самолюбие и всичките му инстинкти повеляват да разбие вратата на Хорнънг, да го измъкне на улицата и да му строши главата с бухалка за крикет. Но когато файтонът приближава целта, той знае, че трябва да се държи прилично.

Когато Уили Хорнънг го посреща, Артър е напълно спокоен.

— Дойдох да се видя с Констанс — казва той.

Хорнънг проявява благоразумието да се въздържа от някоя идиотска шегичка; също тъй благоразумно не настоява да присъства на разговора. Артър се качва горе във всекидневната на Кони. Обяснява ѝ положението както никога досега — просто защото не се е налагало — с най-недвусмислен тон. За последиците от заболяването на Туй. За

своята неочаквана безгранична обич към Джийн. За това, че тази обич ще си остане платонична. И как изведнъж се е запълнила една огромна, отдавна запустяла част от живота му. За напрежението и страданията на двамата. За това, че Кони ги е видяла заедно, очевидно влюбени, само защото са допуснали непредпазливост; и каква мъка е да не могат да разкрият обичта си пред хората. Как всяка усмивка, всеки смях трябва да се отмерват на строги дози, а всеки събеседник да се проверява. Как Артър не вярва, че ще оцелее, ако неговите близки, най-скъпите хора на този свят, го лишат от разбиране и подкрепа.

Утре пак ще играе на „Лорде“ и моли — не, умолява Кони да дойде и този път да се срещне с Джийн както подобава. Станалото днес трябва да се загърби, да остане зад тях веднъж завинаги, иначе раната ще загnoi. Утре Кони ще дойде да обядва с Джийн и да я опознае отблизо. Нали?

Кони се съгласява. Докато го изпраща, Уили казва:

— Артър, готов съм да подкрепя безрезервно отношенията ти с която и да било жена.

Във фойтона Артър има усещането, че е предотвратено нещо ужасно. Чувства се изтощен и леко замаян. Знае, че може да разчита на Кони, както на всички останали от семейството. И малко се срамува от ония ужасни мисли за Хорнънг. Този негов проклет темперамент си остава все тъй буен. Сигурно защото е наполовина ирландец. Адски усилия са нужни, за да надделее шотландската му половина.

Не, Уили е свястно момче и ще го подкрепи безусловно. Той има добър, остър ум и е съвсем приличен вратар за крикет. Може да не харесва голфа, но поне изтъква най-добрата причина, която Артър е чувал за подобен предрасъдък: „Смятам за неспортсменско да удрям неподвижна топка.“ Забавно, наистина. Ами онази шега за редакторската забелка? И другата, която Артър разгласи нашироко — оценката на Уили за неговия литературен герой: „Макар че можеше да е и малко по-скромен, няма друг детектив като Холмс.“ Няма друг детектив като Холмс! При спомена за тия думи Артър се отпуска на облегалката.

На другата сутрин, докато се готви да потегли за „Лорде“, пристига телеграма. Констанс Хорнънг се извинява, но не може да

изпълни уговорката за обяд, тъй като страда от зъбобол и трябва да отиде на зъболекар.

Той праща бележка на Джийн, извинява се на съотборниците си — този път изразът „неотложни семейни дела“ е напълно оправдан — и хваща файтон до Пит Стрийт. Без съмнение там ще го очакват. Знаят, че не си пада по интригите и дипломатичното мълчание. Поглеждаш човека право в очите, казваш истината и си носиш последствията — такива са всички в рода Дойл. Разбира се, за жените важат малко по-други правила... или по-скоро те самите са си ги измислили; но дори и така да е, оправданието с неотложно зъболечение звучи твърде плоско. Толкова е прозрачно, че Артър настръхва от яд. Навярно тя знае това; навярно го е замислила като открит упрек, също като вчерашния извърнат поглед. Това поне трябва да ѝ се признае — и тя не обича да увърта.

Артър знае, че трябва да овладее гнева си. Най-важна е Джийн, след това семейното единство. Пита се дали Кони е разубедила Хорнънг или обратното. „Готов съм да подкрепя безрезервно отношенията ти с която и да било жена.“ Всичко беше напълно ясно. Но Кони също тъй ясно подчерта, че разбира неговото положение. Сега той предварително търси причините. Може би Кони се превърна в почтена омъжена жена по-бързо, отколкото бе предполагал; може би открай време е ревнувала любимата сестра Лоти. Колкото до Хорнънг, той без съмнение завижда на славата му; или може би се е главозамаял след успеха на „Рафълс“. Нещо е предизвикало тази внезапна демонстрация на независимост и бунтарство. Е, скоро ще се изясни.

— Кони е горе, почива си — казва Хорнънг, когато му отваря вратата.

Значи ще си говорят по мъжки, както предпочита Артър.

Малкият Уили Хорнънг е висок колкото Артър, но той понякога го забравя. А в дома си Хорнънг е съвсем различен от онзи Хорнънг в яростните фантазии на Артър; различен е и от ласкателя, подмазвача Уили, който търчеше по тенис корта в Западен Норуд и опитваше да се отблагодари с остроумия около трапезата. В голямата всекидневна домакинът посочва едно от кожените кресла, изчаква Артър да седне, но сам той остава прав. Започва да говори, крачейки забързано напред-назад. От нерви е, няма съмнение, но така заприличва на обвинител, който се перчи пред невидими съдебни заседатели.

— Артър, няма да е лесно. Кони ми предаде какво си й казал снощи и двамата обсъдихме въпроса.

— И сте размислили. Или ти си я накарал да размисли. Или тя теб. Вчера обеща да ме подкрепиш безрезервно.

— Знам какво обещах. И въпросът не е дали аз съм накарал Кони да размисли или тя мен. Обсъдихме го и стигнахме до единно мнение.

— Моите поздравления.

— Артър, нека се изразя така: вчера ти говорихме със сърцата си. Знаеш колко те обича Кони, колко те е обичала открай време. Знаеш как безкрайно ти се възхищавам, как се гордея да казвам, че съм зет на Артър Конан Дойл. Затова отидохме вчера на „Лорде“ — да те гледаме с гордост, да те подкрепяме.

— От което изведнъж се отказахте.

— Но днес мислим и говорим с главите си.

— И какво казват главите ви? — Артър усмирява гнева си, свежда го до обикновен сарказъм. Друго не може да стори. Той седи настръхнал в креслото, а Уили нервно подскача и се върти пред него, също както подскачат и се извъртат думите му.

— Главите ни, нашите две глави, казват онова, което очите ни виждат и съвестта ни диктува. Поведението ти е... компрометиращо.

— За кого?

— За твоите близки. За съпругата ти. За твоята... приятелка. За теб самия.

— Няма ли да включиш и Мерилебънския спортен клуб? И читателите на книгите ми? И търговците от лондонските магазини?

— Артър, ако не виждаш истината, трябва да ти бъде посочена.

— Което явно ти доставя огромно удоволствие. Мислех, че просто съм се сдобил със зет. Не подозирах, че семейството ни е получило нова съвест. Не подозирах, че ни трябва такава. Върви да си потърсиш расо.

— Не ми трябва расо, за да знам, че ако обикаляш „Лорде“ широко усмихнат, с чужда жена под ръка, компрометиращ съпругата си и поведението ти се отразява върху цялото семейство.

— Туй винаги ще бъде опазена от болка и позор. Това е моят пръв принцип. Така ще остане и занапред.

— Колко хора те видяха вчера, освен нас? И какво ще си помислят?

— А какво си помислихте вие с Констанс?

— Че беше крайно неразумен. Че застраши репутацията на жената, която водеше под ръка. Че компрометира съпругата си. И цялото си семейство.

— Откога влезе в семейството, откога стана специалист по него?

— Може би точно затова виждам по-ясно.

— Или точно затова не ти достига лоялност. Хорнънг, не твърдя, че положението е просто. Напротив, твърде сложно е. Никой не го отрича. Понякога става непоносимо. Излишно е да повтарям каквото казах на Кони вчера. Правя каквото ми е по силите, и двамата с Джийн правим всичко възможно. Нашият... съюз бе приет, бе одобрен от мама, от родителите на Джийн, от майката на Туй, от сестрите и брат ми. До вчера дори и от вас. Кога не съм бил лоялен към човек от семейството? И случвало ли се е друг път да моля за помощ?

— Ами ако съпругата ти чуе какво си вършил вчера?

— Няма да чуе. Не може.

— Артър, винаги има клюки. Слугините и слугите винаги бърбят. Хората пишат анонимни писма. Журналистите пускат намеци във вестниците.

— Тогава ще ги съдя. Или по-вероятно ще пребия някого.

— Кое то ще е поредното неблагоприятие. Освен това не можеш да пребиеш автора на анонимно писмо.

— Хорнънг, този разговор е безплоден. Очевидно си приписваш по-високо чувство за чест от моето. Ако възникне необходимост да подменим главата на семейството, ще имам предвид твоята кандидатура.

— Quis custodiet, Артър? Кой да каже на главата на семейството, че греши?

— Хорнънг, за последен път ще ти изложа нещата ясно и просто. Аз съм човек на честта. Моето име, името на семейството значи всичко за мен. Джийн Леки е жена с изключително достойнство и изключителна добродетел. Връзката ни е платонична. И винаги ще бъде. Аз ще остана съпруг на Туй и ще се отнасям почтено към нея, докато смъртта отнесе един от двамата ни.

Артър е свикнал да слага край на разговорите с категорични заявления. Мисли си, че и сега е така, но Хорнънг продължава да се върти като играч, очакващ опасен удар.

— Струва ми се — отвърща той, — че отдаваш твърде голямо значение на въпроса, дали тия отношения са платонични или не. Аз лично не виждам разликата. Каква е?

Артър се изправя.

— Каква е разликата? — гръмовно повтаря той. Пет пари не дава дали сестра му си почива, дали малкият Оскар Артър спи, дали прислужникът не е лепнал ухо на вратата. — По-голяма разлика няма на този свят! Разлика между вина и невинност — това е.

— Не съм съгласен, Артър. Ти си мислиш едно, светът — съвсем друго. Ти вярваш в едно, светът — в съвсем друго. Честта не е само въпрос на вътрешни чувства, но и на външно поведение.

— Не желая да слушам лекции на тема чест — изревава Артър. — Няма да слушам. Няма. Особено от човек, който описва крадеца като герой.

Грабва шапката си от закачалката и яростно я нахлупва до ушите. Е, това беше, решава той. Това беше. Светът или е с теб, или против теб. И поне положението се прояснява, като видиш как един двуличник се прави на обвинител.

Въпреки това неодобрение — или може би за да докаже, че е неоснователно — Артър започва много предпазливо да въвежда Джийн в обществения живот на Ъндършоу. В Лондон се е запознал с едно чаровно семейство на име Леки, притежаващо селско имение в Кроубъро; синът Малкълм Леки е чудесен момък, а сестра му се казва... как беше? И тъй, името на Джийн попада в книгата за посетители в Ъндършоу, винаги придружено от това на брат ѝ или някой от родителите. Артър не може да твърди, че е напълно спокоен, когато изрича изрази като „Малкълм Леки обеща да намине със сестра си“, но тия изречения трябва да бъдат казани, инак ще полудее. И в тези случаи — празничен обяд с много гости, следобеден тенис — той никога не е напълно уверен, че се държи естествено. Дали не се е отнесъл твърде формално към Джийн, дали не я е засегнал? Но проблемът си е негов. Туй никога не подава знак, че усеща нещо нередно. А Джийн — Господ да я благослови — се държи с лекота и достойнство, което му вдъхва увереност, че нищо няма да се обърка. Никога не се опитва да го потърси насаме, никога не пъхва в ръката му

любовна бележка. Вярно, понякога му се струва, че тя демонстративно флиртува с него. Но като се позамисли след това, решава, че тя се държи точно както би трябвало, ако наистина се познаваха слабо. Може би най-добрият начин да покажеш на една жена, че нямаш претенции към съпруга ѝ, е да флиртуваш с него в нейно присъствие. Ако наистина е така, то Джийн проявява удивителна разсъдливост.

А два пъти годишно успяват да избягат заедно в Мейсънгил. Пристигат и си отиват с различни влакове като посетители през почивните дни, които се срещат съвършено случайно. Артър отсяда в дома на майка си, а Джийн гостува на мистър и мисис Дени във фермата Пар Банк. В събота обядват в Мейсънгил Хаус. На масата на Уолър почетното място заема мама, както е било и навярно ще бъде винаги.

Само че нещата вече не са толкова прости, както когато тя дойде тук за пръв път — не че и тогава са били прости. Защото Уолър някак е успял да се ожени. Мис Ада Андерсън, дъщеря на свещеник от Сейнт Андрюс, постъпила като гувернантка при викария в Торнтън и според злите езици в селото веднага хвърлила око на господаря на Мейсънгил Хаус. Успяла да се омъжи за него, ала открила — тук клюките придобиват морализаторски тон, — че не може да го промени. Защото младоженецът нямал намерение да остави някакъв си брак да наруши установения му начин на живот. И по-конкретно: той посещава мама не по-рядко отпреди; вечеря насаме с нея и е монтирал на задната ѝ врата свой личен звънец, който никой друг няма правото да използва. Бракът не донася деца на семейство Уолър.

Мисис Уолър никога не стъпва в къщичката на мама и прави всичко възможно, за да отсъства, когато тя е поканена на обяд в Мейсънгил Хаус. Щом Уолър желае тази жена да заема почетното място — тъй да бъде, но господарката на дома няма да признае нейната власт. Мисис Уолър все по-дълбоко се посвещава на сиамските си котки и на розовата градина, разгърната в мащабите на параден плац или зеленчукова нива. При една кратка среща с Артър тя се проявява като плаха и необщителна жена — фактът, че той е родом от Единбург, а тя от Сейнт Андрюс, не дава основания за фамилиарности, подсказва нейното поведение.

И тъй четиримата — Уолър, мама, Артър и Джийн — сядат заедно на трапезата. Сервират им, сетне разчистват масата, чашите

сияят под светлината на свещите, разговарят предимно за книги и всички се държат тъй, сякаш Уолър е все още ерген. От време на време Артър зърва как котешки силует се прокрадва покрай стената, понадалеч от ботуша на Уолър. Гъвкава фигура, напредваща предпазливо из сенките като напомняне за дискретно отсъстващата съпруга. Нима всеки брак има своя позорна тайна? Не може ли всичко да се крепи около нещо открито и честно?

Така или иначе, Артър отдавна се е примирил, че трябва да търпи Уолър. И тъй като не може непрестанно да бъде с Джийн, той се задоволява да играе голф с Уолър. Макар и нисък, с вид на книжен плъх, господарят на Мейсънгил Хаус играе съвсем прилично. Разбира се, не го бива много в далечните удари, но трябва да се признае, че е по-точен от Артър, който не се е отървал от лошия навик да праща топката в най-невероятни посоки. Освен голфа, горите на Уолър предлагат добър лов — яребици, диви кокошки и врани. Понякога двамата излизат и с кучета. Срещу пет шилинга момчето на месаря идва с трите си хрътки и за радост на Уолър търчи с тях цяла сутрин, осигурявайки на кухнята заешко месо за яхнии и пайове.

Но сетне идват часовете, спечелени с толкова старание — часовете насаме с Джийн. Качват се в кабриолета на мама и потеглят към близките села; изследват хълмовете, чукарите и дълбоките долини северно от Ингълтън. Макар че тия пътешествия никога не са леки за Артър — в тях винаги се долавя привкус на отвличане и изневяра, — той играе ролята на туристически агент енергично и от сърце. Показва на Джийн долината Туис и водопада Пека, дефилето на река Доу и водопада Бизли. Гледа я как безстрашно крачи по мостчето на двайсет метра над Ясеновото ждрело. Заедно изкачват Ингълбъро и той неволно си мисли колко е хубаво за един мъж да има здрава жена до себе си. Не прави сравнения, не упреква никого, просто се радва, че не трябва непрестанно да спират за досадни почивки. На върха влиза в ролята на археолог и посочва останките от Бригантийската крепост; после става топограф, когато гледат на запад към залива Моркъм, към пролива Сейнт Джордж и остров Ман, а далече на северозапад се мержелят възвишенията на Езерната област и Къмбрийските планини.

Неизбежни са миговете на неловкост и притеснение. Макар и далече от къщи, те не могат напълно да изоставят благоприличието; дори и тук Артър е известна фигура, а мама си има положение в

местното общество. Тъй че от време на време му се налага с един поглед да пресече склонността на Джийн към нежност и изразителност. А макар да е мъничко по-свободен в демонстрациите на привързаност, Артър не може винаги да се чувства както е редно за влюбен — като прероден. Един ден пътуват с кабриолета през Торнтън, Джийн е отпуснала ръка върху неговата, слънцето грее високо в небето и ги чака цял следобед насаме, когато тя изведнъж казва:

— Колко красива църква, Артър. Спри, хайде да влезем.

За момент той се прави на глух, после отговаря малко троснато:

— Не е толкова хубава. Само кулата е оригинална. Останалото е на не повече от трийсет години. Личи си, че е реставрирана.

Джийн не настоява, приема грубоватата преценка на своя туристически агент. Артър дръпва юздите на капризното пони и кабриолетът продължава напред. Едва ли е моментът да спомене, че църквата беше реставрирана само преди петнайсет години, когато той излезе от нея като младоженец и ръката на Туй държеше неговата точно като ръката на Джийн сега.

Този път завръщането в Ъндършоу не е лишено от усещане за вина.

Ролята си на баща Артър изпълнява по следния начин: оставя децата под грижите на майка им и от време на време дотичва с внезапни планове и подаръци. Струва му се, че да бъдеш баща е като да си по-голям брат с малко повече отговорност. Закриляш децата, грижиш се за тях, даваш им пример; извън това им помагаш да осъзнаят какво са — деца, тоест несъвършени, може би дори леко слабоумни възрастни. Ала той е и великодушен, затова не смята, че за тях е необходимо или морално оправдано да бъдат лишавани от онова, което самият той не е получавал в детството си. В Хайндхед, също като в Норуд, има тенис корт; има и стрелбище зад къщата, където той насърчава Кингсли и Мери да се усъвършенстват в стрелбата. В градината монтира еднорелсова железница, която стремглаво се носи из шестнайсетте декара на имението. Задвижвана с електричество и стабилизирана от жироскоп, еднорелсовата железница е превозното

средство на бъдещето. Неговият приятел Уелс твърдо вярва в това и Артър споделя тази увереност.

Купува си мотопед „Рок“, който се оказва безкрайно непокорно возило и Туй не разрешава на децата да припарят до него; после автомобил „Улзли“ с верижно предаване и мощност дванайсет конски сили, който бива посрещан с възторг навсякъде и редовно нанася щети на стълбовете на външната порта. Това ново превозно средство прави излишни каретите и конете; но когато споменава на мама този факт, тя е шокирана. Не може да сложиш фамилния герб на някаква си машина, възразява тя, още повече на такава, която редовно се поврежда по най-унизителен начин.

Кингсли и Мери се радват на свобода, недостъпна за повечето им връстници. През лятото ходят боси и могат да бродят където си искат в радиус от осем километра около Ъндършоу, стига навреме да седат на трапезата чисти и спретнати. Артър не възразява, когато си взимат таралеж за домашен любимец. В неделя често обявява, че чистият въздух е по-полезен за душата от литургията, и взима едно от децата да носи стикове му за голф; пътуване с високата двуколка до игрището „Ханкли“, обикаляне на зигзаг с тежкия калъф и накрая наградата — горещ сандвич в голф клуба. Баща им охотно обяснява разни неща, макар и невинаги точно това, което трябва или искат да знаят; прави го отвисоко, дори когато е коленичил до тях. Насърчава самостоятелността, спортуването, ездата; дава на Кингсли книги за великите битки в световната история и го предупреждава колко е опасна липсата на военна подготовка.

Артър умее да се справя със загадки, но не може да разгадае собствените си деца. Никой от техните приятели и съученици няма частна железница; и все пак Кингсли с вбесяваща любезност подмята, че не се движела достатъчно бързо и може би вагоните трябвало да са мъничко по-големи. Мери пък се катери по дърветата, и то по начин, несъвместим с женската скромност. Както и да ги погледнеш, не са лоши деца; според него дори са добри. Но макар и възпитани, с добри маниери, те проявяват една изненадваща за Артър черта — недоволство. Сякаш вечно очакват нещо — макар че той няма представа какво, а едва ли и те самите знаят. Очакват нещо, което не може да им осигури.

Артър тайно си мисли, че Туй е трябвало да ги научи на дисциплина; но не може да я упрекне в това отношение, освен с най-меки думи. И тъй, децата растат между неговото хаотично господство и нейното благосклонно одобрение. Когато е в Ъндършоу, Артър иска да работи; а когато спре да работи, иска да играе голф, крикет или да се оттегли тихичко с Уди край билиардната маса. Осигурил е на семейството удобства, сигурност и пари; в замяна очаква спокойствие.

Не получава спокойствие; душевно — още по-малко. Когато няма шанс скоро да види Джийн, той се опитва да я привлече наблизко, вършейки онова, което обича тя. Тъй като тя е запалена по ездата, той увеличава броя на конете в Ъндършоу от един на шест и почва да организира конен лов. Тъй като Джийн е музикална, Артър решава да се научи да свири на банджо — решение, което Туй приветства с обичайната си благосклонност. Сега Артър може да свири на туба и банджо, макар че и двата инструмента не са особено подходящ акомпанимент за мецосопран с класическа школовка. Понякога двамата с Джийн се уговарят да четат една и съща книга, докато са разделени — Стивънсън, поемите на Скот, Мередит; обичат да си представят как другият чете точно същата страница, фраза, дума, сричка.

Любимата книга на Туй е „Подражание на Христос“. Тя си има вярата, децата, удобствата, кротките занимания. Поради чувството си за вина Артър се държи към нея изключително грижливо и нежно. Дори когато безкрайният ѝ оптимизъм започва да граничи със самодоволство, пораждащо ярост в гърдите му, той знае, че не е в състояние да избухне. За свой срам си изкарва гнева върху децата, слугите, носачите в клуба, железопътните служители и тъпите журналисти. Остава все тъй безкрайно грижовен към Туй и безкрайно влюбен в Джийн; ала в другите области на живота си става все по-груб и раздражителен. *Patientia vincit*, напомня му девизът от витража. Но той има чувството, че постепенно се затваря в твърда черупка. Обичайното му изражение е свирепа прокурорска гримаса. Гледа другите обвинително, защото не е свикнал да се вглежда в себе си.

Започва да си представя, че е попаднал в центъра на триъгълник. Върховете са трите жени в неговия живот, страните — железните пръчки на дълга. Естествено, поставя отгоре Джийн, а Туй и мама — в

основата. Но понякога триъгълникът сякаш се преобръща и тогава му се завива свят.

Джийн никога не изрича дори най-меко оплакване или упрек. Казва му, че не може и няма да обича другиго; че да го чака не е изпитание, а радост; че е напълно щастлива; че часовете им заедно са върховната истина на живота ѝ.

— Мила моя — казва той. — Мислиш ли, че откак свят светува, е имало друга любовна история като нашата?

Джийн усеща как в очите ѝ бликват сълзи. Същевременно е леко шокирана.

— Артър, скъпи, това не е спортно състезание.

Той приема упрека.

— И така да е, колцина са подлагали любовта си на изпитание като нас? Струва ми се, че нашият случай е едва ли не уникален.

— Нима всяка двойка не смята, че е уникална?

— Да, широко разпространена заблуда. Но при нас...

— Артър!

Джийн не смята самохвалството за съвместимо с любовта; струва ѝ се вулгарно.

— И все пак — упорства той, — и все пак понякога... дори често имам чувството, че над нас бди дух закрилник.

— Аз също — съгласява се Джийн.

Артър не смята духа закрилник за нелепа или банална идея. Напротив — приема го за нещо правдоподобно и реално.

И все пак той се нуждае от земен свидетел на обичта им. Изпитва необходимост от доказателства. Започва да препраща на мама писмата на Джийн. Не иска разрешение и не смята това за злоупотреба с доверието ѝ. Има потребност някой да знае, че чувствата им един към друг са също тъй свежи както в началото и изпитанията им не са напразни. Казва на мама да унищожава писмата и препоръчва няколко метода. Може или да ги изгори, или — за предпочитане — да ги накъса на ситни парченца и да ги разпилее сред цветята зад къщата си.

Цветя. Всяка година на 15 март Джийн неизменно получава едно кокиче с бележка от любимия Артър. Бяло цвете за Джийн веднъж годишно и цяла година лъжи, скърпени с бели конци, за жена му. А славата на Артър непрестанно расте. Канят го в клубове, на приеми, той е обществена личност. Става авторитет в редица области извън

литературата и медицината. Кандидатира се за парламента като либерален юнионист в централния избиращия район на Единбург, където поражението му бива донякъде смекчено от разбирането, че политиката е мръсен занаят. Хората уважават възгледите му, разчитат на неговата подкрепа. Популярен е. Става още по-популярен, когато неохотно отстъпва пред обединеното желание на мама и британската читателска публика — възкресява Шерлок Холмс и го праща по дирите на огромно куче.

Когато избухва войната в Южна Африка, Артър постъпва като доброволец в медицинските части. Мама прави всичко по силите си да го разубеди — мисли си, че едрата му фигура ще е удобна мишена за куршумите на бурите; при това според нея тази война не е нищо друго, освен безчестна свада за злато. Артър не е съгласен. Да отиде е негов дълг; знае се, че има по-голямо влияние върху младежите — особено спортуващите младежи — от всеки друг в Англия, освен Киплинг. Мисли си също тъй, че тази война заслужава една-две благородни лъжи: нацията тръгва на праведна битка.

Потегля от Тилбъри с кораба „Ориентал“. По време на това приключение за него ще се грижи Клийв, икономът от Ъндършоу. Джийн е напълнила каютата му с цветя, но не идва да се сбогува; не би понесла една раздяла сред шумната весела навалица по палубите. Когато корабната сирена предупреждава изпращачите да слязат, мама неохотно се сбогува с Артър.

— Жалко, че Джийн не дойде — нацупва се той като малко момче.

— Тя е в тълпата — отвърща мама. — НеЙде там. Скрита. Каза, че не би могла да удържи чувствата си.

И с тия думи си тръгва. Разярен и безсилен, Артър се втурва към перилата; гледа бялата шапчица на майка си, сякаш тя ще го отведе до Джийн. Вдигат мостчето, освобождават въжетата; „Ориентал“ се отдалечава от кея, сирената реве, а Артър не вижда нищо и никого през сълзите. Просва се в пъстрата благоуханна каюта. Триъгълникът с железни страни вихрено се върти из главата му, докато най-сетне спира и Туй е на върха. Туй, която мигновено и от все сърце одобри този план, както е одобрявала всяко негово начинание; Туй, която го помоли да пише, но само ако има време. Скъпата Туй.

По пътя унието му постепенно се разсейва и той започва да разбира по-ясно защо е дошъл. Като пример и от чувство за дълг, разбира се; но и по себични причини. Превърнал се е в разглезен, щедро възнаграждаван егоист, който се нуждае от пречистване на духа. Твърде дълго е живял на завет, загубил е душевните и физически сили и сега му трябва опасност. Когато „Ориентал“ спира да зареди въглища на островите Зелени нос, доброволците от Мидълсекс незабавно организират турнир по крикет на първото попаднало им парче равна земя. Артър гледа играта — срещу местните телеграфисти — с радост в сърцето. Има правила за удоволствията и правила за труда. Правила, заповеди и изпълнение, ясна цел. За това е дошъл.

В Блумфонтейн болничните палатки са на игрището за крикет; самата болница е в сградата под трибуните. Артър често се сблъсква със смъртта, макар че повече хора загиват от чревни болести, отколкото от куршумите на бурите. Взима си пет дни отпуск, за да придружи армията в нейния поход на север, през река Вет към Претория. На връщане южно от Брандфорт един местен негр с дръглив кон ги спира и им казва, че на два часа път лежи ранен британски войник. Срещу един флорин го наемат за водач. Дълго яздят през царевичните ниви, после из пущинака. Раненият англичанин се оказва мъртъв австралиеца — нисък, мускулест, с въсъчно прежълтено лице. Войник номер 410 от кавалерията на Нов Южен Уелс; вече без кон и без пушка. Кръвта му е изтекла от рана в корема. Лежи с джобен часовник в ръката; навярно е гледал как животът му отлита минута подир минута. Часовникът е спрял на един след полунощ. Върху гърлото на празната манерка до него е сложена червена шахматна фигура от слонова кост. Другите фигури — вероятно откраднати от някое бурско имение — лежат в раницата му. Събират оскъдните вещи: патрондаш, автоматична писалка, копринена кърпичка, сгъваемо ножче, джобен часовник и протрита кесия с две лири, шест шилинга и шест пенса. Премията лепкавото тяло върху коня на Артър и рояк мухи ги придружава по трите километра път до най-близката телеграфна станция. Там оставят за погребение номер 410 от кавалерията на Нов Южен Уелс.

Артър е виждал всякаква смърт в Южна Африка, но тази ще си спомня най-често. Честна схватка, простор и велика кауза — не може

да си представи по-добра смърт.

След завръщането му неговите патриотични описания на войната предизвикват одобрение сред висшите обществени кръгове. Настанало е междущарстие след смъртта на старата кралица и преди коронацията на новия крал. Канят Артър на вечеря с бъдещия Едуард VII и ги настаняват един до друг. Дават му да разбере, че ако доктор Конан Дойл желае, може да бъде включен в списъка за удостояване с рицарско звание по случай коронацията.

Но Артър не желае. Не иска да го удостоят с рицарско звание като някакъв провинциален кмет. Великите мъже не приемат подобни щуротии. Представете си Роудс, Киплинг или Чембърлейн да приемат такова нещо. Не че се смята за равен на тях; но защо стандартите му да са по-ниски от техните? Рицарското звание е нещо, което охотно грабват личности като Алфред Остин и Хол Кейн — ако имат късмета да им бъде предложено.

Мама е смаяна и разярена. За какво е била цялата борба, ако не за това? Ето го момчето, което оцветяваше картонени гербове в нейната единбургска кухня; което учеше наизуст родословието си чак до Плантагенетите. Ето го мъжа, чиято карета носи фамилия герб, в чийто вестибюл се издига витраж в чест на прадедите му. Ето момчето, което учеше рицарските закони и мъжът, който ги осъществява, който отиде в Южна Африка заради кръвта на боец в жилите си — кръвта на Пърси и Пак, Дойл и Конан. Как би посмял да не стане рицар на кралството, когато целият му живот е бил насочен към това постижение?

Мама го бомбардира с писма; на всеки неин аргумент Артър отговаря с контрааргумент. Той настоява да прекратят спора. Писмата спират; той заявява, че е удовлетворен като след победата при Мафекинг. И тогава тя пристига в Ъндършоу. Цялата къща разбира защо е пристигнала тази дребничка властна майка с бяла шапчица — дори още по-властна, защото не повишава глас.

Тя го оставя да чака. Не го дръпва настрани, за да му предложи разходка. Не почуква на вратата на кабинета. Оставя го насаме цели два дни, знаейки как ще въздейства на нервите му това очакване. А сетне, сутринта преди да си тръгне, застава в коридора под струите цветни лъчи от витража, който най-позорно пропуска да спомене рода Фоли от Устършър, и задава един въпрос.

— Хрумвало ли ти е, че да откажеш рицарско звание ще бъде обида за краля?

— Казвам ти, не мога да приема. Въпрос на принципи.

— Добре — казва тя и сивите ѝ очи смъкват от него годините и ореола на славата. — Щом искаш да демонстрираш принципи, като обиждаш краля, твоя си работа.

И тъй, докато още кънтят камбаните на едноседмичната коронация, Артър бива вкаран зад преграда от кадифени възета в Бъкингамския дворец. След церемонията се озовава до професор — вече сър — Оливър Лодж. Могат да разговарят за електромагнитнителъчения, за относителното движение на материята и етера или дори за общото си възхищение от новия монарх. Вместо това двамата новоизпечени рицари си говорят за телепатия, телекинеза и доколко надеждни са медиумите. Сър Оливър е убеден, че физичното и психичното са толкова близки, колкото подсказва и еднаквото звучене на думите. И наистина, след като съвсем наскоро се е оттеглил от поста председател на Физическото дружество, сега той е председател на Парапсихологичното дружество.

Обсъждат достойнствата на мисис Пайпър и Евзапия Паладино и дали Флорънс Кук е нещо повече от умела измамница. Лодж описва как посетил заседанията в Кеймбридж, на които Паладино провела деветнайсет поредни сеанса при най-строг контрол. Видял я да сътворява силуети от ектоплазма; чул китари да свирят, докато се реят из въздуха. Видял как ваза с нарциси се надигнала от една маса в дъното на залата и без никаква видима опора се приближила до лицето на всеки от присъстващите.

— Ако поема ролята на адвокат на дявола, сър Оливър, и ви кажа, че някои илюзионисти са предлагали да повторят нейните постижения и в отделни случаи наистина са успявали, какво ще ми отговорите?

— Бих отговорил, че наистина е възможно понякога Паладино да прибъгва до измама. Например има случаи, когато очакването на публиката е много голямо, а духовете не се явяват. Изкушението е очевидно. Но това не означава, че духовете, които пристигат чрез нея, не са реални и автентични. — Той млъква за миг. — Знаете ли какво казват скептиците, Дойл? От изследване на протоплазмата към

изследване на ектоплазмата. А аз отговарям: тогава спомнете си всички, които някога не вярваха в протоплазмата.

Артър се засмива тихо.

— А мога ли да попитам докъде сте стигнали вие в момента?

— Докъде съм стигнал? Проучвам и експериментирам вече двайсет години. Все още има много да се върши. Но въз основа на досегашните ми открития бих направил извода, че е повече от възможно — бих казал дори вероятно — умът да оцелее след физическото разпадане на тялото.

— Много ме обнадеждихте.

Лодж му намига многозначително.

— Навярно скоро ще можем да докажем, че не само мистър Шерлок Холмс умее да се спасява от безспорна и очевидна смърт.

Артър се усмихва любезно. Проклетият детектив ще го преследва чак до портите на свети Петър или до онзи техен еквивалент, който психичната наука постепенно почва да прояснява.

В живота на Артър няма място за безделие. Той не е от онези, които през лятото по цял следобед се излежават в шезлонга с шапка върху лицето и слушат как пчелите бръмчат из цветята. Ако Туй се справя великолепно с ролята на инвалид, то той би бил просто отчайващ в същата роля. Възраженията му срещу бездействието са не толкова морални — според него дяволът намира работа и за свободните, и за заетите ръце, — колкото чисто емоционални. Животът му е изпълнен с периоди на бурна умствена дейност, последвани от също тъй бурна физическа дейност; в промеждутъците се отдава на обществените и семейни задължения, като гледа да ги отметне час по-скоро. Той дори спи така, сякаш сънят е част от житейските дела, а не бягство от тях.

Затова не разполага с много възможности, когато машината се претовари. Не е способен да си почине с две седмици безделие край италианските езера или поне с няколко дни пред грънчарското колело. Вместо това изпада в депресия и умора, опитвайки се да скрие това от Туй и Джийн. Споделя единствено с мама.

Тя подозира, че е необичайно разтревожен, когато той предлага да я посети заради самата нея, а не като предлог за среща с Джийн.

Артър хваща влака в 10:40 от Сейнт Панкрас до Лийдс. Във вагон-ресторанта започва да мисли за баща си, както все по-често му се случва напоследък. Сега разбира колко сурова е била младежката му присъда; може би възрастта или славата го е направила по-снизходителен. Или пък просто понякога сам се чувства на ръба на нервен срив и му се струва, че това е нормално човешко състояние. Пита се дали хората не се удържат от рухване само благодарение на добрия късмет или някаква благоприятна случайност във възпитанието. Може би ако в жилите му не течеше кръвта на мама, би могъл да тръгне — или вече да е заминал — по пътя на Чарлс Дойл. А сега Артър започва за пръв път в живота си да осъзнава и още нещо: че мама никога не е критикувала своя съпруг, било то преди или след смъртта му. Излишно е, биха казали някои. Но дори и така — тя, която винаги говори каквото мисли, никога не е отронила лоша дума за човека, който ѝ донесе толкова унижения и страдания.

Когато пристига в Ингълтън, все още е светло. В ранната привечер двамата се изкачват през горите на Брайън Уолър и излизат на платото, където от тях се разбягват в тръс няколко подивели понита. Едрият строен син в строг вълнен костюм изрича думите право надолу, към червеното палто и кокетната бяла шапчица на майка си, която крачи с уверена стъпка и от време на време вдига някоя пръчка за огнището. Този неин навик го дразни — сякаш не е в състояние да си позволи да ѝ купи каруца най-качествени дърва.

— Виждаш ли — казва той, — там има пътека, а нататък е Ингълбъро и знаем, че ако изкачим Ингълбъро, ще видим чак залива Моркъм. Можем да следваме и реките, те винаги текат в една и съща посока.

Мама не знае как да приеме тия топографски излияния. Те изобщо не са в духа на Артър.

— А ако изгубим пътеката и се залутаме из възвишенията, можем да използваме компас и карта, които е лесно да си набавим. Дори и нощем ни остават звездите.

— Всичко това е вярно, Артър.

— Не, банално е. Не си струва да го говорим.

— Тогава кажи ми каквото искаш да кажеш.

— Ти ме отгледа — отговаря той. — Никога не е имало син, по-предан на майка си. Не го казвам, за да се хваля, а просто защото е

истина. Ти ме оформи, ти ми даде самосъзнание, даде ми гордост и всички други морални качества. И все още няма син, по-предан на майка си. Аз израснах, обкръжен от сестри. Анет, горката скъпа Анет, дано Бог дари покой на душата ѝ. Лоти, Кони, Айда, Додо. Обичам ги всичките по различен начин. Познавам ги както никой друг. На младини женската компания не ми бе чужда. Не се унижавах както мнозина младежи, но и не бях невежа или пуритан. И все пак... и все пак стигнах до извода, че жените — другите жени — са като далечни земи. Само че когато посещавах далечните земи — например африканските пуцинаци, — винаги умеех да се ориентирам. Може би ти говоря несвързано...

Той млъква. Нуждае се от отговор.

— Не сме толкова далечни, Артър. По-скоро сме като съседно графство, което случайно си пропуснал да посетиш. А когато най-сетне го сториш, не знаеш дали мястото е далеч по-напреднало или много по-изостанало. О, да, знам как мислят някои мъже. Може би е едното и другото, или нито едното, нито другото. Хайде, кажи ми каквото искаше.

— Джийн изпада в пристъпи на униние. Може би това не е точната дума. На физическа основа е — тя страда от мигрени, — но напомня по-скоро душевна депресия. Едва се крепи и говори тъй, сякаш е сторила нещо ужасно. Никога не я обичам по-силно, отколкото в такива моменти. — Той се опитва да вдъхне дълбоко свежия йоркшърски въздух, но от гърдите му се отронва тежка въздишка. — А сетне и аз изпадам в мрачни настроения, но презирам и ненавиждам себе си заради тях.

— И несъмнено в такива моменти тя те обича най-силно.

— Аз не ѝ казвам. Не съм такъв. Може би се досеща.

— Друго не бих и очаквала.

— Понякога ми се струва, че ще полудея.

Той изрича тия думи спокойно и безразлично, сякаш чете прогноза за времето. След няколко секунди майка му посяга нагоре и го хваща под ръка. Жестът не е характерен за нея и го изненадва.

— Или ако не полудея, ще умра от сърдечен удар. Ще избухна като котел на параход и ще потъна във вълните заедно с целия екипаж.

Мама не отговаря. Излишно е да му казва да не се усмихва или да го пита дали е ходил на лекар заради болките в гърдите.

— Когато ме прихване, почвам да се съмнявам във всичко. Съмнявам се дали изобщо някога съм обичал Туй. Дали обичам децата си. Съмнявам се в литературните си способности. Съмнявам се, че Джийн ме обича.

Тук вече отговорът е потребен.

— А съмняваш ли се, че я обичаш?

— Никога. Никога. От което става още по-зле. Ако можех да се усъмня в това, щях да се усъмня във всичко и спокойно да потъна в страданията. Не, то е неизменно и ме стиска в жестока хватка.

— Джийн те обича, Артър. Сигурна съм. Познавам я. И съм чела нейните писма, които ми пращаше.

— Мисля, че ме обича. Вярвам, че ме обича. Но откъде мога да знам? Точно там е въпросът, който ме разкъсва, когато изпадна в онова настроение. Мисля, вярвам, но как изобщо мога да знам? Ако можех да го докажа, ако някой от двамата ни можеше да го докаже.

Спират до една порта и поглеждат надолу покрай тревистия склон към покрива и комините на Мейсънгил.

— Но си сигурен в обичта си към нея, както и тя е уверена в своята, нали?

— Да, но всичко е едностранчиво. Няма знание, няма доказателство.

— Жените често доказват обичта си по изпитания стар начин.

Артър свежда очи към майка си, но тя решително гледа напред. Вижда само извивката на бонето и връхчето на носа ѝ.

— Но и това не е доказателство, а само отчаяно търсене на потвърждение. Ако направя Джийн своя любовница, няма да докажем, че се обичаме.

— Съгласна съм.

— Може да докаже точно обратното, че любовта ни отслабва. Понякога ми се струва, че честта и безчестието са по-близо, отколкото съм предполагал.

— Никога не съм ти казвала, че пътят на честта е лек. Колко щеше да струва, ако беше така? А може би доказателство просто не съществува. Може би най-доброто е да мислим и да вярваме. Може би ще узнаем наистина само в отвъдното.

— Обикновено доказателството зависи от действието. Необикновеното и ужасното в нашето положение обаче е там, че

доказателството зависи от бездействието. Обичта ни е нещо отделно, извън света, непознато за него. Тя е невидима, недосегаема за околните, ала за мен, за нас — очевидна и осезаема до предел. Може да не съществува във вакуум, но съществува на място, където атмосферата е различна: по-лека или по-тежка, така и не знам със сигурност. И нейде извън времето. Винаги е било така, от самото начало. Веднага го разбрахме. Че имаме тази рядка, безценна обич, която ме крепи, която ни крепи в труден час.

— И все пак?

— И все пак... Едва смея да изрека тази мисъл. Тя идва в главата ми, когато стигам до дъното. Неволно се питам... Неволно се питам: ами ако нашата обич не е каквато си мисля, ако не съществува извън времето? Ами ако изобщо не е особена или пък е особена само поради факта че е потайна и... неосъществена? Ами ако... ако Туй умре и ние с Джийн останем свободни, и нашата обич най-сетне може да бъде разкрита, осветена и изведена на бял свят — ами ако в този момент открива, че времето тихомълком, без да го усетя, е разяждало, рушило и подкопавало? Ами ако тогава разбере — ако ние разберем, — че не я обичам както съм си мислел, или тя не ме обича както си е мислела? Какво да правим тогава? Какво?

Мама благоразумно се въздържа от отговор.

Артър доверява на мама всичко: най-дълбоките си страхове, най-бурните си възторзи и всички други радости и страдания на реалния свят. Не може обаче дори да намекне за растящия си интерес към спиритуализма — или спиритизма, както предпочита да го произнася той. Напускайки католическия Единбург, мама постепенно, едва ли не по навик, е станала ревностна привърженичка на англиканската църква. Вече е оженила три от децата си в „Св. Осуалд“ — Артър, Айда и Додо. Тя изпитва инстинктивна враждебност към парапсихологичните явления, които означават за нея анархия и шарлатански измислици. Смята, че хората могат да постигнат разбиране на живота си само ако обществото им обясни своите истини; че религиозните истини трябва да бъдат изразявани чрез утвърдена институция, била тя католическа или англиканска. А трябва да се помисли и за семейството. Артър носи рицарско звание; седял е на

една маса с краля; той е обществена фигура — тя често повтаря собствената му хвалба, че единствено Киплинг има по-голямо влияние над спортуващите младежи в страната. Ами ако се разчуе, че е замесен в сеанси и прочие глупости? Това би го лишило от всякакви надежди за благородническа титла.

Артър напразно се мъчи да преразкаже своя разговор със сър Оливър Лодж в Бъкингамския дворец. Мама би трябвало да признае, че Лодж е напълно уравновесен и здравомислещ мъж с отлична репутация в научните среди, както доказва и назначаването му за ректор на Бърмингамския университет. Но мама отказва да признае каквото и да било; в тази област тя категорично отхвърля капризите на сина си.

Артър не смее да говори на тази тема с Туй, за да не наруши свръхестественния покой на нейното съществуване. Знае, че по въпросите на вярата е простидушна и доверчива. Тя предполага, че след смъртта си ще отиде в рая, чиято същност не може точно да обясни, и ще остане там при условия, които не може да си представи, докато Артър не дойде при нея, последван подир време от децата им, след което всички заедно ще заживеят в някакъв по-висш вариант на живота в Саутсий. Артър смята за жестоко да разрушава тия нейни илюзии.

Още по-тежко му е, че не може да засегне тази тема пред Джийн, с която би желал да споделя всичко — от игла до конец. Опитвал се е, но Джийн гледа с подозрение — или може би страх — на всичко, свързано със свръхестествените явления. Нещо повече, изразява неодобрението си по начини, които според Артър са съвсем нетипични за нейния обичлив нрав.

Веднъж той се опитва колебливо и подчертано сдържано да ѝ разкаже за преживяванията си по време на сеанс. Почти веднага забелязва как по прекрасното ѝ лице се изписва израз на крайно неодобрение.

— Какво има, скъпа?

— Но, Артър — казва тя, — те са от простолюдието.

— Кои?

— Тия хора. Например циганките, които седят в панаирджийски шатри и предсказват бъдещето на карти или чаени листенца. Толкова са... примитивни.

За Артър подобен снобизъм е непоносим, особено у жената, която обича. Искане му се да каже, че именно чудесните хора от долната средна класа винаги са били духовни водачи на нацията — стига само човек да погледне пуританите, макар че мнозина гледат отвисоко на тях. Искане му се да каже, че навярно около Галилейското езеро мнозина са смятали Исус Христос за прост дърводелец. Както повечето медиуми, апостолите рядко са имали образование. Разбира се, не казва нищо подобно. Засрамен от внезапното си раздражение, той бързо сменя темата.

И тъй, налага му се да излезе извън своя железен триъгълник. Не се обръща към Лоти — не би желал да подлага на изпитание нейната обич, още повече че тя му помага да се грижи за Туй. Вместо това се насочва към Кони. Кони, която сякаш едва вчера сплиташе косата си като корабно въже и разбиваше мъжки сърца из континентална Европа; Кони, която прекалено успешно влезе в ролята на съпруга и майка; и най-вече Кони, която дръзна да се опълчи срещу него на стадиона. Така и не се изясни дали Кони е разубедила Хорнънг или той нея; но все едно, Артър ѝ се възхищава за смелостта.

Посещава я един следобед, докато Хорнънг отсъства; поднасят им чай в нейната малка всекидневна на горния етаж, където някога той изля чувствата си пред нея. Странно е да осъзнае, че малката му сестричка вече отива към четирийсетте. Но тази възраст ѝ отива. Не изглежда тъй изящна както преди — сега е едра, здрава и добродушна. Джеръм не сбърка в Норвегия, когато я нарече Брунхилда. Сякаш с годините става все по-могъща, опитвайки се да компенсира крехкото здраве на Хорнънг.

— Кони — тихо започва той, — питала ли си се някога какво става, след като умрем?

Тя рязко вдига очи към него. Да не би да има лоши вести за Туй? Добре ли е мама?

— Питам в най-общ смисъл — бързо добавя той, усещайки нейната тревога.

— Не — отговаря тя. — Или поне много рядко. По-скоро ме тревожи чуждата смърт. Не моята. Някога се тревожех, но станеш ли майка, всичко се променя. Вярвам в учението на църквата. Моята църква. Нашата църква. Онази, която напуснахте ти и мама. Нямам време да вярвам в друго.

— Боиш ли се от смъртта?

Кони се замисля. Бои се от смъртта на Уили — още когато се ожениха, знаеше колко тежка е астмата му, знаеше, че винаги ще е с крехко здраве, — но това е страх от неговото отсъствие, от загубата му като близък приятел.

— Идеята определено не ми допада — отговаря тя. — Но за това ще мисля, когато му дойде времето. Сигурен ли си, че не искаш да ми кажеш нещо?

Артър отривисто поклаща глава.

— Значи си на позицията „времето ще покаже“?

— Да, струва ми се. Защо?

— Скъпа Кони, отношението ти към вечността е типично английско.

— Колко странна мисъл.

Кони се усмихва и темата едва ли ще я отблъсне. Все пак Артър се колебае откъде да започне.

— Когато бях още хлапак в Стоунихърст, имах един приятел на име Партридж. Малко по-млад от мен. Биваше го на крикет. Обичаше да ме тормози с теологични спорове. Избираше примери от най-нелогичните църковни доктрини и ме караше да ги оправдавам.

— Значи е бил атеист?

— Ни най-малко. Беше по-голям католик, отколкото съм бил аз когато и да било. Но се опитваше да ме убеди в църковните истини, като спореше с тях. Тактиката не излезе успешна.

— Интересно какво ли е станало с Партридж.

Артър се усмихва.

— Днес е карикатурист в „Пънч“.

Той млъква за малко. Не, трябва да говори открито. В края на краищата това е неговият стил.

— Много хора — повечето — изпитват ужас от смъртта, Кони. В това отношение не са като теб. Но също като теб имат типично английско отношение. Времето ще покаже, ще мислим, когато му дойде времето. Но нима това намалява страха? Нима несигурността не го подсилва? И какъв е смисълът на живота, щом не знаеш какво става после? Как можеш да осмислиш началото, ако не знаеш какъв е краят?

Кони се пита накъде бие Артър. Тя обича своя едър, великодушен и буен брат. Представя си го като смес от шотландска

практичност и ирландски огън.

— Както казах, вярвам в каквото ни учи църквата — отговаря тя.
— Не виждам алтернатива. Освен атеизма, който е неплоден, потискащ и води към социализъм.

— А какво мислиш за спиритизма?

Тя знае, че Артър от години се занимава със свръхестественото. Злите езици подмятат клюката зад гърба му.

— Струва ми се, че не му вярвам, Артър.

— Защо? — пита той и се надява Кони да не прояви същия снобизъм.

— Защото според мен е измама.

— Права си — отговаря той за нейна изненада. — Повечето спиритисти са мошеници. На един истински пророк винаги са се падали хиляди фалшиви — както е било и по времето на Исус Христос. Има измами, има заблуди, има дори съзнателни престъпления. Някои твърде съмнителни типове мътят водата. И жени, принуден съм да добавя.

— Значи е точно както смятам.

— И изобщо не е добре обяснено. Понякога си мисля, че светът се дели на хора, които са имали свръхестествени преживявания, но не могат да пишат, и такива, които могат да пишат, но не са имали свръхестествени преживявания.

Кони не отговаря; не ѝ допада логичният извод от това изречение, увиснал над масата пред нея.

— Но аз казах „повечето“, Кони. Само „повечето“ спиритисти са измамници. Ако посетиш златна мина, нима я заварваш препълнена със злато? Не. Повечето — почти всичко — е обикновена скала, укриваща частици метал. Трябва да търсиш златото.

— Не вярвам на метафори, Артър.

— Аз също. Аз също. Затова не вярвам и на религията, която е най-голямата метафора на този свят. Отказал съм се от сляпата вяра. Мога да приема само чистата бяла светлина на истината.

Кони изглежда озадачена.

— Целият смисъл на медиумните изследвания — обяснява той — е да се елиминират и разобличат измамниците. Да остане само онова, което може да се потвърди по научен път. Елиминираш ли невъзможното, онова, което остава, е истината, колкото и невероятно

да звучи. Спиритизмът не иска от нас да скочим в тъмното или да мислим, преди да е дошло времето.

Кони вече приближава до пределите на познанията си.

— Значи е като теософията?

— Не е като теософията. В крайна сметка теософията е просто поредната религия. Както казах, вече съм се отказал от сляпата вяра.

— А къде остават раят и адът?

— Помниш ли какво ни казваше мама? „Носете фланеленото бельо на голо и не вярвайте във вечното наказание.“

— Значи всички отиват в рая? И праведници, и грешници? Тогава какъв стимул...

Артър я прекъсва. Има чувството, че отново е в пансиона и се опитва да спори с Толи.

— Не е задължително духовете ни да постигнат умиротворение, когато преминем в отвъдното.

— А Бог и Исус? Не вярваш ли в тях?

— Вярвам, разбира се. Но не такива, каквито ги представя една църква, която от векове живее в духовна и интелектуална поквара. И която иска последователите ѝ да се откажат от собствения си разум.

Кони вече се чувства напълно обърквана и не знае дали не трябва да се засегне.

— В какъв Исус вярваш тогава?

— Ако погледнеш какво казва в действителност Библията, ако пренебрегнеш начина, по който текстът е бил изменен и погрешно тълкуван, за да обслужва волята на утвърдените църкви, става напълно ясно, че Исус е бил изключително добре обучен медиум. Най-близките му апостоли, особено Петър, Яков и Йоан, очевидно са били избрани заради спиритическите си способности. Библейските чудеса са просто — е, думата „просто“ не е най-подходяща — примери за свръхестествените способности на Исус.

— Възкресението на Лазар? Нахранването на петте хиляди?

— Има медицински медиуми, които твърдят, че виждат през телесната обвивка. Има медиуми, които твърдят, че прехвърлят предмети през времето и пространството. Ами Петдесетница, когато Божият ангел слязъл и всички заговорили на чужди езици? Какво друго е това, освен спиритичен сеанс? Никога не съм срещал по-точно описание.

— Значи сега изповядваш ранното християнство, Артър?

— Ами Жана д'Арк? Тя очевидно е била велик медиум.

— И тя ли?

Той почва да подозира, че Кони го взима на подбив — би било точно в неин стил; това обаче не го затруднява, а напротив, улеснява обясненията.

— Представи си го така, Кони. Нека имаме сто медиуми. Нека деветдесет и девет от тях са измамници. Това означава, че един е истински, нали? А има ли един истински, има ли автентични психични явления, осъществени чрез него, всичко е доказано. Докажем ли истината веднъж, тя ще е доказана за всекиго и навеки.

Кони е малко объркана, че брат ѝ внезапно почва да говори в множествено число.

— Каква истина?

— Оцеляването на духа след смъртта. Трябва ни само един истински случай и ще го докажем за цялото човечество. Нека ти разкажа нещо, което се случи преди двайсет години в Мелбърн. Навремето беше добре документирано. Двама млади братя излезли в залива с лодката си. На кормилото седял опитен кормчия. Времето било хубаво, но уви, те така и не се завърнали. Баща им бил спиритист и след два дни без никаква вест той се обърнал към един известен медиум с молба да се опита да ги открие. Медиумът взел някои вещи на братята и чрез психометрия успял да проследи тяхното придвижване. Последното, което видял, било, че лодката им се е пробила и се мята безпомощно. Изглеждало, че ги чака неминуема гибел. Виждам как ме гледаш, Кони, и знам какво си мислиш — че и без медиум би могла да го кажеш. Но почакай. Два дни по-късно провели нов сеанс със същия медиум и двете момчета, които били обучени в духовното знание, се отзовали веднага. Извинили се на майка си, която не искала да отплават, после разказали как лодката се преобърнала и двамата се удавили. Съобщили, че сега са в състояние на радост и просветление, точно както проповядвал баща им. И дори повикали моряка, който загинал заедно с тях, да каже няколко думи. Към края на контакта едното момче разказало, че голяма риба откъснала ръката на брат му. Медиумът попитал дали е била акула, а момчето отговорило, че никога не е виждало такава огромна акула. Всичко това било записано и вестниците публикували част от него.

Сега чуй продължението. Няколко седмици по-късно на петдесет километра от онова място уловили огромна акула от рядък дълбоководен вид, напълно непозната за рибарите, които я хванали. В утробата ѝ открили кости от човешка ръка. А също тъй часовник, монети и други вещи, принадлежащи на момчето. — Той млъква за миг. — Е, Кони, какво ще кажеш?

Кони се замисля. Би казала, че брат ѝ смесва религията със своята страст да подрежда нещата. Вижда проблем — смъртта — и търси начин да го разреши; просто си е такъв. Мисли си още, че спиритизмът на Артър е свързан по някакъв начин — макар да не знае точно какъв — с неговата обич към рицарската романтика и вярата му в златния век. Но избира за възраженията си по-конкретна основа.

— Ще кажа, скъпи ми братко, че това е чудесна история и ти си чудесен разказвач, както всички знаем. Мисля обаче, че преди двайсет години не съм била в Мелбърн. И ти също.

Артър няма нищо против недоверието ѝ.

— Кони, логиката ти е безупречна, а това е първата стъпка към спиритизма.

— Не вярвам да ме убедиш, Артър.

Кони има чувството, че Артър току-що ѝ е разказал преправен вариант на историята за Йона и кита — макар и с по-злополучни жертви, — ала за да приеме каквото и да било въз основа на подобна приказка, ще е нужна точно толкова сляпа вяра, колкото са проявили и първите слушатели на историята за Йона. Църквата поне предлага метафора. Артър не обича метафорите, затова вижда притча и решава да я приеме буквално. Сякаш притчата за житото и плевелите се свежда до обикновен земеделски съвет.

— Кони, ами ако умре някой, когото познаваш и обичаш? Ако след това този човек се свърже с теб, разговаря с теб, спомене нещо, което знаете само двамата, някаква дребна интимна подробност, която не може да се разкрие чрез мошеничество?

— Артър, и за това ще мисля, когато му дойде времето.

— Ех, Кони, каква си ми англичанка. Времето ще покаже, времето ще покаже. Не и за мен. Аз държа на незабавното действие.

— Винаги си бил такъв, Артър.

— Ще ни се присмиват. Каузата е велика, но борбата няма да бъде честна. Очаквай да видиш брат си подложен на присмех. И все

пак помни: трябва ни само един случай. Един случай и всичко е доказано. Извън всяко съмнение. Доказано безспорно и по научен път. Запомни това, Кони.

— Артър, чаят ти съвсем изстина.

И тъй, годините постепенно се трупат. Минали са дванайсет, откакто Туй се разболя, осем, откакто той срещна Джийн. Туй си остава все тъй жизнерадостна, не усеща болки и Артър е сигурен, че не подозира за тихата конспирация около нея. Джийн живее все в същия апартамент, упражнява гласа си, ходи на лов, яздейки кон, посещава Ъндършоу с придружители и Мейсънгил без такива; неуморно твърди, че е доволна от това, което има, защото сърцето ѝ не желае друго, а годините на женската плодовитост я отминават една подир друга. Мама си остава негова опора, негов изповедник, негова утеха. Нищо не се променя. Може би няма и да се промени, додето един ден натоварването не го удари в сърцето и той просто не рухне мъртъв. Няма изход, това е най-ужасното в цялото положение; или по-скоро всеки примамлив изход носи надписа „Мъка“. В „Шахматно списание на Ласкер“ Артър вижда една позиция, наречена цугцванг, при която играчът не може да премести никоя фигура, без да влоши още повече заstraшеното си положение. Точно така се чувства сега.

От друга страна, животът на сър Артър, както го виждат повечето хора, е превъзходен. Рицар на кралството, личен приятел на краля, защитник на империята и заместник на главния съдия в Съри. Човек, търсен от всички страни. Една година го канят за конкурса „Силен мъж“, организиран в Албърт Хол от видния гимнастик мистър Сандоу. В журито са сър Артър и скулпторът Лос, а Сандоу лично поема ролята на съдия. Осемдесет състезатели на групи по десет демонстрират мускули пред претъпканата зала. Осемдесетте препаски от леопардова кожа намаляват на двайсет и четири, после на дванайсет, на шест и накрая остава финалната тройка. Тримата финалисти са великолепни образци на мъжественост, но единият е малко нисък, а другият малко тромав и журито присъжда титлата заедно с ценна златна статуетка на състезателя Мъри от Ланкашър. Сетне в подбрана компания съдиите получават и своята награда — среднощна вечеря с шампанско. Прибирайки се в полунощ, сър Артър забелязва Мъри да

крачи пред него, пъхнал статуетката небрежно под мишница. Настига го, поздравява го още веднъж и като вижда, че си има работа с обикновено селско момче, го пита къде възнамерява да пренощува. Мъри признава, че е без пукната пара, има само обратен билет до Блэкбърн и смята да се разхожда по пустите улици, докато дойде време за влака му. Тогава Артър отвежда младежа в хотел „Морли“ и заръчва на персонала да се грижи за него. На другата сутрин заварва Мъри весело и царствено да командва от леглото си цяла армия стреснати камериерки и сервитьори, а наградата блести на възглавницата до него. Това изглежда истинско олицетворение на щастлив завършек, но не то остава в ума на Артър. Той помни друго — човека, крачещ самотен пред него, човека, спечелил голяма награда и всеобщи овации, човека със златна статуетка под мишница, но без пукната пара в джоба, който възнамерява да се скита до зори под светлината на газовите фенери.

Животът на писателя Конан Дойл сякаш също върви като по вода. Той е прекалено опитен и енергичен автор, за да страда от липса на вдъхновение повече от ден-два. Измисля история, проучва, планира и накрая сяда да пише. Наясно е със задълженията на автора: първо, да бъде четивен, второ — интересен и трето — изобретателен. Познава способностите си и разбира, че в крайна сметка истинският господар е читателят. Ето защо Шерлок Холмс бива съживен — позволено му е да се измъкне от Райхенбахския водопад благодарение на неговите познания за екзотичните японски бойни хватки и способността да се катери по отвесни скали. Щом американците настояват да платят пет хиляди долара за половин дузина нови истории — и в замяна искат правата само за своята страна, — то какво друго да стори доктор Конан Дойл, освен да вдигне ръце и да се примири с факта, че в обозримото бъдеще ще си остане прикован към детектива? А Холмс му носи и други награди: Единбургският университет го избира за почетен доктор по литература. Може никога да не стане велик като Киплинг, но докато минава с почести през родния си град, той се чувства съвсем удобно в академичните одежди; а още по-удобно се чувства — нека си го признае — като заместник главен съдия на Съри.

Има и четвърти живот, в който не е нито Артър, нито сър Артър, нито доктор Конан Дойл; живот, където името няма значение, както са без значение богатството, рангът, почестите и телесната обвивка; светът на духа. Чувството, че е роден за още нещо, се засилва с всяка

година. Не е лесно; няма и да бъде. Не е като да встъпи в някоя от общоприетите религии. То е нещо ново, опасно и безкрайно важно. Ако решиш да станеш индуист, обществото ще те сметне по-скоро за ексцентрик, отколкото за смахнат. Но ако си готов да отвориш сърцето си за света на спиритизма, тогава трябва да си готов и да изтърпиш подигравките и евтините парадокси, с които пресата заблуждава обществото. Но колко струват присмехулниците, циниците и долнопробните драскачи пред хора като Крукс, Майърс, Лодж и Алфред Ръсел Уолас?

Науката смело крачи напред и ще прегази както винаги присмехулниците. Кой би повярвал някога в радиовълните? Кой би повярвал в рентгеновите лъчи? Кой би повярвал в аргона, хелия, неона и ксенона — все открити през последните години? Невидимото и неосезаемото, скрито само на косъм под повърхността на реалното, става все по-видимо и осезаемо. Светът и неговите полуслепи обитатели най-сетне почват да проглеждат.

Ето например Крукс. Какво казва Крукс? „Невероятно, но истина.“ Човекът, на чиито трудове във физиката и химията се възхищава цял свят заради тяхната прецизност и истинност. Човекът, който откри талия, който години наред изучаваше свойствата на разредените газове и редките елементи. Кой би могъл да даде по-добро мнение за този също тъй разреден свят, тази нова територия, недостъпна за плитките умове и кабинетните духове? Невероятно, но истина.

А сетне Туй умира. Минали са тринайсет години, откакто се разболя, девет, откакто Артър среща Джийн. Сега, през пролетта на 1906 година, тя започва да изпада в кротък делириум. Сър Дъглас Пауъл незабавно застава до леглото ѝ — по-блед, по-плешив, но все тъй любезен пратеник на смъртта. Този път няма шанс за възстановяване и Артър трябва да се подготви за онова, което му предсказваха толкова отдавна. Започва бдението. В Ъндършоу замлъква тракането на еднорелсовата железница, стрелбицето опустява, мрежата е свалена от корта за целия сезон. Туй все така не усеща болки, остава все така безметежна, докато цветята на ранното лято заменят пролетните букети в стаята ѝ. Постепенно потъва във все

по-дълги периоди на бълнуване. Туберкулозата стига до мозъка; лявата страна на лицето и тялото ѝ е частично парализирана. „Подражание на Христос“ лежи неразгърната; Артър непрестанно е до съпругата си.

Към края тя го разпознава. Казва му „Бог да те благослови“ и „Благодаря, скъпи“, а когато той я повдига в леглото, прошепва: „Вече съм пътничка.“ Когато юни отстъпва място на юли, вече по всичко личи, че умира. В самия ден Артър пак е до нея; Мери и Кингсли гледат изплашени и смутени, малко засрамени заради парализираното наполовина лице на майка си. Чакаат безмълвно. В три часа сутринта Туй издъхва, стискайки ръката на Артър. Тя е на четирийсет и девет, Артър на четирийсет и седем. Той остава в стаята дълго след смъртта ѝ; застанал до тялото си повтаря, че е сторил всичко възможно. Знае, че това безжизнено тяло върху леглото не е всичко, което остава от Туй. Тази бяла восъчна вещ е само нещо, което тя е напуснала.

През следващите дни заедно с трескавите вълнения на опечален съпруг Артър изпитва и чувството за достойно изпълнен дълг. Туй е погребана като лейди Дойл под мраморен кръст в Грейшот. Сипят се съболезнователни послания от велики и обикновени люде; от кралски особи и прости камериерки, от колеги писатели и от широката читателска публика, от лондонски клубове и от гарнизони в най-далечните кътчета на империята. Отначало Артър е трогнат и впечатлен от съболезнованията, но когато те продължават да идват, постепенно го обзема смут. Какво точно е сторил, та да заслужи тъй дълбоки чувства и породилата ги почит?

Тия прояви на искрено вълнение го карат да се чувства лицемер. Туй беше най-нежната спътница в живота, която би могъл да желае един мъж. Той си спомня как ѝ показваше военните трофеи по крайбрежния булевард; вижда я как гризе сухар в Кралската фабрика за провизии; как танцуват около кухненската маса, докато е в напреднала бременност с Мери; как я извежда из заснежената Виена; как я загръща с одеяло в Давос и как маха с ръка на полегналата ѝ фигура върху верандата на египетския хотел, преди да запрати топката за голф през пясъците към най-близката пирамида. Спомня си усмивката и добрината ѝ; но си спомня и друго — от години не би могъл да се закълне с ръка на сърцето, че я обича. Не само откакто срещна Джийн, а и преди това. Обичаше я, доколкото е възможно, като се има предвид, че всъщност не я обичаше.

Знае, че трябва да посвети следващите дни и седмици на децата си, защото така постъпва един скърбящ баща. Кингсли е на тринайсет, а Мери на седемнайсет — сега възрастта им го изненадва. Една част от него е спряла времето в деня и годината, когато срещна Джийн — деня, когато сърцето му изведнъж оживя и същевременно изпадна в летаргия. Трябва да привиква с мисълта, че децата му скоро ще бъдат възрастни хора.

Ако се нуждае от някакво потвърждение за това, Мери скоро му го поднася. Докато пият следобеден чай няколко дни след погребението, тя казва с изненадващо зрял глас:

— Татко, когато умираше, мама каза, че трябва да се ожениш повторно.

Артър едва не се задавя с парче кейк. Усеща как лицето му пламва, гърдите му се стягат; може би сърдечният удар най-сетне го е застигнал.

— Боже мой, тъй ли?

Туй определено не е засягала тази тема пред него.

— Да. Е, не съвсем. Тя каза... — Мери млъква за миг, докато в главата на баща ѝ громоли хаотичен шум, а стомахът му се свива на топка. — Каза да не се сърдя, ако се ожениш повторно, защото тя би искала да го направиш.

Артър не знае какво да мисли. Дали му е заложен капан, или няма нищо подобно? Дали Туй все пак не е подозирала? Дали е споделяла с дъщеря си? В най-общ смисъл ли е говорила или конкретно? През последните девет години е живял непрестанно в тъй страшна несигурност, че едва ли би понесъл още.

— А тя... — Артър се опитва да говори шеговито, макар да знае, че това не е верният тон, просто защото верен тон няма. — Имаше ли конкретна кандидатура предвид?

— Татко!

Мери очевидно е шокирана както от самата мисъл, така и от тона му.

Разговорът преминава към по-безопасни теми. Но остава с Артър през следващите дни, докато той носи цветя на гроба на Туй, докато стои покрусен в нейната опустяла стая, докато заобикаля бюрото си отдалеч, защото открива, че няма сили да гледа съболезнователните писма, изпълнени с истински чувства, които продължават да идват.

Девет години предпазваше Туй от истината за Джийн; девет години се мъчеше да не ѝ причини и един миг страдание. Но може би тия две желаниа са — и винаги са били — несъвместими. Той охотно признава, че не е познавач на жените. Разбира ли една жена, когато си влюбен в нея? Да, той мисли така, вярва, сигурен е, защото Джийн го разбра в онази слънчева градина още преди самият той да усети. А ако е тъй, то разбира ли жената кога вече не я обичаш? Разбира ли кога си се влюбил в друга? Преди девет години той въвлече всички около себе си в съзаклятие, за да опази Туй; но може би в крайна сметка целта е била да опази единствено себе си и Джийн. Може би всичко е било изцяло себично и Туй е прозряла измамата; може би е знаела през цялото време. Мери дори не подозира какъв товар носи простичкото послание на майка ѝ, но сега Артър го усеща върху плещите си. Може би Туй е знаела от самото начало, гледала е от смъртното си легло жалките манипулации на Артър с истината, разбирала е и се е усмихвала на всяка долнопробна лъжа на съпруга си, представяла си го е как прелюбодейства долу по телефона. Сигурно се е чувствала безсилна да протестира, защото вече не можеше да му бъде жена в пълния смисъл на думата. Ами ако — тук подозренията му стават още по-мрачни, — ами ако още отначало е разбрала истинската роля на Джийн и се е досетила за останалото? Ами ако се е чувствала задължена да посреща Джийн в Ъндършоу, представяйки си в същото време, че тя е любовница на Артър?

С цялата си мощ и проницателност умът на Артър продължава напред. Разговорът му с Мери придобива далеч по-широки мащаби, отколкото е допускал в началото. Сега осъзнава — смъртта на Туй няма да сложи край на неговите измами. Защото Мери не бива никога да узнае, че през тия девет дълги години е бил влюбен в Джийн. Нито пък Кингсли. Казват, че момчетата често приемат предателството към майка си много по-тежко, отколкото момичетата.

Артър си представя как ще издебне подходящ момент, как ще обмисли думите, после ще се изкашля и ще се помъчи да заговори тъй, сякаш — сякаш какво? — сякаш сам не може да повярва на онова, което се готви да изрече.

— Мери, скъпа, нали помниш какво каза майка ти, преди да умре? Че е възможно някой ден да се ожения повторно. Е, трябва да ти съобщя, че за моя собствена изненада тя ще се окаже права.

Дали наистина ще изрече подобни думи? И ако да — то кога? Преди да отmine годината? Не, разбира се, не. Ами догодина, по догодина? След колко време е разрешено на опечаления вдовец да се влюби отново? Той знае общественото мнение по въпроса, но какво чувстват децата — и най-вече неговите деца?

После си представя въпросите на Мери. Коя е тя, татко? О, мис Леки. Запознахме се, когато бях съвсем малка, нали? И после я срещахме непрестанно. След това почна да идва в Ъндършоу. Все си мислех, че вече трябваше да се е омъжила. Имаш късмет, че е свободна. На колко години е? Трийсет и една? И е подходяща партия, нали, татко? Чудя се как никой не я е поискал. А ти кога разбра, че я обичаш?

Мери вече не е дете. Едва ли би заподозряла баща си в лъжа, но ще забележи и най-дребното несъответствие в неговата версия. Ами ако се обърка? Артър презира онези, които умеят да лъжат, които организират емоционалния си живот — и дори брака си — върху сметките докъде може да им се размине, които подхвърлят ту полуистини, ту отявлени лъжи. Винаги е подчертавал категорично, че на децата трябва да се казва истината; сега му се налага да играе ролята на жалък лицемер. Трябва да се усмихва, да демонстрира плаха радост, да се прави на изненадан, да скалъпи сладникавата история как се е влюбил в Джийн Леки и да поднесе тази лъжа на собствените си деца, а сетне да я крепи, додето е жив. И да моли за същото всички останали.

Джийн. Както е редно, тя не дойде на погребението; изпрати съболезнователно писмо, а около седмица по-късно Малкълм я докара от Кроубъро. Срещата не бе от най-леките. Когато пристигнаха, Артър откри, че не може да я прегърне пред брат ѝ, затова инстинктивно ѝ целуна ръка. Погрешен жест — в него имаше нещо едва ли не закачливо — и неловкото настроение дълго не се разсея. Както можеше да се очаква, тя се държа безупречно; Артър обаче беше напълно объркан. Когато Малкълм тактично излезе да разгледа градината, Артър почна отчаяно да се оглежда наоколо в търсене на съвет и подкрепа. Но от кого? От Туй, поставена зад своя чаен сервиз? Не знаеше какво да каже и затова използва скръбта като параван за своята непохватност, за липсата на радост от възможността да види лицето на Джийн. Испита облекчение, когато Малкълм най-сетне се

върна от измислената си градинарска експедиция. Малко по-късно двамата си тръгнаха, а Артър се почувства напълно съсипан.

Триъгълникът, в който тъй дълго живееше — мъчително, но безопасно, — вече е счупен и новата геометрия го плаши. Дълбоката скръб отшумява, обзема го летаргия. Той броди из земите на Ъндършоу и има чувството, че ги е планирал някой непознат преди много години. Посещава конете си, но не заръчва да ги оседлят. Всеки ден ходи до гроба на Туй и се връща изнемощял. Представя си как тя го утешава, уверява го, че независимо от истината винаги го е обичала и сега му прощава; ала му се струва суетно и себично да иска подобно нещо от една покойница. Дълги часове седи в кабинета си, пуши и гледа блестящите кухи трофеи, спечелени от един спортист и преуспял писател. Всички тия дрънкулки изглеждат безсмислени пред смъртта на Туй.

Оставя цялата си кореспонденция в ръцете на Уд. Секретарят му отдавна се е научил да имитира подписа на своя работодател, посвещенията, характерните изрази, дори убежденията му. Нека за малко той стане сър Артър Конан Дойл — собственикът на името не го желае в момента. Уд има правото да отваря всички писма и да ги изхвърля или да отговаря по свое усмотрение.

Артър няма енергия; почти не се храни. Да изпитва глад точно сега би било просто чудовищно. Ляга си, но не може да спи. Няма болестни симптоми, само общо и тежко неразположение. Консултира се със своя стар приятел и медицински съветник Чарлс Гибс, който се грижи за него още от Южна Африка. Гибс му казва, че е и всичко, и нищо; с други думи — нерви.

Скоро обаче не са само нервите. Има проблеми и с червата. Това поне Гибс може да установи, но не и да излекува. Някакъв микроб трябва да се е вмъкнал в организма му в Блумфонтейн или из африканските пуцинаци и си е останал там, изчаквайки да го атакува, когато е най-слаб. Гибс му предписва сънотворни. Нищо обаче не може да стори срещу другия микроб, върлуващ из организма на пациента му, който е също тъй непобедим; микробът на вината.

Артър винаги си е въобразявал, че дългото боледуване на Туй ще го подготви някак за нейната смърт. Винаги си е въобразявал, че след това скръбта и вината ще са по-ясно очертани, по-определени, по-категорични. А вместо това те сякаш са като времето, като облаци,

непрестанно придобиващи нови форми под напора на безименни и непредсказуеми ветрове.

Знае, че трябва да се стегне, но не намира сили; в края на краищата това би означавало пак да лъже. Първо, да увековечи, да запише в историята старата лъжа за преданата си съпружеска обич към Туй; сетне да подготви и разпространи новата лъжа как Джийн донесла ненадейна разтуха за сърцето на скърбящия вдовец. Мисълта за тази нова лъжа го отвращава. В летаргията поне има истина: изтощен, с болки в стомаха, едва тътрещ нозе от стая до стая, той поне не заблуждава никого. Само че и това не е вярно: всички обясняват състоянието му с тежката скръб.

Той е лицемер; той е измамник. В някои отношения винаги се е чувствал измамник и колкото по-знаменит става, толкова повече се усилва това усещане. Възхваляват го като велик мъж на епохата, но макар да взима дейно участие в обществените дела, сърцето не го влече натам. Всеки нормален съвременен мъж не би се поколебал да направи Джийн своя любовница. Така постъпват днес дори и в най-висшите кръгове, както е виждал неведнъж. Но неговият морален живот намира по-благодатна почва в далечния четиринайсети век. А духовният му живот? Кони го смяташе за ранен християнин. Той предпочита да си мисли, че мястото му е в бъдещето. Двайсет и първи век, двайсет и втори? Зависи кога дремещото човечество ще се събуди и ще се научи да използва очите си.

А сетне мислите му се плъзват още по-надолу по наклонената плоскост. След девет години копнеж по невъзможното — или усилия да го потисне — вече е свободен. Още утре сутрин може да се ожени за Джийн без други последствия, освен мърморенето на селските моралисти. Но копнежът по невъзможното постепенно се е превърнал в светиня. След като е вече възможно, знае ли той колко и какво точно иска? Не, дори и сега не знае. Сякаш сърдечните му мускули, претоварвани тъй отдавна, внезапно са се превърнали в разпокъсани ластици.

Веднъж бе чул на чаша портвайн историята за един женен мъж, който си имал постоянна любовница. Жената била от добро потекло, несъмнено достойна да се омъжи за него, и се очаквало някой ден да стане точно така. Най-сетне съпругата починала и след няколко седмици вдовецът наистина се оженил повторно. Само че не за

любовницата, а за млада жена с по-ниско обществено положение, която срещнал няколко дни след погребението. По онова време Артър оцени тази постъпка като двойна измяна — спрямо съпругата, след това спрямо любовницата.

Сега осъзнава колко лесно се случват тия неща. През разпокъсаните месеци след смъртта на Туй той почти не общува с външния свят, а от редките запознанства запазва само неясни спомени. И все пак — дори като се има предвид, че не разбира жените — някои представителки на нежния пол флиртуват с него. Не, това звучи вулгарно и нечестно; но несъмнено гледат с други очи този знаменит автор, този рицар на кралството, вече останал вдовец. Способен е да си представи как опънатият ластик може изведнъж да се скъса, как наивността на някое младо момиче или дори парфюмираната усмивка на някоя кокетка ненадейно ще пронизе сърцето, загубило временно усещането за дългата тайна връзка. Разбира поведението на изменника. Нещо повече — вижда предимствата. Ако си позволиш да се влюбиш от пръв поглед, поне слагаш край на лъжите: не се налага да изваждаш на показ своята тайна обич и да я представяш за неотдавна срещната приятелка. Не се налага да лъжеш децата си, докато си жив. Колкото до новата съпруга, казваш им: да, знам как ви се струва, знам, че никога няма да запълни пустотата, ала все пак внесе малко радост и утеха в сърцето ми. Търсената прошка може и да не дойде веднага, но поне положението няма да е толкова сложно.

* * *

Отново се среща с Джийн, веднъж в компания и веднъж насаме; и в двата случая се чувстват все тъй неловко. Той очаква сърцето му да затупти отново — не, заповядва му да затупти, — а то отказва да се подчини. Толкова е свикнал да командва мислите си, да ги стяга и насочва накъдето трябва, че е потресен, когато не може да стори същото с по-нежните чувства. Джийн изглежда възхитителна както винаги, само че нейната възхитителност не поражда обичайната реакция. Сякаш го е поразила някаква сърдечна импотентност.

В миналото Артър неведнъж е облекчавал душевните мъки чрез физическо натоварване; ала сега не изпитва желание да язди, да се

фехтова, да удря топка за крикет, голф или тенис. Може би ако имаше начин да се пренесе мигновено в някоя висока, заснежена алпийска долина, леденият вятър би разпръснал нездравите миазми, обгърнали душата му. Но това изглежда невъзможно. Някогашният Артър, онзи Sportesmann, който донесе норвежките си ски в Давос и прекоси прохода Фурка заедно с братя Брангер, сякаш отдавна си е заминал, отдавна е изчезнал от поглед отвъд планината.

Когато това духовно пропадане най-сетне свършва, когато треската в ума и вътрешностите му поотслабва, той се опитва да разчисти в главата си място за простички мисли. Ако човек не може да каже какво иска, тогава трябва да разбере какво е длъжен да стори. Ако желанието стане твърде объркано, осланяй се на дълга. Така постъпваше с Туй, така трябва да постъпи и с Джийн. Девет години я обичаше с безнадежден копнеж; подобно чувство не може да изчезне току-така; значи трябва да изчака завръщането му. А дотогава трябва да прекоси необятното мочурище Гримпен, където от всички страни ями, покрити със зеленикава пяна, и зловонни тресавища заплашват да сграбчат човека и да го погълнат завинаги. За да набележи маршрута си, ще се нуждае от всичко научено досега. В мочурището имаше тайни знаци — туфи трева и пръти, забити на най-важните места, — които да изведат посветения към твърда почва; същото е и когато човек се загуби в морално тресавище. Честта сочи пътя. През изминалите години честта го учеше как да постъпва; сега пак тя трябва да му каже накъде да тръгне. Честта го обвързва с Джийн както преди го обвързваше с Туй. От сегашното разстояние не може да разбере дали някога пак ще бъде истински щастлив; ала знае, че за него няма щастие там, където отсъства честта.

Децата са на училище; къщата е безмълвна; ветровете оголват дърветата; ноември си отива. Както му обещаваха, Артър се чувства малко по-стабилен. Една сутрин влиза в кабинета на Уд да погледне кореспонденцията. Получава средно по шейсет писма на ден. През последните месеци Уд се е видял принуден да разработи система: той лично поема всички отговори, за които може да вземе непосредствено решение; писмата, изискващи мнението или решението на сър Артър, се слагат върху голям дървен поднос. Ако до края на седмицата неговият работодател не е намерил време или желание да ги прегледа, Уд се справя както може.

Днес върху подноса има малък пакет. Артър неохотно изсипва съдържанието му. Придружителното писмо е закрепено с карфица за папка с изрезки от вестник „Арбитър“. Артър не го е чувал досега. Може би е издание за крикет. Не, по розовия шрифт си личи, че е скандално вестниче. Той поглежда подписа на писмото. Името не му говори абсолютно нищо: Джордж Ейдълджи.

[1] Символ в герба на графство Стафорд. Според легендите навремето един полицейски началник използвал този троен възел, за да обеси наведнъж трима престъпници. — Б.пр. ↑

[2] Чърч Арми — евангелистка благотворителна организация, свързана с англиканската църква. — Б.пр. ↑

ЧАСТ ТРЕТА КРАЙ С НАЧАЛО

АРТЪР & ДЖОРДЖ

Още откакто Шерлок Холмс разгада своя пръв случай, към него се посипаха молби и въпроси от цял свят. Ако хора или ценности изчезват при странни обстоятелства, ако полицията е по-объркана от обичайното, ако правосъдието допуска грешки, тогава човечеството сякаш по инстинкт се обръща към Холмс и неговия създател. Пощенската служба вече автоматично връща писмата, адресирани до Бейкър Стрийт 221 Б, с печат ПОЛУЧАТЕЛЯТ НЕИЗВЕСТЕН; същата съдба очаква и писмата, пратени до Холмс на адреса на сър Артър. През годините Алфред Уд неведнъж се е изненадвал от начина, по който шефът му се гордее, че е създал герой, в чиято реалност читателите да повярват безусловно, и в същото време се дразни, когато тази вяра стига до своя логичен завършек.

Освен това има молби, пратени лично до сър Артър Конан Дойл с твърдото убеждение, че щом някой е надарен с толкова интелигентност и лукавство, та да измисли тъй сложни литературни престъпления, значи ще може да разгадае и истинските. Ако е трогнат и впечатлен, сър Артър понякога отговаря на тия писма, но винаги отрицателно. Обяснява, че за жалост не е нито детектив консултант, нито английски стрелец от четиринайсети век или весел кавалерийски офицер от армията на Наполеон Бонапарт.

По тази причина Уд е отделил посланието на Ейдълджи без особени надежди. Но този път сър Артър дотичва обратно само след час и почва да говори още преди да е прекрачил прага.

— Ясно е като бял ден — заявява той. — Човекът е не виновен от тая пишеща машина на бюрото ти. Само си представи, Уди! Смехотворна история. Случаят със затворената стая, само че наопаки — не как е влязъл, а как е излязъл. В живота си не съм чувал по-нелепа история.

Уд не е виждал шефа си тъй възмутен от месеци насам.

— Желаете ли да отговоря?

— Да отговориш ли? Не, тая работа няма да се размине с отговор. Смятам да вдигна шум. Глави ще хвърчат. Има да оплакват деня, когато са допуснали да се случи такова нещо с невинен човек.

Уд още не е наясно към кого е отправен гневът и какво е въпросното „нещо“. Ако не се брои странната фамилия на подателя, не е забелязал в молбата нищо по-различно от десетките други предполагаеми съдебни грешки, чиито жертви очакват сър Артър незабавно да възстанови правдата. Но в този момент Уд изобщо не се интересува от правдата по случая „Ейдълджи“. Просто изпитва облекчение, че за един час неговият работодател сякаш е отхвърлил летаргията и унинието, които го мъчат през последните месеци.

В писмото си Джордж обяснява в колко парадоксално положение е изпаднал. Решението за помилване е взето от предишния вътрешен министър Ейкърс-Дъглас и осъществено от сегашния, мистър Хърбърт Гладстон; но и двамата не дават официално обяснение за своите действия. Присъдата на Джордж не е отменена, не са му поднесени извинения за лишаването от свобода. Един вестник, несъмнено осведомен край богата трапеза от някой лукав бюрократ, безсрамно оповестява, че вътрешното министерство няма съмнения относно вината на затворника, но го е освободило, защото смята излежаните три години за достатъчно наказание. Налагайки седем години лишаване от свобода, сър Реджиналд Харди мъничко е попрекалил с желанието си да защити честта на Стафордшър; а вътрешният министър просто коригира прекомерния му ентусиазъм.

Всичко това оставя Джордж в бездната на моралното отчаяние и практическата безизходица. За виновен ли го смятат или за невинен? Извиняват ли се за присъдата, или я препотвърждават? Докато присъдата не бъде отменена, за него е невъзможно да си възвърне адвокатските права. Може би вътрешното министерство очаква Джордж да изрази облекчението си чрез мълчание, а благодарността си — като избере тихомълком друга професия, за предпочитане в колониите. Ала Джордж е издържал в затвора само благодарение на мисълта, на надеждата да се завърне на работа — някак, някъде — като адвокат; а неговите поддръжници, след като са стигнали тъй далече, също нямат намерение да отстъпват. Един от приятелите на

мистър Йелвъртън е наел временно Джордж в кантората си като писар; това обаче не решава въпроса. Истинското решение може да дойде само от вътрешното министерство.

Артър закъснява за срещата си с Джордж Ейдълджи в „Гранд Хотел“ на Чаринг Крос; задържал се е по работа в банката. Сега влиза във фоайето почти тичешком и се оглежда. Не е трудно да забележи кой го чака — единственото смугло лице е на няколко метра от него, извърнато в профил. Артър се кани да пристъпи напред и да поднесе извиненията си, когато нещо го кара да спре. Може би не е много възпитано да оглеждаш хората без разрешение; но неслучайно някога е бил асистент на доктор Джоузеф Бел.

И тъй: предварителният оглед разкрива, че човекът, с когото му предстои да се срещне, е дребен и слаб, с индийска кръв, с късо подстригана коса, срасана на път отляво; носи очила и добре скроен дискретен костюм на провинциален адвокат. Дотук без съмнение всичко е вярно, но не може да се мери с разпознаването от пръв поглед на французин ваксаджия или обуцар левичар. Артър обаче продължава да наблюдава и мислено се завръща не към Единбург и доктор Бел, а към годините на собствената си лекарска практика. Както мнозина други във фоайето, Ейдълджи се е барикадирал между вестника и креслото с високи подлакътници. Но не седи като другите: държи вестника неестествено близо и леко настрани, извивайки глава под ъгъл към страницата. Някогашният доктор Дойл от Саутсий и Девъншър Плейс категорично поставя диагноза. Късогледство, по всяка вероятност доста силно. А кой знае, може би и лек астигматизъм.

— Мистър Идалджи.

Младият човек не отхвърля развълнувано вестника настрани, а го сгъва внимателно. Не скача да се хвърли на шията на своя потенциален спасител. Напротив, изправя се бавно, поглежда сър Артър в очите и протяга ръка. Няма опасност да почне да дрънка за Холмс. Мълчи и изчаква любезно и сдържано.

Оттеглят се в един пуст кабинет и сър Артър има възможност да огледа по-добре новия си познат. Широко лице, пълни устни, трапчинка на брадата; гладко избръснат. За човек, който е лежал в „Луис“ и „Портланд“, а преди това вероятно е водил по-спокоен живот от мнозина, той почти не проявява признаци на нервност поради понесените изпитания. Черната му коса е леко прошарена, но това

само му придава вид на здравомислещ, културна личност. Спокойно би могъл да мине за действащ адвокат, само че не е.

— Знаете ли точната степен на късогледството си? Шест, седем диоптъра? Моя догадка, разбира се.

Джордж се изненадва от този пръв въпрос. Изважда от горния джоб на самото си чифт очила и ги подава на посетителя. Артър ги оглежда, после насочва вниманието си към очите, чиито дефекти трябва да коригират. Леко са изпъкнали и придават на адвокатата малко разсеян, вторачен вид. Сър Артър преценява човека като бивш офталмолог; той обаче добре познава погрешните морални изводи, които обществото е склонно да прави въз основа на особеностите в зрението.

— Боя се, че нямам представа — казва Джордж. — Едва наскоро се сдобих с очила и не попитах за характеристиките им. А и невинаги се сещам да ги нося.

— Не носехте ли очила като дете?

— Не. Зрението ми винаги е било слабо, но когато ме заведоха на преглед при учен лекар в Бърмингам, той каза, че било неразумно да се предписват очила на дете. А после... е, после бях твърде зает. За жалост вече не толкова, откакто ме освободиха.

— Както обяснявате в писмото си. И тъй, мистър Идалджи...

— Всъщност се произнася Ейдълджи — машинално го поправя Джордж.

— Извинявам се.

— Свикнал съм. Но тъй като става дума за името ми... Разбирате ли, при парсите ударението в имената винаги пада върху първата сричка.

Сър Артър кимва.

— Е, мистър Ейдълджи, бих искал да бъдете професионално прегледан от мистър Кенет Скот на Манчестър Скуеър.

— Щом казвате.

— За моя сметка, разбира се.

— Сър Артър, не мога да...

— Можете и ще приемете. — Думите са изречени тихо и Джордж за пръв път долавя лекия шотландски акцент. — Не ме наемате като детектив, мистър Ейдълджи. Аз ви предлагам... предлагам услугите си. А когато спечелим не само пълното ви

оневиняване, но и голяма парична компенсация за неправомерното лишаване от свобода, може да ви пратя сметката на мистър Скот. Но може и да не я пратя.

— Сър Артър, когато ви писах, дори и за миг не предполагах...

— Да, аз също не предполагах, когато получих писмото ви. Но ето ни тук. Това е положението.

— Парите не са важни. Искам да си възвърна доброто име. Искам отново да бъда приет за адвокат. Нищо повече. Да ми се разреши отново да практикувам. Да водя кротък полезен живот. Нормален живот.

— Разбира се. Но не съм съгласен. Парите са много важни. Не само като компенсация за три години от живота ви. Те са и символ. Британецът уважава парите. Ако отменят присъдата, обществото ще знае, че сте невинен. Но ако ви дадат и пари, обществото ще разбере, че сте напълно невинен. Разликата е огромна. Освен това парите ще докажат, че само позорното бездействие на вътрешното министерство ви е държало в затвора толкова дълго.

Джордж кимва бавно и замислено, осъзнавайки доводите. Сър Артър е впечатлен от младежа. Изглежда, той има спокоен и целенасочен ум. Дали го е наследил от майката шотландка или от бащата свещеник? Или пък е благоприятно съчетание от двамата?

— Сър Артър, ще разрешите ли да попитам дали сте християнин?

Сега Артър се изненадва на свой ред. Не желае да засегне този син на викарий, затова отговаря на въпроса с въпрос.

— Защо питате?

— Както знаете, отгледан съм в свещенически дом. Обичам и уважавам родителите си и, естествено, докато бях по-млад, споделях техните възгледи. Как би могло да е другояче? Самият аз никога не бих станал свещеник, но приемах учението на Библията като най-добро ръководство за почтен и достоен живот. — Той се озърта към сър Артър, за да види реакцията му; благ поглед и леко кимване го насърчават да продължи. — Все още смятам така. Както смятам, че английските закони са най-добро ръководство за почтен и достоен живот на обществото като цяло. Но после дойде моето... моето изпитание. Отначало го възприемах като печален пример за злоупотреба със закона. Полицията е допуснала грешка, но съдиите ще

я поправят. Съдиите са допуснали грешка, но областният съд ще я поправи. Областният съд е допуснал грешка, но вътрешното министерство ще я поправи. Станалото е много болезнено и, меко казано, неприятно, но в крайна сметка законните процедури ще осигурят тържеството на правдата. В това вярвах и все още вярвам. Нещата обаче се оказаха далеч по-сложни, отколкото си мислех в началото. Целият ми живот е протекъл в рамките на закона — ръководех се всецяло от него, а християнството ми даваше морална опора. За баща ми обаче... — Тук Джордж млъква и Артър подозира, че това не е от липса на думи, а тъкмо напротив, заради тяхната емоционална тежест. — Баща ми живее единствено в рамките на християнската религия. Както можете да предположите. Тъй че за него моето изпитание трябва да бъде разбираемо в тези рамки. За него има — трябва да има — религиозно обяснение на страданията ми. Той смята, че Божията цел е да укрепи вярата ми като пример за останалите. Неудобно ми е да изрека тази дума, но той ме смята за мъченик. Баща ми вече е на преклонна възраст и с крехко здраве. Не бих желал да споря с него. Разбира се, в „Луис“ и „Портланд“ посещавах параклиса и все още ходя на църква всяка неделя. Но не мога да твърдя, че вярата ми е укрепнала след престоя в затвора, нито пък... — Той се усмихва сдържано и горчиво. — Нито пък баща ми би могъл да твърди, че богомолците в „Св. Марко“ и съседните църкви са се увеличили през последните три години.

Сър Артър се замисля над странно официалния тон на тия встъпителни думи — сякаш са репетирани многократно, дори прекомерно. Не, това звучи твърде грубо. Какво друго да прави човек три години в затвора, освен да превръща живота си — своя объркан, недоразвит, недоразбран живот — в нещо като свидетелско изявление.

— Баща ви, предполагам, би казал, че мъчениците не избират съдбата си и може дори да не осъзнават нейната цел.

— Възможно е. Но онова, което ви казах току-що, не е цялата истина. Лишаването от свобода не укрепи вярата ми. Напротив. Мисля, че я унищожих. Моите страдания бяха напълно безсмислени, както за мен, така и като пример за другите. Ала когато казах на баща си за съгласието ви да се срещнем, той заяви, че това е част от очевидния Божи промисъл в този свят. Ето защо ви попитах дали сте християнин, сър Артър.

— Това изобщо не би повлияло върху бащините ви разсъждения. Без съмнение Бог използва всеки подходящ инструмент, бил той християнски или езически.

— Вярно. Но не трябва да ме щадите.

— Така е. И както скоро ще разберете, не обичам увъртанията, мистър Ейдълджи. Лично аз не виждам как престоят ви в „Луис“ и „Портланд“, загубата на професията и общественото ви положение могат да подпомогнат Божия промисъл.

— Разбирате ли, баща ми вярва, че новият век ще донесе по-хармонично взаимодействие между расите, отколкото миналият — че това е Божия цел и аз съм предопределен да послужа като неин глашатай. Или жертва. Или и двете.

— Без да критикувам баща ви по какъвто и да било начин — казва предпазливо Артър, — бих сметнал, че ако такива са Божиите намерения, то за тях би било далеч по-добре да постигнете забележителна кариера като адвокат и тъй да дадете на другите пример за взаимодействие между расите.

— Разсъждавате като мен — отвръща Джордж.

Отговорът допада на Артър. Някой друг би казал: „Съгласен съм с вас“. Но Джордж изрича това без суетност. Просто думите на Артър потвърждават онова, което си мисли.

— Споделям обаче убеждението на баща ви, че новият век вероятно ще донесе изключителен напредък в духовната сфера. Дори вярвам, че когато настъпи третото хилядолетие, утвърдените църкви вече ще бъдат отживелица, а войните и разногласията, породени от разделното им съществуване, също ще са изчезнали. — Джордж се кани да възрази, че баща му изобщо не е имал предвид това, но Артър категорично продължава. — Човечеството е пред прага на нова епоха, когато ще овладее истините на психичното битие както от векове насам овладява физическите закони. Когато тези истини бъдат приети, целият ни начин на живот — и на смърт — ще трябва да бъде преосмислен из основи. Вратата ни не ще намалее, а ще нарасне. Ще разберем по-дълбоко жизнените процеси. Ще осъзнаем, че смъртта не е врата, захлопната под носа ни, а откряната врата. А докато дойде новото хилядолетие, вярвам, че ще се сдобием с далеч по-голяма способност да бъдем щастливи и задружни, отколкото през цялото несретно човешко битие досега. — Сър Артър изведнъж осъзнава, че

говори досущ като оратор любител в Хайд Парк. — Извинете, поувлякох се. Това е любимата ми тема. Не, дори много повече от това. Но нали вие ме попитахте.

— Няма за какво да се извинявате.

— Има. Допуснах да се отклоним от темата. И тъй, на въпроса. Мога ли да попитам дали подозирате някого за престъплението?

— Кое по-точно?

— Всички. Тормозът. Подправените писма. Нараняванията — не само на понито при мината, а и на всички останали.

— Откровено казано, сър Артър, през последните три години аз и моите поддръжници се вълнувахме по-скоро да докажем невинността ми, отколкото нечия чужда вина.

— Напълно разбирам. Но връзката неминуемо съществува. Тъй че има ли някой, когото бихте заподозрели?

— Не. Няма. Всичко се вършеше анонимно. А не мога да си представя кой би изпитал удоволствие да осакатява животни.

— Имахте ли врагове в Грейт Уайърли?

— Очевидно. Но врагове в сянка. Имах малко познати там, било то приятели или врагове. Нашето семейство не контактуваше с местното общество.

— Защо?

— Едва напоследък започнах да разбирам причината. Истината е, че родителите ми разполагаха с много малко пари, а колкото имаха, харчеха ги за образованието на децата си. Не ми липсваше гостуването в домовете на други момчета. Мисля, че бях щастливо дете.

— Да. — Отговорът не изглежда изчерпателен. — Но предполагам, имайки предвид произхода на баща ви...

— Сър Артър, искам да подчертая едно. Не смятам, че расовите предразсъдъци имат нещо общо с моя случай.

— Трябва да кажа, че ме изненадвате.

— Баща ми вярва, че не бих страдал така, ако бях, да речем, син на капитан Ансън. Това несъмнено е вярно. Но според мен тая нишка води в задънена улица. Ако не вярвате, идете в Уайърли и разпитайте селяните. Така или иначе, ако съществуват расови предразсъдъци, те се ограничават в много тесен слой от населението. Имало е нападки, но кой ли не страда от тях под една или друга форма?

— Доколкото разбирам, не искате да се правите на мъченик...

— Не е там работата, сър Артър. — Джордж млъква и за миг сякаш се притеснява. — Между другото как точно да ви наричам?

— Както досега. Или Дойл, ако предпочитате.

— Струва ми се, че предпочитам сър Артър. Както се досещате, много съм размишлявал над станалото. Възпитан съм като англичанин. Завърших колеж, учих право, положих изпити, станах адвокат. Опита ли се някой да попречи на този напредък? Напротив. Учителите ме насърчаваха, съдружниците в „Сангстър, Викъри и Спейт“ ми обръщаха внимание, паството на баща ми изрече похвални думи, когато получих адвокатски права. На Нюхол Стрийт нито един клиент не е отказал услугите ми заради моя произход.

— Да, но...

— Позволете да продължа. Както казах, имаше и нападки. Подигравки, шеги. Не съм толкова наивен, та да не усещам, че някои хора ме гледат различно. Но аз съм адвокат, сър Артър. Какво доказателство имам, че някой е действал срещу мен заради расови предразсъдъци? Сержант Ъптън се опита да ме сплаши, но без съмнение той е плашил и други момчета. Капитан Ансън очевидно изпитваше неприязън към мен, без дори да сме се срещали. Много повече ме тревожи явната некомпетентност на полицаите. Например това, че макар да наводниха областта със специални агенти, така и не откриха лично нито едно от осакатените животни. За тия събития винаги научаваха от фермери или хора, отиващи на работа. Не само аз стигнах до извода, че полицаите се боят от така наречената банда, макар да не доказаха нейното съществуване. Затова ако твърдите, че страданията ми са плод на расови предразсъдъци, трябва да ви помоля за доказателства. Не си спомням мистър Дистърнъл някога да е засягал тази тема. Нито пък сър Реджиналд Харди. Дали съдебните заседатели ме сметнаха за виновен заради цвета на кожата ми? Твърде лесно е да отговорим така. А мога да добавя, че през годините ми в затвора към мен се отнасяха доброжелателно както надзирателите, така и останалите затворници.

— Разрешете ми една препоръка — отвърна сър Артър. — Може би си струва поне от време на време да се въздържате да разсъждавате като адвокат. Липсата на доказателства за едно явление не означава, че то не съществува.

— Съгласен съм.

— В такъв случай, когато започнаха нападките срещу вашето семейство, вярвахте ли — и вярвате ли сега, — че сте били случайни жертви?

— Вероятно не. Но имаше и други жертви.

— Само на анонимните писма. Никой друг не е страдал като вас.

— Вярно. Но би било крайно нелепо да вадим от този факт изводи за целта и мотивите на извършителя. Може би баща ми — който понякога става твърде строг — е порицал някое селско момче за кражба на ябълки или богохулство.

— Смятате, че се е почнало от нещо подобно?

— Нямам представа. Но едва ли мога да спра да разсъждавам като адвокат. Такъв съм си. И като адвокат държа да получа доказателства.

— Може би другите виждат онова, което вие не забелязвате.

— Без съмнение. Но нещата опират и до практическата полза. За мен не е полезно да допускам по принцип, че хората, с които общувам, изпитват тайна неприязън. А при сегашното положение би било безсмислено да се надявам, че ако вътрешният министър се убеди в намесата на расови предразсъдъци по моя случай, веднага ще получа пълно оневиняване и обезщетението, за което намеквате. Или може би, сър Артър, вие допускате, че самият мистър Гладстон страда от подобни предразсъдъци?

— Нямам абсолютно никакви... доказателства за това. Дори напротив, силно се съмнявам.

— Тогава да сменим темата, ако обичате.

— Много добре. — Артър е впечатлен от тази проява на твърдост, дори упоритост. — Бих желал да се срещна с родителите ви. И със сестра ви. Но дискретно. Винаги се стремя да действам прямо, но понякога се налага човек да прибегне към тактика и дори към блъф. Както обича да казва Лайънел Еймъри, ако се биеш с носорог, не е задължително да си връзваш рог на носа. — Джордж е озадачен от аналогията, но Артър не забелязва. — Едва ли ще е от полза за нашата кауза, ако ме видят да обикалям из областта с вас или ваш роднина. Трябва ми познат човек в селото. Може би ще препоръчате някого.

— Хари Чарлсуърт — отговаря машинално Джордж, сякаш стои пред старицата Стоунам или Гринуей и Стентсън. — С него седяхме на един чин в училище. Представях си, че ми е приятел. Бяхме двете

умни момчета в класа. Баща ми често ме упрекуваше, че не съм по-дружелюбен към селските хлапета, но да си призная, контактът просто не беше възможен. Сега Хари Чарлсуърт управлява бащината си мандра. Има репутация на честен човек.

— Значи не сте общували много с местните хора.

— Както и те с мен. Откровено казано, сър Артър, винаги съм възнамерявал, след като завърша, да живея в Бърмингам. Смятах Уайърли — между нас да си остане — за скучно и изостанало място. Отначало продължих да живея у дома, тъй като се боях да не нараня родителите си, а с хората от селото общувах само в краен случай. Например когато трябваше да ми се поправят обувките. И след това постепенно попаднах... не точно в капан, но вече бях живял тъй дълго с близките си, че ставаше все по-трудно и по-трудно дори да си помисля за напускане. А и съм много силно привързан към сестра ми Мод. Ето в такова положение бях, докато... знаете какво ми се случи. След като ме пуснаха от затвора, за мен беше просто невъзможно да се завърна в Стафордшър. Затова сега живея в Лондон. Наел съм квартира при мис Гугъл на Меклънбърг Скуеър. Майка ми беше с мен през първите седмици след освобождаването. Но баща ми се нуждае от нея у дома. Когато намери свободно време, тя и сега идва да види как съм. Животът ми... — Джордж млъква за миг. — Животът ми, както виждате, е в застой.

Артър пак забелязва колко сдържан и точен е Джордж, когато описва важното и незначителното, емоциите и фактите. Първокласен свидетел. Не е негова вината, че не забелязва онова, което виждат другите.

— Мистър Идалджи...

— Джордж, ако обичате.

Сър Артър отново бърка произношението и Джордж предпочита да не притеснява със забележки новия си покровител.

— Ние с вас, Джордж, ние с вас сме... незначителни англичани.

Джордж е смяян от тази забележка. Точно обратното, той смята сър Артър за много значителен англичанин: името, поведението и славата му, усещането, че се чувства съвсем на място в този разкошен лондонски хотел, дори и фактът, че накара Джордж да го чака. Ако не го смяташе за човек от значимите английски кръгове, навярно изобщо

нямаше да му пише. Но му се струва невъзпитано да оспорва чуждото мнение.

Вместо това той се замисля над собственото си положение. По какво се различава от пълноправния англичанин? Такъв е по рождение, по гражданство, по образование, религия и професия. Нима сър Артър намеква, че когато му отнеха свободата и го зачеркнаха от адвокатските списъци, са го зачеркнали и от списъка на англичаните? Дори и тъй да е, той няма друга родина. Не може да се върне две поколения назад. Едва ли би могъл да замине за Индия — страна, която никога не е виждал и няма желание да посети.

— Сър Артър, когато започнаха моите... неприятности, баща ми понякога ме викаше в кабинета си, за да ми разказва за постиженията на най-прочутите парси. Как еди-кой си станал преуспяващ търговец, друг — член на парламента. Веднъж — макар че изобщо не се интересувам от спорт — той ми разказа как отборът по крикет на парсите дошъл от Бомбай на турне в Англия. Доколкото разбрах, те били първите индийски състезатели по крикет, стъпили на тази земя.

— През 1886 година, ако не греша. Имаха около трийсет срещи, но за жалост спечелиха само веднъж. Не се учудвайте, в свободното си време редовно чета алманаха за крикет „Уиздън“. Мисля, че след една-две години пак дойдоха, този път с по-добри резултати.

— Виждате ли, сър Артър, вие знаете повече от мен. Не мога да претендирам, че съм нещо, което всъщност не съм. Баща ми ме е възпитал като англичанин и няма начин в тежки минути да ме утеши с факти, които дотогава не е изтъквал.

— А баща ви е родом...

— От Бомбай. Там го покръстили мисионери. Всъщност те били шотландци. Като майка ми.

— Разбирам баща ви — казва сър Артър. Джордж осъзнава, че чува това изречение за пръв път в живота си. — Истините за расата и религията невинаги лежат в една долина. Понякога се налага да прекосиш зимните снегове по висок хребет, за да откриеш по-важната истина.

Джордж се замисля над тия думи, сякаш са част от клетвена декларация.

— Но тогава сърцето ти е раздвоено и губиш завинаги връзка със своя народ, нали?

— Не. Тогава си длъжен да разкажеш на своя народ за долината отвъд хребета. Поглеждаш назад и надолу към селото, откъдето идваш, и виждаш, че са свалили знамената в твоя чест, защото си въобразяват, че достигането на хребета е победа. Затова размахваш щеката и посочваш. Там, долу, казваш им, там е победата, в следващата долина. Последвайте ме отвъд хребета.

Джордж е дошъл в „Гранд Хотел“, очаквайки кръстосан разпит за обстоятелствата по случая му. Разговорът обаче направи няколко ненадейни обрата. Сега той се чувства леко объркан. Артър долавя известно стъписване у своя нов млад приятел. Става му съвестно; всъщност искаше да го насърчи. Стига толкова разсъждения; време е за действие. И за гняв.

— Джордж, тия, които те подкрепяха досега — мистър Йелвъртън и останалите, — са свършили великолепа работа. Проявили са изключително усърдие и коректност. Ако британската държава се ръководеше от логиката, сега щеше пак да седиш зад бюрото си на Нюхол Стрийт. Но за жалост не е така. Затова възнамерявам не да повтарям направеното от мистър Йелвъртън, да изразявам същите обосновани съмнения и да отправям същите справедливи молби. Ще сторя нещо съвсем различно. Смятам да вдигна голям шум. Англичаните — тъй наречените чистокръвни англичани — не обичат шума. Смятат го за вулгарен; притесняват се от него. Но щом тихият разум не върши работа, ще им дам шумен разум. Няма да заобикалям по черното стълбище, а ще нахълтам през парадното. И ще бия големия тъпан. Възнамерявам да разтръскам доста дървета и да видя какви гнили плодове ще изпадат.

Сър Артър става и понечва да се сбогува. Сега се извисява като планина над дребничкия юрист. Но по време на разговора не създаваше това впечатление. Джордж е изненадан, че един тъй прочут човек може да слуша внимателно и да избухва като гръмотевица, да бъде благ и същевременно яростен. Въпреки последното заявление обаче той изпитва необходимост от още едно потвърждение.

— Сър Артър, ще разрешите ли да попитам... казано съвсем простишко... мислите ли, че съм невинен?

Артър му хвърля отвисоко бистър и пронизателен поглед.

— Джордж, прочетох вестникарските изрезки, а сега се срещнахме лично. Затова ще ти отговоря така. Не, не мисля, че си

невинен. Не, не вярвам, че си невинен. *Знам*, че си невинен.

И той протяга едра атлетична десница, загрубяла от множество спортове, за които Джордж дори няма представа.

АРТЪР

Веднага щом се запозна с досието, Уд бе изпратен на разузнаване. Трябваше да проучи областта, да оцени нрава на местните хора, да пие умерено в заведенията и да се свърже с Хари Чарлсуърт. Не биваше обаче да си играе на детектив или да се приближава до дома на викария. Артър още не беше съставил план за кампанията си, но знаеше, че най-сигурният начин да си отреже източниците на информация би бил да обяви на всеослушание, че двамата с Уди идват да докажат невинността на Джордж Ейдълджи. А покрай това и вината на някой от местните. Не искаше да подплашва заинтересованите от сегашното положение.

Сам той се зае с проучвания в домашната библиотека. Установи, че енорията Грейт Уайърли се състои от значителен брой добре построени жилища и ферми; че почвата е глинеста, с каменисти подземни слоеве; че основните селскостопански култури са житото, ечемикът, ряпата и кръмното цвекло. През гарата, разположена на петстотин метра северозападно от селото, минава разклонение на железопътната линия „Лондон — Северозапад“ със спирки в Уолсол, Канок и Руджли. Църквата, към която принадлежи и домът на викария, разполага с годишен бюджет от 265 лири. От 1876 година в дома на викария живее преподобният Шапурджи Ейдълджи, възпитаник на кентърбърийския колеж „Св. Августин“. Институтът на трудещите се в съседното село Ландиуд разполага с двеста и петдесет седящи места за концерти и лекции и е отлично снабден с всекидневни и седмични печатни издания. Общинската прогимназия, построена през 1882 година, в момента се ръководи от Самюъл Джон Мейсън. Пощенската служба се поддържа от Уилям Хенри Брукс, собственик на магазин за хранителни стоки, платове и железария; началник-гара е Албърт Ърнест Мериман, очевидно наследил железничарската фуражка от своя баща, Самюъл Мериман. В селото има трима съдържатели на питейни заведения: Хенри Баджър, мисис Ан Корбет и Томас Йейтс. Управител на въгледобивната компания в Грейт Уайърли е Уилям Брауъл, а секретар — Джон Боулт. Уилям Уин поддържа водопровода,

газовите инсталации и търгува с мебели. Всичко звучи съвсем нормално; тъй спретнато, тъй типично английско.

Макар и неохотно, Артър реши да не шофира до Стафордшър — пристигането на еднотонен автомобил „Улзли“ с мощност дванайсет конски сили определено нямаше да остане незабелязано. Жалко, защото само преди две години бе отишъл именно в Бърмингам да получи машината. Е, тогава пътуването имаше далеч по-безобидна цел. Спомни си, че носеше високата капитанска фуражка, станала наскоро особено модна сред автомобилистите. Фактът навярно не беше стигнал до знанието на местното население, защото, докато крачеше напред-назад по перона на гара „Ню Стрийт“, очаквайки представителя на „Улзли“, една напориста млада жена се обърна към него с настоятелния въпрос какви влакове има до Уолсол.

Остави автомобила в конюшната и хвана от Хейзълмиър влака до гара „Уотърлу“. В Лондон щеше да прекъсне пътуването и да се срещне с Джийн едва за четвърти път като вдовец и свободен мъж. Беше й писал да го очаква днес следобед; писмото завършваше с най-нежни думи, ала докато влакът потегляше от Хейзълмиър, той откри, че в момента най-много му се иска да седи зад волана на своя „Улзли“ с предпазни очила и нахлупена до ушите фуражка и да се носи с рев през Централна Англия към Стафордшър. Не можеше да разбере тази реакция, която го караше да се чувства едновременно виновен и раздражителен. Знаеше, че обича Джийн, че ще се ожени за нея и ще я направи втора лейди Дойл; и все пак не очакваше срещата тъй възторжено, както би трябвало. Ех, ако човешките същества бяха тъй разбираеми като машините.

В гърдите му неволно се надигна почти страдалчески стон, но той го потисна, за да не смущава другите пътници в първа класа. Там беше цялата работа — в начина, по който те принуждават да живееш. Потискаш стонове, лъжеш за обичта си, мамиш законната си съпруга и всичко това вършиш в името на честта. Отвратителен парадокс: за да постъпваш добре, трябва да се държиш зле. Защо не можеше просто да качи Джийн на автомобила, да я откара до Стафордшър, да я регистрира в някой хотел като своя съпруга и да смразява с фелдфебелски поглед всеки, който се осмели да повдигне вежди? Защо ли? Защото не можеше, защото нямаше да се получи, защото изглеждаше просто, но не беше, защото, защото... Докато влакът

прекосяваше покрайнините на Уокинг, той си припомни с тиха завист за онзи австралийски войник сред африканските пущинаци. Номер 410 от кавалерията на Нов Южен Уелс, проснат неподвижно до празната си манерка с червена шахматна фигура върху гърлото. Честна схватка, простор и велика кауза — няма по-добра смърт. Животът би трябвало по-често да е такъв.

Пристига в апартамента ѝ; тя е облечена със синя копринена рокля; прегръщат се сърдечно. Вече не е длъжен да се отдръпва, а и не му се налага, осъзнава той; докосването не го възбужда. Сядат; Джийн налива чай; той я разпитва за близките ѝ; тя го пита защо заминава за Бърмингам.

Един час по-късно, когато разказът му едва е стигнал до предварителното съдебно заседание в Канок, тя го хваща за ръката и казва:

— Скъпи Артър, чудесно е да те видя отново тъй въодушевен.

— И аз теб, мила моя — отвърща той и продължава повествованието.

Както би могло да се очаква, историята е колоритна и изпълнена с напрежение; Джийн се чувства едновременно трогната и облекчена, че мъжът, когото обича, се отърсва от тревогите на последните месеци. И все пак, когато той приключва историята, обяснява целта си, поглежда часовника и проверява отново железопътното разписание, тя не успява да скрие своето разочарование.

— Как бих искала и аз да дойда, Артър.

— Удивително — отговаря той и очите му сякаш чак сега се съсредоточават върху нея. — Знаеш ли, докато седях във влака, си представях как пътувам с автомобила за Стафордшър и до мен седиш ти. Само двамата, като съпруг и съпруга.

Той поклаща глава пред това съвпадение, което може би е съвсем обяснимо чрез способността за обмяна на мисли между две тъй близки сърца. После става, взима палтото и шапката си и излиза.

Джийн не е наранена от поведението на Артър — прекалено дълбоко го обича, — но докато отпуска длани върху изстиващия чайник, тя осъзнава, че нейното сегашно и бъдещо положение изисква известна доза практичност. През изминалите години бе трудно, тъй трудно; имаше твърде много уговорки, отстъпки и тайни. Защо си мислеше, че смъртта на Туй ще промени всичко и после веднага ще

има прегръдки под слънчевите лъчи, сред кръг от ръкопляскащи приятели, докато в далечината оркестър свири английски мелодии? Внезапният преход е невъзможен; а малкото количество допълнителна свобода, която получиша, може да се окаже сериозен риск.

Открива, че е започнала да си мисли за Туй малко по-другояче. Вече не като за недосегаемата съперница, чиято чест трябва да бъде опазена, скромната домакиня, простодушната, нежна, любеща съпруга, която тъй дълго се вкопчваше в живота. Най-ценното качество на Туй, призна й веднъж Артър, е, че тя неизменно се съгласява с всяко негово предложение. Щом трябва веднага да съберат багажа и да потеглят за Австрия, отговорът е „да“; щом ще купуват нова къща, тя казва „да“; щом той се кани да напусне Лондон за няколко дни или да отиде в Африка за няколко месеца, отговорът е „да“. Такава си е по природа; доверява се на Артър изцяло, вярва, че той ще вземе най-правилното решение както за себе си, така и за нея.

Джийн също вярва на Артър; знае, че е мъж на честта. Освен това знае — и то е още една причина да го обича, — че той е непрестанно в движение, независимо дали пише нова книга, подкрепя нечия кауза, обикаля света, или се хвърля с възторг в поредното начинание. Той никога няма да бъде от онези мъже, чиито амбиции се ограничават с извънградска вила, чифт чехли и градинарска лопата, чиито копнежи стигат само до портичката и чакането кога вестникарчето ще им донесе новини от далечни земи.

И тъй, в ума на Джийн започва да се оформя нещо, което все още не може да се нарече решение — то е по-скоро смътно усещане за заплаха. Тя е чакащата приятелка на Артър от петнайсети март 1897 година; след няколко месеца ще се навършат десет години от срещата им. Десет години, десет безценни кокичета. Тя по-скоро би предпочела да чака Артър и занапред, отколкото да се задоми щастливо с когото и да било на този свят. Ала след като тъй дълго е била чакаща приятелка, не възнамерява да стане и чакаща съпруга. Представа си, че са семейни и Артър обявява предстоящото си заминаване — все едно дали за някое английско селце или за Тимбукту, където трябва да се пребори с неправдата; представя си как му отговаря, че ще заръча на Уди да купи билети. След това тихо ще поясни: и за двамата. Тя ще бъде до него. Ще пътуват заедно; ще седи на първия ред, когато той чете лекции; ще му организира пътуванията и ще се грижи за доброто

обслужване в хотелите, влаковете и презокеанските кораби. Ще язди с него рамо до рамо... или може би мъничко по-напред, като се има предвид, че в ездата е по-добра. Може дори да се научи на голф, ако той продължава да се увлича от тази игра. Няма да бъде от онези непоносими съпруги, които преследват мъжете си едва ли не до стъпалата на клубовете им, но ще бъде неотлъчно до него и ще доказва с дела и думи, че там ще е нейното място, докато смъртта ги раздели. Такава съпруга смята да бъде тя.

Междувременно Артър седеше във влака за Бърмингам и си припомняше своя единствен предишен опит да играе ролята на детектив. Парапсихологичното дружество го бе помолило да помогне при проучването на обитавана от духове къща в Чармът, графство Дорсетшър. Пристигна там заедно с доктор Скот и някой си мистър Подмор — професионалист с опит в подобни разследвания. Взеха всички обичайни мерки за предотвратяване на измама: залостиха прозорците и вратите, изпънаха нишки прежда по стълбището. После две нощи поред седяха при домакина. През първата той час по час палеше лулата и се бореше с упоритата дрямка; но към средата на втората нощ, точно когато започваха да губят надежда, изведнъж бяха стреснати — и за миг дори ужасени — от звука на яростно размествани мебели нейде наблизко. Шумът сякаш идваше откъм кухнята, но когато изтичаха натам, тя се оказа празна и всичко си беше на мястото. Претърсиха за тайни скривалища цялата къща от мазето до тавана; не откриха нищо. А вратите бяха все тъй залостени, прозорците заковани, нишките непокътнати.

Подмор прояви удивителен скептицизъм; подозираше, че някой съучастник на домакина се е спотайвал зад ламперията. По онова време Артър сподели мнението му. След няколко години обаче къщата изгоря до основи; и нещо още по-знаменателно — в градината изкопаха скелет на дете, едва ли навършило и десет години. За Артър това промени всичко. При случаите, когато насилствено е отнет млад живот, често остава излишък от неизползвана жизненост. В подобни моменти незначителното и удивителното ни атакува от всички страни; явява се под формата на променливи силуети, предупреждавайки за ограниченията на онова, което наричаме материя. Такова изглеждаше за Артър безспорното обяснение; Подмор обаче отказа да промени доклада си със задна дата. Всъщност той през цялото време се държа

по-скоро като някакъв проклет материалист и скептик, отколкото като експерт, натоварен да потвърди свръхестественото явление. Ала защо да се тревожим за Подмор и нему подобните, щом имаме хора като Крукс, Майърс, Лодж и Алфред Ръсел Уолас? Артър мислено си повтори формулата: невероятно, но факт. Когато за пръв път чу тези думи, те му прозвучаха като ловък парадокс; сега се превръщаха в желязна увереност.

Артър се срещна с Уд в хотел „Импириъл Фамили“ на Темпъл Стрийт. Там рискът да го разпознаят бе по-малък, отколкото в „Гранд Хотел“, където би отседнал при нормални обстоятелства. Трябваше да сведат до минимум опасността върху светските страници на „Газет“ или „Поуст“ да изникне заглавие от рода на КАКВО ТЪРСИ ШЕРЛОК ХОЛМС В БЪРМИНГАМ?

Първата им експедиция до Грейт Уайърли беше планирана за късния следобед на следващия ден. Под прикритието на декемврийския здрач двамата щяха да отидат колкото се може незабелязано до дома на викария и щом си свършат работата, незабавно да се върнат в Бърмингам. Артър много държеше да открие някой театрален костюмиер, за да получи фалшива брада за акцията; Уд обаче го разубеди. Смяташе, че така по-скоро ще привлекат вниманието; и наистина, всяко посещение при костюмиер би гарантирало нежелани бележки в местната преса. Вдигнати яки, шалове и разгърнати вестници във влака щяха да са достатъчни за дискретно пристигане в Уайърли; сетне просто щяха да тръгнат по зле осветения път към дома на викария, сякаш са...

— Сякаш сме какви? — попита Артър.

— Трябва ли да се преструваме?

Уд не разбираше защо неговият работодател толкова настоява за маскировка — както материална, така и психологическа. Според него всеки англичанин имаше изконното право да препоръча на другите да си гледат работата, особено ако проявяват излишна склонност към любопитство.

— Несъмнено. Ако не заради другите, то заради нас самите. Нека си представим, че сме... хммм... пратеници от Църковната комисия, дошли да проверят доклада на викария за състоянието на „Св. Марко“.

— Църквата е стабилна и сравнително нова — възрази Уд. После зърна погледа на шефа си. — Е, щом настоявате, сър Артър.

Късно следобед на следващия ден те отидоха на гара „Ню Стрийт“ и се качиха във вагон, който да спре колкото се може подалече от чакалнята на гара „Уайърли-Чърчбридж“. Чрез тази стратегия разчитаха да избегнат любопитните погледи на други слизащи пътници. Но в действителност никой друг не слезе от влака и поради това двамата мними църковни пратеници привлякоха интереса на началник-гарата. Придърпвайки шала пред мустаците си, Артър се чувстваше едва ли не като палав студент. Ти не ме познаваш, помисли си той, но аз те познавам: Албърт Ърнест Мериман, син на Самюъл. Какво приключение!

Той последва Уд по притъмнелия селски път; по някое време минаха покрай пивница, но единственият признак за живот бе някакъв мъж, който се олюляваше на предното стъпало и съсредоточено дъвчеше козирката на каскета си. След осем-девет минути, смущавани само от лъчите на редките газови фенери, двамата стигнаха до високия островърх силует на „Св. Марко“. Уд поведе работодателя си покрай южната стена — тъй близо, че Артър забеляза червеникавите лишеи по сивата каменна зидария. Когато минаха през портала, на трийсетина метра отвъд западния край на църквата изникнаха нови две здания: отдясно малка училищна сграда с потъмнели тухлени стени, по които смътно личаха ромбовидни шарки от по-светли тухли; повнушителното здание отляво беше домът на викария. Няколко секунди по-късно Артър спря поглед върху широкия праг, където преди петнайсет години бе лежал ключът от училището в Уолсол. Докато хващаше чукчето и преценяваше доколко сдържано да почука, той си представи далеч по-бурното пристигане на инспектор Камбъл с неговия отряд от специални агенти и цялата суматоха, която бяха предизвикали в този тих дом.

Викарият ги чакаше със съпругата и дъщеря си. Сър Артър веднага разбра откъде са дошли добрите обноски и кротката сдържаност на Джордж. Семейството се зарадва на пристигането му, но не го обсипа с благодарности; знаеха за славата му, но не го гледаха в захлас. Истинско облекчение беше поне веднъж да попадне сред хора, за които можеше да се обзаложи, че не са чели нито една негова книга.

Викарият беше по-светлокож от сина си, с пооплешивяла отпред едра глава и живо волево изражение. Устните му напомняха тия на Джордж, но според Артър човекът изглеждаше по-красив от своя син и с по-европейски черти.

Изникнаха две дебели папки. Артър извади напосоки едно писмо. Листът бе сгънат, оформяйки четири плътно изписани страници.

Драги ми Шапурджи — зачете той. — С голямо удоволствие ви съобщавам, че сега имаме намерение да преразгледаме преследването на викария!!! (позор за Грейт Уайърли). — Не много красив, но обигран почерк, помисли си Артър. — ... в лудница само на сто и петдесет километра от вашия трижди проклет дом... и ще бъдете въдворен насила, ако си позволите каквито и да било гръмки изявления. — Дотук нямаше правописни грешки. — Ще пратя двоен брой от най-адските пощенски картички на ваше име, а на името на Шарлот при първа възможност. — Шарлот вероятно беше съпругата на викария. — Мъст за вас и Брукс... — Това име му беше познато от проучванията. — ... пратих от негово име писмо до „Куриер“, че няма да отговаря за дълговете на жена си... Повтарям, че не е нужна безумна проява, за да бъдете въдворен, тъй като тия личности непременно ще ви арестуват. — И накрая подигравателно сбогуване на четири реда:

С пожелания за весела Коледа и щастлива Нова година!
Оставам

вечно ваш Сатана
Бог Сатана

- Злостно — промърмори сър Артър.
- Кое писмо беше?
- Онова от Сатаната.
- Да — каза викарият. — Усърден кореспондент.

Артър прегледа още няколко послания. Едно беше да слуша за анонимните писма или дори да чете откъси от тях в пресата. Тогава му звучаха като глупави детски шеги. Но да ги държи в ръка, осъзна той, да седи с техните получатели беше съвсем различно. Онова, първото, бе истинска гадост с просташкото назоваване на съпругата на викария по малко име. Дело на безумец, може би; но безумец с ясен обигран почерк, умеещ да излага съвсем трезво своята извратена ненавист и безумните си планове. Артър не се учудваше, че горките хора са почнали да заключват вратите си всяка нощ.

— Весела Коледа — прочете пак Артър, все още обзет от смайване. — И нямате ли подозрения кой може да е написал някое от тия гнусни словоизлияния?

— Подозрения ли? Не, никакви.

— Онази прислужница, която сте били принудени да уволните?

— Тя напусна областта. Отдавна не е тук.

— Близките й?

— Близките й са почтени хора. Сър Артър, както се досещате, ние размишляваме над това от самото начало. Но нямам подозрения. Не слушам мълви и клюки, а дори да ги слушах, с какво щяха да ни помогнат? Тъкмо те вкараха сина ми в затвора. Не бих желал да причиня другиму онова, което изтърпя той.

— Освен ако не е виновен.

— Да.

— А този Брукс? Той търгува с хранителни стоки и железария, нали?

— Да. За известно време той също получаваше подобни писма. Реагира по-флегматично. Или просто прояви мързел. Така или иначе, не пожела да отиде в полицията. Имаше някакъв инцидент на гарата с неговия син и още едно момче... вече не помня подробностите. Брукс така и не пожела да се обедини с нас. Трябва да ви кажа, че в областта много не уважават полицията. Смешното е, че от цялото тукашно население ние бяхме най-склонни да й се доверим.

— С изключение на полицейския началник.

— Позицията му беше... неотзивчива.

— Мистър Ейдълджи — Артър се постара да произнесе името правилно. — Възнамерявам да разбера защо. Смятам да се върна до самото начало на случая. Кажете ми, ако изключим прекия тормоз,

срещали ли сте други прояви на враждебност, откакто пристигнахте тук?

Викарият хвърли към жена си въпросителен поглед.

— Изборите — подсказа тя.

— Да, вярно. Неведнъж съм давал класната стая под наем за политически събрания. Либералите имаха проблеми с намирането на помещения. Аз самият съм либерал... Имаше оплаквания от страна на някои по-консервативни енорияши.

— А нещо повече от оплаквания?

— Вярно, един-двама спряха да посещават „Св. Марко“.

— А вие продължихте да давате помещението под наем?

— Разбира се. Но не искам да преувеличавам. Става дума за възражения — остри, но в рамките на доброто възпитание. Не говоря за заплахи.

Сър Артър се възхити от прецизността на викария; впечатли го и пълната откровеност. Бе забелязал у Джордж същите качества.

— Капитан Ансън имаше ли нещо общо с това?

— Ансън? Не, всичко беше на местна почва. Той се включи по-късно. Добавил съм в папката неговите писма, за да ги видите.

След това Артър разпита семейството за събитията от август до октомври 1903 година, дебнейки за несъответствия, пропуснати подробности или противоречия.

— От сегашна гледна точка изглежда жалко, че не сте отпратили инспектор Камбъл и хората му, докато не получат заповед за обиск, и не сте си осигурили адвокат преди завръщането им.

— Но това би било поведение на виновни хора. Ние нямахме нищо за криене. Знаехме, че Джордж е невинен. Колкото по-рано претърсеха къщата, толкова по-скоро щяха да пренасочат разследването към по-надеждна следа. Така или иначе, инспектор Камбъл и хората му се държаха съвсем коректно.

Не през цялото време, помисли си Артър. Нещо липсваше в представата му за случая — нещо, свързано с онова полицейско посещение.

— Сър Артър — обади се тихичко мисис Ейдълджи, крехка и побеляла старица. — Позволете да ви кажа две неща. Първо, колко ми е приятно да чуя отново шотландски глас по тия места. Наистина ли долавям единбургски акцент?

— Да, така е, госпожо.

— Второто се отнася до сина ми. Вие сте разговаряли с Джордж.

— Бях силно впечатлен. Познавам мнозина, които не биха останали тъй здрави телом и духом след три години в „Луис“ и „Портланд“. Можете да се гордеете с него.

Мисис Ейдълджи леко се усмихна на комплимента.

— Най-силното желание на Джордж е отново да се завърне към адвокатската си професия. Нищо друго не иска. Сегашното положение за него е може би по-лошо, отколкото в затвора. Тогава всичко бе ясно. Сега няма почва под краката си. Адвокатското дружество не може да го приеме пак, докато петното не се отстрани от името му.

Нищо не бе в състояние да амбицира Артър тъй силно, както молбата на кротък старчески женски глас с шотландски акцент.

— Уверявам ви, госпожо, че смятам да вдигна страхотен шум. Всичко ще преобърна. Мнозина ще спят далеч по-неспокойно, когато приключат с тях.

Но това очевидно не бе обещанието, което очакваше мисис Ейдълджи.

— Надявам се, сър Артър, и сме ви благодарни. Имах предвид обаче нещо различно. Както сте видели, Джордж е момче — или по-скоро млад мъж — с учудваща издръжливост. Честно казано, тази издръжливост изненада и двамата ни. Смятахме го за по-крехък. Той е решил да се пребори с неправдата. Но не иска нищо друго. Не копнее за слава. Не желае да стане борец за някаква кауза. Не е ничий представител. Исква да се върне към своята работа. Към предишния си обикновен живот.

— Да се ожени — вметна дъщерята, която до този момент пазеше пълно мълчание.

— Мод! — възкликна викарият по-скоро с изненада, отколкото с упрек. — Как е възможно? Откога? Шарлот... ти знаеш ли нещо?

— Не се вълнувай, татко. Имах предвид, че иска просто да се ожени. Нищо конкретно.

— Просто да се ожени — повтори викарият и погледна своя високопоставен гост. — Смятате ли, че е възможно, сър Артър?

— Лично аз — позасмя се Артър — бях женен съвсем конкретно. Доколкото знам, така е общоприето и бих го препоръчал на всекиго.

— В такъв случай — викарият се усмихна за пръв път — ще трябва да забраним на Джордж всякакъв друг брак, освен конкретния.

Когато се върнаха в хотел „Импириъл Фамили“, Артър и секретарят му седнаха на късна вечеря, после се оттеглиха в една свободна пушалня. Артър запали лулата си, а Уд извади кутия евтини цигари.

— Чудесно семейство — каза сър Артър. — Скромно, впечатляващо.

— Така е.

Внезапен страх обзе Артър при спомена за думите на мисис Ейдълджи. Ами ако идването им предизвикаше нови преследвания? В края на краищата Сатаната — или по-точно Бог Сатана — все още бе нейде навън и остреше както перото си, така и извития инструмент с разширяващо се острие. Бог Сатана — до колко гнусни извращения може да стигне една официална религия, щом започне своя необратим упадък. Колкото по-скоро се срути цялото здание, толкова по-добре.

— Уди, ако нямаш нищо против, бих искал да те използвам като учебна мишена. — Той не изчака разрешение; а и секретарят му не сметна за необходимо да отговори. — Засега има три страни на случая, които не мога да разбера. Празниците чакат да бъдат запълнени. И първата е защо Ансън застава срещу Джордж Ейдълджи. Ти видя писмата му до викария. Да заплашва със затвор един ученик.

— Прав сте.

— Той е достойна личност. Проучих го. Втори син на втория граф Личфийлд. Служил в кралската артилерия. Полицейски началник от 1888 година. Защо такъв човек би написал подобно писмо?

Уд само се изкашля.

— Е?

— Не съм следовател, сър Артър. Чувал съм ви да казвате, че елиминираш ли невъзможното, онова, което остава, е истината, колкото и невероятно да звучи.

— Уви, формулировката не е моя. Но я подкрепям изцяло.

— Затова от мен няма да излезе следовател. Зададат ли ми въпрос, търся най-очевидния отговор.

— И какъв ще е твоят очевиден отговор по случая с капитан Ансън и Джордж Ейдълджи?

— Че той не харесва цветнокожите.

— Не, това наистина е твърде очевидно. Толкова очевидно, че не може да бъде истина. Каквито и грехове да има, капитан Ансън е английски джентълмен и полицейски началник.

— Казах ви, че не съм следовател.

— Да не губим надежда толкова бързо. Нека видим как ще се справиш с втората празнина. Ето я. Ако не броим онзи ранен епизод с прислужницата, преследването на семейство Ейдълджи се дели на два отделни етапа. Първият продължава от 1892-ра до началото на 1896 година. Тормозът е свиреп и се засилва. После изведнъж спира. Седем години не се случва нищо. Сетне започва пак и бива наранен първият кон. Февруари 1903 година. Защо прекъсва, това не мога да разбера, защо прекъсва? Следовател Уд, как смятате?

Играта не допаднаше на секретаря; струваше му се организирана тъй, че при всяко положение той да загуби.

— Може би защото виновникът не е бил там.

— Къде?

— В Уайърли.

— А къде е бил?

— Заминал е.

— За къде?

— Не знам, сър Артър. Може да е лежал в затвора. Може да е живял в Бърмингам. Или да е станал моряк.

— Не ми се вярва. Пак е твърде очевидно. Хората в областта биха забелязали. Щяха да плъзнат слухове.

— Семейство Ейдълджи не се интересува от слуховете. Сами го казаха.

— Хммм. Да видим дали Хари Чарлсуърт се интересува. А сега третата област, която не разбирам — въпросът с космите по облеклото. Ако успеем да елиминираме очевидния отговор...

— Благодаря, сър Артър.

— За бога, Уди, не се засягай. Прекалено си ми полезен, за да те обиждам.

Уд си помисли, че винаги е изпитвал силна симпатия към образа на доктор Уотсън.

— Какъв е проблемът, сър?

— Проблемът е следният. Полицаяте огледали дрехите на Джордж в дома на викария и казаха, че по тях има косми. Викарият,

съпругата му и дъщеря му огледали дрехите и казали, че по тях няма косми. Медицинският експерт на полицията доктор Бътър — а от личен опит знам, че тези лекари са извънредно добросъвестни — дал показания, че е открил двацет и девет косми, „подобни по дължина, цвят и строеж“ с тези на осакатеното пони. Явно има противоречие. Дали роднините на Джордж са излъгали под клетва, за да го защитят? Изглежда, в това са повярвали съдебните заседатели. Обяснението на Джордж било, че може да се е облегал на оградата около някое пасище за крави. Не ме изненадва, че съдебните заседатели не са му повярвали. Звучи като панически опит за оправдание, а не като описание на реално събитие. Освен това роднините му, така или иначе, пак излизат лъжци. Ако по дрехите е имало косми, трябва да са ги видели, нали?

Уд се замисли. Откакто бе постъпил на служба при сър Артър, придобиваше нови и нови длъжности. Секретар, писар, фалшификатор на подписи, помощник-шофьор, партньор за голф и билиард; а сега учебна мишена и глашатай на очевидното. И евентуален обект на присмех. Е, тъй да бъде.

— Ако космите не са били върху палтото, когато го е огледало семейство Ейдълджи...

— Да...

— Защото Джордж не се е облягал на никаква ограда...

— Да...

— Значи са попаднали там след това.

— След кое?

— След като дрехите са напуснали дома на викария.

— Искаш да кажеш, че ги е сложил доктор Бътър?

— Не. Не знам. Но ако искате очевидния отговор, той е, че са попаднали там впоследствие. По някакъв начин. И щом е тъй, значи лъже само полицията. Или поне част от полицаите.

— Не е изключено. Знаеш ли, Алфред, ще ти призная едно — невинаги грешиш.

Комплимент, с който би се гордял доктор Уотсън, помисли си Уд.

На другия ден се върнаха в Уайърли без излишна потайност и посетиха мандрата на Хари Чарлсуърт. Газейки през веществените свидетелства за минаването на безброй крави, стигнаха до неголям кабинет, пристроен зад селската къща. Вътре имаше три паянтови

стола, малко бюро, кално килимче и календар, отгърнат на предния месец и увиснал накриво на стената. Хари се оказа рус млад мъж с откровено лице, който сякаш дори се зарадва на ненадейните посетители.

— Значи идвате заради Джордж?

Артър врътна очи към Уд, който поклати глава в знак на отрицание.

— Защо смятате така?

— Снощи сте били в дома на викария.

— Тъй ли?

— Е, във всеки случай двама непознати са посетили по тъмно дома на викария. Единият бил висок джентълмен и се опитвал да прикрие мустаците си с шал, а другият — по дребен, с бомбе.

Артър изохка. Може би все пак наистина трябваше да потърси театрален костюмиер.

— А сега същите двама джентълмени, макар и не чак толкова очебийно маскирани, идват да ме посетят по въпрос, който бил поверителен, но скоро щял да ми бъде разкрит.

Хари Чарлсуърт очевидно се забавляваше. Оказа се, че обича и да си припомня.

— Да, като хлапета наистина ходехме заедно на училище. Джордж беше много кротък. Не вършеше бели като нас. И умен. По-умен от мен, а аз хич не бях глупав тогава. Не че днес си личи. Като гледаш по цял ден кравешки задници, накрая съвсем оглупяваш, ще знаете.

Артър не обърна внимание на този вулгарен опит за автобиография.

— Но имаше ли Джордж врагове? Проявяваха ли неприязън към него — например заради цвета на кожата му?

Хари се позамисли.

— Не, доколкото си спомням. Но нали знаете как е с момчетата — каквото харесват или не харесват, не е като при възрастните. И се променя от месец на месец. Ако е имало неприязън към Джордж, трябва да е било най-вече защото беше умен. Или защото баща му беше викарий и заклеяваше всички момчешки пакости. Или пък защото беше късоглед. Учителят го сложи отпред, за да вижда дъската.

Може да е изглеждало като фаворизиране. Далеч по-солидна причина за неприязън, отколкото цветът на кожата.

Анализът на Хари за злодеянията в Уайърли се оказа съвсем простичък. Обвинението срещу Джордж било тъпо. Полицаяте били тъпи. А идеята, че по мръкнало върлува тайнствена банда под командата на някакъв си тайнствен Капитан, била от тъпа по-тъпа.

— Хари, ще трябва да поговорим със сина на Грийн. Като се има предвид, че той единствен по тия места признава да е осакатил кон.

— Май ви се тръгва на дълъг път, а?

— Докъде?

— Южна Африка. А, не знаете. Хари Грийн си взе билет за Южна Африка само две седмици след края на процеса. Еднопосочен билет.

— Интересно. Имаш ли представа кой го е платил?

— Не и Хари Грийн, това поне е сигурно. Някой заинтересован да го държи по-надалеч.

— Полицията?

— Възможно. Не че бяха първи приятели, преди да си замине. Той отхвърли самопризнанията. Заяви, че не бил сторил нищо, а полицаите го заставили насила да си признае.

— Тъй ли, бога ми? Как ти се струва това, Уди?

Уд най-съвестно изложи очевидния извод.

— Бих казал, че е лъгал или първия път, или втория. Или може би — добави той с леко злорадство — и двата пъти.

— Хари, можеш ли да разбереш дали мистър Грийн знае адреса на сина си в Южна Африка?

— Във всеки случай мога да опитам.

— И още нещо. Имаше ли приказки в Уайърли кой може да е виновникът, ако не Джордж?

— Приказки винаги има. Бих казал само, че трябва да е някой, дете умее да се справя с добитък. Не можеш просто да отидеш при кон, овца или крава и да изкомандваш: кротувай, сладурче, та да те изкормя. Много ми се ще Джордж Ейдълджи да дойде и да се опита да издои някоя от моите крави... — За момент Хари изпадна в бурно веселие при тази мисъл. — Или ще го претрепят с ритник, или ще се стовари в лайната, преди да си нагласи столчето.

Артър се приведе напред.

— Хари, готов ли си да ни помогнеш да изчистим името на твоя приятел и бивш съученик?

Хари Чарлсуърт усети приглушения глас и ласкателния тон, но от това само стана по-предпазлив.

— Не сме били чак приятели. — После лицето му изведнъж грейна. — Разбира се, за тая работа ще ми се наложи да отсъствам от мандрата...

Първоначално Артър бе приписвал на Хари Чарлсуърт по-благороден характер, но реши да не се разочарова. След като се споразумяха за аванса и заплащането, Хари, в новото си качество на помощник консултант детектив, им показа пътя, по който се твърдеше, че бил минал Джордж през онази поройна августовска нощ преди три години и половина. Прекосиха ливадата зад дома на викария, прескочиха една ограда, промушиха се през жив плет, минаха през подлеза на железопътната линия, прескочиха още една ограда, пресякоха още една ливада, храбро преодоляха гъст трънак, минаха трета ограда и се озоваха до нивата край въгледобивната мина. По груба преценка малко повече от километър.

Уд извади джобния си часовник.

— Осемнайсет минути и половина.

— А ние сме атлетични мъже — отбеляза Артър, продължавайки да вади тръни от палтото си и да бърше кал от обувките си. — При това е ден, не вали и имаме отлично зрение.

Когато се върнаха в мандрата и известна сума пари смени своя притежател, Артър попита за картината на престъпността в района. Всичко звучеше съвсем обичайно: кражби на добитък, пиянство на обществени места, палежи на плевници. Имало ли е някакви по-жестоки прояви, освен нападенията срещу добитъка? Хари смътно си припомни един случай, горе-долу от времето, когато осъдиха Джордж. Нападение срещу майка с малко момиченце. Двама души с нож. Произшествието вдигнало доста шум, но така и не стигнало до съд. Да, с удоволствие ще проучи по-подробно.

Стиснаха си ръцете и Хари ги отведе до железарията, която продаваше също тъй бакалски стоки, платове и служеше за поща.

Уилям Брукс беше дребен закръглен човечец с буйни прошарени бакенбарди, компенсиращи липсата на коса по темето; носеше зелена работна престилка, зацапана през годините. Не се държеше нито

сърдечно, нито особено недоверчиво. Канеше се да ги въведе в задната стаичка, когато сър Артър сръчка секретаря си и обяви, че спешно се нуждае от стъргалка за обувки. Той прояви изключителен интерес към предложените модели и след като с покупката и опаковането бе приключено, се престори, че останалата част от тяхното посещение е просто случайно хрумване.

В склада Брукс тъй дълго рови из чекмеджетата, като си мърмореше тихичко, че сър Артър се зачуди дали не е трябвало да купи поне една цинкова вана и две-три метли, за да ускори работата. Но най-сетне железарят откри малко пакетче зацапани писма, омотани с канап. Артър веднага разпозна хартията — същите евтини листове от бележник, които бяха използвани и за писмата до дома на викария.

Доколкото можеше, Брукс си припомни неуспешния опит за изнудване преди толкова много години. Неизвестният автор твърдял, че синът му Фредерик заедно с още едно момче плюел по някаква жена на гарата в Уолсол, и му нареждал да прати пари в тамошната поща, ако иска да избегне полицейско разследване.

— Нищо ли не предприехте?

— Нищо, разбира се. Вижте сами писмата. Вижте почерка. Беше просто глупава шега.

— Не ви ли мина през ум да платите?

— Не.

— А да се обърнете към полицията?

Брукс презрително изду бузи.

— Не си и помислих. Нито за миг. Не му обърнах внимание и всичко се размина. Виж, викарият вдигна голяма врява. Тръгна да се оплаква, писа на полицейския началник и прочие. И какво спечели? Само стана по-лошо, нали? За него и за момчето му. Не че го упреквам за станалото, ще знаете. Просто той никога не е разбирал тукашния живот. Прекалено е... спретнат и чистичък, тъй да се каже.

Артър подмина забележката с мълчание.

— А според вас защо изнудвачът е избрал точно сина ви и другото момче?

Брукс пак изду бузи.

— Както казах, сър, беше преди години. Десет? Май са повече. Попитайте сина ми, вече е голям мъж.

— Помните ли кое беше другото момче?

— Не ми се налага да помня такива неща.

— А вашият син още ли живее тук?

— Фред? Не, Фред отдавна си замина. Сега е в Бърмингам. Работи на канала. Не иска да поеме магазина. — Железарят помълча, сетне добави с изненадващ гняв: — Тоя малък негодник!

— Случайно да знаете адреса му?

— Случайно го знам. А вие случайно да имате нужда от още нещо, освен онази стъргалка?

На връщане с влака към Бърмингам Артър беше в отлично настроение. От време на време се озърташе към трите пакета до Уд, опаковани с кафява хартия и канап, и се усмихваше на човешките нрави.

— Е, какво мислиш за днешната работа, Алфред?

Уд се поколеба. Какъв беше очевидният отговор? И какъв всъщност бе верният отговор?

— Откровено казано, мисля, че не напреднахме много.

— Не, положението е по-добро. Не напреднахме много, но затова пък в няколко различни посоки. А и се нуждаехме от стъргалка.

— Тъй ли? Мислех, че си имаме в Ъндършоу.

— Не се формализирай, Уди. Една стъргалка в повече никога не е излишна. След години ще я помним като Стъргалката на Ейдълджи и ще се сецваме за това приключение всеки път когато си стържем обувките върху нея.

— Щом казвате.

Артър остави Уд на мира и се загледа в прелитащите ниви и плетове. Опита се да си представи как Джордж Ейдълджи е пътувал със същия влак до колежа „Мейсън“, после до „Сангстър, Викъри и Спейт“ и накрая до собствената си кантора на Нюхол Стрийт. Въпреки цялата си любезност и елегантното си облекло младият адвокат би изглеждал странна птица дори в Хайндхед и още повече сред пущинаците на Стафордшър. Нямаше съмнение, че е чудесен младеж, с бистър ум и железен характер. Но един повърхностен поглед — особено в очите на някой полуграмотен ратай, тъп селски полицай, плиткоумен английски съдебен заседател или подозрителен съдия — не би стигнал по-далеч от смуглата кожа и изпъкналите очи. Биха го сметнали за странен. И ако почнеха да се случват странни неща, тъпата селска логика охотно би ги приписала тъкмо на този човек.

А щом веднъж разумът — истинският разум — бъде загърбен, хората бързат час по-скоро да се отдалечат от него. Достоинствата на заподозрения се превръщат в негови недостатъци. Самообладанието се представя като потайност, интелигентността като лукавство. И тъй един почтен адвокат, сляп като къртица и с крехко телосложение, се превръща в изрод, който търчи посред нощ из полята под носа на двайсет специални полицейски агенти, за да гази в кръвта на осакатени животни. Толкова е нелепо, че чак изглежда логично. А по преценката на Артър всичко се свеждаше до онзи странен зрителен дефект, който бе забелязал веднага във фойето на „Гранд Хотел“. Там беше категоричното морално доказателство за невинността на Джордж Ейдълджи, там беше и причината да бъде избран за изкупителна жертва.

В Бърмингам откриха жилището на Фредерик Брукс близо до канала. Той огледа изпитателно двамата джентълмени, които определено му намирисваха на Лондон, разпозна опаковката на трите пакета под мишницата на по-дребния и заяви, че ще даде информация само срещу половин крона. Вече привикнал с местните нрави, сър Артър предложи гъвкаво възнаграждение — от един шилинг и три пенса до два шилинга и шест пенса в зависимост от стойността на отговорите. Брукс се съгласи.

Спътникът му, сподели той, се казвал Фред Уин. Да, бил роднина на майстора по газта и водопровода в Уайърли. Може би племенник или втори братовчед. Уин живеел две спирки по-нататък и двамата ходели на училище в Уолсол. Не, отдавна не поддържали връзка. Колкото до онзи отдавнашен инцидент с писмото и плюенето — по онова време двамата с Уин били твърдо уверени, че е работа на хлапето, което строшило прозореца на вагона, а после се опитало да набеди тях. Те пък обвинили него и железопътните служители разпитали и тримата. Разговаряли също с бащите на Уин и Брукс. Но не успели да разберат кой казва истината, тъй че накрая се задоволили с предупреждение. Така приключило всичко. Онова момче се казвало Дреб. Живеело някъде около Уайърли. Не, Брукс не го бил виждал от години.

Артър записа всичко това със сребърния си автоматичен молив. Оцени информацията на два шилинга и три пенса. Фредерик Брукс не възрази.

В хотел „Импириъл Фамили“ го чакаше писъмце от Джийн.

Скъпи ми Артър,

Пиша ти, за да разбера докъде е стигнало твоето славно разследване. Бих искала да съм до теб, докато събираш доказателства и разпитваш заподозрени. Всичко, което вършиш, е тъй важно за мен, както и собственият ми живот. Липсваш ми, но намирам радост в мисълта, че се бориш за младия си приятел. Напиши ми час по-скоро какво разкри досега.

С обич и обожание,
твоя Джийн

Артър се стъписа. Тонът изглеждаше изненадващо пряк за любовно писмо. А дали изобщо беше любовно? Да, разбира се. Но някак различно. Е, самата Джийн беше различна — различна от всички жени, които бе срещал. Успяваше да го изненада дори след десет години познанство. Гордееше се както с нея, така и със собствената си изненада.

По-късно вечерта, докато Артър препрочиташе писъмцето за последен път, Алфред Уд лежеше буден в по-малка стая на горния етаж. В тъмното едва различаваше върху нощното шкафче трите пакета, купени от онзи лукав железар. На всичко отгоре Брукс бе накарал сър Артър да му плати „депозит“ за ползването на анонимните писма. Както тогава, така и по-късно Уд категорично се въздържа от коментари и навярно затова във влака шефът му реши, че се цупи.

Днес бе играл ролята на помощник-следовател — партньор, едва ли не приятел на сър Артър. След вечеря двамата застанаха като равни около билиардната маса в хотела. Утре щеше да се върне към обичайната си роля на секретар и писар, пишейки под диктовка като най-обикновена стенографка. Това разнообразие на функции и изисквания не го смущаваше. Той се бе посветил на своя работодател, служеше му усърдно и ефикасно по всички възможни линии. Щом сър Артър пожелаеше да чуе очевидното, той щеше да се подчини. Ако пък сър Артър му забранеше да говори очевидното, щеше да бъде ням като риба.

А същевременно от него се искаше да не забелязва очевидното. Когато пиколото се втурна насреща им с писмо, той не забеляза как сър Артър го пое с разтреперани ръце, нито как побърза да пъхне плика в джоба си, изчервен като гимназист. Не забеляза как шефът му изгаряше от нетърпение да се прибере в стаята си преди вечеря, нито пък колко весел седна на масата. Това бе важно професионално умение — да наблюдаваш, без да забелязваш — и през последните години ставаше все по-полезно.

Мислеше си, че ще му трябва известно време, за да се нагоди към мис Леки — макар че тя едва ли щеше да запази същата фамилия до края на идната година. Уд щеше да служи на втората лейди Конан Дойл също тъй съвестно, както и на предишната; но може би не чак толкова въодушевено. Не беше наясно доколко харесва Джийн Леки. Знаеше, че това няма значение. Учителят не е длъжен да харесва жената на директора. А и никой не би поискал мнението му. Следователно нямаше значение. Но през тия осем-девет години, откакто тя идваше в Ъндършоу, той неведнъж си бе задавал неволно въпроса дали в нея няма нещо притворно. В един момент тя осъзна неговото значение за всекидневието на сър Артър; оттогава насетне полагаше усилия да бъде любезна с него. И повече от любезна. Докосваше сърдечно ръката му и дори по подобие на сър Артър го наричаше Уди. Той смяташе, че не е заслужила правото на подобна интимност. Самата мисис Дойл — както я наричаше неизменно дори и в мислите си — не би го нарекла така. Мис Леки усърдно демонстрираше колко е естествена, как понякога с усилие обуздава природната си топлина; но за Уд това изглеждаше като своеобразно кокетство. Бе готов да се обзаложи, че сър Артър вижда нещата по различен начин. Работодателят му често наричаше играта на голф „кокетство“; Уд обаче имаше чувството, че спортните игри са далеч поткровени от повечето жени.

Това също нямаше значение. Ако сър Артър и Джийн Леки постигнеха своето, ако бъдеха щастливи заедно, нима имаше нещо лошо? И все пак Алфред Уд неволно изпитваше облекчение, че никога през живота си не е помислял сериозно за женитба. Не виждаше никаква полза от подобен съюз, освен от хигиенична гледна точка. Намериш ли си вярна жена, скоро ти омръзва; ожениш ли се за

невярна, скоро почва да те върти на пръста си. Това май бяха единствените възможности за мъжа.

Сър Артър понякога го обвиняваше, че се цупи. Според Уд не беше така — той смяташе, че има право на мълчание и на свои мисли за най-очевидните неща. Например за мисис Дойл, за щастливите дни в Саутсий, за напрегнатото всекидневие в Лондон и за онези дълги печални месеци накрая. А също тъй за бъдещата лейди Конан Дойл и влиянието, което би могла да окаже върху сър Артър и домакинството. За Кингсли и Мери и тяхната реакция спрямо появата на мащеха — или по-точно появата на тази именно мащеха. Без съмнение Кингсли щеше да издържи някак; той вече проявяваше бащината си весела мъжественост. Но Уд малко се боеше за Мери, която беше тъй притеснителна и романтична девойка.

Е, за днес стига толкова. Само още едно: утре сутрин можеше по разсеяност да забрави стъргалката и другите пакети.

В Ъндършоу Артър се оттегли в кабинета си, запали лулата и започна да обмисля бъдещата стратегия. Ясно бе, че ще трябва да предприемат двойна атака. Първият удар щеше да установи веднъж завинаги, че Джордж Ейдълджи е невинен; не просто погрешно осъден заради невярно тълкуване на уликите, а напълно, сто процента невинен. Вторият удар щеше да изобличи истинския виновник, да принуди вътрешното министерство да признае грешките си и да завърши с нов съдебен процес.

Щом се захвана с работа, Артър се почувства в свои води. Беше като започването на книга: разполагаш с историята, но не изцяло, с повечето герои, но не с всички, с някои от връзките между тях, но не развити докрай. Имаш началото и края. Налага се да държиш в главата си едновременно цял куп теми. Някои се развиват, други остават статични; някои препускат напред, други отблъскват напора на цялата ти духовна енергия. Е, беше свикнал с това. И тъй, също както при писането на роман, той отбеляза ключовите въпроси и ги изложи накратко.

1. ПРОЦЕС

Йелвъртън. Да се ползва досието (с разреш.), допълване и изостряне. Внимателно — адвокат. Вейчъл? Не — да не се повтаря тезата на защитата. Жалко че няма официален протокол (да се борят за това?). Надеждни вестникарски източници? (освен „Арбитър“).

Косми/Бътър. У. вероятно е прав!! Не преди (иначе семейство Ейдълджи лъже), следователно после. Несъзнателно, преднамерено? Кой? Кога? Как? Бътър?? Разговор с него. Също: намерени косми, има ли пропуски/неясноти? Или трябва да е пони?

Писма. Да се проучат: хартия/материали, правопис, стил, съдържание, психология. Гърин, мошеник. Случаят „Бек“. Да предложим по-добър експерт (добре или зле като тактика?). Кого? Онзи Драйфус? Освен това: един автор или повече? И още, автор = изкормвач? Или не?

Зрение. Преглед при Скот. Достатъчно ли е? Други? Свидетелство на майката. Влияние на мрак/нощ върху зрението на Дж. Ъ.?

Грийн. Кой го е притискал? Кой е платил? Да се открие — разговор.

Ансън. Разговор. Предразсъдъци? Укрити улики? Натиск върху полицията. Среща с Камбъл. Да се поискат полицейските архиви.

Както сам Артър охотно признаваше, едно от предимствата на известността бе, че името ти отваря врати. Потрябваше ли му специалист по ципокрилите или историята на английския лък, полицейски хирург или опитен следовател, молбата за среща обикновено се приемаше благосклонно. За това трябваше да благодари най-вече на Холмс — макар че никак не му бе лесно да го признае.

Когато създаваше образа на детектива, не бе и подозирал, че ще мечтае да се отърве от него.

Той отново запали лулата и премина към втората част на тематичната таблица.

2. ВИНОВНИК

Писма. Вж. по-горе.

Животни. Работници в кланица? Касапи? Сравнение с други случаи. Метод типичен/нетипичен? Експерт — кой? Клюки/подозрения (Хари Ч.).

Инструмент. Не е бръснач (процесът), следователно какво? Бътър? Луис? „извито оръжие с плавно разширяващо се острие“. Нож? Земеделско сечиво? Предназначение? Приспособен инструм.?

Прекъсване. 7 г. Мълчание 1896–1903. Защо? Преднамерено/ неволно/принудително? Кой е отсъствал? Кой може да знае?

Уолсол. Ключ. Училище. Грейторекс. Други момчета. Прозорец/плюене. Брукс. Уин. Дреб. Връзка? Без връзка? Нормално? Всички делови контакти на Дж. Ъ. и връзка със случая (да се попита). Директорът?

Преди/след. Други осакатявания. Фарингтън.

Засега това беше всичко. Артър пухтеше с лулата, плъзгаше поглед нагоре-надолу по списъците и се питаше кои точки са силни, а кои слаби. Фарингтън например. Фарингтън беше миньор от каменовъглената компания в Уайърли, осъден през пролетта на 1904 година — приблизително по времето, когато са преместили Джордж от „Луис“ в „Портланд“ — за осакатяването на един кон, две овце и едно агне. Естествено, полицаите твърдели, че този див и неграмотен тип,

редовен клиент на всички кръчми в района, е съучастник на известния престъпник Ейдълджи. Ами да, сродни души, помисли си подигравателно Артър. Щеше ли Фарингтън да се окаже нова следа, или задънена улица? Беше ли престъплението му най-елементарно подражание?

Може би наемникът Брукс щеше да открие нещо по линията на Дреб. Странно име — в момента му напомняше единствено за Южна Африка. Когато беше там, често ядяха „дреп“ — така наричаха традиционното ястие с кълцан бекон. За разлика от британския, той се правеше от всевъзможни животни — спомняше си, че веднъж дори бе опитал „дреп“ от хипопотам. Къде точно? В Блумфонтейн или при пътуването на север?

Мислите му блуждаеха. От опит знаеше, че за да се съсредоточи, трябва първо да си избистри ума. Холмс навярно би посегнал към цигулката или би се отдал на онази своя страст, от която сега създателят му се срамуваше. Артър обаче не си и помисляше за спринцовка с кокаин — доверяваше се изцяло на дългия калъф със стикове за голф от американски орех.

Винаги бе смятал — поне на теория, — че играта е идеална за него. Голфът изискваше съчетание на око, ум и тяло — тъкмо като за един бивш очен лекар, станал писател, но все още запазил добрата си физическа форма. Поне така твърдеше теорията. Ала на практика голфът вечно подмамваше жертвата си, а сетне бягаше от нея. В какви танци го беше водил само по цялото земно кълбо.

Докато пътуваше с автомобила към голф клуба „Ханкли“, той си припомни импровизираното игрище пред хотел „Мена Хаус“. Там, ако удареше по-силно топката, можеше да я прати право в гробницата на Рамзес или Тутмос. Веднъж един случаен минувач оцени енергичната, но хаотична игра на Артър с хапливата забележка, че доколкото знаел, в Египет има специален данък върху разкопките. Но дори и това не можеше да се сравнява с онази щура партия голф край къщата на Киплинг във Вермонт. Беше Денят на благодарността, земята вече бе покрита с дебел сняг и след всеки удар топката мигновено изчезваше от поглед. За щастие на един от тях — и до днес спореха на кого точно — му хрумна да боядисат топките в червено. Щуротията обаче не свърши дотам, защото ледената коричка осигуряваше фантастичен пробег на топката при всеки що-годе приличен удар. По някое време

двамата с Ръдиард стигнаха до едно полегато надолнище; нямаше какво да спре шарените топки и те се пързалиха цели три километра чак до река Кънетикът. Три километра — така вярваха и той, и Ръдиард, а клубните скептици да вървят по дяволите.

Днес кокетката бе благосклонна към него и той стигна до осемнайсетия феървей с шанс да не надхвърли осемдесет точки. Ако само успееше със следващия удар да овладее железния клъб, за да постигне пат удър. Докато я гледаше как лети, той изведнъж осъзна, че няма още дълго да играе на този терен. По простата причина че щеше да му се наложи да напусне Ъндършоу. Да напусне Ъндършоу? Невъзможно, отговори си машинално той. Да, и все пак неизбежно. Беше построил къщата за Туй, нейна първа и единствена господарка. Как да въведе там Джийн като младоженка? Това би било не само безчестно, но и неприлично. Едно бе Туй със своята доброта на светица да му намекне, че може да се ожени повторно; съвсем друго — да доведе втора съпруга в къщата и там да си позволи насладите, които двамата с Туй не бяха изпитали нито веднъж, откакто се заселиха под нейния покрив.

Разбира се, не можеше и дума да става. Но колко тактично, колко умно постъпи Джийн, като не го изтъкна, а остави Артър да стигне сам до този извод. Тя наистина беше изключителна жена. А още повече го трогваше интересът ѝ към случая „Ейдълджи“. Един джентълмен не бива да прави сравнения, но Туй, макар и одобрявайки мисията му, би била еднакво щастлива както при успех, така и при провал. Без съмнение Джийн също; ала нейният интерес променяше всичко. Пораждаше у него твърда решимост да успее заради Джордж, заради правдата, заради — нека вдигне летвата още по-високо — честта на родината; но и заради това прекрасно момиче. Успехът би бил неговият трофей, положен в нозете ѝ.

Дълбоко развълнуван от тия мисли, Артър прати първия си удар на пет метра отвъд дупката, със следващия докара топката на два метра и дори от това разстояние не успя да улучи. Резултат 82 вместо 79; да, наистина не биваше да се допускат жени до голфа. Не само до игрищата, но и до умовете на играчите, инак щеше да настане хаос, както доказваше днешният случай. Веднъж Джийн прояви желание да се научи да играе голф и тогава той реагира със сдържан ентузиазъм. Но идеята явно не беше добра. Имаше и други области, освен

избирателните урни, до които прекрасният пол не биваше да се допуска в интерес на обществената хармония.

Когато се върна в Ъндършоу, Артър откри, че със следобедната поща е пристигнала вест от мистър Кенет Скот.

— Ето го! — извика той, отваряйки с ритник вратата на Уд. — Ето го!

Секретарят погледна листа, който шефът му сложи пред него, и прочете:

Дясно око:	8,75 д. сф.
	1,75 д. цил. 90°
Ляво око:	8,25 д. сф.

— Виждаш ли, казах на Скот да парализира очните мускули с атропин, тъй че резултатите да са напълно независими от пациента. Да не би някой да заяви, че Джордж симулира слепота. Точно на това се надявах. Желязно доказателство! Неопровержимо!

— Мога ли да попитам — подхвърли Уд, който днес намираще ролята на доктор Уотсън за по-приемлива, — какво точно означава?

— Означава, означава... през всичките си години на практика като учен лекар не помня да съм коригирал тъй висока степен на късогледство с астигматизъм. Ето, слушай какво пише Скот. — Той отново грабна писмото. — „Както всички страдащи от късогледство, мистър Ейдълджи вероятно среща непрестанни затруднения да вижда ясно на повече от десетина сантиметра, а в тъмнина за него би било практически невъзможно да се ориентира на място, с което не е запознат до съвършенство.“ С други думи, Алфред, с други думи, господата съдебни заседатели, той е сляп, както се казва, като къртица. С тази разлика, че противно на нашия приятел къртицата би могла да се ориентира нощем в полето. Знаем какво да направя. Ще хвърля предизвикателство. Ще поръчам да изработят очила по неговата рецепта и ако някой защитник на полицията си ги сложи през нощта, гарантирам, че няма да стигне от дома на викария до нивата и обратно за по-малко от час. Ще заложа репутацията си на това. Защо ме гледате със съмнение, господата съдебни заседатели?

— Просто слушах, сър Артър.

— Не, гледаше ме със съмнение. Разпознавам съмнението от пръв поглед. Хайде, задай ми очевиден въпрос.

Уд въздъхна.

— Просто се чудех дали зрението на Джордж не се е влошило през трите години престой в затвора.

— Аха! Досетих се, че мислиш точно това. Съвършено невярно. Слепотата на Джордж е постоянна. Официално лекарско мнение. През 1903 година е била също тъй тежка, както и днес. А тогава той дори не е имал очила. Други въпроси?

— Не, сър Артър.

В главата му се въртеше една забележка, но Уд сметна за неуместно да я изтъкне. Може би през всичките си години като практикуващ учен лекар неговият работодател наистина не бе срещал тъй висока степен на късогледство с астигматизъм. От друга страна обаче, Уд си спомняше как на вечеря със сър Артър неведнъж го забавляваше с разказите си, че е имал най-пустата лекарска чакалня в цял Бърмингам и тъкмо тази феноменална липса на пациенти го подтикнала да се захване с писане.

— Мисля да поискам три хиляди.

— Три хиляди какво?

— Лири, човече, лири. Основавам пресмятанията си на случая „Бек“.

Физиономията на Уд бе по-изразителна от всеки въпрос.

— Случаят „Бек“, не го ли помниш? Нима? — Сър Артър поклати глава с шеговит укор. — Адолф Бек. От норвежки произход, доколкото си спомням. Обвинен в измами на жени. Взели го за бивш затворник на име — представи си само! — Джон Смит, който вече бил излежавал присъда за подобни престъпления. Бек бил осъден на седем години затвор. Освободен условно преди пет години. Три години по-късно пак арестуван. Отново осъден. Съдията обаче се усъмнил, отложил присъдата и междувременно кой изникнал наяве? Истинският измамник мистър Смит. Спомням си една подробност от делото. Как разбрали, че Бек и Смит не са един и същи човек? Единият бил обрязан, а другият не. На такива дреболии понякога се крепи правосъдието... А, изглеждаш още по-озадачен, отколкото в началото. Напълно разбираемо. Къде е основната точка? По-точно двете основни точки. Първо, Бек бил осъден въз основа на погрешно разпознаване от

множество свидетелки. Десет или единайсет. Не коментирам. Но бил осъден също така въз основа на категоричните показания на един експерт по подправени и анонимни писма. Нашият стар приятел Томас Гърин. Принуден да се изправи пред анкетната комисия по случая „Бек“ и да признае, че свидетелските му показания на два пъти са осъдили невинен човек. А едва година преди това признание за некомпетентност той е атакувал с пяна на устата Джордж Ейдълджи. Според мен би трябвало да му забранят да влиза в съдебна зала и да преразгледат всяко дело, в което е взел участие... Както и да е, точка втора. След доклада на комисията Бек бил реабилитиран и получил пет хиляди лири от Държавната хазна. Пет хиляди лири за пет години. Можеш сам да пресметнеш тарифата. Ще поискам три хиляди.

Кампанията напредваше. Щеше да прати на доктор Бътър молба за среща; писмо до директора на училището в Уолсол с въпрос относно момчето Дреб; до капитан Ансън с молба за достъп до полицейските архиви по случая; и до Джордж, за да провери дали е имал делови неприятности в Уолсол. Щеше да прегледа доклада по случая „Бек“, за да се увери в пълното унижение на Гърин, и официално да поиска от вътрешния министър ново и окончателно разследване на целия въпрос.

Възнамеряваше да посвети следващите два дни на анонимните писма с цел да ги направи по-малко анонимни, да премине от графологията към психологията и евентуалното разобличаване. После щеше да предаде досието на доктор Линдзи Джонсън за професионално сравнение с образци от почерка на Джордж. Джонсън беше графолог номер едно в Европа, призова го дори адвокатът Лабори по делото „Драйфус“. Да, помисли си Артър, докато приключва, около делото „Ейдълджи“ ще се вдигне също такъв шум, както около делото „Драйфус“ във Франция.

Настани се на бюрото с вързопчетата писма, увеличително стъкло, бележник и любимия си автоматичен молив. Въздъхна дълбоко, после бавно и предпазливо, сякаш очакваше отвътре да изхвъркне някакъв зъл дух, развърза панделките от пакетите на викария и канапа от този на Брукс. Писмата до викария бяха датирани с молив и номерирани по реда на получаване; по тия до железаря не личаха никакви признаци за последователност.

Изчете ги усърдно с цялата им отровна ненавист и злорада фамилиарност, самохвалство и безумни брътвежи, високопарни

претенции и тривиалност. *Аз съм Бог аз съм Всевишния аз съм глупак и лъжец клеветник и подлец. О ще му се види нагорно на пощальона.* Беше смехотворно, нелепо, но струпаните нелепости се превръщаха в сатанинска жестокост, способна да сломи самото съзнание на жертвите. Докато четеше, гневът и отвращението му почнаха да се уталожват и Артър се опита да остави фразите да попиват в него. *Вие мръсни доносници заслужавате дванайсет месеца затвор... Аз съм от хитър по-хитър... Ти едър недодялан мерзавец хубавичко те нагласих гадино скапана маймуна такава... Познавам всички тузари а ако имам лице на мошеник то не е по-грозно от твойто... Кой задигна онези яйца в сряда вечер защо го стори ти или твоят човек ама не вярвам да ме обесят...*

Четеше и препрочиташе, подреждаше и преподреждаше, сравняваше, водеше записки. Постепенно догадките се превръщаха в подозрения, след това в хипотези. Като начало, независимо дали бе имало банда изкормвачи или не, по всичко личеше, че има банда от автори на анонимни писма. Трима, предположи той — двама млади възрастни и едно момче. От време на време посланията на двамата възрастни се застъпваха, но според Артър между тях имаше разлика. Единият беше само злобен; другият изпадаше в пристъпи на религиозна мания, които се люшкаха от истерично благочестие до потресаващо богохулство. Това бе онзи, който се подписваше Сатана, Бог и дори стигаше до теологическия хибрид Бог Сатана. Колкото до момчето, то имаше изключително неприличен език и Артър му даваше някъде между дванайсет и шестнайсет години. Освен това възрастните се хвалеха с фалшификаторските си умения. „Мислиш ли, че не можем да подправим почерка на хлапето ти?“ — бе писал един от тях на викария през 1892 година. И за доказателство прилагаше цяла страница, плътно покрита със съвсем приемливи подписи на цялото семейство Ейдълджи, семейство Брукс и други съседи.

Голяма част от писмата бяха на една и съща хартия, пуснати с едни и същи пликкове. Понякога единият автор започваше, сетне отстъпваше място на другия: след словоизлиянията на Бог Сатана върху същата страница се появяваха неграмотните драскулки и грубите картинки — груби във всеки смисъл на думата — на хлапето. Това категорично подсказваше, че тримата живеят под един покрив. Къде можеше да е този покрив? Тъй като много от писмата бяха доставени

на ръка до жертвите в Уайърли, изглеждаше логично да се предположи, че разстоянието е не повече от два-три километра.

Следващ въпрос. Що за покрив е могъл да подслони трима подобни писачи? Някакво заведение, събиращо младежи от мъжки пол на различна възраст? Може би претъпкано училище? Артър прерови образователните справочници, но не откри нищо подходящо на това разстояние. Възможно ли бе злодеите да са трима чиновници или пък делови съдружници? Колкото повече обмисляше въпроса, толкова по-силно клонеше към извода, че са от едно и също семейство, двама по-големи братя и един по-малък. Някои от писмата бяха извънредно дълги, което говореше за лениво семейство с много свободно време.

Нуждаеше се от по-голяма конкретност. Училището в Уолсол например изглеждаше постоянен фактор в историята, ала доколко важен? Ами това писмо, какво да си мисли за него? Религиозният маниак очевидно намекваше за Милтън. „Изгубеният рай“, книга първа — рухването на Сатаната и пламтящото езеро на ада, което самият автор посочваше като своя крайна цел. Ако зависеше от Артър, точно там би го пратил. И тъй, ето още един въпрос до директора: включван ли е някога „Изгубеният рай“ в учебната програма, ако да, то кога точно, колко момчета са го изучавали и проявило ли е някое от тях особен интерес? Дали в момента се хващаше за сламка, или просто проучваше всяка възможност? Трудно му бе да прецени.

Изчете писмата по реда на получаване; изчете ги в обратен ред; изчете ги напосоки; разбърка ги като тесте карти. Сетне зърна нещо и пет минути по-късно вратата на секретарския кабинет отново се разтвори с трясък.

— Алфред, моите поздравления. Улучи право в десетката.

— Тъй ли?

Артър хвърли едно писмо на бюрото пред него.

— Гледай тук. И тук, и тук.

Секретарят проследи с поглед пръста му, без да проумява.

— Каква десетка съм улучил?

— Гледай, човече, ето тук: *момчето трябва да бъде пратено по море*. И тук: *вълната връхлита над вас*. Това е първото писмо на

Грейторекс, не разбираш ли? И тук също: *не вярвам да ме обесят, но ще ме пратят в морето.*

Изречението на Уд подсказваше, че не схваща очевидното.

— Прекъсването, Уди, прекъсването. Седемте години. Защо е прекъснал, питах се, защо е прекъснал? А ти отговори: защото не е бил там. Попитах къде е бил и ти отговори: може да е станал моряк. А това тук е първото писмо след седемте години прекъсване. Ще проверя пак, но залагам една твоя заплата, че в предишните писма не се споменава нито веднъж за море.

— Е — каза Уд, позволявайки си леко самодоволство, — обяснението изглеждаше правдоподобно.

— А ако имаш и най-малко съмнение — продължи Артър, макар че след поздравлението за своята проникателност секретарят изобщо не бе склонен да се съмнява, — окончателното потвърждение е в мястото, откъдето идва последната фалшификация.

— Боя се, че ще трябва да ми напомните, сър Артър.

— Декември 1895 година, сецаш ли се? Обявата в един блакпулски вестник, че цялото имущество на викария се разпродава на търг.

— Да?

— Хайде, човече, стегни се. Блакпул. Какво е Блакпул? Курортът на Ливърпул. Оттам е хванал кораб, от Ливърпул. Ясно е като бял ден.

Този ден Алфред Уд имаше много работа. Трябваше да напише писмо до директора на училището в Уолсол с въпроси за изучаването на Милтън; друго до Хари Чарлсуърт със заръка да открие всички местни жители, които са плавали по море между 1896 и 1903 година, а също така да потърси момче на име Дреб; трето до доктор Линдзи Джонсън с молба за спешно сравнение между писмата от приложеното досие и вече доставените му документи, писани от Джордж Ейдълджи. Междувременно Артър пишеше на мама и Джийн, за да сподели напредъка си по случая.

На другата сутрин с пощата пристигна писмо в познат плик. Печатът беше от Канок.

Уважаеми сър,

Пишем тези няколко реда за да ви кажем че сме агенти на детективите и знаем че Ейдълджи уби коня и написа ония писма. Не се мъчете да прехвърляте вината на други. Ейдълджи беше и това ще бъде доказано защото той не е за тук а и...

Артър обърна листа, продължи да чете и нададе рев.

... никакво образование нямаше в Уолсол докато оная свиня Олдис беше шеф на гимназията. Той си тегли куршума след като управляващите получиха писма за него. Ха, ха.

До директора на училището в Уолсол бе отправено допълнително писмо с въпрос относно обстоятелствата около напускането на неговия предшественик; след това новото доказателство бе препратено на доктор Линдзи Джонсън.

В Ъндършоу цареше покой. И двете деца ги нямаше; Кингсли караше първия си семестър в Итън, Мери учеше в пансиона „Прайърс Фийлд“, Годалминг. Времето бе навъсено; Артър обядваше самотен край разпалената камина; вечер играеше бiliarд с Уди. Виждаше на хоризонта да се задава петдесетият му рожден ден — ако хоризонтът може да бъде само на някакви си две години разстояние. Все още играеше крикет и от време на време отбелязваше хубави удари, които противниковите капитани посрещаха с благосклонни коментари. Но все по-често му се случваше както стои на позицията за батиране, насреща да се появи някой непочтителен младок, размахал ръце като вятърна мелница; сетне усещаше удар върху подплънката на гърдите си, озърташе се свирепо към съдиите и чуваше от двацет метра извинителната присъда: „Много съжалявам, сър Артър“. Присъда, срещу която не се допускаха възражения.

Време бе да признае, че славните му дни са отминали. Седем на шейсет и едно срещу Кеймбриджшър и изваждане от игра на У. Дж. Грейс през следващия сезон. Вярно, великият играч вече бе отбелязал сто точки, когато Артър излезе като пети поред подаващ и го срази с

елементарен удар, по-силен от всякакви трикове. Но въпреки всичко противниковият отбор спечели със 110 точки. В чест на подвига си той написа пародия на героична поема в деветнайсет куплета. Капитан на националния отбор, както предсказваше някога Партридж? Как ли пък не. Повече му подходеше капитан на писателите срещу актьорите на игрище „Лорде“ миналото лято. През онзи юнски ден той откри играта заедно с Удхаус, който бе изваден от игра най-позорно. Самият Артър направи само два удара, а Хорнънг дори не успя да се вреди. Хорас Блийкли отбеляза петдесет и четири точки. Може би колкото по-добър е един писател, толкова по-зле играе крикет.

Същото беше и с голфа, където пропастта между мечти и реалност се разширяваше с всяка година. Но билярдът... виж, билярдът беше игра, където упадъкът не идва автоматично. Играчите продължаваха без видими затруднения и след петдесет години, след шейсет, дори след седемдесет. Силата не играеше решаваща роля; важни бяха тактиката и опитът. Плъзгане, рикошет, фалцов удар, удар с подскок — каква игра само! Пречеше ли му нещо с малко повече тренировки и може би някой и друг съвет от професионалист да влезе в националния любителски шампионат? Трябваше да усъвършенства далечните удари, разбира се. Трябваше всеки път да си повтаря: засечи най-удобната топка за простичък удар към горния джоб, а после вкарай в страничния колкото можеш повече топки. Уд нямаше проблеми с далечните удари, макар че с рикошетите имаше още много да се учи, както постоянно му изтъкваше Артър.

Наближава петдесет — навлиза във втората половина на живота, макар и със закъснение. Беше загубил Туй, но намери Джийн. Беше загърбил научния материализъм, в който го възпитаваха още от детство, но откри начин да открене великата врата към отвъдното. Умниците често повтаряха, че тъй като им липсва духовен инстинкт, англичаните са измислили крикета, за да си създадат усещане за вечност. Невежите наблюдатели си въобразяваха, че билярдът е един и същ удар, повтарян отново и отново. И двете идеи бяха пълна глупост. Вярно, англичаните не си падаха по демонстрации — в края на краищата не бяха италианци, — но имаха не по-малко духовна същност от което и да било друго племе. И няма два еднакви билярдни удара, както няма две еднакви човешки души.

Отиде на гроба на Туй в Грейшот. Сложи цветя, поплака и когато се обърна да си върви, неволно се запита кога ли ще дойде пак. Дали другата седмица или след две седмици? А после? В един момент цветята ще изчезнат, посещенията му ще се разреждат. Ще започне нов живот с Джийн, може би в Кроубъро, близо до нейните родители. Ще стане... неудобно да посещава Туй. Ще си каже, че е достатъчно да мисли за нея. Джийн — ако е рекъл господ — ще му роди деца. Кой ще идва при Туй тогава? Той тръсна глава, за да прогони тази мисъл. Безполезно беше да предвкузва бъдещата вина. Важното беше човек да действа според принципите си, а с трудностите да се справя както може.

И все пак, когато се върна в Ъндършоу — в опустялата къща на Туй — той усети неволно привличане към нейната спалня. Не бе наредил да бъде сменена подредбата или мебелировката — как би могъл? Затова там все още си стоеше леглото, на което тя издъхна в три часа след полунощ, отпуснала крехката си десница в неговата голяма тромава лапа, а из въздуха се носеше мирис на виолетки. Мери и Кингсли седят изтощени и уплашени. Почти с последния си дъх Туй се надига и заръчва на Мери да се грижи за Кингсли... Артър въздъхна и пристъпи към прозореца. Преди десет години бе избрал тази стая за нея, защото имаше най-хубавия изглед към градината и потайната долина, където се събираха горите от хребетите. Нейната спалня, нейната болнична стая, стаята на нейната смърт — винаги се бе старал да я направи колкото се може по-приятна и безболезнена.

Това си казваше — казваше го на себе си и на другите тъй често, че накрая сам си повярва. Нима открай време бе живял в заблуда? Защото именно в тази стая само няколко седмици преди смъртта си Туй бе казала на дъщеря си, че баща ѝ може да се ожени повторно. Когато Мери му предаде разговора, той се опита да го обърне на шега — сега осъзнаваше, че е постъпил глупаво. Трябваше да използва възможността да похвали Туй и същевременно да подготви почвата; вместо това той изпадна в паника, понечи да се измъкне с шега и попита нещо от рода на: „Имаше ли конкретна кандидатура предвид?“. На което Мери отвърна: „Татко!“. Недвусмислено се усещаше с какво неодобрение е изречена тази дума.

Той продължи да гледа през прозореца на спалнята надолу, отвъд занемарения тенис корт, към долината, която някога в мигове на

някой коментар за хубостта на младата Джийн Леки. Но Уолър сигурно бе прозрял измамата от самото начало. Може би дори — пази боже — я бе обсъждал с мама зад гърба на Артър. Не, беше непоносимо да си го мисли. Но при всяко положение Уолър бе видял и разбрал. И което беше най-ужасното — осъзнаваше сега Артър, — Уолър сигурно го бе гледал с огромно самодоволство. Докато ходеха заедно на лов за яребици и зайци, той навярно си спомняше онзи гимназист, току-що пристигнал от Австрия, който го гледаше като кукувиче в чуждо гнездо, който стоеше насреща му, без да знае каквото и да било, но изпълнен с най-фантастични догадки и болезнено притеснение. А сетне минаха години и Артър взе да идва в Мейсънгил за няколко откраднати часа насаме с Джийн. И сега Уолър можеше мълчаливо, без дори да прошепне и дума — което, разбира се, само влошаваше нещата и го издигаше още по-нависоко, — Уолър можеше да се наслаждава на моралното си отмъщение. Ти дръзна да ме гледаш неодобрително? Ти дръзна да си мислиш, че разбираш живота? А сега идваш тук и използваш мен, майка си и цялото село като параван за своите срещи. Взимаш майчиния си кабриолет и минаваш покрай „Св. Осуалд“ с възлюбената си. Мислиш, че селото не забелязва? Мислиш, че кумът ти е получил амнезия? Казваш на себе си — и на другите — че поведението ти е почтено?

Не, трябваше да спре. Вече твърде добре познаваше тази спирала, знаеше изкушенията на хлъзгавата ѝ плоскост, както и точно накъде слиза тя — към летаргия, отчаяние и самоненавист. Не, трябваше да се придържа към известните факти. Мама бе одобрила постъпките му. Както и всички други, освен Хорнънг. Уолър не бе казал нищо. Туй просто бе предупредила Мери да не се изненадва, ако той се ожени повторно — думи на любеща и грижовна съпруга и майка. Туй не бе казала нищо повече и следователно не знаеше нищо повече. Мери също не знаеше. Нито живите, нито мъртвите щяха да спечелят, ако той и занапред се измъчваше. А животът трябваше да продължи. Туй знаеше това и го приемаше без горчивина. Животът трябва да продължи.

Доктор Бътър прие да се срещнат в Лондон; другите обаче не бяха толкова обнадеждаващи в отговорите си. Оказа се, че Джордж

никога не е имал каквато и да било работа в Уолсол. Мистър Мичъл, директорът на тамошното училище, съобщаваше, че в списъците от последните двайсет години нямало ученик на име Дреб; нещо повече, неговият предшественик напуснал след шестнайсет години достойна служба и идеята, че е уволнен или разобличен за някакви провинения, била чиста глупост. Вътрешният министър Хърбърт Гладстон изразяваше най-искрена почит и уважение към сър Артър и след няколко абзаца, пълни с увъртане и безсмислици, отхвърляше всякаква възможност за преразглеждане на случая „Ейдълджи“, който и бездруго вече бил твърде много раздухван. Последното писмо беше върху бланка на стафордшърската полиция. „Драги сър — започваше то, — би ми било много интересно да узная какво има да каже Шерлок Холмс за един случай от реалния живот...“ Но шеговитият тон не означаваше готовност за съдействие — капитан Ансън нямаше желание да подпомогне сър Артър в каквото и да било отношение. Нямало прецедент полицейските архиви да бъдат предоставяни на частно лице, колкото и известно да е то; нямало и прецедент подобно лице да разпитва полицейски служители, подчинени на капитана. Нещо повече, тъй като сър Артър имал очевидното намерение да дискредитира стафордшърската полиция, нейният началник не смятал сътрудничеството с противника за уместно както от стратегическа, така и от тактическа гледна точка.

Артър предпочиташе войнствената откровеност на бившия артилерийски офицер пред сладкодумните увъртания на политика. Може би имаше шанс да привлече Ансън на своя страна, но военната метафора, използвана в писмото, накара Артър да се запита дали вместо да отговаря на противниците си с изстрел за изстрел — негов експерт срещу всеки техен, — не е по-добре да открие преграден артилерийски огън и да разбие позициите им на пух и прах. Да, защо не? Ако те имат един експерт графолог, той ще извади няколко; не само доктор Линдзи Джонсън, но може би още мистър Гобърт и мистър Дъглас Блэкбърн. А за да не се усъмни някой в мистър Кенет Скот от Манчестър Скуеър, щеше да прати Джордж при още няколко очни специалисти. Йелвъртън бе избрал тактиката да изтощава противника, която даваше добри резултати, докато не се стигна до патова ситуация; сега Артър щеше да мобилизира мощна армия и да атакува по всички фронтове.

Срещна се с доктор Бътър в „Гранд Хотел“ на Чаринг Крос. Този път влезе откъм Нортъмбърланд Авеню точно навреме; не си позволи да наблюдава незабелязано полицейския експерт хирург. Така или иначе, от показанията му можеше да се досети за неговия характер — търпелив, сдържан и без каквато и да било склонност към волности и догадки в съжденията си. Пред съда не бе казал нищо повече от онова, което можеше да подкрепи с наблюдения; това подпомогна защитата по отношение на кървавите петна, но силно я затрудни, що се отнася до космите. Не мнението на онзи шарлатан Гърин, а именно преценката на Бътър бе пратила Джордж в „Луис“ и „Портланд“.

Сега двамата седяха в същия кабинет, където само преди две седмици си бе създал първите впечатления за Джордж Ейдълджи.

— Искрено благодаря, че ми отделихте от времето си, доктор Бътър.

Хирургът се усмихна. Беше красив беловлас мъж, с десетина години по-възрастен от Артър.

— На драго сърце. Радвам се, че имам възможността да благодаря на човека, който написа... — и тук Артър сякаш долови мъничка пауза, освен ако всъщност не беше само в ума му... — „Белият отряд“.

Артър отвърна на усмивката. Винаги бе смятал компанията на полицейските експерти не само за поучителна, но и за приятна.

— Доктор Бътър, питам се дали бихте приели да говорим съвсем откровено. Искам да кажа, че високо ценя вашето мнение, но бих желал да чуete някои мои въпроси и предположения. Каквото и да кажете, ще бъде напълно поверително и няма да повторя нито една ваша дума, без да ви дам възможността да я подкрепите, поправите или отхвърлите. Приемливо ли е това?

Доктор Бътър се съгласи и Артър започна от онези части на неговите показания, които бяха най-малко спорни или поне неопровержими за защитата. Бръсначите, ботушите и различните петна.

— Изненада ли ви, доктор Бътър, че по дрехите е имало толкова малко кръв, след като сте знаели в какво е обвинен Джордж Ейдълджи?

— Не. Или по-точно, задавате въпроса твърде неопределено. Ако Ейдълджи беше казал: да, аз осакатих понито, сторих го с този

инструмент, носех тези дрехи и действиях съвсем сам, тогава бих могъл да изкажа мнение. И при тези обстоятелства бих казал: Да, много съм изненадан, дори изумен.

— Но?

— Но както винаги дадох показания за онова, което открих: количеството кръв от бозайник върху дрехите и тъй нататък. Нищо повече. Щом не мога да кажа как и кога петната са попаднали там, не мога и да коментирам по-нататък.

— На свидетелската скамейка, разбира се. Но между нас...

— Между нас казано, когато човек разпорва корема на кон, има много кръв и той не би могъл да контролира къде точно ще се пролее, особено ако върши деянието в тъмна нощ.

— Значи сте съгласен с мен? Не може да го е сторил, нали?

— Не, сър Артър, не съм. Много далеч съм от позицията ви. Между вашата и моята има голяма разлика. Така например всеки, който съзнателно възнамерява да нарани кон, би се сетил да си сложи престилка като касапите. Очевидна предпазна мярка. Но няколко пръски кръв може незабелязано да попаднат на други места.

— В съда не е споменато за престилка.

— Не това имам предвид. Просто ви давам различно обяснение. Трето обяснение е, че може да са участвали и други. Ако е действала банда, както се предполагаше, то младежът може да не е извършил осакатяването собственооръчно, а да е стоял отстрани и няколко капки кръв да са изцапали дрехите му.

— За това също не е споменато.

— Но имаше силни съмнения за съществуването на банда, нали?

— Имало е умишлени намеци за банда. Но нито грам доказателство.

— А другият човек, който нападна коня си?

— Грийн. Но дори и Грийн не е твърдял, че има банда.

— Сър Артър, напълно схващам вашата теза. Вие търсите доказателства в нейна подкрепа. Просто ви казвам, че има и други възможности, независимо дали са били изнесени пред съда.

— Напълно сте прав. — Артър реши да не настоява повече. — Може ли да поговорим за космите? В показанията си казвате, че сте събрали от дрехите двацет и девет косъма и че при огледа под микроскоп те се оказали — ако си спомням добре думите ви —

„подобни по дължина, цвят и структура“ на онези по парчето кожа, изрязано от мъртвото пони.

— Точно така.

— „Подобни“. Не казвате „съвършено еднакви“.

— Да.

— Защото не са били съвършено еднакви?

— Не, защото това вече би било извод, а не наблюдение. Но щом са подобни по дължина, цвят и структура, спокойно би могло да се каже, че са съвършено еднакви.

— Изобщо ли не се съмнявате?

— Сър Артър, на свидетелската скамейка винаги предпочитам по-скоро да премълча, отколкото да говоря неща, в които не съм абсолютно уверен. Между нас казано, и при предложените от вас условия, ви уверявам, че космите по дрехите бяха от същото животно, чиято кожа изследвах под микроскоп.

— И точно от същата част ли?

— Не ви разбирам.

— От същото животно, но и от същата част на тялото, тоест от корема?

— Да.

— А космите по различни части от тялото на кон или пони би трябвало да се различават по дължина, може би също по дебелина и структура. Космите от опашката или гривата например трябва да са различни, нали?

— И тук сте прав.

— И все пак всичките двацет и девет косъма, които изследвахте, бяха съвсем еднакви и идваха от едно и също място?

— Вярно.

— Може ли да си представим заедно нещо, доктор Бътър? Пак при пълна дискретност, между тези четири стени. Нека си представим — колкото и да е противно, — че отиваме да изкормим пони.

— Ако разрешите да ви поправа, понито не беше изкормено.

— Така ли?

— Според свидетелските показания кожата на корема е била разпрана и се наложило да го застрелят заради тежкия кръвоизлив. Но червата не са висели от раната, както би станало при изкормване.

— Благодаря. И тъй, представете си, че отиваме да нараним пони. Трябва да се приближим до него, да го успокоим. Да го галим, може би да му говорим, да го потупаме по хълбока. Представете си как ще го държим, докато извършваме деянието. Ако искаме да разпорим корема, вероятно ще застанем до хълбока му, може би ще преметнем ръка през гърба, за да го удържаме на място, докато посягаме надолу с инструмента, който използваме.

— Не знам. Никога не съм присъствал на подобна чудовищна сцена.

— Но не оспорвате, че вероятно би станало точно така. Аз самият имам коне, те са нервни създания дори и при най-спокойни обстоятелства.

— Ние с вас не сме били там. А и не става дума за кон от конюшните ви, сър Артър. Било е миньорско пони. Нима миньорските понита не се славят с кроткия си нрав? Не са ли свикнали миньорите да ги докосват? Не се ли доверяват на всекиго?

— Прав сте, не сме били там. Но потърпете още малко. Представете си, че сме сторили всичко, както го описах.

— Много добре. Макар че може да е станало другояче. Например ако са участвали повече хора.

— Приемам възражението ви, доктор Бътър. А вие на свой ред приемоте, че ако деянието е извършено горе-долу както го описах, би било невъзможно по дрехите на извършителя да останат само косми от едно и също място, а именно от корема, където в никакъв случай не докосваме животното, за да го успокоим. Нещо повече, същите косми са открити по различни части на дрехите — по ръкава и лявата предна част на сакото. Не би ли било редно да има поне няколко косъма от други части на понито?

— Може би. Ако вашето описание на събитията е вярно. Но както и преди, вие предлагате само две възможни обяснения — вашето и на обвинителя. Между тях съществува обширно пространство за догадки. Например върху дрехите може да е имало по-дълги косми, но виновникът да ги е забелязал и отстранил. Това не би било изненадващо, нали? Може да ги е отвял вятърът. Или, повтарям, може да е имало банда...

В този момент Артър безкрайно предпазливо пристъпи към „очевидното“ обяснение, предложено от Уд.

— Ако не греша, вие работите в Канок, нали?
— Да.
— Не изрязахте ли лично парчето кожа?
— Не, направи го мистър Луис, който се грижеше за животното.
— И после ви го доставиха в Канок?
— Да.
— Доставиха ви и дрехите?
— Да.
— Преди или след?
— Какво имате предвид?
— Преди парчето кожа ли пристигнаха дрехите, или след него?
— О, разбирам. Не, бяха доставени заедно.
— По едно и също време?
— Да.
— От един и също полицейски служител?
— Да.
— В един и същ пакет?
— Да.
— Как се казваше полицаят?
— Нямам представа. Срещам се с толкова много. Освен това напоследък всички ми се виждат съвсем млади и си приличат.
— Спомняте ли си какво каза той?
— Сър Артър, беше преди повече от три години. Няма ни най-малка причина да си спомням дори и една от думите му. Най-вероятно просто ми е казал, че носи пратка от инспектор Камбъл. Може да е споменал какво има вътре. Може да е добавил, че трябва да изследвам предметите, макар че едва ли има нужда да ми го казва, нали?

* * *

— И докато предметите се намираха у вас, най-грижливо ги държахте разделени, имам предвид кожата и дрехите. Не искам да говоря като адвокат на защитата, уверявам ви.

— Но много приличате на такъв, ако позволите да кажа. И естествено виждам накъде биете. Гарантирам, че в моята лаборатория не е имало възможност за смесване на уликите.

— Не съм си го и помислял, доктор Бътър. Имах предвид съвсем друго. Можете ли да ми опишете пакета, който получихте?

— Сър Артър, много добре разбирам накъде ме водите. За двайсет години кръстосани адвокатски разпити няма как да не съм опознал този подход. Неведнъж ми се е налагало и да обяснявам полицейските процедури. Вие се надявате да кажа, че некадърните полицаи са омотали дрехите и кожата заедно в парче вехто зебло. С което обиждате не само тях, но и мен.

Сега в любезния глас на доктор Бътър звучаха стоманени нотки. Винаги е по-добре такъв свидетел да бъде на твоя страна.

— Не бих си позволил подобно предположение — побърза да го успокои Артър.

— Току-що си го позволихте, сър Артър. Намекнахте, че може да съм пренебрегнал опасността от замърсяване. Предметите бяха отделно опаковани и запечатани, тъй че никакво тръскане не би могло да прехвърли космите от единия пакет в другия.

— Много съм ви задължен, доктор Бътър, че елиминирахте тази възможност.

И тъй, оставаха само два варианта: полицейска некадърност преди опаковането на уликите или пък преднамерено замърсяване. Е, не биваше повече да притиска Бътър. Освен...

— Може ли да ви задам още един въпрос? Чисто фактически.

— Разбира се. Извинете ме за раздражението.

— Напълно е разбираемо. Както изтъкнахте, държах се като адвокат на защитата.

— Не е там въпросът. Става дума за съвсем друго. Вече над двайсет години работя с полицията на Стафордшър. Двайсет години ходя в съда и съм принуден да отговарям на въпроси, основани върху предположения, които знам, че са погрешни. Двайсет години гледам как си играят с невежеството на съдебните заседатели. Двайсет години представям най-ясни и недвусмислени улики, основани на научния анализ, а сетне с мен се държат ако не като с шарлатанин, то поне като с човек, който изказва лично мнение, не по-ценно от мнението на всеки друг свидетел. Само че не всеки свидетел има микроскоп, а дори и да има, не би бил способен да го настрои. Съобщавам какво съм видял — какво знам, — а ми отвръщат презрително, че това си е лично мое мнение.

— Искрено ви съчувствам — каза сър Артър.

— Дали? Както и да е, нека чуем въпроса ви.

— По кое време получихте полицейската пратка?

— По кое време ли? Някъде около девет.

Артър бе смаян от подобна експедитивност. Знаеше, че понито е открито към 6:20 ч, Камбъл още е бил на полето, когато Джордж излязъл от къщи, за да хване влака в 7:39 ч., а полицейската група пристигнала в дома на викария малко преди осем. След това е трябвало да претърсят къщата, да спорят със семейство Ейдълджи...

— Извинявайте, доктор Бътър, не го приемайте като адвокатски въпрос, но не може ли да е било по-късно?

— По-късно? В никакъв случай. Знам по кое време пристигна пакетът. Спомням си, че никак не бях доволен. Държаха да ми го връчат същия ден. Казах им, че не мога да остана след девет. Когато пристигна, тъкмо си бях извадил часовника. Беше точно девет.

— Грешката е изцяло моя. Мислех, че имате предвид девет сутринта.

Сега хирургът се изненада на свой ред.

— Сър Артър, от личен опит знам, че полицаите са способни и усърдни. И честни. Но не са чудотворци.

Сър Артър се съгласи и двамата се сбогуваха дружески. Но след като остана сам, той неволно си помисли точно това: полицаите наистина са чудотворци. Могат с усилие на волята да прехвърлят двайсет и девет конски косъма от един запечатан пакет в друг. Може би си струваше да ги запише в Парапсихологичното дружество.

Да, там би могъл да ги сравни с онези медиуми, които уж карали предметите да изчезват и после пак да се появяват, обсипвайки масичката за спиритически сеанси с дъжд от монети, асирийски глинени плочки и полускъпоценни камъни. Артър си оставаше крайно скептичен към този раздел на спиритизма; обикновено и най-елементарното проучване успяваше да установи, че древните монети идват от нумизматичния магазин на съседния ъгъл. Колкото до онези, които работеха със змии, костенурки и живи птици, Артър смяташе, че мястото им е по-скоро в цирка. Или в полицията на Стафордшър.

Не го свърташе на едно място. Но това бе просто от радост. Дванайсет часа — там се криеше отговорът. Полицаите бяха задържали веществените доказателства цели дванайсет часа, преди да

ги доставят на доктор Бътър. Къде са били, кой ги е съхранявал и как точно? Имало ли е случайно замърсяване или съзнателно действие, извършено с ясното намерение да бъде обвинен Джордж Ейдълджи? Едва ли някога щяха да узнаят, освен ако някой от участниците се изповядаше на смъртния си одър — а Артър винаги бе изпитвал подозрение към подобни изповеди.

Радостното му вълнение се засили още повече, когато в Ъндършоу пристигна отчетът на доктор Линдзи Джонсън. Придружаваха го два бележника, изпълнени с подробен графологичен анализ. Експерт номер едно на Европа смяташе, че нито едно от дадените му писма — независимо дали е писано от злия мошеник, религиозния маниак или невъзпитаното момче — няма каквато и да било съществена прилика с автентичните документи, написани от Джордж Ейдълджи. В някои образци имало известно подобие; то обаче не надхвърляло онова, което може да се очаква от фалшификатор, признаващ, че се опитва да подправи чужд почерк. Естествено било понякога такъв човек да постигне правдоподобен резултат, но неизбежните характерни признаци категорично доказвали, че Джордж няма нищо общо с писмата.

Първата част от списъка на Артър вече бе отметната наполовина, дори повече: *Йелвъртън — Косми — Писма — Зрение*. Оставаха *Грийн* — там имаше още да се работи — и *Ансън*. С полицейския началник щеше да се заеме лично. Ансън бе реагирал подигравателно: „Би ми било много интересно да узная какво има да каже Шерлок Холмс за един случай от реалния живот...“ Добре тогава, Артър щеше да му предложи точно това; щеше да опише досегашните си разкрития, да ги прати на Ансън и да го помоли за коментар.

Докато сядаше на бюрото си, за да започне черновата, той за пръв път след смъртта на Туї изпита усещането, че всичко е както трябва. След депресията, вината и летаргията, след предизвикателството и призива към действие, най-сетне отново си бе на мястото — зад бюрото, с перо в ръката, бързащ да разкаже нова история и да накара хората да видят нещата по нов начин; а междувременно в Лондон го чакаше — вече не за дълго — жената, която занапред щеше да бъде негов пръв читател и пръв свидетел на всяко събитие от живота му. Чувстваше се изпълнен с енергия; думите кипяха в главата му; целта беше ясна. Започна с изречение, над което

бе работил във влакове, хотели и таксите — едновременно драматично и декларативно:

Още първият ми поглед към мистър Джордж Ейдълджи бе достатъчен както да ме убеди, че е крайно невероятно да се окаже виновен в престъплението, за което са го осъдили, така и да ми подсказже поне част от причините, поради които е бил заподозрян.

Оттам нататък разказът тръгна стремително като спускаща се верига на кладенец със здраво изковани брънки. За два дни написа петнайсет хиляди думи. Може би щеше да добави и още нещо, когато пристигнеха допълнителните доклади от очните лекари и графолозите. Относно предполагаемата роля на Ансън в аферата почти не споменавах — наивно е да очакваш от някого полезни отговори, ако си го нападнал още преди срещата. После Уд преписа всичко на машина и изпрати с препоръчана поща едно копие на полицейския началник.

Два дни по-късно от Грийн Хол, Стафорд, пристигна покана сър Артър да вечеря с капитан Ансън и съпругата му през идната седмица в ден по свой избор. Разбира се, предлагат му и да пренощува у тях. Нямахме никакъв коментар относно досието, освен шеговития послепис: „Ако желаете, можете да доведете и мистър Шерлок Холмс. Мисис Ансън ще бъде очарована да се запознае с него. Известете ме, ако трябва да настаним и него.“

Сър Артър подаде писмото на секретаря си.

— Както изглежда, засега пести боеприпасите.

Уд кимна и благоразумно се въздържа от коментари относно послеписа.

— Е, Уди, сигурно не ти се иска да дойдеш в ролята на Холмс?

— Ако желаете, ще ви придружа, сър Артър, но знаете мнението ми за маскировката. — Покрай всичко друго, Уд смяташе, че след като вече е играл Уотсън, ролята на Холмс определено ще надхвърли актьорските му способности. — Навярно ще съм ви по-полезен, ако остана да потренирам билиард.

— Съвършено вярно, Алфред. Оставаш да пазиш крепостта. И да наблегнеш на двойните удари. Аз ще видя що за човек е Ансън.

Докато Артър планира пътуването до Стафордшър, Джийн наднича по-напред в бъдещето. Време е да се заеме с прехода си от търпелива приятелка към нетърпелива младоженка. Сега е януари. Туй почина през юли; очевидно Артър не може да се ожени, преди да минат дванайсет месеца. Още не са говорили за дата, но една есенна сватба изглежда напълно възможна. Петнайсет месеца — малцина биха се шокирали от подобен интервал. Сантименталните предпочитат пролетна сватба; според Джийн обаче есента е по-подходяща за повторен брак. И после меден месец на континента. В Италия, разбира се, и още... е, Константинопол я привлича отдавна.

Не може сватба без шаферки, но това отдавна е уредено: Лезли Роуз и Лили Лоудър-Саймъндс са набелязани за целта. Но не може и сватба без църква, а църквата означава религия. Мама е възпитала Артър като католик, но и двамата отдавна са обърнали гръб на тази религия: мама е приела англиканското вероизповедание, Артър предпочита неделния голф. Той дори крие средното си име Игнейшъс. Значи едва ли има шанс тя, католичка още от люлката, да се омъжи като такава. Това може да наскърби нейните родители, особено майка ѝ; но ако трябва, Джийн е готова да плати тази цена.

А дали не трябва да плати и друга цена? Щом занаят ще бъде постоянно до Артър, длъжна е да погледне право в очите онова, от което досега се отдръпваше. В редките случаи, когато Артър споменава за интереса си към свръхестествените явления, тя бързаше да прекрати разговора. Тайно потръпваше от вулгарността и глупостта на тия хора: смешни старци се преструват, че изпадат в транс, дърти вещици с ужасяващи перуки се взират в кристални топки; наивници се държат за ръце в тъмното и подскачат от най-лекия шум. И това няма нищо общо с религията, тоест с морала. А идеята, че тези... тези безумни брътвежи привличат нейния любим Артър е колкото тревожна, толкова и невъобразима. Как може човек като Артър, надарен с несравнима логика, да си позволи да общува с такива хора?

Вярно, нейната първа приятелка Лили Лоудър-Саймъндс много си пада по въртенето на масички, но Джийн смята това за обикновен каприз. Не насърчава разговорите за спиритически сеанси, макар Лили

да я уверява, че ги посещават почтени хора. Може би за да овладее инстинктивната си неприязън към темата, трябва първо да я обсъди с Лили. Не, това би било малодушие. В края на краищата тя се омъжва за Артър, а не за Лили.

И тъй, когато той идва, преди да продължи на север, тя го настанява да седне, слуша усърдно новините за разследването, сетне за негова явна изненада казва:

— Много бих искала да се запозная с онзи твой младеж.

— Наистина ли, скъпа? Той е много свястно момче, попаднало в ужасно положение. За него ще бъде чест и удоволствие.

— Ако не греша, ти каза, че бил парси?

— Е, не съвсем. Баща му...

— В какво вярват парсите, Артър? Индуисти ли са?

— Не, зороастрийци.

Артър обожава подобни въпроси. Мисли си, че първичната женска тайнственост може да бъде насочвана и удържана на разстояние, ако му позволяват да обяснява разни неща. Той описва със спокойна самоувереност историческия произход на парсите, типичния им външен вид, шапките, либералното им отношение към жените, традицията да раждат на партера. Прескача церемонията за пречистване, тъй като тя включва обливане с кравешка урина; обяснява обаче важното място на астрологията в живота на парсите, след това се насочва към висините на науката и посмъртния интерес на лешоядите, когато Джийн внезапно вдига ръка да го прекъсне. Осъзнала е, че така няма да стигне доникъде. Историята на зороастризма не ѝ помага да осъществи плавния преход, на който се е надявала. Освен това увъртането ѝ се струва нечестно, противно на представата ѝ за себе си.

— Артър, скъпи — прекъсва го тя. — Бих искала да поговорим за нещо.

Той изглежда изненадан и леко разтревожен. Макар винаги да е оценявал високо нейната прямота, в душата му все още се таи смътното подозрение, че когато една жена иска да поговори за нещо, то рядко носи на мъжа успокоение или предимство.

— Искам да ми обясниш връзката си със... спиритизъм ли го наричаш или спиритуализъм?

— Предпочитам думата „спиритизъм“, но тя напоследък губи популярност. Мислех обаче, че темата ти е неприятна като цяло.

Всъщност мисли нещо повече: че тя се бои и отвращава от всичко, свързано с тази област — а следователно и от нейните привърженици.

— Артър, не може да ми е неприятно нещо, което те интересува.

Всъщност не е точно така. Тя само се надява, че не може да ѝ е неприятно нещо, което го интересува.

И той започва да ѝ обяснява връзката си — от експериментите за размяна на мисли с бъдещия архитект на Ъндършоу до разговорите в Бъкингамския дворец със сър Оливър Лодж. През цялото време подчертава научния произход и процедурите на медиумните изследвания. Грижливо подбира думите, старее се всичко да изглежда колкото се може по-почтено и безобидно. Не толкова думите, колкото тонът му започва да я успокоява.

— Артър, Лили наистина ми е разказвала това-онова за въртенето на масички, но аз винаги съм смятала, че противоречи на църковното учение. Не е ли ерес?

— Вярно, противоречи на църковните институции. Най-вече защото премахва необходимостта от посредник.

— Артър! Не е редно да се говори така за духовенството.

— Но погледнато исторически, те не са нищо друго. Посредници, глашатаи. Проповедници на истината в началото, но след това все по-често нейни потисници, цензори, политици. Катарите са били на прав път с идеята за пряк достъп до Бога, без препятствието на йерархичните кръгове. Естествено, Рим ги изтребил до крак.

— *Значи твоите вярвания* — ли да ги наричам? — те правят враг на моята църква?

А следователно, добавя мислено тя, на всички нейни привърженици. И по-специално на една от тях.

— Не, скъпа моя. И никога не бих се опитал да те разубеждавам да посещаваш своята църква. Но днес ние отиваме отвъд всички религии. Скоро — много скоро в исторически мащаб — те ще бъдат само спомен от миналото. Погледни го така. Нима от всички сфери на мисълта само религията не подлежи на прогрес? Не би ли било странно това? Завинаги ли трябва да се подчиняваме на една догма, наложена преди две хиляди години? Не виждат ли хората, че с развитието си човешкият мозък трябва да придобие по-широк

кръгозор? Недоразвитият мозък създава недоразвит Бог, а кой би казал дали сме стигнали дори и средата на своето развитие?

Джийн мълчи. Мисли си, че догмата, наложена преди две хиляди години, е онази, на която трябва да се подчиняват; че мозъкът може и да се развива, да постига напредък във всевъзможни научни области, ала душата, божествената искра, е нещо съвсем отделно, вечно и неподвластно на еволюцията.

— Помниш ли как участвах в журито на конкурса „Силен мъж“? В Албърт Хол. Победителят се казваше Мъри. Последвах го, когато излезе в нощта. Носеше под мишница златна статуетка, беше най-силният мъж в Британия. И все пак се загуби в мъглата...

Не, метафората е погрешен подход. Метафорите са за официалните религии. Те заобикалят истината.

— Онова, което вършим, Джийн, е съвсем просто. Ние взимаме същината на великите религии, тоест живота на духа, и я правим по-видима, а следователно и по-разбираема.

Тия думи ѝ звучат като лукаво изкушение, затова тя отговаря рязко:

— Чрез сеанси и въртене на масички?

— Което изглежда странно за външния човек, признавам. Както церемониите на твоята църква биха изглеждали странни за един привърженик на зороастризма. Тялото и кръвта на Христос върху поднос и в чаша — човекът би го помислил за чиста дивотия. Религиите — всички религии — са затънали в блатото на ритуалите и деспотизма. Ние не казваме: елате, молете се в нашата църква, следвайте повелите ни и може би някой ден ще бъдете възнаградени в отвъдното. Това е като пазарлък в дюкян за килими. Не, ние ще ви покажем още сега, приживе, реалността на някои психични явления, които доказват физическото преодоляване на смъртта.

— Значи не вярваш във възкресението на тялото?

— В смисъл че лягаме в земята и гнием, а в някакъв бъдещ момент отново ще се възстановим? Не. Тялото е само куха черупка, вместилище, което захвърляме. Вярно, след смъртта някои души за известно време бродят из мрака, но това е само защото не са подготвени за прехода към отвъдното. Истинският спиритист, който разбира процеса, ще премине лесно и без страх. И ще може много по-бързо да се свърже със света, който е оставил зад себе си.

— Виждал ли си това?

— О, да. И се надявам да става все по-често, когато започна да разбирам повече.

Джийн усеща как я побиват тръпки.

— Надявам се да не станеш медиум, скъпи Артър.

Тя си представя как любимият ѝ съпруг се превръща в застарял мошеник, който изпада в транс и говори с преправен глас. А новата лейди Дойл става известна като съпруга на мошеник.

— О, не, не притежавам подобна сила. Медиумите са много, много редки. Често са обикновени, смирени хора. Като Исус Христос например.

Джийн предпочита да премълчи.

— Ами моралът, Артър?

— Моралът не се променя. Истинският морал, искам да кажа — онзи, който идва от личната съвест и Божията любов.

— Нямам предвид теб, Артър. Разбираш ме. Ако хората — обикновените хора — не разполагат с църквата, която да им казва как да постъпват, тогава ще слязат до нивото на първобитната мизерия и себичност.

— Не виждам подобна алтернатива. Спиритистите, истинските спиритисти, са мъже и жени с високи морални достойнства. Мога да ти посоча неколцина. И техният морал е още по-висок, защото са по-близо до разбирането на духовната истина. Ако обикновените хора, за които намекваш, видят непосредствено доказателство за духовния свят, ако можем да осъзнаем колко близо е той до нас през цялото време, то първобитната мизерия и себичността ще престанат да ни привличат. Покажем ли истината, моралът сам ще се погрижи за себе си.

— Артър, прекалено избързваш.

Джийн усеща първите пристъпи на главоболие; дори се бои, че може да е мигрена.

— Разбира се. Целият живот е пред нас. И след това цялата вечност заедно.

Джийн се усмихва. Пита се какво ли ще прави Туй през цялата вечност, докато тя и Артър са заедно. Но разбира се, този проблем би възникнал при всяко положение, независимо дали истината е на страната на църквата или на онези долнопробни медиуми, които толкова са впечатлили нейния бъдещ съпруг.

Колкото до Артър, той е безкрайно далече от главоболието. Животът отново се раздвижва — първо случаят „Ейдълджи“, а сега и този внезапен интерес на Джийн към истински важните неща. Скоро пак ще бъде в чудесна форма. На прага той прегръща търпеливата си приятелка и за пръв път след смъртта на Туй усеща, че реагира като бъдещ младоженец.

АНСЪН

Артър каза на кочияша да спре пред стария затвор близо до хотел „Белия лъв“. Странноприемницата се намираше точно срещу портата на Грийн Хол. Инстинктивно бе възприел тактиката да пристигне пеш. С пътна чанта в ръка той тръгна нагоре по отклонението от Личфийлд Роуд, опитвайки се да стъпва без много шум по чакълена аля. Когато пред него изникна къщата, осветена от косо падащите лъчи на бледото следобедно слънце, Артър спря в сянката на едно дърво. Защо пък методите на доктор Джоузеф Бел да не принудят архитектурата да разкрие своите тайни, също като човешката външност? И тъй: построена вероятно през двайсетте години на деветнайсети век; бяла гипсова мазилка; фасада в псевдогръцки стил; внушителен портал с две двойки гладки йонийски колони; по три прозореца от всяка страна. Три етажа — но за наблюдателното око в третия имаше нещо съмнително. Да, беше готов да се обзаложи, че зад тази редица от седем прозореца няма нито една таванска стая — просто архитектурен трик, за да изглежда къщата по-висока и по-внушителна. Не че сегашният обитател носеше вина за измамата. Надничайки вдясно отвъд къщата, Дойл видя градина с рози, тенис корт и лятна къща между два млади габъра.

За какво разказваше всичко това? За пари, изтънченост, добър вкус, история, власт. Родовото име бе прославлено през осемнайсети век от околотетския пътешественик Ансън, който положил и началото на родовото богатство — благодарение на плячката от пленен испански галеон. Неговият племенник получил титла виконт през 1806 година; последвало издигане до граф през 1831 година. Ако това беше жилището на втория син, а по-големият брат държеше Шъгбъро, то родът Ансън знаеше как да опазва наследството си.

Застанал на разстояние от един прозорец на втория етаж, капитан Ансън тихо подвикна към жена си:

— Бланш, великият детектив е почти на прага ни. В момента търси по алеята следи от огромно куче. — Мисис Ансън рядко го бе чувала да говори тъй закачливо. — Когато пристигне, недей да се прехласваш по книгите му.

Тя се престори на по-засегната, отколкото беше в действителност.

— Нима се прехласвам?

— Цялата страна се прехласва на шир и дълж. Почитателите му ще го съсипят от хвалби. Нека бъдем гостоприемни, но да запазим достойнство.

Мисис Ансън имаше достатъчно съпружески опит, за да разбере, че това е по-скоро признак на нервност, отколкото истинска тревога за поведението ѝ.

— Поръчах за вечеря бульон, бяла риба и овнешки котлети.

— А за гарнитура?

— Брюкселско зеле и картофени крокети, разбира се. Нямахме смисъл да питаш. След това суфле от грис и яйца с аншоа.

— Идеално.

— Какво ще предпочетеш за закуска, пържен бекон и пача, или херинга и говеждо руло?

— За сегашното време по-подходящо е второто, струва ми се. И не забравяй, Бланш, на вечеря никакво обсъждане на случая.

— Няма да ми е трудно, Джордж.

Така или иначе, Дойл се оказа педантичен гост, побърза да се настани в стаята си и също тъй бързо слезе навреме за обиколка на имението, преди да се стъмни. Като типичен собственик прояви загриженост дали река Соу не приижда твърде често из ливадите, сетне се заинтересува от странната могила, полуприкрита зад лятната къща. Ансън му обясни, че това е някогашен зимник за лед, станал излишен поради появата на хладилниците; колебаел се дали да не го превърне във винарска изба. После обсъдиха как се отразява зимата върху терена на тенис корт и изразиха заедно съжаление за твърде краткия спортен сезон, налаган от английския климат. Ансън прие похвалите на Дойл, изказани с убеждението, че той е собственикът на Грийн Хол; всъщност беше само наемател, но защо да го разкрива на великия детектив?

— Виждам, че габърите ви са пресадени от другаде.

— Не ви убягва нито една подробност, Дойл — отвърна с усмивка полицейският началник.

Това бе съвсем лек намек за предстоящото.

— Аз също съм садил дървета.

На вечеря съпрузите Ансън заеха двата края на масата, а Дойл получи възможността да съзерцава през централния прозорец задрямалата розова градина. Отговаряше усърдно на въпросите на мисис Ансън; понякога дори прекалено.

— Добре ли познавате Стафордшър, сър Артър?

— Не колкото би трябвало. Но бащиното ми потекло е свързано с тия места. Първият Дойл бил един от по-малките синове на едноименния стафордшърски род, който, както навярно знаете, е дал на страната сър Франсис Хейстингс Дойл и други видни мъже. Този Дойл участвал в нахлуването в Ирландия и получил земи в графство Уексфорд.

Мисис Ансън се усмихна насърчително, макар че нямаше нужда.

— А по майчина линия?

— А, това вече е наистина интересно. Майка ми се увлича от археология и с помощта на сър Артър Викърс — хералдичен наместник в Ълстър и наш роднина — успя да установи родословието ни пет века назад. Гордее се — всички се гордеем — че малцина благородници на този свят могат да се похвалят с родословно дърво като нашето. Чичото на баба ми е сър Хенри Пак, който командвал Шотландската бригада в битката при Ватерло.

— Гледай ти.

Мисис Ансън твърдо вярваше както в значението на произхода, така и в налаганите от него задължения. Но джентълменът си личи не по архивите, а по характера и поведението.

— Истинската романтика на рода обаче започва в средата на седемнайсети век, когато преподобният Ричард Пак взема за съпруга Мери Пърси, наследничка на ирландския клон на рода Пърси от Нортъмбърланд. От този момент сме свързани чрез три отделни брака с Плантагенетите. Тъй че в кръвта ни текат изненадващи примеси, благородни не само по произход, но да се надяваме, и по достойнства.

— Да се надяваме — повтори мисис Ансън.

Тя самата бе дъщеря на мистър Дж. Милър от Брентри, Глостър, и не проявяваше любопитство към далечните си предци. Струваше й

се, че ако наемеш специалист да проучи родословното ти дърво, в крайна сметка винаги ще откриеш връзка с някой велик род. По принцип подобни изследователи избягваха да пращат сметките си за хонорар заедно с потвърждението, че по майчина линия произхождаш от свинари, а по бащина — от амбулантни търговци.

— Но по времето — продължи сър Артър, — когато Катрин Пак, племенница на сър Денис, останала вдовица в Единбург, богатството на рода се стопило напълно. Тя била принудена да дава стая под наем. Именно така баща ми — наемателят — се запознал с майка ми.

— Очарователно — отбеляза мисис Ансън. — Крайно очарователно. А сега вие имате грижата да възстановите родовото богатство.

— Когато бях малко момче, много се измъчвах заради бедността на майка ми. Чувствах, че това е против самата ѝ същност. Този спомен е част от енергията, която непрестанно ме тласка напред.

— Очарователно — повтори мисис Ансън, но вече не тъй убедено. Благородна кръв, тежки времена, възстановено богатство. Охотно приемаше подобни теми в някой роман, но когато се срещаше с тях на живо, бе склонна да ги смята за неправдоподобни и сантиментални. Питаше се докога ли ще трае сегашният възход на рода. Какво казваха за бързите пари? Едно поколение ги натрупва, второто им се радва, третото ги губи.

Но сър Артър, макар и малко суетен относно потеклото си, беше усърден сътрапезник. Прояви завиден апетит, макар че не коментира нито веднъж онова, което му сервираха. Мисис Ансън се питаше дали смята за вулгарно да хвали храната, или просто му липсват вкусови рецептори. На масата се пазеше пълно мълчание относно случая „Ейдълджи“, състоянието на правосъдието, администрацията на сър Хенри Камбъл-Банърман и подвизите на Шерлок Холмс. Но успяха някак да се справят като тройка гребци без кормчия — сър Артър енергично гребеше от едната страна, а съпрузите Ансън действаха по-кратко с греблата от другата, за да поддържат правия курс.

След яйцата с аншоа Бланш Ансън долови мъжкото нетърпение около масата. Двата явно копнееха за уединен кабинет, буен огън, запалена пура, чаша бренди и възможността по най-цивилизован начин да се хванат за гушите. Тя долавяше как към аромата на трапезата се

примесва още нещо, първично и грубо. Изправи се и пожела лека нощ на противниците.

Господата минаха в кабинета на капитан Ансън, където пламтеше камината. Дойл забеляза блясъка на току-що донесени въглища в бронзовата кофа, лъскавите гръбчета на подвързани периодични издания, искрящата стойка за три гарафи, лакирания корем на грамадна препарирана риба в стъклена витрина. Всичко блестеше от чистота; дори чифтът рога от някакъв чуждестранен елен — може би скандинавски — бе привлякъл вниманието на прислугата.

Той взе пура от предложената му кутия и я размачка с пръсти. Ансън му подаде джобно ножче и кутия кибрит за пури.

— Не уважавам резачките за пури — заяви домакинът. — Винаги ще предпочитам приятния разрез на ножчето.

Дойл кимна и се зае с пурата, после метна отрязаното парче в камината.

— Доколкото чух, напредъкът на науката ни е дарил с ново изобретение — електрическа запалка за пури.

— Във всеки случай не е стигнало до Хайндхед — отвърна Дойл.

Той винаги отхвърляше покровителственото отношение на големия град към провинцията. Но сега долавяше у домакина стремеж да се наложи в собствения си кабинет. Е, защо пък да не му помогне?

— Този елен — подхвърли той — не е ли от Южна Канада?

— От Швеция е — отговори полицейският началник малко прибързано. — Вашият детектив не би допуснал подобна грешка.

А, значи оттам ще започне атаката, тъй ли? Дойл загледа как Ансън пали пурата си. В светлината на пламъчето върху вратовръзката му за миг блесна игла с формата на стафордски възел.

— Бланш чете книгите ви — продължи полицейският началник и леко кимна, сякаш това обясняваше всичко. — Тя много харесва и мисис Брадън^[1].

Дойл усети внезапна болка, нещо като литературен вариант на подагра. А Ансън побърза да го бодне още веднъж:

— Лично аз предпочитам Станли Уейман^[2].

— Превъзходно — отвърна Дойл. — Превъзходно.

И си помисли: по-добре да харесваш него, отколкото мен.

— Виждате ли, Дойл... Нали нямате нищо против да говоря откровено? Може и да не съм това, което бихте нарекли начетен човек,

но като полицейски началник неизбежно имам по-професионален поглед към тия неща, отколкото повечето ви читатели. Напълно разбирам защо полицейските служители във вашите разкази са некадърници, то се налага от логиката на замисъла. Как другояче да блесне вашият детектив, ако не е обкръжен от тъпи ченгета?

Не си струваше да спори.

— Едва ли можем да наречем „тъпи ченгета“ образи като Лестрейд, Грегсън, Хопкинс и... о, не исках да...

— Не, напълно ви разбирам, Дойл. Но в реалния свят...

От този момент Дойл престана да слуша. Ала умът му бе захапал израза „в реалния свят“. Колко лесно разбираха всички кое е реално и кое не. Светът, където един оклеветен млад адвокат излежава несправедлива присъда в „Портланд“... светът, където Холмс разплита загадки, непосилни за Лестрейд и неговите колеги... или отвъдният свят зад затворената врата, през която тъй лесно се бе промъкнала Туй. Някои вярваха само в един от тези светове, други в два, но малцина — в трите. Защо хората си въобразяваха, че прогресът означава да вярваш по-малко вместо повече, вместо да се отваряш по-широко към вселената?

— ... и затова, драги, без заповед от министерството не бих дал на инспекторите си спринцовки с кокаин, нито пък цигулки на сержантите и полицаите.

Дойл леко сведе глава, сякаш се признаваше за победен по въпроса. Но стига толкова игри и любезности.

— Да преминем на въпроса. Прочели сте моя анализ.

— Прочетох вашия... разказ — отвърна Ансън. — Печална история, трябва да кажа. Поредица от грешки. Всичко е могло да се предотврати още в зародиш.

Смирението на Ансън изненада Дойл.

— Радвам се да го чуя. Кои грешки имате предвид?

— На семейството. Там се е объркало всичко. Семейството на съпругата. Какво им е хрумнало? Какви са ги забъркали? Помислете си само, Дойл: вашата племенница настоява да се омъжи за някакъв парси, не можете да я разубедите, и какво правите тогава? Осигурявате му препитание... тук. В Грейт Уайърли. Все едно да назначите ирландски бунтовник за шеф на стафордшърската полиция.

— Склонен съм да се съглася с вас — отвърна Дойл. — Несъмнено неговият покровител е искал да докаже универсалността на англиканската църква. По мое мнение викарият е любезен и набожен човек, служещ на паството, доколкото му позволяват силите. Но назначаването на цветнокож свещеник на едно тъй грубо и недодялано паство неминуемо е предизвикало печални последици. Подобен експеримент в никакъв случай не бива да се повтаря.

Ансън погледна госта си с внезапно уважение и дори пренебрегна думите „грубо и недодялано“. Изглежда, имаха по-близки позиции, отколкото бе очаквал. Трябваше да се досети, че сър Артър не може да е яростен радикал.

— И после да въведат в местното общество три нечистокръвни деца.

— Джордж, Хорас и Мод.

— Три нечистокръвни деца — повтори Ансън.

— Джордж, Хорас и Мод — повтори Дойл.

— Джордж, Хорас и Мод И-дал-джи.

— Прочетохте ли анализа ми?

— Прочетох вашия... анализ — Ансън реши този път да отстъпи за думата — и ви се възхищавам, сър Артър, както за упорството, така и за страстта. Уверявам ви, че ще запазя в тайна вашите аматьорски догадки. Не би било полезно за репутацията ви да станат публично достояние.

— Мисля, че би трябвало да оставите тази преценка на мен.

— Както желаете, както желаете. Онзи ден Бланш ми прочете интервюто за методите ви, което сте дали на „Странд“ преди няколко години. Предполагам, че не са го изопачили сериозно.

— Не си спомням подобно нещо. Но и нямам навика да проверявам дума по дума.

— Вие описвате как при създаването на историите най-напред се заемате със завършека.

— Започване от края. Човек не може да избере пътека, ако не знае целта.

— Именно. А във вашия... анализ описвате как при първата си среща с Ейдълджи — във фойето на някакъв хотел, ако не греша — сте го наблюдавали известно време и още преди разговора сте повярвали в неговата невинност, нали?

— Да. Поради съвсем ясно изложените съображения.

— Поради съвсем ясно *почувстваните* съображения, бих казал аз. Всичко, което описвате, произхожда от онова първо чувство. След като сте се убедили в невинността на онзи клетник, всичко си идва на място.

— А за вас всичко си е дошло на място, след като сте се убедили в неговата виновност.

— Моите изводи не се основаваха на интуиция в някакво си файе, а върху дългогодишните резултати от полицейски наблюдения и доклади.

— Вие сте набелязали момчето от самото начало. Писмено сте го заплашили със затвор.

— Опитах се да предупредя както момчето, така и баща му какви ще бъдат последиците, ако упорства да продължи по пътя, който явно беше поело. Според мен не греша във възгледите си, че полицейската работа не е само в наказанието, но и в профилактиката.

Дойл кимна, подозирайки, че фразата е била подготвена специално за него.

— Забравяте, че преди да се срещна с Джордж, бях прочел великолепните му статии в „Арбитър“.

— Досега не съм срещал затворник, който да няма най-убедително обяснение за своята невинност.

— Значи по ваше мнение Джордж Ейдълджи е пращал писма с обвинения срещу самия себе си?

— Да, между многото други писма.

— И по ваше мнение той е бил водач на банда, осакатяваща животни?

— Кой знае? „Банда“ е вестникарска дума. Не се съмнявам, че са били замесени и други. Освен това не се съмнявам, че адвокатът е бил най-хитрият между тях.

— Според вас неговият баща, свещеник от англиканската църква, е излъгал под клетва, за да осигури на сина си алиби?

— Дойл, позволете ми един личен въпрос. Имате ли син?

— Да. На четиринайсет години.

— Ако той изпадне в беда, ще му помогнете ли?

— Да. Но ако е извършил престъпление, няма да лъжа под клетва.

— И все пак ще му помогнете по всякакви други начини.

— Да.

— Тогава с вашето богато въображение навярно можете да си представите друг да извърши повече.

— Не мога да си представя как един английски свещеник слага ръка върху Библията и изрича умишлена лъжа.

— Тогава опитайте другояче. Представете си един баща парси, който поставя верността към своето семейство от парси над верността към една чужда страна, макар тя да му е дала подслон и насърчение. Той иска да спаси кожата на сина си, Дойл.

— И по ваше мнение майката и сестрата също са лъгали под клетва?

— Дойл, вие непрестанно говорите за мое мнение. „Мое мнение“, както го наричате, е не само мое, но и мнение на стафордшърската полиция, на обвинителя, на законно избраните съдебни заседатели и на английските съдилища. Не пропуснах нито един ден от процеса и мога да ви уверя в едно, което ще е болезнено за вас, но няма как да го избегнете. Съдебните заседатели не повярваха в показанията на семейство Ейдълджи — особено на бащата и дъщерята. Показанията на майката навярно бяха по-маловажни. Такова решение не се взима с лека ръка. Когато английски съдебни заседатели сядат около масата да определят присъда, това е сериозен момент. Те обмислят доказателствата. Преценяват характера. Не седят да чакат знак свише като... като шарлатани на спиритически сеанс.

Дойл рязко надигна глава. Случаен израз ли бе това или съзнателен опит да бъде засегнат? Е, нямаше да се поддаде толкова лесно.

— Ансън, не говорим за хлапето на някой месар, а за английски адвокат, приближаващ трийсетте, вече известен като автор на книга за железопътния закон.

— В такъв случай и провинението е по-непростимо. Ако си представяте, че съдът се занимава само с нисшите класи, значи сте по-наивен, отколкото предполагах. Както навярно знаете, дори и писатели застават понякога на подсъдимата скамейка. А присъдата несъмнено е отразила тежестта на случая, при който човек, дал клетва да опазва и тълкува закона, го е нарушил тъй грубо.

— Седем години затвор. Дори Уайлд получи само две.

— Именно затова присъдата се предоставя на съда, а не на мен или вас. Аз може би нямаше да дам по-малко на Ейдълджи, но определено щях да дам на Уайлд повече. Той беше напълно виновен — включително и в лъжесвидетелство.

— Веднъж вечерях с него — каза Доул. Враждебността прииждаше като мощна река и инстинктът му подсказваше да се съържа. — Трябва да е било през осемдесет и девета година. Прекрасна вечер. Очаквах да слушам безкрайните монолози на един егоист, но открих джентълмен с безупречни маниери. Бяхме четирима и макар че той се извисяваше с две глави над всички ни — в преносен смисъл, разбира се — така и не го показа. Самовлюбеният, колкото и да е умен, не може да бъде джентълмен по душа. Уайлд даваше и взимаше, владееше изкуството да изглежда заинтересуван от всичко, което му казват. Дори беше чел моя роман „Майка Кларк“. Спомням си, че обсъждахме как щастието на приятелите може понякога да породи у нас учудващо недоволство. Уайлд ни разказа историята за дявола в Либийската пустиня. Знаете ли я? Не? Е, дяволът си вършел работата, обикалял своята империя и веднъж се натъкнал на няколко дребни демони, които измъчвали свят отшелник. Използвали обичайните изкушения и провокации, а светият човек устоявал без много труд. „Не се върши така — рекъл техният господар. — Ще ви покажа. Гледайте внимателно.“ След което се приближил до отшелника и със сладък глас прошепнал в ухото му: „Току-що назначиха брат ти за епископ на Александрия.“ И веднага по лицето на отшелника се изписала гримаса на дива завист. „Ето — рекъл дяволът, — така се прави.“

Ансън се присъедини към смеха на Доул, макар и не твърде охотно. Плиткият цинизъм на столичния содомит не бе по вкуса му.

— Така или иначе — каза той — самият Уайлд определено не е бил трудна плячка за дявола.

— Трябва да добавя — продължи Доул, — че нито веднъж не долових в речта на Уайлд дори и намек за вулгарни мисли, нито пък можех да го свържа с подобна идея.

— С други думи, професионален джентълмен.

Доул подмина подигравката.

— Няколко години по-късно отново го срещнах на една лондонска улица, нали разбирате, и той изглеждаше напълно луд.

Попита дали съм ходил да гледам някаква негова пиеса. Отговорих, че за съжаление не съм. „О, трябва да идете — каза ми той е най-сериозно изражение. — Тя е чудесна! Гениална!“ Нищо не би могло да е по-далече от предишния му вроден джентълменски дух. Тогава си помислих, и все още го мисля, че чудовищната промяна, която го съсипа, беше патологична и му трябваше болница, а не полицейски съд.

— Вашият либерализъм ще изпразни затворите — отбеляза сухо Ансън.

— Погрешно ме разбирате, сър. Два пъти съм се замесвал в долнопробната сфера на изборите, но не съм партиен привърженик. Гордея се, че съм обикновен англичанин.

Последните думи — според Ансън малко изкуствени — преминаха между тях като облаче тютюнев дим. Полицаят реши, че е време да премине в атака.

— Онзи младеж, чиято кауза тъй благородно подкрепяте, сър Артър... трябва да ви предупредя, че той не е такъв, какъвто си мислите. Някои подробности не излязоха наяве в съда...

— Без съмнение по основателната причина че са били забранени от съдебния правилник. Или са били толкова нескопосани намеци, че защитата би ги разбила.

— Между нас казано, Дойл, имаше слухове...

— Винаги има слухове.

— Слухове за комарджийски дългове, за злоупотреба със средства на клиенти. Попитайте младия си приятел дали през месеците преди процеса не е имал сериозни затруднения.

— Нямам подобно намерение.

Сър Джордж бавно се изправи, отиде до бюрото си, извади ключ от едно чекмедже, отключи друго и измъкна оттам някаква папка.

— Показвам ви го при най-строга поверителност. Адресирано е до сър Бенджамин Стоун. Без съмнение е едно от многото.

Писмото носеше дата 29 декември 1902 година. Най-отгоре вдясно бе адресът на Джордж Ейдълджи — „Грейт Уайърли, Уолсол“. Дойл не се нуждаеше от съветите на онзи шарлатан Гърин, за да разпознае почерка на Джордж.

Драги сър,

От сравнително заможен живот внезапно изпаднах в абсолютна бедност главно защото трябваше да платя значителна сума (почти 220 лири) заради един приятел, на когото съм поръчител. Взех заеми от трима лихвари с надеждата да поправя нещата, но техните убийствени лихви само влошиха положението, а сега двама от тях подадоха срещу мен *иск за обявяване на фалит*, но са готови да го оттеглят, ако успея веднага да събера 115 лири. Нямам приятели, към които да се обърна, а тъй като обявяването в несъстоятелност ще ме съсипе и ще ми попречи да практикувам за дълго време, през което ще загубя всичките си клиенти, като последна отчаяна мярка се обръщам към неколцина непознати.

Моите приятели могат да ми намерят само 30 лири, аз самият разполагам с 21 и ще бъда безкрайно благодарен за всяка помощ, дори и най-дребната, тъй като това ще ми помогне да се справя с тежките финансови задължения.

Като се извинявам за безпокойството и вярвам, че ще ме подкрепите, доколкото Ви е по силите, оставам

Ваш с искрено уважение

Дж. Ъ. Ейдълджи

Докато Дойл четеше писмото, Ансън го гледаше втренчено. Излишно бе да изтъква, че е написано пет седмици преди първото осакатяване. Сега топката беше в полето на противника. Дойл се върна на началото и прочете отново някои фрази. Накрая каза:

— Без съмнение вие сте разследвали случая.

— Нищо подобно. Това не е полицейска работа. Уличната просия се смята за престъпление, но просията сред професионалните кръгове не ни засяга.

— Не виждам тук да се споменава за комарджийски дългове или злоупотреба със средства на клиенти.

— Това едва ли би бил ключът към сърцето на сър Бенджамин Стоун. Опитайте се да четете между редовете, Дойл!

— Не виждам защо. Това тук ми се струва отчаян зов на почтен млад мъж, подведен от своето великодушие към приятел. Парсите са известни с милосърдието си.

— А, значи изведнъж стана парси.

— Не ви разбирам.

— Не може да е ту английски адвокат, ту парси, в зависимост кое ви е изгодно в момента. Нима е благоразумно един почтен млад мъж да даде поръчителство за толкова голяма сума, а после да се остави в ръцете на трима отделни лихвари? Колко адвокати в подобно положение познавате? Четете между редовете, Дойл. Попитайте приятеля си.

— Нямам намерение да го питам. А и той очевидно не е фалирал.

— Така е. Подозирам, че е получил помощ от майка си.

— Или може би в Бърмингам други хора са му оказали същото доверие, което той е оказал на своя приятел.

Ансън си помисли, че Дойл е колкото наивен, толкова и упорит.

— Възхищавам се... на вашата романтична жилка, сър Артър. Това ви прави чест. Но простете ми, ако смятам представите ви за нереални. Както и цялата ви кампания. Вашият човек бе пуснат от затвора. Свободен е. Какъв смисъл има да нажежавате общественото мнение? Искате вътрешното министерство да преразгледа случая? Преразглеждало го е безброй пъти. Искате комисия? Защо си мислите, че тя ще ви даде каквото желаете?

— Ще има комисия. Ще постигнем пълно оправдание. Ще издействаме обезщетение. Нещо повече, ще установим самоличността на истинския престъпник, вместо когото пострада Джордж Ейдълджи.

— О, и това ли?

Ансън почваше да се дразни не на шега. Вечерта можеше да е толкова приятна: двама мъже, приближаващи петдесет, единият син на граф, другият рицар на кралството, и двамата заместник главни съдии в своите графства. Общото помежду им бе много повече от противоречията... и все пак започваха да се озлобяват.

— Дойл, позволете да ви изтъкна две неща. Вие очевидно си въобразявате, че в течение на години е имало някаква непрестанна линия на преследване — писмата, измамите, осакатените животни, допълнителните заплахи. Смятате още, че полицията обвинява за всичко вашия приятел. Докато вие пък обвинявате някакви

престъпници — известни или неизвестни, но едни и същи престъпници. Къде е логиката в двата подхода? Ние повдигнахме срещу Ейдълджи само две обвинения и дори второто бе оттеглено. Предполагам, че в много отношения е невинен. Подобна епидемия от престъпност рядко е дело на един човек. Той може да е водач, може и да е обикновен последовател. Може да е видял ефекта от едно анонимно писмо и да е решил да се пробва. Може да е видял ефекта от някоя измама и да е решил да си поиграе на същото. Чул е за банда, осакатяваща животни, и е решил да се включи... Втората ми мисъл е следната. Виждал съм хора, които навярно са виновни, да бъдат обявявани за виновни, както и хора, които навярно са невинни, да бъдат обявявани за виновни. Не ме гледайте изненадано. Знам случаи на погрешно обвинение и погрешна присъда. Но в такива случаи пострадалият рядко е тъй невинен, както биха желали поддръжниците му. Позволете ми например едно предположение. За пръв път сте се срещнали с Джордж Ейдълджи в хотелско фоайе. Доколкото знам, закъснели сте за срещата. Видели сте го в определена поза, която ви е внушила, че е невинен. Нека да ви изтъкна един прост факт. Джордж Ейдълджи е бил там преди вас. Очаквал ви е. Знаел е, че ще го наблюдавате. И съответно е заел най-изгодната поза.

Дойл не отговори, само вирна брадичка и яростно засмука пурата. Ансън почваше да си мисли, че той е адски упорит, тоя шотландец, ирландец или за какъвто там се представяше.

— Искате той да е напълно невинен, нали? Не просто невинен, а напълно невинен. От опит го знам, Дойл, никой не е напълно невинен. Съдът може да оправдае някого, но това съвсем не означава невинност. Почти никой не е невинен.

— Ами Исус Христос?

О, за бога, помисли си Ансън. Сега ще ме вкарва в ролята на Пилат Понтийски.

— Е, от чисто правна гледна точка — каза той с добродушен тон — може да се твърди, че Спасителят е помогнал обвинението да се насочи срещу Него.

Този път бе ред на Дойл да усети, че се отклоняват от темата.

— Тогава позволете ми един въпрос. Според вас какво се е случило в действителност?

Ансън се разсмя, може би малко по-весело, отколкото се полагаше.

— За жалост това е въпрос от детективската литература. Това искат вашите читатели и вие им го осигурявате тъй успешно. *Кажете ни какво се е случило в действителност.* Повечето престъпления, Дойл — всъщност почти всички престъпления, стават без свидетели. Крадецът изчаква къщата да опустее. Убиецът изчаква жертвата да остане сама. Човекът, който осакатява коне, изчаква да падне нощ. Ако има свидетел, той най-често е съучастник, тоест още един престъпник. Заловиш ли престъпника, той лъже. Винаги. Разделиш ли двамата съучастници, те разказват различни лъжи. Ако накараш единия да предаде другия, онзи измисля нова лъжа. Можем да впрегнем по един-единствен случай всички служители на стафордшърската полиция и пак няма да разберем *какво се е случило в действителност*, както се изразихте. Не развивам философска теория, просто съм практичен. Онова, което знаем, което научаваме в крайна сметка, е достатъчно за присъда. Простете, че ви изнасям лекции за реалния свят.

Дойл се запита дали някога ще престанат да го наказват, задето е измислил Шерлок Холмс. Поправки, съвети, лекции, снизходителни думи — нямаше ли да има край? И все пак трябваше да продължи. Трябваше да владее нервите си независимо от провокацията.

— Но да оставим всичко това настрана, Ансън. Нека допуснем — за жалост ни се налага да го допуснем, — че в края на вечерта позициите ни няма да са помръднали и на йота. Ще ви задам един въпрос. Вие вярвате, че един почтен млад адвокат, без никакви предварителни признаци за буйна натура, внезапно излиза в нощта и напада миньорско пони по най-жесток и дивашки начин. Питам ви просто: защо?

Ансън изстена наум. Мотивът. Психологията на престъпника. Хайде пак отначало. Той се изправи и отново напълни чашите.

— На *вас* ви плащат за въображението, Дойл.

— Но аз вярвам, че е невинен. И не мога да си представя противното като вас. Сега не сте на свидетелската скамейка. Ние сме двама английски джентълмени, седнали да се порадват на чудесно бренди и още по-чудесни пури, ако разрешите да го изтъкна, в една красива къща сред това великолепно графство. Каквото и да кажете,

ще си остане между тези четири стени. Давам ви дума. Просто питам: защо според вас?

— Много добре. Да започнем от установените факти. Случаят с прислужницата Елизабет Фостър. Откъдето намекват, че е започнало всичко. Естествено, ние проучихме случая, но просто нямаше достатъчно улики за разследване.

Дойл погледна полицейския началник с недоумение.

— Не разбирам. Имало е разследване. Тя се е признала за виновна.

— Имаше частно разследване — проведено от викария. И адвокатите принудили момичето да си признае вината. Подобен жест не би му спечелил голяма популярност сред енорияшите.

— Значи полицията не е подкрепила семейството дори и тогава?

— Дойл, ние взимаме мерки, когато са налице доказателства. Както постъпихме, когато самият адвокат стана жертва на нападение. А, виждам, че не ви е казал.

— Той не търси съжаление.

— Ето фактите. — Ансън измъкна един лист от папката. — Ноември 1900 година. Нападнат от двама младежи от Уайърли. Блъснали го през жив плет в Ландиуд, единият му счупил чадъра. И двамата си признаха. Осъдени да платят щетите. От съда в Канок. Не знаехте ли, че е бил там и преди?

— Може ли да видя това?

— За жалост не. Полицейски архив.

— Тогава поне ми кажете имената на осъдените. — Тъй като Ансън се колебаеше, Дойл добави: — Винаги мога да пусна моите хрътки по дирята.

За негова изненада Ансън шеговито излая.

— Значи и вие си падате по хрътките? Добре де, казват се Уокър и Гладуин. — Той видя, че имената не говорят нищо на Дойл. — Така или иначе, можем да предположим, че случаят не е изолиран. Вероятно е бил нападан и преди, може би не толкова грубо. Без съмнение е понасял и оскърбления. Стафордшърските младежи не са светци.

— Може би ще ви изненада, че Джордж Ейдълджи категорично отхвърля бедите му да се дължат на расови предразсъдъци.

— Толкова по-добре. Тогава можем спокойно да отхвърлим този мотив.

— Но, разбира се — добави Дойл, — аз съм на друго мнение.

— Е, това си е ваше право — самодоволно отвърна Ансън.

— И защо е толкова важно това нападение?

— Защото, Дойл, не може да разберете края, ако не знаете началото. — Ансън започваше да изпитва удоволствие. Един по един ударите му попадаха право в целта. — Джордж Ейдълджи имаше основания да ненавижда област Уайърли. Или поне така си мислеше.

— Значи си е отмъстил, убивайки добитък. Къде е връзката?

— Виждам, че сте градски човек, Дойл. Конят, кравата, овцата, прасето — те не са просто добитък. Те са прехрана. Наречете го... икономически удар.

— Можете ли да докажете връзка между някой от нападателите на Джордж в Ландиуд и осакатените по-късно животни?

— Не, не мога. Но не бива да очакваме логика от престъпник.

— Дори ако е интелигентен?

— Според моя опит — дори по-малко. Както и да е, имаме един младеж, любимец на родителите си, който все още живее в семейния дом, докато брат му отдавна е отлетял. Младеж, озлобен срещу средата, която смята, че превъзхожда. Затъва в катастрофални дългове. Лихварите го заплашват с фалит, съд, намира се на ръба на професионален провал. Всичко, за което е работил през целия си живот, може да рухне...

— И тогава?

— Тогава... може би е превъртял като вашия приятел мистър Уайлд.

— Според мен Уайлд бе покварен от успеха. Едва ли можем да сравним бурните овации в Уест Енд с критичното приемане на една брошура за железопътния закон.

— Вие казахте, че случаят на Уайлд е патологичен. Защо не и този на Ейдълджи? Мисля, че адвокатът е бил под напрежение месеци наред. Сериозно, може би непоносимо напрежение. Вие сам нарекохте просешкото му писмо „отчаяно“. Може да се е случило нещо патологично, може в кръвта му да е изплувала някаква склонност към зло.

— Половината му кръв е шотландска.

— Вярно.

— А другата половина е парси. Най-образованото и заможно съсловие в Индия.

— Не се съмнявам. Неслучайно ги наричат „евреите на Бомбай“. Също тъй не се съмнявам, че донякъде е виновна тази смес на кръвта.

— Собствената ми кръв също е смес от шотландска и ирландска — каза Дойл. — Кара ли ме това да коля добитък?

— Изпреварихте ме. Кой англичанин, кой шотландец — дори и наполовина шотландец — би вдигнал нож срещу кон, крава, овца?

— Забравяте миньора Фарингтън, който извърши точно това, докато Джордж беше в затвора. Но да ви питам на свой ред: кой индиец би сторил това? Нали там обожествяват животните?

— Вярно. Но когато кръвта е смесена, започват бедите. Възниква непримиримо противоречие. Защо човешкото общество навсякъде се отвращава от мелеза? Защото душата му се разкъсва между стремежа към цивилизация и влечението на варварството.

— И коя кръв смятате отговорна за варварството — шотландската или индийската?

— Не се шегувайте, Дойл. Вие сам вярвате в кръвта. Вярвате в расата. На вечеря ми разкажете как майка ви гордо е проследила родословието си пет века назад. Простете ми, ако цитирам погрешно, но си спомням, че малцина благородници на този свят могат да се похвалят с родословно дърво като вашето.

— Правилно цитирате. Нима казвате, че Джордж Ейдълджи е разрязвал коремите на конете защото така са правели преди пет века неговите прадеди в Персия или откъдето там са дошли?

— Нямам представа дали са имали варварски обичаи или ритуали. Може би да. Може би самият Ейдълджи не е разбирал какво го тласка към тия постъпки. Импулс отпреди векове, изплувал на повърхността поради някакъв внезапен и печален каприз на смесената кръв.

— Наистина ли вярвате, че е било така?

— Да, нещо подобно.

— Ами Хорас?

— Хорас ли?

— Хорас Ейдълджи. Роден от същата смесена кръв. Сега уважаван служител в правителството на Негово величество. В

данъчния инспекторат. Да не би да намекувате, че и Хорас е участвал в бандата?

— Не намеквам.

— Защо не? Той има същите основания.

— Пак ви повтарям, не се шегувайте. Първо, Хорас Ейдълджи живее в Манчестър. Освен това аз само казвам, че смесената кръв поражда тенденция, склонност при определени крайни обстоятелства да се изпадне във варварство. Няма спор, че мнозина мелези водят напълно почтен живот.

— Освен ако нещо не задейства тази тенденция...

— Както пълнолунието поражда лудост у някои цигани и ирландци.

— Никога не ми е влияло така.

— Става дума за ирландското простолюдие, драги ми Дойл. Нищо лично.

— Добре, каква е разликата между Джордж и Хорас? Защо според вас единият се е отдал на варварство, а другият не... поне засега?

— Имате ли брат, Дойл?

— Имам. По-малък. Инес. Той е военен.

— Защо не пише детективски разкази?

— Тази вечер не аз съм теоретикът.

— Защото обстоятелствата са различни дори когато става дума за братя.

— Пак повтарям, защо не Хорас?

— Обясненията са под носа ви, Дойл. Всичко бе изнесено пред съда от самото семейство. Изненадан съм, че сте го пропуснали.

Дойл съжали, че на идване не се е регистрирал в хотел „Белия лъв“. Тази вечер май би му се искало да рита мебелите.

— От опит знам, че подобни случаи, изглеждащи за външния наблюдател колкото отвратителни, толкова и озадачаващи, често излизат свързани с неща, за които не се говори в съда по обясними причини. Теми, обикновено разисквани между стените на пушалнята. Но както разбрах от разказа ви за мистър Оскар Уайлд, вие сте светски човек. Имате и медицинско образование, доколкото си спомням. И ако не греша, заминали сте да подкрепите нашата армия в Южноафриканската война.

— Всичко това е вярно.

Накъде го водеше този тип?

— Вашият приятел Ейдълджи е на трийсет години. Неженен.

— Както мнозина на неговата възраст.

— И вероятно ще остане такъв.

— Особено след като е лежал в затвора.

— Не, Дойл, проблемът не е там. Винаги се намират вулгарни жени, привлечани от полъха на затвора. Пречката е другаде. Пречката се крие в това, че вашият човек е опулен мелез. Няма много кандидатки за такъв човек, не и в Стафордшър.

— Изводът?

Но Ансън явно не бързаше да стигне до извода.

— Обвиняемият, както бе отбелязано в съда, няма много приятели.

— Мислех си, че е член на знаменитата банда от Уайърли.

Ансън не обърна внимание на заяждането.

— Нито приятели мъже, нито пък приятелки от нежния пол. Никога не са го виждали да върви под ръка с момиче. Та било то обикновена прислужница.

— Не подозирах, че сте го следили толкова внимателно.

— Не спортува. Забелязахте ли? Великите, мъжествени английски игри — крикет, футбол, голф, тенис, бокс — всички те са му чужди. И стрелбата с лък — добави полицейският началник. Позамисли се и завърши: — И гимнастиката.

— Очаквате човек с осем диоптъра късогледство да излезе на боксовия ринг, иначе ще го пратите в затвора?

— А, зрението му, то обяснява всичко. — Ансън усети как раздражението на Дойл расте и се помъчи да го вбеси още повече. — Да, един нещастен, самотен книжен плъх с изпъкнали очи.

— И какво?

— Мисля, че сте учили за офталмолог?

— За известно време имах кабинет на Девъншър Плейс.

— И срещнахте ли много случаи на екзофталмия^[3]?

— Не. Откровено казано, имах малко пациенти. Пренебрегнах ме до такава степен, че можех да отделя време за литературни съчинения. В крайна сметка отсъствието им се оказа изненадващо благотворно.

Ансън забеляза демонстрацията на самодоволство, но продължи по-нататък:

— И какво болестно състояние свързвате с екзофталмията?

— Понякога тя е следствие от магарешка кашлица. И, разбира се, страничен ефект при удушаване.

— Според широко разпространеното убеждение, екзофталмията е свързана с нездравословно висока степен на сексуално желание.

— Глупости!

— Без съмнение, сър Артър, вашите пациенти на Девъншър Плейс са били твърде изтънчени.

— Това е абсурд.

Нима бяха паднали до нивото на суеверията и народните предания? И да чуе това от един полицейски началник?

— Разбира се, подобно наблюдение не може да се представи като доказателство. Но е често отбелязвано от ония, които работят с определени престъпни кръгове.

— Въпреки всичко си остава пълна глупост.

— Както желаете. Сега трябва да разгледаме и странното разположение на леглата в дома на викария.

— Кое то категорично доказва невинността на младежа.

— Споразумяхме се тази вечер да не променяме убежденията си. Но все пак нека разгледаме това разположение на леглата. Момчето е... на колко години? на десет?... когато сестра му се разболява. От този момент майка и дъщеря спят в една стая, бащата и по-големият син също делят обща спалня. Късметлията Хорас си има собствена стая.

— Да не би да намеквате... да не би да намеквате, че в онази стая се е случило нещо гнусно?

Какво целеше Ансън, за бога? Съвсем ли се беше побъркал?

— Не, Дойл. Точно обратното. Абсолютно съм сигурен, че в онази стая не се е случило свършено нищо. Нищо, освен сън и молитви. Нищо не се е случило. Нищо. Кучето не е лаяло, ако ми позволите израза.

— Тогава...?

— Както казах, доказателствата са пред очите ви. От десетгодишна възраст едно момче спи в заключена стая заедно с баща си. Нощ подир нощ, през целия пубертет и през ранните мъжки години. Брат му напуска дома — и какво се случва? Наследява ли той

стаята на брат си? Не, странното поведение продължава. Той е самотно момче, сетне самотен младеж с уродлива външност. Никога не е виждан с представителка на нежния пол. И все пак можем да предположим, че изпитва нормални желания и копнежи. А ако въпреки вашия скептицизъм повярваме на разпространеното мнение за екзофталмията, значи е бил измъчван от още по-силни желания и копнежи. Ние сме мъже, Дойл, и разбираме тия неща. Познаваме рисковете на юношеството и ранната мъжка възраст. Знаем, че често изборът трябва да бъде направен между плътското самозадоволяване, което води до морален и физически упадък, та дори и до престъпно поведение, или здравословното отклоняване на тия стремежи чрез активна спортна дейност. По волята на щастливите обстоятелства Ейдълджи е бил възпрепятстван да поеме първия път и сам е избрал да се откаже от втория. И макар да признавам, че едва ли би постигнал нещо в бокса, остават например гимнастиката, физкултурата и онази нова американска дисциплина, наречена културизъм.

— Да не би да намеквате, че в нощта на престъплението е имало... някаква сексуална цел?

— Не, не в прекия смисъл. Но вие ме питате какво вярвам и защо. Нека приемем за миг повечето ви твърдения за младежа. Той е отличен ученик, гордост за своите родители, моли се в бащината църква, не пуши, не пие, упорито работи като адвокат. Но и вие на свой ред трябва да приемете вероятността медалът да има и обратна страна. Как може да няма, като знаем необикновения му произход, пълната му изолация, затворения живот и неудовлетворените желания. Денем той е усърден член на обществото. Ала нощем понякога се поддава на нещо варварско, нещо заровено в черните дълбини на душата му, нещо, което навярно самият той не разбира.

— Това е чиста фантазия — каза Дойл, но Ансън долови нещо в гласа му. Беше по-тих и вече не тъй уверен.

— Вие сам поискахте да предполагам. Ще признаете, че съм виждал повече прояви на престъпно поведение и престъпни намерения. Градя догадките си на тази основа. Упорито изтъквате факта, че Ейдълджи е от средната професионална класа. Колко често, гласеше неизреченият ви въпрос, представителите на тази класа извършват престъпления? Много по-често, отколкото предполагате, отговарям аз. Но ще ви върна въпроса под друга форма, сър Артър.

Често ли чуваме за щастливи семейни мъже, чието щастие естествено предполага и редовно сексуално задоволяване, които да са извършили жестоки и извратени престъпления? Ще повярваме ли, че Джак Изкормвача има щастлив семеен живот? Не, няма да повярваме. Бих отишъл и по-далече. Бих допуснал, че ако един нормален здрав мъж бъде постоянно лишаван от сексуален контакт независимо от причината и обстоятелствата, това може — казвам само „може“, без да бъда категоричен — да засегне настройката на съзнанието му. Мисля, че точно това е станало с Ейдълджи. Той се е чувствал затворен в ужасна клетка с железни решетки. Ще успее ли някога да избяга? Ще успее ли някога да изпита сексуално удоволствие? Според мен един дълъг период на сексуални лишения, година след година, може да засегне човешкия ум, Дойл. Може дори да доведе до преклонение пред странни божества и извършване на странни ритуали.

Знаменитият гост не отговори. Лицето му бе придобило тухлен цвят. Може би от брeндито. Може би, макар да се правеше на светски лъв, всъщност бе пуритан. Или пък — и това изглеждаше най-вероятно — виждаше непреодолимата сила на представения аргумент. Така или иначе, той не откъсна очи от пепелника, докато смачкваше в него недопушената чудесна пура. Ансън чакаше, но гостът отмести поглед към огъня. Не искаше или не можеше да отговори. Е, темата изглеждаше приключена. Време бе да минат към по-практични въпроси.

— Предполагам, че тази нощ ще спите тук, Дойл. Но ви предупреждавам, някои хора смятат, че в Грийн Хол има призраци.

— Нима? — отвърна Дойл. Но си личеше, че мислите му са другаде.

— Разправят легенди за конник без глава. За колела на невидима карета, скърцащи по алеята. За тайнствен звън на камбани, а тук никога не е имало камбани. Суеверия, разбира се, чисти суеверия. — Ансън се чувстваше във великолепно настроение. — Но вие едва ли се плашите от фантоми, зомбита и полтъргайсти.

— Духовете на мъртвите не ме тревожат — изрече Дойл с безизразен, уморен глас. — Дори ги приветствам.

— Закуска в осем, става ли?

Докато Дойл се оттегляше — безславно, помисли си Ансън, — полицейският началник изхвърли угарките от пури в камината и ги

погледа как припламват за миг. Когато отиде да си легне, Бланш още не беше заспала и препрочиташе мисис Брадън. В гардеробната отстрани съпругът ѝ метна сакото си върху стойката за дрехи и се провикна:

— Шерлок Холмс озадачен! Скотланд Ярд разплита загадката!

— Джордж, недей да крещиш така.

Широко усмихнат и вече по нощна риза, капитан Ансън се приближи на пръсти.

— Пет пари не давам, ако ще великият детектив да е лепнал ухо на ключалката. Тази вечер му дадох един-два урока за реалния свят.

Бланш Ансън рядко бе виждала съпруга си тъй въодушевен и реши да конфискува ключа за бюфета с напитки до края на седмицата.

АРТЪР

Яростта на Артър се трупаше още от мига, когато вратата на Грийн Хол се затвори зад него. Първата част от пътуването обратно към Хайндхед не я облекчи особено. Разклонението за Уолсол, Канок и Руджли на линията „Лондон — Северозапад“ му поднасяше непрестанни провокации: от Стафорд, където бяха осъдили Джордж, през Руджли, където бе учил, Хеднесфорд, където уж заплашил да застреля сержант Робинсън в главата, Канок, където ония глупави магистрати бяха дали ход на обвинението, Уайърли и Чърчбридж, където бе започнало всичко, сетне покрай ливади, където навярно пасеше добитъкът на Блуит, през Уолсол, където навярно се спотайваше центърът на конспирацията, и накрая до Бърмингам, където бяха арестували Джордж. Всяка гара по линията имаше свое послание и то повтаряше посланието на Ансън: аз и другите като мен сме господари на тая земя, на хората и на правосъдието.

Джийн никога не е виждала Артър тъй разгневен. Все още е ранен следобед, а той яростно блъска сервиза за чай настрани, докато разказва историята си.

— И знаеш ли какво още каза? Дръзна да намекне, че няма да е добре за репутацията ми, ако моите... аматьорски догадки бъдат направени публично достояние. Не съм срещал тъй снизходително отношение, откакто бях беден лекар в Саутсий и се мъчех да убедя един богат пациент, че е напълно здрав, докато той настояваше, че е на смъртно легло.

— И какво направи? В Саутсий имам предвид.

— Какво направих ли? Повторих му, че е в цветущо здраве, той отвърна, че не плаща на лекар, за да му казват такива неща, тогава го пратих да си търси друг лекар, който ще му открие каквато болест си пожелае.

Джийн се размива на описанието, но към веселието ѝ се примесва лека тъга, че не е била там, не е могла да бъде там. Вярно, бъдещето е тяхно, но изведнъж ѝ се иска да можеше да има поне късче от миналото.

— Какво ще правиш сега?

— Знам точно какво да направя. Ансън си мисли, че съм подготвил този доклад с намерението да го пратя на вътрешното министерство, където ще събира прах и ще бъде споменато мимоходом в някой вътрешен отчет, който може накрая да види бял свят, когато всички сме мъртви. Нямам намерение да играя тази игра. Ще публикувам разкритията си колкото се може по-нашироко. Във влака го обмислих. Ще предложи доклада си на „Дейли Телеграф“, където, смея да вярвам, ще го отпечатат с радост. Но ще направя и нещо повече. Ще ги помоля да сложат надпис „Без авторски права“, тъй че другите вестници — особено в Мидланд — да могат да го публикуват безплатно и в пълен размер.

— Великолепно. И толкова щедро.

— Това между другото. Въпрос на ефективност. Освен това ще се погрижа да изложа с пределна яснота позицията на капитан Ансън по случая, предубедената му намеса от самото начало. Щом иска моите *любителски догадки* за дейността му, ще ги има. И когато приключи с него, може да открие, че професионалното му бъдеще не е толкова светло, колкото предполага.

— Артър, ако ми разрешиш...

— Да, скъпа.

— Може би е за предпочитане да не превръщаш това в лична вендета срещу капитан Ансън.

— Не виждам защо не. До голяма степен злото се корени именно в него.

— Имам предвид, скъпи Артър, че не бива да позволяваш капитан Ансън да те отклонява от първоначалната цел. Защото ако допуснеш това, той ще е най-доволен.

Артър я поглежда с гордост и радост. Препоръката е не само полезна, но и много интелигентна.

— Напълно си права. Няма да мачкам Ансън повече, отколкото се налага в полза на Джордж. Но няма и да му се размине. Ще опозоря и него, и цялата полиция с втората част на разследването си. Мъглата около виновника започва да се разсейва и ако успее да докаже, че е бил под носа на Ансън от самото начало, а той не си е мръднал пръста, какво му остава, освен да напусне поста? Когато приключи с тази история, ще се погрижи стафордшърската полиция да бъде реорганизирана от горе до долу. Пълен напред!

Той забелязва усмивката на Джийн, която изглежда изпълнена едновременно с възхита и умиление. Неустоима комбинация.

— И като стана дума, скъпа, мисля, че е крайно време да набележим дата за сватбата. Иначе хората може да те помислят за безсъвестна флиртаджийка.

— Мен ли, Артър? Мен ли?

Артър се размива и посяга към ръката ѝ. Пълен напред, мисли си той, иначе парният котел може да гръмне.

След завръщането си в Ъндършоу Артър взе перото и седна да си разчисти сметките с Ансън. Онова писмо до викария — „вярвам, че ще мога да постигна сурова присъда за злодея“ — имало ли е някога по-ярък пример на грубо предубеждение от страна на полицейски служител? Артър усети как гневът му се разпалва, докато преписваше думите; усещаше и как го отрезвява съветът на Джийн. Трябваше да свърши онова, което ще е най-полезно за Джордж; да избягва безпочвените обвинения; и моралната му присъда срещу Ансън трябваше да е непоклатима. Отдавна не се бяха отнасяли към него тъй снизходително. Е, сега и Ансън щеше да узнае какво е.

Сега [започна той] не се съмнявам, че капитан Ансън е бил напълно искрен в своята неприязън към Джордж Ейдълджи, без да осъзнава собствените си предразсъдъци. Би било глупаво да мисля другояче. Но хора с неговото положение нямат право на подобни чувства. Те са прекалено могъщи, другите са прекалено слаби, а последиците са твърде ужасни. Сега, докато проследявам

хода на събитията, виждам как тази неприязън на полицейския началник е попивала все по-дълбоко, докато е наситила цялата служба, и когато Джордж Ейдълджи е попаднал в ръцете на полицаите, те не са му въздали и най-елементарното правосъдие.

Преди случая, в хода на следствието и след него високомерието на Ансън беше също тъй безгранично, както и предразсъдъците му.

Не знам какви доклади на Ансън са попречили на вътрешното министерство да възстанови правдата, но със сигурност знам, че вместо да оставят поваления човек на мира, са били хвърлени неимоверни усилия да бъде опетнен както той, така и баща му, за да се вдъхне страх на всеки, който би проявил желание да разследва случая.

Когато за пръв път се е заел с тази задача, мистър Йелвъртън е получил писмо от 8 ноември 1903 година с личния подпис на капитан Ансън, което гласи: „Редно е да ви уведомя, че само ще си загубите времето в безплодни опити да докажете, че поради своето обществено положение и «добър характер» Джордж Ейдълджи не би могъл да пише оскърбителни и гнусни писма. Баща му не по-зле от мен познава неговата склонност към анонимни писания, а и неколцина други са осведомени по въпроса.“

Ейдълджи и баща му са заявили под клетва, че първият никога през живота си не е писал анонимни писма, а когато мистър Йелвъртън е помолил за имената на тия „неколцина други осведомени“, така и не получил отговор. Струва си да изтъкнем, че горното писмо е било изпратено веднага след присъдата и е целяло да пресече в зародиш борбата за милосърдие. Определено прилича на ритник срещу повален враг.

Ако това не разтърси Ансън, помисли си Артър, значи има железни нерви. Представи си вестникарските уводни статии,

питанията в парламента, сладкодумните изявления на вътрешното министерство и може би дългото търсене из чужбина, докато намерят някое затънтено кътче, където да назначат бившия полицейски началник. Може би на Антилските острови. Жалко за мисис Ансън, която беше приятна събеседничка. Но тя без съмнение щеше да изтърпи заслуженото унижение на съпруга си по-леко, отколкото майката на Джордж бе понесла незаслуженото унижение на сина си.

„Дейли Телеграф“ публикува разкритията на Артър в два последователни броя — от 11 и 12 февруари. Материалите бяха разположени добре и си личеше, че метранпажът се е постарал. Артър изчете отново собствените си думи до гръмотевичното им заключение:

Вратата е затръшната пред лицата ни. Сега се обръщаме към най-висшия съд, който никога не греши, ако фактите са изложени правилно, и питаме обществеността на Великобритания дали това трябва да продължава и занапред.

Читателската реакция бе страхотна. Скоро момчето, което доставяше телеграми, научи наизуст пътя до Ъндършоу. Бари Мередит и други професионални литератори изказаха своята подкрепа. Читателската страница на „Телеграф“ бе пълна със спорове относно зрението на Джордж и грешката на защитата, че не го е изтъкнала. Майката на Джордж добавяше своите свидетелски впечатления:

Непрестанно говорех на адвоката за изключително слабото зрение на сина ми, който е късоглед още от дете. Според мен това само по себе си беше достатъчно доказателство, че не би могъл да излезе в полето по тъй наречения „път“, непроходим нощем дори за хора с добро зрение. Изпитвах тъй силна увереност, че изпаднах в отчаяние, когато по време на показанията не ми дадоха възможност да говоря за слабото му зрение. Отделиха ми съвсем кратко време, а и навярно мнозина вече се отегчаваха от процеса... Зрението на сина ми винаги е

било толкова слабо, че когато пишеше, той се привеждаше съвсем близо до листа, вестниците и книгите повдигаше плътно пред очите си, а когато излизаше на разходка, трудно разпознаваше хората. Когато имахме среща някъде, винаги чувствах, че трябва аз да го търся, а не той мен.

Други писма настояваха за издирване на Елизабет Фостър, анализираха характера на полковник Ансън и се разпростираха върху темата за наличието на банди в Стафордшър. Един читател обясняваше колко лесно могат да се измъкнат конски косми от канавацата, използвана за подплънка на всяко сако.

Имаше писма от спътници на Джордж във влака, от някой си „Хампстедски наблюдател“ и от „Приятел на парсите“. Доктор Арун Чандер Дат от Кеймбридж държеше да изтъкне, че осакатяването на добитък е престъпление, абсолютно неприсъщо за източната натура. Доктор Чаури Муту от Ню Кавъндиш Стрийт напомняше на читателите, че цяла Индия следи случая и от него зависят името и честта на Англия.

Три дни след отпечатването на втората статия в „Телеграф“ Артър и мистър Йелвъртън бяха приети във вътрешното министерство от мистър Гладстон, сър Макензи Чеймбърс и мистър Блакуел. Беше уговорено да не се разгласяват подробности от разговора. Срещата продължи час. След нея сър А. Конан Дойл заяви, че двамата с мистър Йелвъртън са били приети с *любезност и разбиране*, и той *твърдо вярва*, че вътрешното министерство ще стори всичко възможно, за да изясни случая.

Отказът от авторски права помогна историята да се разпространи не само в Централна Англия, но и по целия свят. Агенцията за вестникарски изрезки едва смогваше да предостави всичко на Артър, а самият той бързо свикна с дежурното заглавие, повтарящо един и същ глагол на различни езици: ШЕРЛОК ХОЛМС РАЗСЛЕДВА.

Декларации на подкрепа — а понякога и възражения — пристигаха с всяко идване на пощальона. Предлагаха се фантастични обяснения — например че преследването на семейство Ейдълджи е организирано от други парси като наказание за отстъпничеството на

Шапурджи. И, разбира се, имаше ново писмо с вече отлично познатия почерк:

Знам от един детектив в Скотланд Ярд че ако пишете на Гладстон и в крайна сметка потвардите вината на Ейдълджи догодина ще ви направят лорд. Нима не е по-добре да станете лорд отколкото да рискувате да останете без бърбеци и черен дроб? Помислете си какви злокобни убийства стават защо точно на вас да ви се размине?

Артър мислено отбеляза правописните грешки, реши, че здравата е стреснал виновника, и обърна листа.

Доказателството за това дете го казвам е в работите дете ги писа по вестниците като го пуснаха от затвора където трябваше да остане заедно с татко си и сичките черни и жълти евреи. Никой не може да имитира почерка му така, сляп глупако.

Примитивната провокация само потвърждаваше необходимостта от атака по всички фронтове. Не биваше да пестят усилията. Мистър Мичъл потвърди с писмо, че Милтън е бил в учебната програма на училището в Уолсол през периода, от който се интересуваше Артър; веднага обаче бързаше да добави, че великият поет отдавна заема място в програмите на всички училища в Стафордшър. Хари Чарлсуърт съобщи, че е открил Фред Уин, някогашен съученик на Брукс, а сега бояджия в Чеслин Бей, и ще го попита за Дреб. Три дни по-късно пристигна телеграма с уговорената парола: КАНИМ ВИ НА ВЕЧЕРЯ ХЕДНЕСФОРД ВТОРНИК ЧАРЛСУЪРТ ТОЧКА.

Хари Чарлсуърт посрещна със Артър и мистър Уд на гарата в Хеднесфорд и ги отведе до кръчмата „Изгряващо слънце“. Вътре им представи мършав младеж с целулоидна жичка и протрити маншети. По ръкава на сакото му имаше белезникави петна, които според Артър едва ли бяха от конска слюнка или хляб и мляко.

— Разкажи им каквото разказа на мен — рече Хари.

Уин бавно вдигна очи към новодошлите и почука с пръст по чашата си. Артър прати Хари да достави необходимите стимуланти за гърлото на информатора.

— Ходех на училище заедно с Дреб — започна Уин. — Той винаги беше последен в класа. Вечно имаше неприятности. Едно лято подпали купа сено. Обичаше да дъвче тютюн. Една вечер аз и Брукс пътувахме с влака, когато Дреб дотърча в нашето купе, то беше последното във вагона, заби глава в стъклото и го строши на парчета. Като видя какво е сторил, само се разсмя. После всички минахме в друг вагон. Няколко дни по-късно дойдоха железопътни полицаи и казаха, че трябва да платим счупеното стъкло. Ние казахме, че Дреб го е счупил и трябва да плати, а го бяха хванали да реже ремъците на прозорците, та и тях трябваше да плаща. После таткото на Брукс взе да получава писма, че уж аз и Брукс сме плюли по някаква бабичка на гарата в Уолсол. Такъв си беше Дреб, вечно правеше пакости. После го изпъдиха от училище. Не помня точно дали го изключиха, но всъщност няма значение.

— И какво стана с него? — попита Артър.

— Една-две години по-късно чух, че са го пратили моряк.

— Моряк? Сигурен ли сте? Абсолютно сигурен?

— Е, поне така разправяха. Във всеки случай изчезна.

— Кога е било това?

— Както казах, една-две години по-късно. Трябва да беше деветдесет и втора, когато запали сеното.

— Значи е заминал по море в края на деветдесет и пета или началото на деветдесет и шеста?

— Не мога да кажа.

— Поне приблизително?

— Казах каквото казах, по-точен не мога да бъда.

— Помните ли от кое пристанище е заминал?

Уин поклати глава.

— А кога се завърна? Ако изобщо се е завърнал.

Уин пак поклати глава.

— Чарлсуърт каза, че ще ви е интересно.

Той отново почука чашата си. Този път Артър пренебрегна сигнала.

— Интересно ми е, мистър Уин, но за жалост трябва да кажа, че във вашия разказ има един пропуск.

— Тъй ли?

— Учили сте в Уолсол, нали?

— Да.

— И Брукс също?

— Да.

— И Дреб?

— Да.

— Тогава как ще ми обясните факта, че според сегашния директор, мистър Мичъл, през последните двама години в училището не е имало момче с такова име?

— О, разбирам — каза Уин. — Просто така му викахме, Дреб. Беше съвсем дребничък. Сигурно затова. Не, истинското му име беше Шарп.

— Шарп?

— Ройдън Шарп.

Артър взе чашата на мистър Уин и я подаде на секретаря си.

— Ще желаете ли още нещо, мистър Уин? Може би глътка уиски?

— Би било много великодушно от ваша страна, сър Артър. Много великодушно. Чудех се дали не мога и аз да ви помоля за услуга.

Той посегна към чантата до краката си и когато след малко напусна „Изгряващото слънце“, сър Артър носеше под мишница петшест кратки очерка за местния живот (Мислех си да ги озаглавя „Винетки“), за чиито литературни достойнства бе обещал да даде преценка.

— Ройдън Шарп. Това е ново име в разследването. Как да го издирим? Имаш ли идея, Хари?

— О, да — каза Хари. — Не исках да го споменавам пред Уин в случай че пийне повечко и се раздрънка. Той беше подопечен на мистър Грейторекс.

— Грейторекс!

— Имаше двама братя Шарп, Уоли и Ройдън. Единият ходеше на училище заедно с мен и Джордж, макар че след толкова време вече не си го спомням. Но мистър Грейторекс може да ви разкаже за тях.

Върнаха се с влака две спирки назад по линията до гара „Уайърли-Чърчбридж“, а оттам тръгнаха пеш към фермата Литълуърт.

Мистър и мисис Грейторекс се оказаха добродушно семейство в напреднала възраст, гостоприемни и откровени. Артър почувства, че поне този път няма да има стъргалки, бира и пресмятания дали точната цена на информацията е два шилинга и три пенса или два шилинга и четири пенса.

— Уоли и Ройдън Шарп бяха синове на моя изполичар Питър Шарп — започна мистър Грейторекс. — Доста диви момчета. Не, може би не съм прав. Ройдън беше див. Спомням си как веднъж подпали купа сено и баща му трябваше да я плати. Уоли беше не толкова див, колкото странен. Изгониха го от училище... от Уолсол. И двамата учеха там. Доколкото чух, Ройдън бил мързелив и буен, макар че така и не узнах подробности. Тогава Питър го прати в училище „Уисбич“, но и там не излезе нищо добро. Затова го даде да чиракува при един месар в Канок, мисля, че се казваше Мелдън. После, към края на деветдесет и трета година, работата опря и до мен. Бащата на двете момчета умираше и ме помоли да стана попечител на Ройдън. Човешко е, обещах на Питър да сторя каквото мога. Постарах се, но Ройдън беше просто неуправляем. Крадеше, чупеше, лъжеше непрестанно... на нито една работа не се задържаше. Накрая му казах, че има две възможности. Или му спирам издръжката и го предавам на полицията, или отива моряк.

— Знаем кое е избрал.

— Уредих го за юнга на „Генерал Робъртс“, собственост на „Луис Дейвис & Ко“.

— Кога беше това?

— В края на 1895 година. Последните дни. Мисля, че отплава на 30 декември.

— И от кое пристанище, мистър Грейторекс? — Артър вече знаеше отговора, но нетърпеливо се приведе напред.

— От Ливърпул.

— И колко време остана на „Генерал Робъртс“?

— Е, поне веднъж се задържа на едно място. Около четири години по-късно завърши моряшкото си обучение и получи свидетелство за трети помощник. След това се завърна.

— През 1903 година ли?

— Не, не. По-рано. През 1901-ва, сигурен съм. Но не остана дълго. Хвана се с един кораб, който превозваше добитък от Ливърпул до Америка. Десет месеца служи на него. А после се прибра за постоянно. Това вече трябва да е било през 1903 година.

— Превозвал е добитък, значи. А къде е сега?

— В бащината си къща. Но се е променил много. Ожени се.

— Подозирахте ли, че може той или братята му да пишат писмата от името на сина ви?

— Не.

— Защо?

— Нямахше причини. Освен това според мен той беше твърде мързелив и му липсваше въображение.

— Позволете ми една догадка. Имаха ли и по-малък брат... да речем, хлапе с доста необуздан език?

— Не, не. Бяха само двамата.

— Или по-малък приятел, който да е бил постоянно с тях?

— Не. Нищо подобно.

— Ясно. А негодуваше ли Ройдън Шарп от вашето попечителство?

— Да, често. Не разбираше защо отказвам да му дам всички пари, които остави баща му. Не че бяха много. Тъкмо затова бях решил още по-твърдо да не му давам да ги пропилее.

— Другият брат... Уоли... той ли беше по-големият?

— Да, сега трябва да е на около трийсет.

— Значи той е ходил на училище заедно с Хари? — Чарлсуърт кимна. — Казахте, че бил странен. В какъв смисъл?

— Странен. Сякаш не беше от тоя свят. По-точно не мога да се изразя.

— Някакви признаци за религиозна мания?

— Не, доколкото знам. Умно момче беше Уоли. Имаше мозък в главата.

— Дали в Уолсол е изучавал Милтън?

— Не, доколкото знам.

— А след училището?

— За известно време беше чирак на един електротехник.

— Кое то му е давало възможност да пътува из близките градове?

Мистър Грейторекс се озадачи от въпроса.

— Разбира се. Както мнозина други.

— А... братята още ли живеят заедно?

— Не, Уоли напусна страната преди година-две.

— Закъде замина?

— За Южна Африка.

Артър се обърна към секретаря си.

— Защо всички внезапно хукват към Южна Африка? Случайно да имате адреса му там, мистър Грейторекс?

— Може и да го имам. Но доколкото чух, той е умрял. Неотдавна. Миналия ноември.

— Ааа, жалко. А къщата, където живееха заедно, където все още живее Ройдън...

— Мога да ви заведа.

— Не още. Интересува ме... дали е уединена?

— Доста уединена е. Както много други къщи.

— Дотолкова, че може да се влезе или излезе, без да забележат съседите?

— О, да.

— И лесно се стига до полето?

— Да. Отзад има открити пасища. Но така е и с много други къщи.

— Сър Артър. — Мисис Грейторекс за пръв път взимаше думата. Когато се обърна към нея, той забеляза, че е изчервена и поразвълнувана, отколкото при тяхното идване. — Подозирате го, нали? Или и двамата?

— Меко казано, уликите се трупат, госпожо.

Артър се приготви да чуе от мисис Грейторекс усърдни възражения, отказ да подкрепи неговите подозрения и клевети.

— Тогава по-добре да ви кажа каквото знам. Преди около три години и половина — беше през юли, спомням си, точно преди да арестуват Джордж Ейдълджи — минавах един ден край къщата на братя Шарп и влязох да ги навестя. Уоли го нямаше, но Ройдън беше там. Заприказвахме се за осакатените животни — по онова време всички говореха за тях. След малко Ройдън отиде до кухненския бюфет и ми показа... един инструмент. Вдигна го пред очите ми и рече: „С това убиват добитъка.“ Прилоша ми само като го гледах, затова

помолих Ройдън да го прибере. Рекох му: „Не искаш да си помислят, че е твое дело, нали?“ Тогава той го върна в бюфета.

— Защо не ми каза? — попита съпругът ѝ.

— Мислех си, че и бездруго са плъзнали толкова слухове, та не е редно и аз да добавям нови. Просто исках да забравя цялата случка.

Сдържайки вълнението си, Артър небрежно попита:

— Не ви ли мина през ум да се обадите на полицията?

— Не. След като се опомних от потреса, излязох на разходка и обмислих нещата. И реших, че Ройдън просто се хвали. Уж знае нещо. Едва ли щеше да ми го покаже, ако беше виновен, нали? А освен това го познавам още от невръстно хлапе. Малко див беше, както каза мъжът ми, но откак си дойде от морето, се усмири. Сгоди се и смяташе да се жени. Е, вече е женен. Но в полицията го знаеха и си помислих, че ако ида да им кажа, ще му предявят обвинение, независимо дали има доказателства, или не.

Да, помисли си Артър; и заради вашето мълчание обвиниха Джордж.

— Все още не разбирам защо не каза на мен — обади се мистър Грейторекс.

— Защото... защото ти винаги си бил по-строг към момчето. И знаех, че ще избързаш с изводите.

— Които вероятно щяха да бъдат съвсем основателни — отговори язвително той.

Артър побърза да върне разговора към темата. По-късно можеха да изясняват съпругеските си противоречия.

— Мисис Грейторекс, що за... инструмент беше това?

— Острието беше дълго приблизително толкова. — Тя показа с пръсти около трийсет сантиметра. — И се сгъваше в калъф като грамадно джобно ножче. Не е фермерски инструмент. Но най-страшно беше самото острие. Имаше извивка.

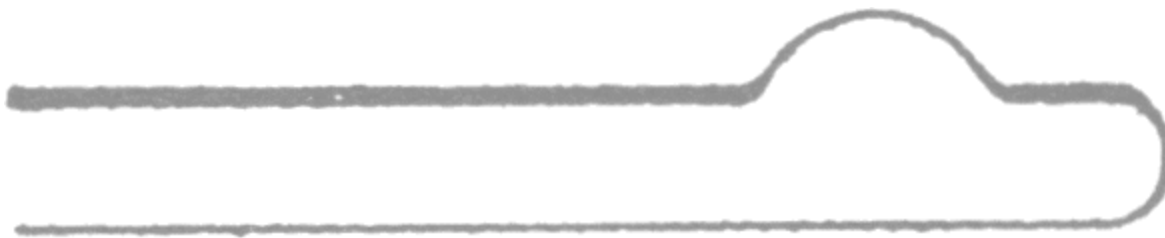
— Като ятаган, искате да кажете? Или като сърп?

— Не, не, самото то беше право и съвсем тъпо по ръба. Но към края една част изпъкваше напред и изглеждаше извънредно остра.

— Можете ли да го нарисувате?

— Разбира се.

Мисис Грейторекс извади от едно чекмедже кариран лист и с уверена ръка изрисува очертанията на предмета.

— Тъпо е тук и тук, по правата част. А тук, където се извива, е ужасно остро.

Артър погледна останалите. Мистър Грейторекс и Хари поклатиха глави. Алфред Уд извъртя рисунката към себе си и каза:

— Залагам две към едно, че е конски ланцет. От най-големите. Сигурно го е откраднал от кораба за добитък.

— Виждате ли — каза мисис Грейторекс. — Вашият приятел вече си прави изводи. Също както щяха да сторят и полицаите.

Този път Артър не успя да се удържи.

— И те си направиха изводите за Джордж Ейдълджи. — При тази забележка лицето на мисис Грейторекс отново пламна. — Извинете ме за въпроса, госпожо, но не ви ли хрумна да кажете на полицаите за инструмента по-късно — когато обвиниха Джордж?

— Да, мислих си за това.

— Но не направихте нищо.

— Сър Артър — отговори мисис Грейторекс, — не си спомням да сте били в нашата област по време на престъпленията. Тогава бе пламнала масова истерия. Слухове за този, слухове за онзи. Слухове за бандата от Грейт Уайърли. Слухове, че щели да се заемат с млади жени. Приказки за езически жертвоприношения. Някои казваха, че всичко било свързано с новата луна. Всъщност сега си спомням, жената на Ройдън веднъж ми каза, че той реагирал странно при новолуние.

— Вярно — потвърди замислено нейният съпруг. — И аз съм го забелязвал. Той се смееше като луд при новолуние. Отначало си мислех, че се преструва, но веднъж го засякох да се хили съвсем сам.

— Но не разбирате ли... — започна сър Артър.

— Да се смееш не е престъпление — прекъсна го мисис Грейторекс. — Дори да се смееш като луд.

— Но не си ли помислихте...

— Сър Артър, нямам високо мнение за ума и способностите на стафордшърските полицаи. Мисля, че за това сме единомисленици. А ако се тревожите за несправедливото обвинение срещу вашия млад приятел, то аз се тревожех да не би същото да сполети Ройдън Шарп. В крайна сметка можеше да излезе тъй, че вместо вашият приятел да се отърве, и двамата да отидат зад решетките като участници в една и съща банда, независимо дали тя съществува, или не.

Артър реши да приеме упрека.

— Ами оръжието? Казахте ли му да го унищожи?

— Не. Просто до ден-днешен не съм споменавала никому за това.

— Тогава може ли да ви помоля, мисис Грейторекс, да продължите мълчанието си още няколко дни? И един последен въпрос. Напомнят ли ви нещо имената Уокър и Гладуин — във връзка с братята Шарп?

Мистър и мисис Грейторекс поклатиха глави.

— Хари?

— Мисля, че си спомням Гладуин. Работеше с един каруцар. Не съм го виждал от години.

След като заръчаха на Хари да чака нови инструкции, Артър и секретарят му се върнаха да пренощуват в Бърмингам. Бяха им предложили по-удобен хотел в Канок, но Артър искаше да е сигурен, че ще намери чаша свястно бургундско след края на тежкия ден. На вечеря в хотел „Импириъл Фамили“ той изведнъж си припомни израза в едно от писмата. Рязко хвърли настрана ножа и вилицата.

— Когато се хвали, че никой не може да го хване, злосторникът пише: „Аз съм от хитър по-хитър“.

— Шарп!^[4] — възкликна Уд.

— Именно.

— Но кое е хлапето с нецензурния език?

— Не знам. — Артър се чувстваше доста потиснат от провала на тази своя догадка. — Може би някое съседско момче. Или някой от двамата братя го е измислил.

— И какво ще правим сега?

— Продължаваме.

— Но аз си мислех, че ние... че вие разгадахте всичко. Ройдън Шарп е злодеят. Двамата с Уоли Шарп са автори на писмата.

— Съгласен съм, Уди. Кажете ми сега защо злодеят е Ройдън Шарп.

Уд отговори, като броеше на пръсти.

— Защото е показал конския ланцет на мисис Грейторекс. Защото раните на животните — срязани мускули, без острието да стига до вътрешностите — може да са нанесени само с такъв необичаен инструмент. Защото е работил в месарница и на кораб за добитък, следователно знае как да се държи с животните и как да ги наранява. Защото може да е откраднал ланцета от кораба. Защото по време на писмата и нападенията срещу животни съвпадат с неговото присъствие в Уайърли. Защото в писмата откриваме прозрачни намеци за неговите пътувания и занимания. Защото е известен с пакостите си. Защото младата луна му влияе.

— Превъзходно, Уди, превъзходно. Добре представено обвинение, основано на обстоятелства и косвени улики.

— О — промърмори разочаровано секретарят. — Пропуснах ли нещо?

— Не, нищо. Ройдън Шарп е нашият човек, няма ни най-малко съмнение. Но се нуждаем от още конкретни доказателства. Най-вече от конския ланцет. Трябва да го открием. Шарп знае, че сме в областта, и ако има поне капка здрав разум, вече ще го е изхвърлил в най-дълбокото езеро.

— А ако не е?

— Ако не е, тогава ти и Хари Чарлсуърт случайно ще се натъкнете на ланцета и ще го конфискувате.

— Значи случайно ще се натъкнем?

— Съвсем случайно.

— И ще го конфискуваме?

— Именно.

— Имате ли някакви препоръки за начина ни на действие?

— Откровено казано, мисля, че ще е по-добре да не знам твърде много. Но по тия места хората навярно все още имат навика да оставят къщите си отключени. Ако се стигне до пазарлък, предлагам използваната сума да бъде вписана в домакинските сметки на Ъндършоу, а точното перо оставям на твоя избор.

Уд бе силно раздразнен от лекомислието на шефа си.

— Шарп едва ли ще ни се зарадва, ако почукаме на вратата и кажем: „Извинете, бихте ли ни дали ланцета, с който изкормвахте животните, за да го покажем на полицията?“

— Много си прав — разсмя се Артър. — Така няма да стане. Ще трябва да бъдете по-изобретателни. Да проявите малко повече хитрост. Или пък да действате по-решително. Например един от вас може да го задържи някъде, да речем, в кръчма, докато другият... Тя спомена кухненския бюфет, нали? Но всъщност оставям всичко на вас.

— Ще ми платите ли гаранцията, ако се наложи?

— И дори ще ти дам отлична характеристика.

Уд бавно поклати глава.

— Още не мога да се опомня. Снощи по това време не знаехме почти нищо. Или по-точно имахме само някакви смътни подозрения. Сега знаем всичко. За един-единствен ден. Уин, Грейторекс, мисис Грейторекс — и готово. Може и да не го докажем, но поне знаем. И всичко това само за един-единствен ден.

— Не е редно да става така — каза Артър. — Знам. Много пъти съм го описвал. Не трябва да става стъпка по стъпка. Полага се тайната да остане неразгадаема чак до края. После разплиташ взела с една гениална дедукция — нещо напълно логично, но същевременно изумително — и тогава изпитваш мощното чувство на възторг и ликуване.

— Не го ли изпитвате?

— Сега ли? Не, чувствам се почти разочарован. Всъщност направо съм разочарован.

— Е — каза Уд, — тогава поне позволете на една по-проста душа да ликува.

— На драго сърце.

По-късно, след като изпуши последната лула и си легна, Артър дълго размишлява за случая. Беше си поставил предизвикателство и днес го преодоля, ала не изпитваше възторг. Гордост може би. Гордост и онази топлина, която изпитваш, когато сядаш да си отдъхнеш след тежък труд. Но нямаше радост, а още по-малко триумф.

Спомни си онзи ден, когато се ожени за Туй. Обичаше я, разбира се. В ония ранни години копнееше безумно за нея и чакаше с нетърпение първата брачна нощ. Но когато дойде сватбата в Торнтън-

ин-Лонсдейл и онзи Уолър стоеше до него, той изпита... как да го изрази, без да засегне паметта на покойната? Беше щастлив само доколкото тя изглеждаше щастлива. Такава бе истината. Разбира се, след ден-два взе да изпитва щастието, на което се надяваше. Но в онзи момент чувстваше много по-малко от очакваното.

Може би именно затова на всеки етап от живота си неизменно търсеше ново предизвикателство. Нова кауза, нова кампания — защото беше способен да изпита само мимолетна радост след успеха на предишната. В подобни моменти завиждаше на простичкия Уди; завиждаше на хората, способни да почиват върху лаврите си. Но това не беше за него.

И тъй, какво оставаше? Трябваше да открият ланцета. Да се снабдят с образец от почерка на Ройдън Шарп — може би чрез мистър и мисис Грейторекс. Трябваше да провери дали Уокър и Гладуин са замесени. Да научи подробности за нападнатата жена с дете. Да се разрови из миналото на Шарп като ученик в Уолсол. Да сравни поточно придвижването на Уоли Шарп с местата, откъдето са пускани писмата. След осигуряването на конския ланцет да го покаже на ветеринарните лекари, които са се грижили за наранените животни, и да ги помоли за професионална преценка. Да попита Джордж какво си спомня за братята Шарп... ако изобщо ги помни.

Трябваше да пише на мама. Да пише на Джийн.

И след като главата му се препълни със задачи, той потъна в безгрижен сън.

След завръщането в Ъндършоу Артър се почувства както когато приближаваше края на поредната книга: почти всичко е вече на място, творческото вълнение е отминало, остава само упорит труд, за да се отстранят всички случайни пропуски. През следващите дни почнаха да пристигат резултатите от неговите инструкции, молби и запитвания. Най-напред се появи пакетче, опаковано в кафява хартия и омотано с канап, досущ като покупка от железарския магазин на Брукс. Но още преди да го отвори, той знаеше какво има вътре; разбра по физиономията на Уд.

Разопакова пакетчето и бавно разтвори конския ланцет в пълната му дължина. Инструментът беше зловещ и още по-страшен го правеше

контрастът между тъпата права част и убийствено острата извивка — наистина от остра по-остра.

— Чудовищно — каза Артър. — Може ли да попитам...

Но секретарят му отривисто тръсна глава. Не можеше сър Артър да иска и едното, и другото — ту да не знае нищо, ту да научи подробностите.

Джордж Ейдълджи съобщи с писмо, че нямал никакви спомени за братята Шарп, нито от училище, нито от по-късно; не се сецал и за никаква причина да изпитват неприязън към него или баща му.

По-задоволително беше писмото от мистър Мичъл с подробности за успеха на Ройдън Шарп:

Коледа 1890	Първи прогимназиален клас.
	Последен по дисциплина от 23 ученици. Много изостанал и слаб. Никакви познания по френски и латински.
Великден 1891	Първи прогимназиален клас.
	Последен по дисциплина от 23 ученици. Глупав, пренебрегва домашните работи, известен напредък по рисуване.
Лято 1891	Първи прогимназиален клас.
	Последен по дисциплина от 18 ученици.
	Има известен напредък, бит с пръчка за лошо поведение в час, дъвчене на тютюн, лъжи и измисляне на прякори.
Коледа 1891	Първи прогимназиален клас.
	Последен по дисциплина от 16 ученици.
	Незадоволително, често неискрено поведение. Вечно се оплаква или други се оплакват от него. Заловен в преписване, често отсъства без причина. Напредък по рисуване.
Великден 1892	Втори прогимназиален клас.
	Последен по дисциплина от 8 ученици.
	Ленив и непослушен, всеки ден е наказван с пръчка, оплакал се на баща си, подправил бележките на свой ученик и съзнателно излъгал за това.

	Бит с пръчка общо 20 пъти за срока.
Лято 1892	Бяга от часове, подправя писма и подписи, отстранен по желание на бащата.

Ето го, помисли си Артър: фалшификации, измами, лъжи, измисляне на прякори, пакости, неискрено поведение. А ето и датата на изключването или отстраняването — лято 1892 година. Точно тогава беше започнала кампанията срещу семейство Ейдълджи, семейство Брукс и училището в Уолсол. Артър усети как раздражението му се засилва — той, един обикновен гражданин, бе стигнал до всичко това чрез елементарни логически разсъждения, докато онези идиоти... Искаше му се да изправи до стената всички стафордшърски полицаи, от началника Ансън и груповия началник Барет, инспектор Камбъл, сержанти Парсънс и Ъптън, та до последния новобранец, и да им зададе един простичък въпрос. През декември 1892 година големият ключ на училището в Уолсол е откраднат и пренесен до Грейт Уайърли. Кой е най-вероятният заподозрян: едно момче, което само преди няколко месеца е било изключено с репутацията на пакостник и глупак, или усърдният и многообещаващ син на викария, който никога не е учил в Уолсол, никога не е стъпвал в тамошното училище и няма ни най-малко основание за враждебност към въпросното заведение? Отговоряйте, началници, инспектори, сержанти, отговорете и вие, полицай Купър. Отговорете ми, достопочтени съдебни заседатели.

Хари Чарлсуърт прати описание на едно произшествие, станало в Грейт Уайърли в късната есен или началото на зимата на 1903 година. Една вечер мисис Джариъс Хандли се връщала от гара Уайърли, където била отишла да вземе вестници за продан. Придружавала я младата ѝ дъщеря. На пътя ги пресрещнали двама мъже. Единият хванал момичето за гърлото и размахал нещо лъскаво. Майката и детето се разпищели, след което мъжът избягал, подвиквайки на спътника си, който бил отминал напред: Добре де, Джак, идвам. Девојката заявила, че майка ѝ е била спирана и друг път от същия мъж. Според описанието им бил кръглолик, без мустаци, висок около метър и седемдесет, с тъмен костюм и островръха шапка. Това напълно съвпадало с облика на Ройдън Шарп, който по онова време носел дрехи в моряшки стил, а по-късно ги изоставил.

Предполагали още, че другият е месар на име Джак Харт — известен нехранимайко и приятел на Шарп. Полицията била уведомена, но не последвал арест.

В послепис Хари добавяше, че Фред Уин отново се свързал с него и срещу халба бира си припомнил още нещо. Когато учел в Уолсол заедно с Брукс и Дреб, всички знаели за Ройдън Шарп, че останел ли сам в железопътно купе, веднага обръщал възглавниците на седалките, разпорвал ги и изсипвал пълнежа от конски косъм. После с див смях връщал възглавниците на място.

На първи март, петък, след шест седмици закъснение, целящо може би да докаже, че вътрешното министерство не се поддава на натиск от когото и да било, бе обявено създаването на анкетна комисия. Тя имала за цел да проучи някои подробности по случая „Ейдълджи“, предизвикали обществено безпокойство. Министерството обаче държеше да подчертае, че дейността на комисията в никакъв случай не означава преразглеждане на съдебното решение. Няма да бъдат призовавани свидетели, нито пък се предвиждало да поканят мистър Ейдълджи. Комисията щяла да проучи вече съществуващите материали и да даде мнение по някои процедурни въпроси. Сър Артър Уилсън, кавалер на Ордена на Индийската империя, негова светлост Джон Лойд Уортън, главен съдия на графство Дърам и сър Албърт де Рутцен, върховен съдия в Лондон, обещаваха да докладват на мистър Гладстон колкото е възможно по-скоро.

Артър реши, че тия джентълмени не бива да бъдат оставяни да разсъждават самодоволно за „някои процедурни въпроси“. Към преработените си статии от „Телеграф“ — които сами по себе си доказваха невинността на Джордж — щеше да добави лично писмо, излагащо уликите срещу Ройдън Шарп. Щеше да опише разследването, да обобщи доказателствата и да приложи списък на хората, от които могат да бъдат получени допълнителни свидетелски показания — по-конкретно месарят Джак Харт от Бриджтаун и Хари Грийн, понастоящем в Южна Африка. А също и мисис Ройдън Шарп, която да потвърди влиянието на новата луна върху съпруга ѝ.

Щеше да прати на Джордж екземпляр от писмото и да го помоли за коментар. Освен това щеше да държи в течение Ансън. От време на време си припомняше онази безкрайна препирня на пура и чаша бренди, и в гърлото му се надигаше глухо ръмжене. Спорът им беше

шумен, но твърде полезен — като сблъсък на скандинавски елени, преплели рога сред гората. И все пак той се чувстваше потресен от самодоволството и предразсъдъците на един привидно разумен човек. А накрая Ансън дори се опита да го сплаши с истории за призраци. Колко зле познаваше госта си!

В кабинета Артър извади конския ланцет, разгъна го и сне очертанятията му върху лист хартия. Щеше да прати на полицейския началник тази рисунка — с надпис „в естествена големина“ — и да го помоли за мнение.

— Е, получихте си комисията — каза Уд вечерта, докато взимаха от стойката билиардните стикове.

— По-скоро бих казал, че те си получиха тяхната комисия.

— С което намекувате, че не сте твърде доволен?

— Имам известна надежда, че дори тези господа няма как да си затворят очите пред очевидното.

— Но?

— Но... знаеш ли кой е Албърт де Рутцен?

— Върховен съдия в Лондон, както разбрах от вестника.

— Вярно, вярно. Освен това е братовчед на капитан Ансън.

ДЖОРДЖ & АРТЪР

Джордж изчете няколко пъти статиите в „Телеграф“, преди да прати благодарствено писмо на сър Артър; пак ги изчете преди втората им среща в „Гранд Хотел“ на Чаринг Крос. Беше много странно да се види описан не от някакъв евтин провинциален драскач, а от най-знаменития съвременен писател. Това го караше да се чувства като няколко личности едновременно — жертва, търсеца правдата; адвокат, изправен пред най-висшия съд в страната; герой от роман.

Ето как сър Артър обясняваше защо той, Джордж, не може да има нищо общо с предполагаемата банда злодеи от Уайърли: „Първо, той е пълен въздържател, което само по себе си едва ли го прави желан за такава банда. Не пуши. Има много плах и нервен характер. Извънредно добър в учението“. Всичко това бе вярно, но в същото време невярно; ласкателно, но в същото време обидно; правдоподобно, но в същото време невероятно. Той не беше *извънредно* добър в учението, само старателен и усърден. Завърши училище с непълно отличие, получи бронзов, а не сребърен или златен медал от

Бърмингамското адвокатско дружество. Нямаше съмнение, че е добър адвокат, Гринуей и Стентсън едва ли някога щяха да се мерят с него, но никога нямаше да излезе начело в професията. И доколкото можеше да прецени, не беше много плах. А ако сър Артър го преценяваше като нервен въз основа на предишната им среща в хотела, то за това имаше смекчаващи обстоятелства. Тогава седеше във фоайето, четеше вестника и почваше да се тревожи дали не е сбъркал часа или дори датата, когато изведнъж осъзна, че някакъв грамаден мъж с дебело палто стои само на няколко метра и го наблюдава втренчено. Как другояче да реагира човек, освен да се стресне? Джордж смяташе, че репутацията му на плах и нервен младеж вероятно е потвърдена, ако не и направо наложена от неговите родители. Не знаеше как е в другите семейства, но в дома на викария родителските представи за децата се развиваха далеч по-бавно от самите деца. Нямаше предвид само себе си; родителите му сякаш не забелязваха, че Мод е израснала, че става по-силна и по-способна. И като се замисли на тази тема, всъщност не му се вярваше да е бил чак *толкова* нервен при срещата със сър Артър. В ситуация, когато би било далеч по-вероятно да прояви нервност, той *се обърна към препълнената съдебна зала със свършено хладнокръвие* — нали така писаха в Бърмингамския „Дейли Поуст“?

Вярно, не пушеше. Смяташе го за безсмислен, неприятен и скъп навик. Но и не виждаше никаква връзка с престъпното поведение. Шерлок Холмс се славеше като пушач на лула — и сър Артър също, доколкото бе чувал, — но това не ги правеше кандидати за престъпна банда. Вярно бе също, че е пълен въздържател: последица от възпитанието, а не някакъв принципен отказ. Но без съмнение всеки съдебен заседател, всеки участник в комисия можеше да тълкува факта по различни начини. Въздържанието можеше да се изтъкне като признак на умереност, но и на крайности в характера. Можеше да е качество на човек, умеещ да контролира човешките си влечения; или пък качество на такъв, който устоява на порока, за да съсредоточи мислите си върху други, по-важни неща — тоест необикновен човек, може би дори фанатик.

Джордж в никакъв случай не подценяваше стойността и качеството на статиите. Те с изключително майсторство описваха *порецица от обстоятелства, която изглежда тъй необичайна, че далеч надхвърля писателската фантазия. Джордж с гордост и*

благодарност препрочиташе слова като: докато не бъде изяснен всеки един от тези въпроси, върху административните анали на тази страна ще продължава да тегне черно петно. Сър Артър бе обещал да вдигне шум и този шум отекна далеч извън Стафордшър, далеч извън Лондон, далеч извън самата Англия. Ако сър Артър не бе разтръскал дървото, както се изразяваше сам той, вътрешното министерство едва ли би създадо комисия; съвсем друг бе обаче въпросът как ще реагира сега комисията на шума и тръскането. Джордж имаше чувството, че сър Артър прекали с нападите срещу отношението на министерството към меморандума на мистър Йелвъртън, когато писа, че не може да си представи нещо по-абсурдно и несправедливо дори при ориенталския деспотизъм. Да обвиниш някого в деспотизъм навярно не бе най-добрият начин да го насърчиш за по-малко деспотизъм в бъдеще. А после и Изявлението за уликите срещу Ройдън Шарп...

— Джордж! Много се извинявам. Забавиха ни.

Сър Артър не е сам. До него стои красива млада жена; тя изглежда самоуверена и великолепа с роклята си в зелен оттенък, чието название Джордж не знае. Жените разбират от подобни цветове. Тя се усмихва леко и протяга ръка.

— Това е мис Джийн Леки. — Сър Артър изглежда смутен. — Ходихме да... пазаруваме.

— Не, Артър, ти разговаряше — отсича жената сърдечно, но твърдо.

— Е, разговарях с продавача. Той е служил в Южна Африка и беше чиста любезност да го попитам...

— Все пак това е разговор, а не пазаруване.

Джордж е съвсем объркан от спора им.

— Както виждаш, Джордж, готвим се за сватба.

— Приятно ми е да се запознаем — казва мис Джийн Леки и се усмихва по-широко, тъй че Джордж забелязва сравнително едрите й предни зъби. — А сега трябва да тръгна.

Тя закачливо тръсва глава към Артър и се отдалечава.

— Сватба — казва Артър, докато се отпуска на едно кресло в празния кабинет.

Думата не звучи въпросително, но Джордж все пак отговаря — и то с удивително точни думи:

— Това е положение, към което се стремя.

— Да, но то може да бъде много объркано положение, предупреждавам те. Щастие, разбира се. Но повечето време е дяволски объркано щастие.

Джордж кимва. Не е съгласен, макар да признава, че не разполага с много аргументи. Определено не би описал брака на родителите си като дяволски объркано щастие. Нито една от тия три думи не може да се приложи към живота в дома на викария.

— Както и да е, да се захващаме за работа.

Обсъждат статиите в „Телеграф“, предизвикания от тях отзвук, комисията на Гладстон и нейните членове. Артър се колебае дали лично да оповести кой е братовчед на сър Албърт де Рутцен, да подхвърли намек на някой вестникар в клуба си, или просто да не се занимава. Поглежда Джордж, очаквайки незабавна преценка. Но Джордж не разполага с незабавна преценка. Може би защото има много плах и нервен характер; или защото е адвокат; или защото му е трудно да се превърне тъй бързо от кауза на сър Артър в негов тактически съветник.

— Мисля, че може би мистър Йелвъртън ще даде най-подходящ съвет по въпроса.

— Но аз питам *теб* — отвърща Артър, сякаш Джордж опитва да се измъкне.

Мнението на Джордж — ако инстинктивното чувство изобщо може да се нарече мнение — е, че първият вариант би бил твърде предизвикателен, а третият твърде пасивен, затова в общи линии клони към средния. Освен ако... и докато отново се впуска в обмисляне, той усеща нетърпението на сър Артър. Трябва да си признае, че сега вече наистина се чувства малко нервен.

— Искам да направя едно предсказание, Джордж. Те няма да постъпят честно с доклада на комисията.

Джордж се пита дали сър Артър още чака от него мнение по предишния въпрос. Вероятно не.

— Но нали трябва да го публикуват.

— О, трябва и ще го публикуват. Но аз знам как действат правителствата, особено когато са притеснени или засрамени. Все някак ще го скрият. Ако могат, направо ще го заровят.

— Как е възможно?

— Е, първо могат да го отпечатат в петък следобед, когато хората напускат за почивните дни. Или през ваканцията. Има всякакви трикове.

— Но ако докладът е добър, това ще е в тяхна полза.

— Не може да бъде добър — твърдо заявява Артър. — Не и от тяхна гледна точка. Ако потвърдят невинността ти, както ще се наложи, това означава, че през последните три години вътрешното министерство съзнателно е възпрепятствало правосъдието въпреки изнесената информация. А при крайно невероятния — бих казал невъзможен — случай отново да те обявят за виновен — което е единственият друг вариант — ще се вдигне тъй страховита врява, че някои хора ще се разделят с постовеите си.

— Да, разбирам.

Разговарят вече около половин час и Артър е озадачен, че Джордж не споменава неговото Изявление за уликите срещу Ройдън Шарп. Не, повече от озадачен; раздразнен, едва ли не оскърбен. Дори му минава през ум да попита Джордж за онова умолително писмо, което видя в Грийн Хол. Но не, така би налял вода в мелницата на Ансън. Може би Джордж просто предполага, че домакинът определя дневния ред. Така трябва да е.

— И тъй — казва той. — Ройдън Шарп.

— Да — отговаря Джордж. — Както ви писах, изобщо не го познавам. Като малък сигурно съм учил заедно с брат му. Но и него не помня.

Артър кимва. Хайде, човече, мисли си той, аз не просто те оправдах, а извадих наяве престъпника, напълно готов за арест и съд. Това поне не е ли новост за теб? Въпреки буйния си темперамент, той чака търпеливо.

— Изненадан съм — казва накрая Джордж. — Защо му е да ми причинява зло?

Артър не отговаря. Вече е поднесъл своите отговори. Мисли си, че е време Джордж да поработи самостоятелно.

— Осъзнавам, че вие приемате расовите предразсъдъци за важен фактор по случая, сър Артър. Не мога да се съглася. С Шарп не се познаваме. За да мразиш някого, трябва да го познаваш. И после намиращ основание за омраза. Или ако не намериш задоволително основание, оправдаваш омразата си с някоя негова странност,

например с цвета на кожата. Но както казах, Шарп не ме познава. Мъчих се да открия някакво свое действие, което той би приел за обида или оскърбление. Може би има роднина, на когото съм дал професионален съвет... — Артър не коментира; мисли си, че очевидното се изтъква само веднъж. — И не разбирам защо му е трябвало да осакатява добитъка по такъв начин. Не само той, който и да било. Вие разбирате ли, сър Артър?

— Както казах в Изявлението — отвърща сър Артър, чието недоволство расте с всяка минута, — подозирам, че новолунието оказва странно влияние върху него.

— Може би — отговаря Джордж. — Макар че не всички нападения станаха в един и същ момент от лунния цикъл.

— Вярно, не всички. Но повечето.

— Да.

— В такъв случай не е ли логично да предположим, че тези изключения от правилото са направени съзнателно, за да заблудят следствието?

— Да, възможно е.

— Мистър Ейдълджи, аз май не ви убедих.

— Извинете ме, сър Артър, не искам да ви се стори, че изпитвам друго, освен огромна благодарност към вас. Може би цялата работа е там, че съм адвокат.

— Вярно.

Може би прекалява с натиска върху момчето. И все пак странно: сякаш му е донесъл торба злато от другия край на света, а получава отговор: „Благодаря, но, честно казано, бих предпочел сребро“.

— Инструментът — казва Джордж. — Конският ланцет.

— Да?

— Може ли да попитам откъде знаете как изглежда?

— Разбира се. Научих по два начина. Първо, помолих мисис Грейторекс да ми го нарисува. Тогава мистър Уд го разпозна като конски ланцет. И второ... — Артър прави театрална пауза. — Ланцетът е у мен.

— У вас?

Артър кимва.

— Ако искаш, мога да ти го покажа. — По лицето на Джордж се изписва тревога. — Не бой се. Не е у мен. Пазя го в Ъндършоу.

— Може ли да попитам как се сдобихте с него?

Артър потрива носа си с пръст. После се смилява.

— Уд и Хари Чарлсуърт случайно се натъкнаха на него.

— Случайно?

— Ясно беше, че трябва да осигурим инструмента, преди Шарп да се отърве от него. Той знаеше, че съм в областта и вървя по дирите му. Дори почна да ми праща същите писма като на теб. Заплашваше ме с премахване на вътрешни органи. Ако имаше капка мозък в главата, щеше да зарови инструмента някъде, където няма да го открият и след сто години. Затова наредих на Уд и Хари да се натъкнат случайно на ланцета.

— Ясно. — Джордж се чувства също като в ония моменти, когато негов клиент споделя неща, каквито никой не бива да казва пред адвокат, дори и пред своя. Особено пред своя. — И разговаряхте ли с Шарп?

— Не. Мисля, че е ясно от Изявлението.

— Да, разбира се. Извинете.

— И тъй, ако не възразяваш, ще добавя Изявлението към другите документи, които връчих на министерството.

— Сър Артър, просто не мога да изразя каква благодарност...

— Не искам да я изразяваш. Не съм го направил заради твоята благодарност, която и бездруго изказваш непрестанно. Направих го, защото си невинен и се срамувам от начина, по който работят съдебните и бюрократичните механизми на тази страна.

— И все пак никой друг не би могъл да постигне толкова много. При това за тъй кратко време.

Все едно казва, че съм оплескал работата, мисли си Артър. Не, не ставай глупав — просто момчето много повече се интересува от собственото си оправдаване, отколкото от обвиненията срещу Шарп. Напълно разбираемо. Пристъпвай към точка втора чак след като приключиш с първата — какво друго да очакваш от един предпазлив адвокат? А аз атакувам по всички фронтове едновременно. Той просто се бои да не изпусна топката от очи.

Но по-късно, когато се разделиха и Артър потегли с файтон към апартамента на Джийн, започнаха да го обземат съмнения. Как беше онази поговорка? Хората всичко ще ти простят, само не и ако им сториш добро. Нещо от сорта. Може би подобна реакция бе прекалена

в случай като този. Когато четеше за аферата „Драйфус“, направи му впечатление, че мнозина от онези, които се вдигнаха да помогнат на французина, които работеха страстно за него, които виждаха случая не просто като велика битка между Истина и Лъжа, между Правда и Неправда, а като процес, обясняващ и дори определящ родната им страна — мнозина от тях не останаха с особено добро мнение за Драйфус. Намираха го за суховат, студен и коректен, струваше им се, че не е изпълнен с благодарност и човешка солидарност. Някой бе писал, че както винаги жертвата е далеч под мистичната висота на собственото си дело. Типично френски израз, но доста точен.

А може и да не беше прав. Когато за пръв път се срещна с Джордж Ейдълджи, бе поразен от това, как този крехък и деликатен младеж е изтърпял трите години затвор. В изненадата навярно бе пропуснал да оцени какво му е струвало наказанието. Може би единственият начин за оцеляване беше от сутрин до вечер да се съсредоточаваш изцяло върху подробностите на собственото си дело, да не допускаш в главата си нищо друго, да подготвяш фактите и аргументите за момента, когато ще бъдат необходими. Само така можеш да издържиш чудовищната неправда и ужасяващата промяна в начина си на живот. Следователно би било прекалено да очаква от Джордж Ейдълджи реакциите на свободен човек. Докато не бъдеше напълно оправдан и обезщетен, той не можеше да бъде същият както преди.

Запази си раздражението за други, помисли Артър. Джордж е добър и невинен човек, но е наивно да искаш от него да бъде светец. Да искаш повече благодарност, отколкото може да предложи, е като да очакваш рецензентите да обявяват всяка твоя нова книга за гениална. Да, запази си раздражението за други. Най-напред за капитан Ансън, чието писмо от тази сутрин поднасяше нова доза нахалство — категоричен отказ да признае, че раните по животните може да са нанесени с конски ланцет. И отгоре на всичко добавяше снизходително: „Онова, което сте нарисували, е най-обикновен скалпел“. Тъй значи! Артър не си направи труда да запознае Джордж с поредната провокация.

Освен Ансън, почваше да го дразни и Уили Хорнънг. Зет му бе пуснал нова шега, която Кони сподели с него на трапезата. „Какво общо има между Артър Конан Дойл и Джордж Ейдълджи? Не знаете? Предават ли се? Пробутват ни своите съчинения.“ Артър изръмжа.

Пробутват ни своите съчинения — и това се смята за остроумно? Обективно погледнато, Артър разбираше, че за някои хора може наистина да е смешно. Но все пак... Освен ако почваше да губи чувството си за хумор. Казваха, че се случвало с хората на средна възраст. Не, глупости! Сега почваше да се дразни и от себе си. Сигурно още един белег на средната възраст.

Междувременно Джордж все още седеше в пустия кабинет. Чувстваше се потиснат. Бе проявил ужасяваща грубост и неблагодарност към сър Артър. И то след толкова месеци труд по разследването. Срамуваше се от себе си. Трябваше да се извини писмено. И все пак... и все пак... би било нечестно да каже нещо повече. Или по-точно, ако бе казал нещо повече, би бил принуден да говори откровено.

Беше прочел Изявлението за уликите срещу Ройдън Шарп, което Артър се канеше да изпрати до вътрешното министерство. Прочете го няколко пъти, разбира се. И всеки път впечатлението му ставаше все по-категорично. Изводът — неизбежният му професионален извод — бе, че то няма да му помогне. Нещо повече, неговата преценка — която за нищо на света не би дръзнал да изрече в разговора — беше, че обвиненията на сър Артър срещу Шарп удивително напомнят обвиненията на стафордшърската полиция срещу самия него.

Първо, точно по същия начин се градяха върху писмата. В заключителната си реч в Стафорд сър Реджиналд Харди бе казал, че авторът на писмата неминуемо е и извършител на нападенията срещу животните. Връзката бе преднамерено търсена и предизвика заслужената критика на мистър Йелвъртън и другите му поддръжници. Но ето че сър Артър прибягваше към съвършено същия похват. Писмата му даваха отправна точка, а чрез тях бе проследил Ройдън Шарп и всичките му движения. Писмата обвиняваха Шарп, също както преди бяха обвинили Джордж. И макар сега да се смяташе, че писмата са съчинени нарочно от Шарп и брат му, за да хвърлят вината върху Джордж, не можеше ли да са съчинени от трети човек, за да хвърлят вината върху Шарп? Щом бяха фалшиви първия път, защо трябваше да са истински днес?

Пак по същия начин всички улики на сър Артър бяха косвени и често основани на слухове. Жена и дете били нападнати от човек, който приличал на Шарп, но името му останало неизяснено, а

полицията не взела мерки. Преди три-четири години пред мисис Грейторекс било направено изявление, което тя не сметнала за необходимо да сподели с някого, но сега си го спомнила, след като станало дума за Ройдън Шарп. Освен това си спомнила нечии думи — или просто женски клюки — какво била казала жената на Шарп. Ройдън Шарп имал изключително нисък успех в училище — но ако това беше доказателство за престъпни наклонности, затворите щяха да са препълнени. Ройдън Шарп изпитвал странното влияние на луната — освен в случаите, когато не го изпитвал. И още, Шарп живеел в къща, от която лесно можело да се излезе нощем — също като дома на викария и много други къщи в областта.

А ако това не бе достатъчно да стресне един адвокат, имаше и по-лошо, много по-лошо. Единственото веществено доказателство на сър Артър беше конският ланцет. И каква правна стойност имаше една улика, придобита по такъв начин? Трето лице, тоест сър Артър, подстрекава четвърто лице, тоест мистър Уд, да влезе незаконно в имота на пето лице, тоест Ройдън Шарп, и да открадне предмет, който сетне бива пренесен едва ли не в другия край на кралството. Беше разбираемо, че не го е предал на стафордшърската полиция, но можеше поне да го остави при законен служител на реда. Например при адвокат по криминални дела. А сега действията на сър Артър бяха опорочили уликата. Дори и полицаите знаеха, че трябва да издействат заповед за обиск, или да получат ясно и недвусмислено съгласие от собственика на къщата, преди да влязат. Джордж признаваше, че наказателното право не е негова област, но му се струваше, че сър Артър е подтикнал свой съучастник да извърши обир и при това е обезсмислил най-важното доказателство. Може би дори щеше да има късмет, ако не го обвинят в заговор за кражба.

Ето докъде го доведе прекомерният ентузиазъм. И всичко е по вина на Шерлок Холмс, реши Джордж. Сър Артър бе твърде силно повлиян от собственото си творение. Холмс правеше гениални догадки и после предаваше престъпниците на властите с необорими доказателства за вината им. Но на Холмс никога не му се бе налагало да застава на свидетелската скамейка и да гледа как всичките му догадки, предположения и безупречни теории само за няколко часа се разпадат на пух и прах под ударите на хора като мистър Дистърнъл. Стореното от сър Артър беше като да влезе в нива, където може да има

следи от престъпника, и да я утъпче, сменяйки няколко чифта ботуши. В увлечението си той бе унищожил обвинението срещу Ройдън Шарп още докато се мъчеше да го изгради. И вината за всичко това носеше Шерлок Холмс.

АРТЪР & ДЖОРДЖ

Артър стиска в ръката си екземпляр от доклада на комисията Гладстон и изпитва облекчение, че на два пъти не е успял да влезе в парламента. Така срамът не пада върху него. Ето как вършат нещата, ето как укриват лошите новини. Без никакво предупреждение публикуваха доклада в петък преди Петдесетница. На кого му трябва да чете за някаква си съдебна грешка, докато пътува с влака към морето? Кой ще е на разположение, за да осигури задълбочен коментар? И кой ще се интересува от цялата тази история, когато отминат празничните неделя и понеделник, и хората отново се върнат на работа? Делото „Ейдълджи“ — не го ли приключиха преди няколко месеца?

Джордж също държи екземпляр. Гледа титулната страница:

ДОКУМЕНТИ

ПО ДЕЛОТО

ДЖОРДЖ ЕЙДЪЛДЖИ

ПРЕДСТАВЕНИ НА ДВЕТЕ ПАРЛАМЕНТАРНИ КАМАРИ

ПО ЗАПОВЕД НА НЕГОВО ВЕЛИЧЕСТВО

И най-отдолу:

Лондон, отпечатано за канцеларията на Негово величество от „Еър и Спотисуд“ печатница на Негово

кралско величество

[Cd. 3503.] Цена 1,5 пени

1907

Изглежда внушително, но цената сякаш издава измамата. Пени и половина — толкова струва истината за неговия случай, за неговия живот... Той предпазливо разгръща брошурата. Четири страници доклад, после две кратки приложения. Пени и половина. Дъхът му спира. Отново други обобщават живота му. И този път не за читателите на „Канок Чейс Куриер“, бърмингамския „Дейли Газет“ или „Дейли Поуст“, „Дейли Телеграф“ или „Таймс“, а за двете парламентарни камари и Негово кралско величество...

Артър отнася доклада в апартамента на Джийн, без да го е прочел. Така е справедливо. Също както самият доклад бе поднесен на парламента, така и той трябва да поднесе пред нея последиците от начинанието си. Нейният интерес към случая надхвърли очакванията му. Откровено казано, той дори нямаше очаквания. Но тя винаги бе до него, ако не буквално, то поне в преносен смисъл. Затова трябва да присъства и на развързката.

Джордж взима чаша вода и сядва в креслото. Майка му се завърна в Уайърли и сега той е сам в пансиона на мис Гуд, чийто адрес е регистриран в Скотланд Ярд. Слага бележник върху подлакътника на креслото, тъй като не иска да драска забележки в самата брошура. Може би още не се е излекувал от строгите правила на библиотеките в „Луис“ и „Портланд“.

Артър стои с гръб към камината, а Джийн шие, леко привела глава, за да чуе откъсите, които ще ѝ прочете. Тя се пита дали днес не биваше да направят нещо повече за Джордж Ейдълджи, например да го поканят на чаша шампанско, само че той не пие; а и едва тази сутрин узнаха, че докладът ще бъде обнародван...

Джордж Ейдълджи бе съден по обвинение в предумишлено нараняване...

— Ха! — възкликва Артър още в средата на първия абзац. — Чуй това. Когато бе попитан за присъдата, заместник-председателят на областния съд, който водеше делото, заяви, че той и колегите му споделят категоричното мнение, че присъдата е правилна. Аматьори. Пълни аматьори. Между тях няма нито един юрист. Понякога имам

чувството, скъпа ми Джийн, че цялата страна се управлява от аматьори. *Тези обстоятелства ни карат много сериозно да се колебаем, преди да изразим несъгласие с една толкова единодушна присъда.*

Джордж не е толкова разтревожен от встъплението; като опитен адвокат той усеща кога зад ъгъла дебне едно голямо „обаче“. И ето го наистина — не едно, а цели три. Обаче по онова време в околностите на Уайърли имало значително обществено вълнение; обаче след дългите си неуспехи полицаите естествено били *крайно нетърпеливи* да арестуват някого; обаче полицаите започнали и водили следствието *с цел да открият доказателства срещу Ейдълджи*. Ето, казано е съвсем открито и съвсем официално. Полицаите са били предубедени от самото начало.

Артър и Джордж четат: Освен това случаят по начало е извънредно затруднителен, тъй като всяка една гледна точка налага крайно неправдоподобни предположения. Глупости, мисли си Артър. Кое му е крайно неправдоподобното на предположението, че Джордж е невинен? А Джордж си мисли: това просто е канцеларско многословие; всъщност те казват, че няма средна позиция; което е вярно, защото аз съм или напълно невинен, или напълно виновен, и тъй като в обвинението има *крайно неправдоподобни предположения*, то трябва да бъде отхвърлено.

Грешките на съдебния процес... в хода на делото обвинението е променено по две основни точки. Първо по въпроса кога е извършено престъплението. Полицейските доказателства са *несъстоятелни и дори противоречиви*. Подобни несъответствия относно бръснача... Отпечатъците от стъпки. *Смятаме, че доказателствената стойност на отпечатъците е практически нулева*. Бръсначът като оръжие. *Не е твърде лесно това да се съчетае с показанията на ветеринарния хирург*. Кръвта не е прясна. Космите. *Доктор Бътър, който като свидетел е извън всяко подозрение...*

Доктор Бътър винаги е бил препъникамък, мисли си Джордж. Но дотук всичко е съвсем справедливо. Следват писмата. Писмата до Грейторекс играят ключова роля и съдебните заседатели са ги проучили много внимателно. *Те отделиха значително време за обсъждане на присъдата си и според нас несъмнено са сметнали Ейдълджи за автор на тия писма*. Ние също проучихме внимателно

писмата, сравнихме ги с образци от почерка на Ейдълджи и не сме склонни да оспорим изводите на съдебните заседатели.

Джордж усеща, че му призлява. Изпитва облекчение, че родителите му не са при него. Отново чете думите: *не сме склонни да оспорим*. Те смятат, че той е писал писмата! Комисията казва на целия свят, че той е автор на писмата до Грейторекс! Джордж жадно отпива глътка вода. Отпуска доклада върху коленете си, докато се опомни.

Междувременно Артър продължава да чете и гневът му се разпалва. Но фактът, че Ейдълджи е написал писмата, не означава, че е извършил и престъпленията.

— Колко великодушно от тяхна страна! — възкликва той.

Това не са писма на виновен човек, опитващ да прехвърли отговорността върху другите. В името на всичко свято и несвято, как да не са, изръмжава Артър, след като най-силно хвърлят вината върху самия Джордж? *Според нас е твърде вероятно това да са писма на невинен, но озлобен особняк, който се наслаждава на дребнави пакости, като твърди, че знае онова, което няма как да знае, за да озадачава полицаите и да възпрепятства работата им по едно извънредно трудно разследване.*

— Глупости! — провиква се Артър. — Глу-по-сти!

— Артър.

— Глупости, глупости — повтаря той. — През целия си живот не съм срещал по-здравомислещ и откровен човек от Джордж Ейдълджи. *Дребнави пакости* — тия глупаци не са ли чели всички свидетелства за неговия характер, осигурени от Йелвъртън? *Озлобен особняк*. Това... това писание — той удря с брошурата по лавицата над камината — защитено ли е от парламентарния имунитет? Защото ако не е, ще ги дам под съд за клевета. Имам всичко черно на бяло. Сам ще платя.

Джордж има чувството, че халюцинира. Сякаш целият свят е полудял. Отново е в „Портланд“, подложен на „суха баня“. Заповядват му да се съблече по долна риза, карат го да повдига крака и да отваря уста. Издърпват езика му напред и... Какво е това, Г 462? Какво криеш под езика? Май е железен лост. Как мислите, полицаи, не е ли железен лост това под езика на затворника? По-добре да докладваме на директора. Здравата си загазил, Г 462, предупреждавам те. Дето уж приказваш, че си бил последният затворник, който ще помисли за

бягство. И все се правиш на светец с разните му там книги от библиотеката. Знаем ти номера, Ейдълджи, и той е Г 462.

Джордж отново спира да чете. Артър продължава. Втората грешка на обвинението е по въпроса дали Ейдълджи е действал сам или не; обвинителят променя тезата си в зависимост от доказателствата. Е, официално назначените тъпаци не са пропуснали поне това. Сетне ключовият въпрос за зрението. *Голямо значение* бе придадено на този въпрос *в някои от посланията до вътрешното министерство*. Да, така е — голямо значение му придават най-видните фигури от Харли Стрийт и Манчестър Скуеър. *Ние грижливо обсъдихме докладите на изтъкнатите специалисти, които са преглеждали Ейдълджи в затвора, както и предложените ни мнения на очни лекари; събраните досега материали ни се струват крайно недостатъчни, за да се докаже предполагаемата неспособност за извършване на деянието.*

— *Малоумници! Крайно недостатъчни.* Тъпаци и малоумници!

Джийн не повдига глава. Спомня си, че точно оттам тръгна кампанията на Артър — причината, по която не просто смяташе, а знаеше, че Джордж Ейдълджи е невинен. Как могат да бъдат тъй нахални, да се отнасят толкова лекомислено към труда и преценката на Артър?

Но той чете по-нататък, сякаш бърза да забрави предишното.

— *По наше мнение съдебният процес е незадоволителен и... ние не можем да се съгласим с присъдата на съдебните заседатели.* Ха!

— Това означава, че си спечелил, Артър. Те изчистват петното от името му.

— Ха! — Артър дори не дава знак, че е чул забележката. — А сега чуй това. *Нашето мнение по случая е, че една по-ранна намеса на вътрешното министерство не би била оправдана.* Лицемери. Лъжци. Доставчици на вар за замазване очите на публиката.

— Какво означава това, Артър?

— Означава, скъпа ми Джийн, че никой не е направил нищо нередно. Означава, че е приложено великото британско решение за всички проблеми. Станало е нещо ужасно, но никой не е сбъркал. Би трябвало да го включат със задна дата в Хартата за правата. Никой за нищо не е виновен и най-вече ние.

— Но те признават, че присъдата е погрешна.

— Казват, че Джордж е невинен, но никой не носи вина за трите години затворнически удоволствия, стоварени на гърба му. Отново и отново изтъквахме пред вътрешното министерство грешките на процеса, а то отново и отново отказваше да го преразгледа. Никой не е сторил нищо лошо. Ура, ура!

— Артър, моля те, успокой се. Налей си малко бренди със сода или нещо друго. Можеш дори да запалиш лулата, ако искаш.

— Пред дама? Никога!

— Е, с радост бих ти направила изключение. Само се успокой. А после ще видим как оправдават това изявление.

Но Джордж стига пръв до тази част. *Препоръки... правото на помилване... пълна амнистия... От една страна ние смятаме, че присъдата не е трябвало да бъде издавана по гореизложените причини... пълно съсипване на неговите професионални позиции и перспективи... полицейски надзор... трудно, дори невъзможно да си възвърне, макар и частично, загубеното обществено положение.* Джордж спира за миг и отпива глътка вода. Знае, че след от една страна винаги идва от друга страна и не е сигурен дали би издържал да разбере какво означава тази друга страна.

— *От друга страна* — надава яростен рев Артър. — Боже мой, тия чиновници от министерството ще намерят хиляда страни, само и само да обяснят защо не са виновни за нищо. *От друга страна, тъй като не сме в състояние да отхвърлим мнението на съдебните заседатели, че Ейдълджи е авторът на писмата от 1903 година, можем единствено да заемем позицията, според която, макар да го приемаме за невинен, той до известна степен сам е станал причина за своите неприятности.* Не, не, не, НЕ!

— Артър, моля те. Хората ще помислят, че се караме.

— Извинявай. Просто... ааа, *Приложение Първо*, да, да, петиции, обяснения защо министерството не може да стори нищо. *Приложение Второ*, дай да видим как солмоновците от вътрешното министерство благодарят на комисията. *Задълбочен и изчерпателен доклад.* Изчерпателен! Цели четири страници без нито едно споменаване за Ансън или Ройдън Шарп! Дрън-дрън-дрън... сам е станал причина за своите неприятности... дрън-дрън-дрън... приема изводите... обаче... изключителен случай... Бих казал така... *дисквалифициран завинаги...* О, виждам, че най-много ги тревожи

адвокатското съсловие, където всички знаят, че това е най-голямата съдебна грешка, откакто... да, значи, ако разрешат да му бъдат възстановени правата... дрън-дрън-дрън... *сериозни и дълбоко обмислени съображения... пълна амнистия.*

— Пълна амнистия — повтаря Джийн и най-сетне вдига глава. Значи победата е тяхна.

— *Пълна амнистия* — чете Джордж, осъзнавайки, че остава още едно изречение от доклада.

— *Пълна амнистия* — повтаря Артър.

Двамата с Джордж четат едновременно последното изречение. *Но също така стигнах до извода, че случаят не е от онези, при които се полага обезщетение или компенсация.*

Джордж оставя доклада и се хваща за главата. Артър чете с подигравателно тържествен тон последните думи:

— *Оставам искрено ваш Х. Дж. Гладстон.*

— Артър, скъпи, ти доста прибърза към края.

Никога не го е виждала в подобно настроение и изпитва тревога. Не би искала някога подобни чувства да се насочат срещу нея.

— В министерството би трябвало да сложат нови табелки. Вместо „Вход“ и „Изход“ на тях да пише „От една страна“ и „От друга страна“.

— Артър, би ли се опитал да говориш малко по-простичко и да ми обясниш какво точно означава това?

— Означава... означава, скъпа ми Джийн, че това вътрешно министерство, това правителство, тази страна, тази наша Англия е открила ново правно понятие. В стари времена човек беше или виновен, или невинен. Ако не си невинен, значи си виновен, а ако не си виновен, значи си невинен. Простичка система, изпитана и утвърдена през вековете, възприета от съдиите, съдебните заседатели и гражданите. От днес нататък в английското право имаме ново понятие — виновен *и в същото време* невинен. Джордж Ейдълджи е пионер в новото направление. Единственият човек, получил пълна амнистия за престъпление, което не е извършил, като в същото време му казват, че съвсем заслужено е излежал три години затвор.

— Значи компромис?

— Компромис! Не, лицемерие. Това най-добре го можем в тази страна. Бюрократи и политици усъвършенстват изкуството от векове.

Нарича се „правителствен доклад“. Нарича се „втели-некипели“, нарича се...

— Артър, запали си лулата.

— Никога. Веднъж хванах един тип да пуши пред дама. Грабнах лулата от устата му, строших я на две и хвърлих парчетата в краката му.

— Но мистър Ейдълджи ще може да се върне към работата си като адвокат.

— Ще може. И всеки негов потенциален клиент, който чете вестници, ще си мисли, че има работа с луд човек, способен да пише анонимни писма и сам да се обвинява в гнусно престъпление, за което дори вътрешният министър и братовчедът на свети Ансън признават, че няма нищо общо с него.

— Но навярно това ще се забрави. Ти сам каза, че те крият лошите новини, като ги публикуват на Петдесетница. Може би хората ще си спомнят само това, че мистър Ейдълджи е получил пълна амнистия.

— Не и ако зависи от мен.

— Искаш да кажеш, че смяташ да продължиш?

— Още нищо не са видели. Няма да позволя това да им се размине. Дадох дума на Джордж. Дадох дума на теб.

— Не, Артър. Ти заяви какво ще направиш и го направи, постигна пълна амнистия и Джордж може да се върне на работа, а майка му каза, че това е единственото, което искал. Беше голям успех, Артър.

— Моля те, Джийн, престани да се държиш толкова благоразумно.

— Значи искаш да се държа неблагоразумно?

— Кръв бих пролял, за да го предотвратя.

— А от друга страна? — подкача го Джийн.

— С теб — казва Артър — няма друга страна. Има само една. Всичко е съвсем просто. Единственото нещо в живота ми, което изглежда просто. Най-сетне. След толкова чакане.

Джордж няма кой да го утеши, кой да го подкача и да попречи на думите да се мятат насам-натам из главата му. *Невинен, но озлобен особняк, който се наслаждава на дребнави пакости, като твърди, че знае онова, което няма как да знае, за да озадачава полицаите и да*

възпрепятства работата им по едно извънредно трудно разследване. Преценка, представена в двете парламентарни камари и на негово кралско величество.

Вечерта един представител на пресата пита Джордж какво е мнението му за доклада. Той обявява, че е *крайно неудовлетворен от резултата*. Нарича го само *стъпка в правилната насока*, но намекът, че писмата до Грейторекс са негово дело е *клевета — оскърбление... неоснователна инсинуация и аз няма да намеря покой, докато това твърдение не бъде оттеглено с публично извинение. И по-нататък, не бе предложено обезщетение*. Те признават, че е бил осъден погрешно, следователно би било *проява на елементарна справедливост да бъде обезщетен за трите години затвор, които изтърпях*. Няма да оставя *нещата така. Искам обезщетение за неправдата*.

Артър писа до „Дейли Телеграф“, наричайки позицията на комисията абсолютно нелогична и неоснователна. Попита дали може да има нещо по-злобно и неанглийско от пълна амнистия без обезщетение. Предложи за половин час да докаже, че Джордж Ейдълджи не може да е писал анонимните писма. Освен това предложи, тъй като би било непочтено компенсацията на Джордж Ейдълджи да се вземе от джоба на данъкоплатеца, *сумата да бъде разпределена поравно между стафордшърската полиция, съда и вътрешното министерство, защото именно тези институции носят обща вина за това фиаско*.

Викарият на Грейт Уайърли също писа до „Дейли Телеграф“, изтъквайки, че самите съдебни заседатели не са направили изявление относно авторството на писмата и всички фалшиви изводи са дело на сър Реджиналд Харди, проявил нелогичната прибързаност да заяви на съдебните заседатели, че авторът на анонимните писма е и автор на престъплението. Един виден адвокат, присъствал на процеса, нарекъл заключителната реч на съдията „жалко изпълнение“. Викарият описва поведението на полицията и вътрешното министерство към сина му като потресаващо и безсърдечно. Колкото до поведението и изводите на вътрешния министър и неговата комисия: *Това може да е дипломация, може да е държавническо изкуство, но нямаше да постъпят така, ако той беше син на английски граф или благородник*.

Също тъй недоволен от доклада бе и капитан Ансън. В интервю за стафордшърския вестник „Сентинел“ той отговори на критиките,

засягащи честта на полицията. Посочвайки така наречените противоречия на уликите, комисията просто не била разбрала полицейското обвинение. Освен това не било вярно, че полицията тръгнала от пълна увереност във вината на Ейдълджи и после потърсила доказателства в полза на това убеждение. Напротив, Ейдълджи бил заподозрян едва няколко месеца след началото на престъпленията. *Различни лица бяха посочени като възможни участници в злодеянията*, но те постепенно бяха елиминирани. Едва накрая се породило подозрението срещу Ейдълджи заради *общоизвестните му навици да скита късно нощем из полето*.

Това интервю бе цитирано в „Дейли Телеграф“ и Джордж прати до вестника възмутено писмо. Сега бяха напълно ясни *паянтовите основи*, върху които се градеше обвинението срещу него. *Доказан факт е*, че той никога не е „скитал късно нощем из полето“ и ако не се броят някои закъснения от работа в Бърмингам или след местни забавления, *неизменно се е прибирал преди девет и половина вечерта*. Няма друг човек в областта, за когото да е по-невероятно твърдението, че излиза нощем, и очевидно *полицаяте са приели сериозно* нещо, подхвърлено *на шега*. И което е по-важно, ако бе имал навика да излиза по тъмно, този факт щеше да бъде известен на *големия брой полицаи*, патрулиращи из околностите.

Празникът Петдесетница се оказа необичайно студен за сезона. Вестниците съобщаваха: Милионерски син загина при трагедия по време на състезание, докато караше автомобила си с мощност 200 конски сили. Чуждестранни принцове пристигнаха в Мадрид за кръщаването на престолонаследника. Винарски бунтове в Безие, където кметството беше разграбено и опожарено от селяните. Но нямаше нищо — вече от години нямаше нищо — за лекарката мис Хикман.

Сър Артър предложи на Джордж да поеме разноските по всяко дело за клевета срещу капитан Ансън, вътрешния министър и участниците в комисията Гладстон, било то заедно или поотделно. Макар че отново изрази най-дълбока благодарност, Джордж любезно отказа. Всичко постигнато досега се дължеше изцяло на сър Артър, на неговата упоритост, работливост, логика и най-вече на способността му да вдига шум. Но според Джордж шумът невинаги бе най-доброто решение. Топлината невинаги дава светлина, а шумът невинаги

поражда движение. „Дейли Телеграф“ настояваше за обществено разследване по всички аспекти на случая; Джордж смяташе, че именно натам трябва да се насочат в момента. Освен това вестникът бе обявил парична подписка в негова полза.

Междувременно Артър продължаваше кампанията си. Никой не прие предизвикателството му да докаже за *половин час*, че Джордж Ейдълджи не може да е написал писмата — дори и Гладстон, който публично бе заявил обратното. Добре тогава, Артър щеше да го докаже на Гладстон, комисията, Ансън, Гърин и всички читатели на „Дейли Телеграф“. Той посвети на темата три дълги статии с множество илюстрации. Доказа, че буквите очевидно са писани от човек със *съвсем различно обществено положение в сравнение с Ейдълджи, сквернословен мръсник, мерзавец, човек, който не знае нито що е граматика, нито що е приличие*. Сетне се обяви за лично засегнат от комисията Гладстон, тъй като в доклада *й нито една дума не ме навежда на мисълта, че моите доказателства са били разгледани*. Относно зрението на Ейдълджи комисията цитираше мнението на *някакъв неназован затворнически лекар, пренебрегвайки мненията на петнайсет експерти, някои от водещите офталмолози в страната, които лично той беше събрал*. Членовете на комисията просто се бяха присъединили към *дългия списък от полицаи, чиновници и политици, които дължаха смирено извинение на този измъчен човек*. Но докато това извинение не бъдеше поднесено заедно с материално обезщетение, *никакво взаимно потуляване, никакво замазване и никакви комплименти няма да ги очистят от позорното петно*.

През целия май и юни имаше непрестанни питания в парламента. Сър Гилбърт Паркър попита дали има прецедент, при който да не е изплатено обезщетение на човек, осъден погрешно и получил след това пълна реабилитация. Мистър Гладстон: „Не познавам подобен случай.“ Мистър Ашли попита дали вътрешният министър смята Джордж Ейдълджи за невинен. Мистър Гладстон: „Не смятам за уместно подобен въпрос да се отправя към мен. Става дума за лична преценка.“ Мистър Пайк Пийс попита каква е била характеристиката на мистър Ейдълджи като затворник. Мистър Гладстон: „Характеристиката му е добра.“ Мистър Мичъл-Томпсън помоли вътрешния министър да проведе ново разследване за изясняване на въпроса с почерка. Мистър Гладстон отказа. Мистър Ф.

Е. Смит попита дали мистър Ейдълджи би получил обезщетение, ако не го подозираха, че е автор на писмата? Мистър Гладстон: „Боя се, че не мога да отговоря на този въпрос.“ Мистър Ашли попита защо този човек е освободен, ако невинността му не е безусловно установена. Мистър Гладстон: „Този въпрос всъщност не се отнася до мен. Освобождането стана по решение на моя предшественик, с когото обаче съм напълно съгласен.“ Мистър Хармуд-Банър поиска подробности за извършването на подобни престъпления срещу добитък докато Джордж Ейдълджи е лежал в затвора. Мистър Гладстон отговори, че в околностите на Грейт Уайърли е имало три подобни случая: през септември 1903, ноември 1903 и март 1904 година. Мистър Ф. Е. Смит попита колко пъти са платени компенсации за неоснователни присъди през последните двадесет години и за какви суми става дума. Мистър Гладстон отговори, че през последните двадесет години е имало дванайсет подобни случая, при два от които става дума за значителни суми: „При единия случай бе изплатена сумата от 5000 лири, а в другия 1600 лири бяха разделени между двама души. В останалите десет случая изплатените обезщетения са от една до четирийсет лири“. Мистър Пайк Пийс попита дали при всички тези случаи е имало пълна амнистия. Мистър Гладстон: „Не съм сигурен“. Капитан Фейбър поиска да бъдат отпечатани всички полицейски рапорти и съобщения до вътрешното министерство по случая Ейдълджи. Мистър Гладстон отказа. И най-сетне на 27 юни мистър Винсънт Кенеди попита: „Дължи ли се това отношение към Ейдълджи на факта, че той не е англичанин?“. Според стенографския протокол: „Не бе даден отговор“.

Артър продължи да получава зловни пощенски картички и анонимни писма в груби жълти пликове, залепени с книжни лепенки. Носеха лондонски печат, но гънките по листовете подсказваха, че навярно са пренасяни тайно, или може би в нечий джоб — например джобът на железопътен пазач — от Мидландс до Лондон, където да бъдат пуснати. Той предложи награда от 20 лири за откриването на автора им.

Артър поиска нови срещи с вътрешния министър и неговия заместник мистър Блакуел. Пред „Дейли Телеграф“ той описа как се е сблъскал с любезно, но и *абсолютно несъчувствено отношение*. Нещо повече, домакините проявили *очевидно пристрастие към опорочената*

официална позиция и го накарали да почувства враждебна атмосфера около себе си. Вече нямаше да има повишаване на температурата, промяна на атмосферата; за жалост отсега нататък държавните служители щели да бъдат твърде заети с правителствени дела, за да отделят от ценното си време на сър Артър Конан Дойл.

Адвокатското дружество гласува да се възстановят адвокатските права на Джордж Ейдълджи.

„Дейли Телеграф“ изплати сумата от подписката, която възлезе на около 300 лири.

След това нямаше нови събития, нямаше спорове, правителствени действия, парламентарни питання, обществени дебати, извинения и компенсации, тъй че и пресата нямаше какво да съобщи.

Джийн казва на Артър:

— Има още нещо, което можем да направим за твоя приятел.

— Какво, скъпа?

— Можем да го поканим на нашата сватба.

Артър е объркан от предложението.

— Но нали бяхме решили да присъстват само роднини и най-близки приятели?

— На самата венчавка, Артър. След това ще има прием.

Обикновеният англичанин гледа своята обикновена годеница.

— Казвал ли ти е някой, че си не само най-прекрасната от жените, но също тъй изключително мъдра и далеч по-способна да разбереш кое е правилно и необходимо, отколкото клетият глупак, когото взимаш за съпруг?

— Ще бъда до теб, Артър, винаги до теб. И следователно ще гледаме в една посока. Каквато и да се окаже тя.

ДЖОРДЖ & АРТЪР

Лятото отминаваше, разговорите се насочиха към крикета и индийската криза, Скотланд Ярд вече не изискваше Джордж ежемесечно да потвърждава адреса си с препоръчано писмо, вътрешното министерство мълчеше, неуморният мистър Йелвъртън не успя да изобрети нова стратегия, Джордж получи известие, че на Мекленбърг Стрийт номер 2 го очаква кабинет, докато открие своя собствена кантора, кореспонденцията на сър Артър постепенно спадна до епизодични кратки послания с думи на насърчение или омраза,

Шапурджи Ейдълджи взе да отделя повече сили и време за енорийските си задължения, а съпругата му сметна за безопасно да остави сина и дъщеря си да се грижат взаимно един за друг, капитан Джордж Ансън не обяви началото на ново разследване по престъпленията в Грейт Уайърли, макар че вече не разполагаше с официален извършител, Джордж привикна отново да четете вестници, без автоматично да търси с очи собственото си име, в Уайърли бе осакатено още едно животно, ала въпреки това общественият интерес бързо пресъхваше и дори авторът на анонимни писма явно се умори от издевателствата — след всичко това Джордж осъзна, че последната, официална присъда по делото му е произнесена и едва ли някога ще се промени.

Невинен, но виновен: тъй казваше комисията Гладстон, тъй казваше и британското правителство чрез своя вътрешен министър. Невинен, но виновен. Невинен, но озлобен и своенравен. Невинен, но търсец наслада в дребнави пакости. Невинен, но полагащ съзнателни усилия да се намеси в полицейско разследване. Невинен, но причинил сам собствените си неприятности. Невинен, но недостоеен за обезщетение. Невинен, но недостоеен за извинение. Невинен, но напълно заслужил три години тежък затворнически живот.

Но това не беше единствената присъда. До голяма степен пресата беше на негова страна: „Дейли Телеграф“ нарече позицията на комисията и вътрешния министър *слаба, нелогична и неубедителна*. Общественото мнение, доколкото можеше да го прецени, бе, че срещу него *нито веднъж не е водена честна игра*. Огромното мнозинство от адвокатското съсловие го подкрепи. И накрая, един от най-великите писатели на епохата гръмогласно и неуморно утвърждаваше неговата невинност. Нима тия присъди на времето нямаше да надделят над официалната?

Същевременно Джордж се мъчеше да погледне по-обективно на своя случай и поуките от него. Ако нямаш надежда полицията да бъде по-ефективна или свидетелите по-честни, то поне трябва да усъвършенстваш съдилищата, където се проверяват техните думи. Случай като неговия никога не биваше да се разглежда от съдия без юридическо образование; нужно бе да се подобри квалификацията на хората, раздаващи правосъдие. И дори ако функциите на съдилищата не можеха да се усъвършенстват, трябваше поне да има достъп до по-

мъдри и опитни техни служители — тоест до апелативен съд. Беше абсурдно, че единственият начин за отмяна на грешна присъда като неговата бе да се подаде петиция до вътрешния министър, тази петиция да пристигне в кабинета му заедно с още стотици — не, хиляди — всяка година, пратени предимно от явно виновни обитатели на затворите, които си нямаха друга работа, освен да съчиняват прошения до министерството. Очевидно безпочвените и неоснователни молби до един нов съд трябваше да се отсеят; но там, където имаше сериозни правни или фактически спорове, или където решението на нисшестоящата инстанция бе предубедено или некомпетентно — там висшата инстанция трябваше да преразгледа случая.

Бащата на Джордж неведнъж бе намеквал, че страданията му имат по-висша цел. Джордж не желаше да бъде мъченик и все още не виждаше християнско обяснение за станалото. Но случаят „Бек“ и случаят „Ейдълджи“ бяха предизвикали силно брожение в неговата професия, тъй че не би имало нищо чудно, ако все пак се превърнеше в мъченик от по-простичък, по-практичен вид — мъченик на правораздаването, чиито страдания да доведат до напредък в съдебната система. Според Джордж нищо не можеше да компенсират отнетите му години в затвора, както и едната година изчистване на името след освобождаването; и все пак нямаше ли да е известна утеха, ако този страшен прелом в неговия живот донесеше добро за професията му?

Предпазливо, сякаш се боеше да не изпадне в греховна гордост, Джордж започна да си представя учебник по право, написан след сто години: „Първоначално апелативният съд бе създаден в резултат на многобройни съдебни грешки, които предизвикват обществено недоволство. Важно място сред тях заема делото «Ейдълджи», чиито подробности днес не са важни за нас, но жертвата — между другото, автор на «Железопътен закон за Пътника от влака», едно от първите произведения по тази доста комплицирана тема, все още използвано като наричник при...“ Има и по-лоши съдби, отколкото да се превърнеш в бележка под линия от историята на правото, реши Джордж.

Една сутрин по пощата пристигна тясна, издължена картичка. Върху нея със сребристи букви бе отпечатано:

Мистър и мисис Леки

се надяват да имат удоволствието
мистър Джордж Ейдълджи
да ги удостои с присъствието си
в зала „Уайтхол“,
хотел „Метропол“
в 14,45 ч.
на 18 септември, сряда,
по случай
сватбата на дъщеря им
Джийн
и сър Артър Конан Дойл

Глиб Хаус
Блакхийт R.S.V.P.

Джордж бе неописуемо трогнат. Сложи поканата върху лавицата над камината и незабавно написа отговор. Адвокатското дружество бе възстановило членството му, а сега сър Артър отново го въвеждаше в обществото. Не че имаше някакви светски амбиции — във всеки случай не и до толкова високи кръгове; но той осъзнаваше, че поканата е колкото доблестен, толкова и символичен жест към човек, който само преди година се е опитвал да запази разсъдъка си в затвора с четене на романите на Тобаяс Смолет. Джордж дълго размишлява кой ще е най-уместният сватбен подарък и накрая избра красиво подвързани еднотомни издания на Шекспир и Тенисън.

Артър е решил твърдо да укрие следите си от проклетите журналисти. Няма обява къде ще бъде сватбената церемония; ергенската му вечеря минава съвсем дискретно; а раираният навес пред църквата „Св. Маргарет“ е разпънат в последния момент. Само неколцина случайни минавачи спират в това сънливо, слънчево кътче край Уестминстърското абатство да видят кой ли е предпочел за сватба дискретната сряда вместо пищната събота.

Артър е с фрак и бяла жилетка, с голяма бяла гардения на ревера. Брат му Инес, взел специален отпуск от есенните маневри, нервно изпълнява ролята на кум. Сирил Ейнджъл, съпругът на най-малката им сестра Додо, ще ръководи церемонията. Мама, чийто седемдесети рожден ден отпразнуваха неотдавна, е облечена в рокля от сив брокат; присъстват Кони и Уили, Лота и Айда, Кингсли и Мери. Мечтата на

Артър да събере цялото си семейство под един покрив няма да се сбъдне; но тук поне за малко са се събрали всички. И поне веднъж липсва мистър Уолър.

Олтарът е украсен с високи палми; около тях са подредени букети бели цветя. Цялата служба ще бъде в съпровода на хор и Артър, който в неделя предпочита голфа пред църквата, е оставил Джийн да избере химните: „О, небеса, славете Господа“ и „О, прекрасна обич“. Той стои на първия ред и си спомня последните й думи: „Няма да те карам да чакаш, Артър. Казах го на баща си съвсем ясно.“ Знае, че тя ще удържи на думата си. Някой би рекъл, че след като са се чакали десет години, десет или двайсет минути в повече няма да им навредят, а току-виж дори придали на събитието мъничко драматизъм. Но за негово удоволствие Джийн е напълно лишена от онова уж изкусително булчинско кокетство. Ще се оженят в два без четвърт; следователно тя ще влезе в църквата точно тогава. Това е стабилна основа за брак, мисли си Артър. Докато стои и гледа олтара, минава му мисълта, че невинаги разбира жените, но разпознава кои играят честно и кои не.

Точно в два без петнайсет Джийн пристига, хванала под ръка баща си. На входа я посрещат шаферките — спиритистката Лили Луодър-Саймъндс и Лезли Роуз. Шафер е малкият Брансфорд Ейнджъл, син на Сирил и Додо, облечен в синьо-кремав копrienен костюм. Роклята на Джийн в стил полуампир е модел „принцеса“ — от испанска копrienена дантела в кремаво с изящна перлена бродерия. Под нея прозира подплата от сребриста материя; шлейфът, поръбен с бял крепдешин, се спуска от голяма шифонена панделка на кръста, пристегнатата с подкова от бял пирен; воалът е закрепен върху венче от портокалови цветчета.

Артър забелязва само малка част от тези подробности, докато Джийн се приближава към него. Никога не си е падал по официалното облекло и затова няма нищо против суеверието, че младоженецът не бива да вижда предварително булчинската рокля. Мисли си, че Джийн изглежда дяволски красива, а в главата му остава само смътното впечатление за нещо кремаво, перли и дълъг шлейф. Истината е, че би бил не по-малко щастлив да я види с костюм за езда. Той изрича обета високо и весело; нейният глас едва се чува.

Към зала „Уайтхол“ в хотел „Метропол“ води парадно стълбище. Шлейфът се оказва ужасна пречка; шаферките и малкият Брансфорд се

суетят около него, докато накрая Артър губи търпение. Той грабва булката на ръце и без усилие я понася нагоре. Вдъхва аромата на портокалови цветчета, усеща как перлите притискат бузата му и за пръв път през този ден чува тихия смях на съпругата си. Присъствалите на венчавката надават възторжени възгласи, а отгоре им отговарят по-мощните радостни викове на гостите на приема.

Джордж болезнено осъзнава, че не познава никого тук, освен сър Артър, с когото се е срещал само два пъти, и лейди Джийн, с която се е ръкувал набързо в „Гранд Хотел“. Силно се съмнява да са поканили мистър Йелвъртън, камо ли Хари Чарлсуърт. Връчва своя подарък и любезно отказва да вземе чаша алкохол, за разлика от всички наоколо. Оглежда залата — готвачи в бяло се суетят около дългата шведска маса, навсякъде има високи палми с подредени в основата им папрати и букети бели цветя. Още бели цветя украсяват малките масички, подредени покрай стените.

За изненада и значително облекчение на Джордж хората идват да разговарят с него; те сякаш знаят кой е и го поздравяват като стар познат. Алфред Уд се представя и разказва как посетил дома на викария в Уайърли и имал удоволствието да се запознае с близките на Джордж. Хумористът мистър Джеръм го поздравява за успешната борба с неправдата и посочва други знаменитости: ето там Джеймс Матю Бари, ето ги Брам Стоукър и Макс Пембъртън; сър Гилбърт Паркър, който на няколко пъти сериозно затрудни вътрешния министър в Камарата на общините, идва да стисне ръката на Джордж. Джордж усеща, че всички те го приемат като жестоко онеправдан човек; никой не вижда в него автор на поредица от безумни и неприлични писма. Не го казват пряко, просто създават усещането, че той е от хората, които виждат нещата по същия начин като тях.

Докато оркестърът свири тиха музика, донасят три кошници с телеграми; братът на сър Артър ги отваря и прочита една по една. После храна, после още шампанско — повече, отколкото Джордж е виждал през целия си живот, — речи, тостове, а когато младоженецът подхваща традиционното си слово, думите в него сякаш са нов вид шампанско, което кипва в главата на Джордж и го замайва с неудържимо вълнение.

— ... и днес имам удоволствието да приветствам сред нас младия си приятел Джордж Ейдълджи. *Гордея се с неговото*

присъствие както с ничие друго...

И хората извързват лица към Джордж, усмихват се, леко надигат чаши и той се чуди накъде да гледа, но осъзнава, че всъщност няма значение.

Под радостните приветствия на тълпата двамата младоженци откриват танците, после тръгват да обикалят сред гостите, отначало заедно, сетне поотделно. Джордж се озовава до мистър Уд, който се е подпрял на една палма и папратите закриват краката му до коленете.

— Сър Артър съветва винаги да се прикриваш — намига му мистър Уд.

Двамата се заглеждат в навалищата.

— Щастлив ден — отбелязва Джордж.

— И краят на един много дълъг път — отвърща мистър Уд.

Джордж не знае как да коментира забележката, затова се задоволява с кимване.

— Отдавна ли работите за сър Артър?

— Саутсий, Норуд, Хайндхед. Няма да се учудя, ако утре попаднем в Тимбукту.

— Нима? — казва Джордж. — Там ли ще е меденият месец?

Мистър Уд се навъсва, сякаш не схваща въпроса. Отпива още една глътка шампанско.

— Доколкото чух, имал си принципно желание да се ожениш. Сър Артър смята, че трябва да го сториш кон-крет-но. — Той произнася последната дума накъсано и кой знае защо това го развеселява. — Или ти давам излишни съвети?

Джордж изпитва тревога и леко притеснение от тази насока на разговора. Мистър Уд плъзга пръст нагоре-надолу по носа си.

— Сестра ти те издаде — добавя той. — Не успя да устои на двама любители детективи.

— Мод?

— Да, тъй се казваше. Приятна млада дама. Успокой се, няма нищо лошо. Не че аз възнамерявам да се женя, било то принципно или кон-крет-но. — Уд се усмихва многозначително. Джордж решава, че човекът просто се опитва да бъде любезен. Но май вече си е подпийнал. — Само главоболия, мен ако питаш. А и разноските...

Мистър Уд размахва чаша към цветята и сервитьорите. Един от тях приема жеста като покана и дотичва да му налее.

Джордж тъкмо се чуди докъде може да стигне разговорът, когато през рамото на мистър Уд вижда лейди Конан Дойл да се задава към тях.

— Уди — казва тя.

Джордж има чувството, че лицето на събеседника му става някак странно. Но преди да прецени изражението, секретарят изчезва като по магия.

— Мистър Ейдълджи — Лейди Конан Дойл произнася името му съвършено правилно и го докосва по рамото с бялата си ръкавица. — Толкова се радвам, че успяхте да дойдете.

Джордж се стъписва — не е имал никакви други неотложни ангажименти.

— Желая ви щастие — отговаря той.

Вглежда се в роклята ѝ. Никога не е виждал такава. Роклите на младоженките от стафордшърските села в бащината му църква изобщо не могат да се сравняват с тази. Мисли си, че би трябвало да я похвали, но просто не знае как. Всъщност няма значение, защото тя отново взима думата.

— Мистър Ейдълджи, бих искала да ви благодаря.

Той пак се стъписва. Нима вече са отворили сватбените подаръци? Едва ли. Но за какво става дума тогава?

— Е, не бях сигурен от какво може да имате нужда...

— Не — казва тя. — Не това имах предвид, каквото и да е то. — Усмива се. Очите ѝ са сиво-зелени, мисли си Джордж, косата златна. Дали не се е вторачил в нея? — Имам предвид, че отчасти благодарение и на вас този щастлив ден е точно днес и точно такъв.

Сега Джордж е напълно озадачен. Колкото по-втрещено я гледа, толкова по-силно се смущава от това.

— Сигурно всеки момент ще ни прекъснат, а така или иначе нямам намерение да обяснявам. Може би никога няма да разберете какво имам предвид. *Но съм ви неописуемо благодарна.* И затова беше редно да бъдете тук.

Джордж все още разсъждава над тези думи, когато празничната глъчка пак откъсва от него новата лейди Конан Дойл. Но съм ви неописуемо благодарна. След минута-две сър Артър се ръкува с него, казва, че всяка дума от словото е била искрена, потупва го по рамото и преминава към следващия гост. Младоженката изчезва, сетне се

появява с ново облекло. Вдигат последен тост, пресушават чашите, звучат весели възгласи и двойката напуска залата. На Джордж не му остава нищо друго, освен да се сбогува с временните си приятели.

На другата сутрин той купи „Таймс“ и „Дейли Телеграф“. Единият вестник бе отпечатал името му между мистър Франк Булън и мистър Хорнънг, другият между мистър Булън и мистър Хънтър. Откри, че белите цветя, които не успя да разпознае, се наричат *lilium Harrisii*. Узна още, че сър Артър и лейди Конан Дойл са заминали за Париж, Дрезден и Венеция. „Младоженката — прочете той — пътуваше с рокля в цвят слонова кост, поръбена с бял плетен ширит, с дантелено бюстие и дантелени ръкави, покрити с бели буфани на лактите. Наметалото ѝ бе пристегнато отзад на кръста с копчета от златна сърма. Гънките се спускаха меко от двете страни на дантеленото бюстие. Тоалетите ѝ са изработени от «Мезон Дюпре», Лий, Б. М.“

Не разбираше и половината от всичко това. Думите звучаха също тъй тайнствено, както онези, които изрече предния ден собственичката на тоалетите.

Запита се дали някога ще се ожени и той. Преди време, когато си фантазираше на тази тема, церемонията винаги протичаше в „Св. Марко“ под ръководството на баща му, а майка му го гледаше с гордост. Нито веднъж не успя да си представи лицето на булката, но това не го притесняваше. След премеждието обаче мястото на церемонията вече не изглеждаше правдоподобно, и това сякаш подкопаваше вероятността на всичко останало. А дали Мод някога щеше да се омъжи? Ами Хорас? Не знаеше почти нищо за сегашния живот на брат си. Хорас не пожела да присъства на делото и нито веднъж не го посети в затвора. От време на време смогваше да прати по някоя случайно избрана пощенска картичка. От няколко години не си бе идвал у дома. Може и да се беше оженил вече.

Джордж се запита дали някога пак ще види сър Артър и новата лейди Конан Дойл. През следващите месеци и години щеше да се опитва да възстанови в Лондон онзи живот, който някога бе водил в Бърмингам; а те заминаваха към незнайния и прекрасен живот на знаменитите автори и техните млади съпруги. Нямахше представа как ще потръгнат отношенията им, след като вече липсваше общата кауза. Може би проявяваше прекалена чувствителност или прекалена

свенливост. Но се опита да си представи как ги посещава в Съсекс, как вечеря със сър Артър в неговия лондонски клуб, или пък ги посреща в скромното жилище, което би могъл да си позволи. Не, това бе поредната неправдоподобна сцена от живот, какъвто никога нямаше да има. Най-вероятно нямаше да се срещнат повече. Все пак пътищата им се кръстосаха за три четвърти от годината и ако вчерашният ден бележеше началото на разминаването, то навярно не си струваше чак толкова да съжалява. Всъщност донякъде предпочиташе да е така.

[1] Мери Елизабет Брадън (1835–1915) — популярна английска авторка на сензационни и детективски романи. Създаде първия литературен образ на жена детектив. — Б.пр. ↑

[2] Станли Джон Уейман (1855–1928) — популярен английски писател, автор на исторически приключенски романи. — Б.пр. ↑

[3] Екзофталмия — ненормална изпъкналост на очната ябълка. — Б.пр. ↑

[4] Sharp — остър, хитър (англ.). — Б.пр. ↑

ЧАСТ ЧЕТВЪРТА

КРАЯТ

ДЖОРДЖ

Във вторник, докато закусваха, Мод мълчаливо му подаде през масата „Дейли Хералд“. Сър Артър бе починал в 9:15 предната сутрин в имението си Уиндълшам в Съсекс. УМИРА, ВЪЗХВАЛЯВАЙКИ СЪПРУГАТА СИ, обявяваше заглавието; малко по-долу: „ТИ СИ ЧУДЕСНА!“, КАЗВА СЪЗДАТЕЛЯТ НА ШЕРЛОК ХОЛМС, и още по-долу: БЕЗ ТРАУР. Джордж прочете, че в дома в Кроубъро „нямало тъга“; завесите нарочно не били спуснати и единствено Мери, дъщерята на сър Артър от първия брак, изглеждала „опечалена“.

Мистър Денис Конан Дойл разговарял свободно със специалния кореспондент на „Хералд“, „не с приглушен глас, а нормално, щастлив и горд да говори за него“. „Той беше най-чудесният съпруг и баща, който някога е живял, а също и един от най-великите хора. Много по-велик, отколкото го смятаха — заради скромността му.“ Следваха два абзаца синовни възхвали. Но следващият абзац смути Джордж; прииска му се да скрие вестника от Мод. Редно ли бе един син да говори тъй за родителите си — особено пред вестникар? „Той и майка ми бяха влюбени чак до края. Когато го чуваше да се задава, тя трепваше като младо момиче, приглаждаше косата си и изтичваше да го посрещне. Никога не е имало по-влюбена двойка от тях.“ Освен от неприличното звучене Джордж се дразнеше и от хвалбата, поднесена веднага след твърдението за скромността на сър Артър. Той самият едва ли би си позволил подобни претенции. Синът продължаваше: „Ако не бе увереността, че всъщност не сме го загубили, майка ми със сигурност би умряла един час след него“.

По-малкият брат Ейдриън потвърждаваше непрестанното присъствие на баща им в техния живот. „Знам много добре, че ще имам разговори с него. Баща ми твърдо вярваше, че когато си отиде, ще продължи да поддържа връзка с нас. Цялото ни семейство вярва в

същото. Няма съмнение, че баща ми често ще разговаря с нас, но трябва да бъдем предпазливи, защото в отвъдното има не по-малко шегобийци, отколкото тук. Напълно възможно е те да се опитат да изиграят неговата роля. Но има контролни въпроси, които майка ми знае, има характерни особености на речта, които не могат да се имитират.“

Джордж се почувства объркан. Мигновената печал, която изпита при новината — сякаш бе загубил трети родител, — се оказваше недопустима: БЕЗ ТРАУР. Сър Артър бе издъхнал щастлив; близките му — с едно-единствено изключение — не се поддавали на скръбта. Завесите не били спуснати; нямало тъга. Кой беше той, та да се обяви за покрусен? Запита се дали да сподели колебанията си с Мод, която умееше по-ясно да разсъждава на подобни теми, но реши, че това би изглеждало егоистично. Скромността на покойния навярно изискваше и от всичките му познати скромност в скръбта.

Сър Артър бе навършил седемдесет и една. Некролозите бяха пространни и изпълнени с обич. Джордж следи новините цяла седмица и за свое разочарование откри, че „Хералд“ на Мод дава повече информация от неговия „Телеграф“. Щяло да има ГРАДИНСКО ПОГРЕБЕНИЕ, което всъщност представлявало ПРОСТО ЕДНО СЕМЕЙНО СБОГУВАНЕ. Джордж се питаше дали ще го поканят; надяваше се онези, които отпразнуваха сватбата на сър Артър, да бъдат приобщени и към неговата... би казал смърт, ала в Кроубъро не използваша тази дума. Неговото заминаване; неговото издигане, както се изразяваха някои. Не, това бяха напразни надежди — той не беше член на семейството в каквото и да било отношение. След като си изясни въпроса, Джордж се почувства леко засегнат, когато на другия ден прочете във вестника, че на погребението ще присъстват триста души.

Зетят на сър Артър, преподобният Сирил Ейнджъл, който бе погребал първата лейди Конан Дойл и оженил втората, отслужи опелото в розовата градина на Уиндълшам. Имаше и втори свещеник, преподобният С. Дрейтън Томас. Сред опечалените почти нямаше хора с траурни костюми; лейди Джийн носеше рокля на цветчета. Положиха сър Артър близо до лятната къща, която тъй дълго му бе служила за кабинет. От цял свят пристигаха телеграми, а за цветята трябваше да пуснат специален влак. Според един очевидец, когато ги

струпали около гроба, сякаш внезапно изникнала разкошна холандска градина, достигаща човешки ръст. Лейди Джийн поръчала надгробна дъска от британски дъб с думите ПРАВ КАТО МЕЧ, НЕПОКЛАТИМ КАТО СКАЛА. Спортсмен и доблестен рицар до края.

Джордж смяташе, че всичко е извършено правилно, макар и не по традициите; неговият благодетел бе почетен както би искал. Но в петък „Дейли Хералд“ обяви, че историята не е приключила. ПРАЗНИЯТ СТОЛ НА КОНАН ДОЙЛ, гласеше заглавието на четири колони, а под него следваше обяснение с различни шрифтове: **ЯСНОВИДКА ще присъства на ГОЛЯМО СЪБИРАНЕ. 6000 спиритисти на мемориален митинг. ЖЕЛАНИЕТО НА СЪПРУГАТА. Медиум, който ще бъде напълно открит.**

Общественото сбогуване щеше да се състои в Албърт Хол в седем часа вечерта на 13 юли 1930 година, неделя. Церемонията щеше да бъде проведена от мистър Франк Хокън, секретар на Мерилебънското спиритическо дружество. Лейди Джийн Конан Дойл, която щеше да присъства заедно с други членове на семейството, каза, че смята това за последното обществено събитие, което посещава със съпруга си. Празен стол на сцената щеше да символизира присъствието на сър Артър, а тя щеше да седне вляво от него — мястото, което бе заемала неуморно през последните две десетилетия.

Но имаше и още. Лейди Джийн бе помолила по време на поклонението да се проведе демонстрация на ясновидство. Тя щеше да бъде дело на мисис Естел Робъртс — любим медиум на сър Артър от много години. Мистър Хокън благосклонно даде интервю за „Хералд“: „Спори се дали сър Артър Конан Дойл вече има достатъчно сили, за да общува с помощта на медиум — каза той. — Лично аз предполагам, че е напълно способен да се изяви. Беше отлично подготвен за прехода.“ И по-нататък: „Дори и да се обади, доказателството едва ли ще бъде прието от скептиците, но онези, които познават мисис Робъртс като медиум, няма да имат съмнения. Ние знаем, че ако не успее да го види, тя ще бъде напълно откровена.“ Джордж отбеляза, че тук не се споменава за опасността от шегобийци.

Мод гледаше как брат ѝ дочете статията.

— Трябва да отидеш — каза тя.

— Смяташ ли?

— Категорично. Той те наричаше свой приятел. Трябва да се сбогуваш, макар и при необичайни обстоятелства. Най-добре иди за билет до Мерилебънското дружество. Днес следобед или утре — инак ще си неспокоен.

Бе странно, но и приятно да вижда Мод тъй решителна. Независимо дали седеше зад бюрото си, или не, Джордж имаше навика да разчепква аргумент след аргумент, докато най-сетне вземе решение. Мод не си губеше времето; тя виждаше по-ясно — или поне по-бързо — и той ѝ прехвърляше решенията относно домакинството също както ѝ връчваше всички пари, освен необходимите за облекло и служебни разходи. Тя покриваше разноските, внасяше всеки месец известна сума на влог и даваше останалото за благотворителност.

— Не смяташ ли, че татко не би одобрил това... това нещо?

— Татко е в гроба от дванайсет години — отвърна Мод. — А аз си мисля, че тия, които се представят пред Бога, вече не са съвсем същите както тук, на земята.

Все пак се изненада, че Мод е толкова пряма; думите ѝ граничеха с критика. Джордж реши да не спори, но по-късно да поразсъждава насаме. Отново се приведе над вестника. Познанията му за спиритизма почти се изчерпваха с няколко десетки страници, написани от сър Артър, а и не би казал, че много се е задълбочавал в тях. Идеята шест хиляди души да чакат посланието на своя водач чрез медиум му се видя тревожна.

Не обичаше многолюдните сбирки. Спомняше си тълпите в Канок и Стафорд, както и грубияните, които обсаждаха дома на викария след ареста му. Спомняше си как блъскаха по вратите на полицейската кола и размахваха бастуни; спомняше си стълпотворението в „Луис“ и „Портланд“, което превръщаше единичната килия в желано убежище. При определени обстоятелства би посетил публична лекция или митинг; по принцип обаче смяташе склонността на хората да се струпват на едно място за начало на лудостта. Вярно, живееше в най-многолюдния град на света, Лондон, но до голяма степен успяваше да ограничава контактите си с мъже и жени. Предпочиташе да влизат в кантората му един по един; чувстваше се защитен от писалището и познанията си за закона. Тук, на Бъро Стрийт 79, беше спокойно — и долу в кантората, и горе в жилището, което делеше с Мод.

Идеята да живеят заедно бе превъзходна, макар че вече не помнеше кой я предложи. Докато сър Артър помагаше за неговото оневиняване, мама през повечето време живееше при него в пансиона на мис Гуд на Мекленбърг Скуеър. Но стана ясно, че тя трябва да се върне в Уайърли, и изглеждаше съвсем логично да я замести другата жена в семейството. За голяма изненада на родителите им Мод се оказа извънредно оправна. Тя въртеше къщата, готвеше, заместваше понякога секретарката му и изслушваше неговите разкази за всекидневната работа със същия ентусиазъм както някога, в старото неделно училище. Откакто се пресели в Лондон, бе станала по-пряма и по-решителна; освен това го разведряваше с шеги и подкачания.

— Но какво да облека?

Незабавният отговор подсказваше, че е предвидила този въпрос.

— Синия делови костюм. Не отиваш на погребение, а и те не държат на черното. Но е важно да проявиш уважение.

— Доколкото чух, залата е много голяма. Едва ли ще си намеря място близо до сцената.

Бе станало част от тяхното всекидневие Джордж да търси възражения срещу вече приети планове. Мод пък приемаше благосклонно неговите увъртания. Сега тя изчезна и той я чу да трополи из таванската стаичка отгоре. Няколко минути по-късно сложи пред него нещо, от което по гърба му внезапно пробягаха тръпки: стария му бинокъл в прашен калъф. Донесе парче плат и избърса праха; кожата мътно заблестя.

Сякаш мигновено и двамата се пренесоха край замъка в Абъристуит през онзи последен щастлив ден от живота му. Един минувач им посочва връх Сноудън; ала Джордж вижда само радостта по лицето на сестра си. Тя се обръща и обещава да му купи бинокъл. Две седмици по-късно започват бедите, а сетне, когато е на свобода и са се преселили на Бъро Хай Стрийт, за първата Коледа, която празнуваха двамата, тя му връчи този подарък, който едва не го накара да се разплаче от самосъжаление.

Беше ѝ благодарен, но и озадачен, тъй като вече бяха далеч от Сноудън и едва ли някога щяха да се върнат в Абъристуит. Мод предугади възраженията и му предложи да се заеме с наблюдение на птици. Както всички нейни предложения, това му се стори извънредно разумно; през следващите няколко недели излизаше из блатата и

горите около Лондон. Мод смяташе, че Джордж се нуждае от хоби; той пък си мислеше, че тя иска да остане насаме от време на време. Няколко месеца полага усърдни усилия, но, честно казано, трудно му бе да следи птица в полет, а неподвижните хвъркати сякаш специално се криеха. Покрай всичко това много от местата, смятани най-добри за целта, му се сториха студени и влажни. След като си лежал три години в затвора, няма повече да се сетиш за студ и влага, докато не те положат с ковчега в най-студеното и влажно място на този свят. С това се изчерпваше мнението на Джордж за наблюдението на птици.

— Толкова ми беше мъчно за теб през онзи ден.

Джордж вдигна глава и вместо образа на двайсетгодишна девойка край разочароващите руини на уелски замък пред него изникна жена на средна възраст с прошарена коса, седнала зад масата с чайника. Тя забеляза още няколко пращинки върху калъфа и пак го избърса. Джордж продължаваше да гледа сестра си. Понякога не знаеше кой от двамата се грижи повече за другия.

— Беше щастлив ден — твърдо изрече той, мислено вкопчен в спомена, превърнат в твърда увереност от безкрайните повторения. — Хотел „Бел Вю“. Трамваят. Печеното пиле. Не отидохме да събираме камъчета. Пътуването с влака. Беше щастлив ден.

— През повечето време се преструвах.

Джордж не бе сигурен дали иска да разрушат спомена му.

— Нямах представа какво знаеш — каза той.

— Джордж, не бях дете. Може да съм била, когато всичко това започна, но не и тогава. Какво друго имах за вършене, освен да го обмислям? Не можеш да имаш тайни от двайсетгодишен човек, който рядко излиза навън. Ти само мълчеше, въобразяваше си и се надяваше да споделям тази твоя игра.

Джордж се върна мислено към днешната Мод и осъзна, че тази жена е присъствала в тогавашното момиче много по-силно, отколкото е предполагал. Но нямаше ни най-малко желание да усложнява нещата. Отдавна бе решил какво точно е станало; знаеше собствената си история. Би могъл да приеме някоя по-обща поправка като току-що предложената; но в никакъв случай не би желал вмъкване на нови подробности.

Мод усети това. И ако тогава той криеше от нея, тя също бе крила от него. Никога нямаше да му разкаже за онази сутрин, когато

баща им я повика в кабинета си и съобщи, че много се тревожи за душевното равновесие на брат ѝ. Каза, че Джордж е под голямо напрежение, а отказва да си позволи дори ден почивка; затова на вечеря ще предложи двамата да отскочат до Абъристуит, а тя — иска или не иска — ще потвърди и ще настоява непременно да заминат. Така и стана. Джордж любезно, но упорито отказа на баща си, сетне отстъпи пред нейните молби.

Беше заговор, абсолютно нетипичен за дома на викария. Но Мод се стресна най-много от бащиното си мнение за състоянието на Джордж. Винаги го бе смятала за надеждния старателен брат, докато Хорас беше вятърничавият, непостоянният, който живееше както му хрумне. И в крайна сметка се оказа, че тя е правата, а татко греша. Как би могъл Джордж да устои на изпитанията, ако не притежаваше далеч по-мощна духовна сила, отколкото му приписваше татко? Но Мод неизменно пазеше тия мисли за себе си.

— В едно отношение сър Артър дълбоко грешеше — заяви изведнъж Джордж. — Той възразяваше срещу правото на глас на жените.

Тъй като брат ѝ открай време подкрепяше движението за женско равноправие, това мнение не изненада Мод. Необичайна бе по-скоро страстта в гласа му. След миг Джордж смутено извърна глава. Пътеката на спомените бе разбудила в душата му най-нежни чувства към Мод заедно с осъзнаването, че това са и ще бъдат най-силните емоции в неговия живот. Но Джордж нито умееше, нито знаеше как да изразява подобни мисли и дори най-косвените признания го смуцаваха. Затова се изправи, сгъна вестника, върна ѝ го и слезе в кантората.

Имаше работа за вършене, но вместо това той седна зад бюрото и се замисли за сър Артър. Бяха се срещнали преди двайсет и три години; и все пак връзката помежду им някак бе останала непокътната. Той следеше произведенията и делата на сър Артър, неговите пътешествия и кампании, намесата му в обществения живот на нацията. Джордж често подкрепяше неговите изявления — за промяна на бракоразводната система, за заплахата от Германия, за необходимостта от тунел под Ламанша, за моралното задължение да върнат Гибралтар на Испания. Позволяваше си обаче да прояви откровени съмнения спрямо една от не твърде известните намеси на сър Артър в съдебната реформа — предложението за коравелите

рецидивисти от затворите на негово величество да бъдат прехвърлени на шотландския остров Тайри. Джордж изрязваше статии от вестниците, следеше непрестанните подвизи на Шерлок Холмс в списание „Странд“ и взимаше от библиотеката най-новите книги на сър Артър. На два пъти заведе Мод на кино да гледат великолепия Ейли Норуд в ролята на великия детектив.

Спомни си как в годината, преди да пристигнат на Бъро Хай Стрийт, купи „Дейли Мейл“ само за да прочете специалната кореспонденция на сър Артър за маратонското бягане на Олимпийските игри в Лондон. Джордж не изпитваше и капка интерес към атлетичните занимания, но бе възнаграден с ново разкритие — ако не му стигаха досегашните — за характера на неговия благодетел. Описанието на сър Артър бе тъй ярко, че Джордж го препрочиташе отново и отново, докато накрая можеше да си представи всичко като на филмова лента. Просторният стадион — очакващата тълпа — дребна фигурка се задава пред другите — италианец, готов да рухне от изтощение — той пада, изправя се, пак пада, пак става, залита — сетне на стадиона се появява американец и почва да го догонва — дребничкият италианец е на двайсет метра от финала — тълпата гледа като хипнотизирана — той пада отново — помагат му да се изправи — дружески ръце го тласкат през финалната линия, преди американецът да се приближи. Но разбира се, италианецът е нарушил правилата, приемайки помощта, и американецът бива обявен за победител.

Всеки друг автор би спрял дотук, доволен, че е успял да предаде драматичния миг. Но сър Артър не бе като другите — беше се трогнал дотолкова от храбростта на италианеца, че организира подписка в негова полза. Събраха се триста лири, които позволиха на бегача да отвори хлебарница в родното си село — нещо, което не би постигнал с никакъв златен медал. Типично за сър Артър — щедър и практичен в равни пропорции.

След успеха си със случая „Ейдълджи“ сър Артър се включи и в други съдебни протести. Джордж се срамуваше да признае, че изпитва към другите жертви най-вече завист, граничеща понякога с неодобрение. Ето например Оскар Слейтър, чийто случай отне дълги години от живота на сър Артър. Ако можеше да се вярва на твърденията, Слейтър бил погрешно обвинен в убийство и го чакаше смърт; намесата на сър Артър го спаси от бесилката, а след време и от

затвора, но Слейтър беше долнопробен тип, професионален престъпник и не прояви капка признателност към онези, които му помогнаха.

Сър Артър продължи също така да си играе на детектив. Само преди три-четири години се намеси в странния случай с изчезналата писателка. Някоя си Кристи. Разправяха, че била изгряваща звезда в детективската литература, но Джордж изобщо не се интересуваше от изгряващи звезди, докато в библиотеката продължаваха да постъпват историите за Шерлок Холмс. Мисис Кристи изчезна от дома си в Бъркигър, а колата ѝ бе намерена изоставена на около осем километра от Гилфорд. След като полицията не откри и следа от нея, полицейският началник на Съри се обърна към сър Артър — който по онова време беше заместник главен съдия на графството. Станалото след това изненада мнозина. Какво реши да стори сър Артър? Да разпитва свидетели, да дири следи по утъпкания терен или да провежда кръстосан разпит на полицаи както в знаменития случай „Ейдълджи“? Нищо подобно. Свърза се със съпруга на мисис Кристи, взе назаем една от нейните ръкавици и я отнесе на медиум, който притисна ръкавицата към челото си в опит да открие жената. Добре де, едно е да използваш истински хрътки — както някога бе предложил Джордж на стафордшърската полиция, — а съвсем друго да прибягнеш до медиум, който си стои у дома и души ръкавици. Четейки за детективските нововъведения на сър Артър, Джордж изпита облекчение, че по собствения му случай са използвани по-традиционни методи.

Но няколко подобни ексцентрични прояви далеч не биха стигнали, за да накърнят дълбоката почит на Джордж към сър Артър. Беше я придобил като трийсетгодишен младеж, току-що освободен от затвора; изпитваше я и днес, като адвокат на четирийсет и пет, с прошарена коса и мустаци. Единствената причина да седи зад бюрото си в тази петъчна сутрин бе уважението към благородните принципи на сър Артър и желанието му да ги превърне в действие. Джордж получи обратно живота си. Притежаваше пълен комплект юридически справочници, задоволителна практика, богата колекция от шапки и великолепна — някой дори би казал претруфена — златна верижка за джобния часовник, провисваща от джоба на жилетката, която отесняваше година след година. Имаше собствена къща, имаше си и

мнения по злободневните теми. Вярно, нямаше жена; не вечеряше с колеги, надаващи възгласи „Добрният стар Джордж!“, докато той плаща сметката. Вместо всичко това притежаваше някаква странна слава или поне частична слава, а с годините просто сянка от слава. Искаше да се прочуе като адвокат, а в крайна сметка се прочу като жертва на съдебна грешка. Случаят му доведе до създаването на апелативен съд за наказателни дела, чийто решения през последните две десетилетия промениха правораздаването до неузнаваемост. Джордж се гордееше, че е свързан — макар и неволно — с това събитие. Но знаеше ли някой? Чувайки как се казва, понякога хората стискаха сърдечно ръката му, приемаха го като човек, понесъл много отдавна незаслужени удари; други го гледаха с очите на онези полицаи, които впрегнаха по случая; ала повечето изобщо не бяха чували за него.

Понякога той се дразнеше от това, а сетне изпитваше срам заради раздражението си. Знаеше, че през дългите години на страдания е мечтал единствено за анонимност. Когато капеланът в „Луис“ го попита кое му липсва най-много, той отговори, че копнее за предишния си живот. Сега го имаше; имаше работа, достатъчно пари, хора, на които да кимва по улиците. Но понякога го мъчеше мисълта, че заслужава повече; че след изпитанията трябваше да получи по-голяма награда. От злодей до мъченик, от мъченик до господин Никой — честно ли беше? Неговите поддръжници го уверяваха, че случаят му е също тъй значим, както онзи на Драйфус, че разкрива за Англия също толкова много, както френското дело за Франция, и също както хората се деляха на противници и привърженици на Драйфус, така имаше „за“ и „против“ Ейдълджи. Твърдяха още, че в лицето на сър Артър Конан Дойл е открил далеч по-могъщ защитник и по-велик писател от французина Емил Зола, чиито книги били вулгарни и който избяга в Англия, когато на свой ред бе застрашен от затвор. Представете си сър Артър да избяга позорно в Париж заради капризите на някой политик или прокурор. Не, той би останал, би се борил, би вдигал шум и би разтърсвал решетките, додето срути целия затвор.

И все пак името на Драйфус се покриваше с нарастваща слава, кънтеше по целия свят, а името Ейдълджи си оставаше почти непознато дори в Улвърхамптън. Това отчасти бе негово дело — или по-точно липса на дело. След освобождаването често го канеха да държи речи на митинги, да пише статии, да дава интервюта. Той

неизменно отказваше. Не желаше да бъде говорител или представител на някаква кауза; не притежаваше необходимия темперамент за обществената трибуна; и след като вече веднъж бе описал страданията си в „Арбитър“, смяташе за нескромно да ги повтаря при всяка покана. Мислеше си да подготви преработено издание на книгата за железопътния закон, но това също му се стори злоупотреба с известността.

Ала подозираше, че дължи сегашната си неизвестност най-вече на нещо в самата Англия. Франция, доколкото я разбираше, беше страна на крайности, на яростни убеждения, яростни принципи и дълга памет. Англия беше по-тихо място, със също тъй здрави принципи, но без особено желание да се вдига шум около тях; място, където вярваха повече на традиционното право, отколкото на правителството; където хората си гледаха работата и не се месеха в чуждата; където от време на време изригваха мощни обществени изблици на чувства, стигащи понякога дори до насилие и неправда, ала те скоро избледняваха в човешката памет и се вграждаха в историята на страната. Случило се е, а сега да забравим и да продължаваме както преди — така се вършеше всичко в Англия. Нещо е сбъркано, нещо е счупено, но вече сме го поправили, хайде да се престорим, че не е имало нищо. Казвате, че нямаше да възникне случаят „Ейдълджи“, ако бе имало апелативен съд? Много добре — да оправдаем Ейдълджи, да създадем апелативен съд до края на годината... и има ли смисъл да си говорим повече? Тук беше Англия, а Джордж можеше да разбере английската гледна точка, защото сам той бе англичанин.

На два пъти след сватбата писа на сър Артър. През последната военна година почина баща му; през едно студено майско утро го погребяха близо до вуйчо Компсън, на десетина метра от църквата, където бе служил над четирийсет години. Джордж имаше чувството, че сър Артър — след като е срещал баща му — би искал да знае; в отговор получи лаконични съболезнования. Но няколко месеца по-късно прочете във вестника, че синът на сър Артър, Кингсли, е бил ранен край река Сома и в това изтощено състояние станал както мнозина други жертва на инфлуенцата. Само две седмици преди да се подпише примирието. Отново му писа — като син, загубил баща си, до баща, загубил сина си. Този път получи по-дълго писмо. Кингсли се оказа последен в един дълъг печален списък. Съпругата на сър Артър

загубила брат си през първата седмица от войната. Племенникът му Оскар Хорнънг бил убит в боевете при Игър заедно с още един племенник. Съпругът на сестра му Лоти загинал още през първия ден в окопите. И още, и още. Сър Артър изброяваше всички свои близки и близките на съпругата си. Но в заключение изразяваше увереност, че те не са загубени, а само чакат в отвъдното.

Джордж вече не се смяташе за религиозен. Ако все още запазваше нещо християнско, то не се дължеше на останките от синовно благочестие, а на братската обич. Посещаваше църквата, защото така доставяше радост на Мод. Колкото до отвъдното, смяташе да почака и да види. Прекомерно благочестивите му внушаваха подозрения. В „Гранд Хотел“ малко се стресна, когато сър Артър заговори тъй страстно за религиозните си чувства, които едва ли имаха нещо общо с истинската тема на разговора. Но това поне подготви Джордж за бъдещата вест, че неговият благодетел е станал запален спиритист и възнамерява да посвети на движението цялото си останало време и енергия. Мнозина здравомислещи хора бяха дълбоко потресени. Ако сър Артър, същинският идеал за английски джентълмен, се бе посветил на дребнобуржоазни неделни суеверия с група приятели, те навярно нямаше да протестират. Но сър Артър просто не беше такъв. Щом вярваше в нещо, искаше и всички други да вярват. Това бе открай време негова сила и негова слабост. Отвсякъде се посипаха подигравки, нахални вестникарски заглавия питаха ПОЛУДЯЛ ЛИ Е ШЕРЛОК ХОЛМС? На всяка лекция на сър Артър идваха противници от какъв ли не сорт — йезуити, плимътски братя, гневни материалисти. Само преди седмица епископ Барне от Бърмингам атакува „фантастичните видове вярвания“, процъфтяващи напоследък. Християнската наука и спиритизмът били фалшиви учения, които „подтикват лековерните да възраждат отдавна мъртви идеи“, прочете Джордж. Но нито подигравките, нито църковните упреци можеха да възпрат сър Артър.

* * *

Макар да изпитваше инстинктивно недоверие към спиритизма, Джордж не се присъедини към атаките срещу него. Не се смяташе за

компетентен по тия въпроси, но знаеше кой е верният избор между епископ Барне от Бърмингам и Артър Конан Дойл. Спомняше си — и това бе един от паметните му мигове, който би искал един ден да сподели със своята съпруга — края на онази първа среща в „Гранд Хотел“. Изправиха се да се сбогуват, сър Артър, естествено, се извиси над него и този грамаден, могъщ, благ човек го погледна в очите и каза: „Не мисля, че си невинен. Не вярвам, че си невинен. Знам, че си невинен.“ Думите бяха нещо повече от поема, нещо повече от молитва, те представляваха истина, в която щеше да се разбие лъжата. Щом сър Артър казваше, че знае нещо, тогава според адвокатското мислене на Джордж търсенето на доказателства автоматично падаше върху противника.

Той взе автобиографията на сър Артър „Спомени и приключения“, дебел тъмносин том, публикуван преди шест години. Книгата както винаги се разтвори на страница 215. „През 1906 година — зачете Джордж, — съпругата ми почина след дълго боледуване... За известно време след тия мрачни дни бях неспособен да се съсредоточа върху работата, докато изведнъж случаят «Ейдълджи» дойде да насочи енергията ми в съвсем неочаквано русло.“ Джордж винаги изпитваше леко смущение от това начало. То сякаш намекваше, че неговият случай е дошъл в удобен момент и странните му особености са се оказали тъкмо необходимото, за да извлекат сър Артър от бездната на отчаянието; сякаш той би реагирал другояче — или изобщо не би реагирал, — ако първата лейди Конан Дойл не бе починала неотдавна. Нечестно ли беше това твърдение? Дали не задълбаваше твърде много в една обикновена фраза? Но нали точно това правеше през всеки ден от професионалния си живот — четеше внимателно. А сър Артър несъмнено пишеше за внимателни читатели.

Имаше още много изречения, които Джордж бе подчертал с молив, добавяйки бележки в полето. Първо онази за баща му: „Нямам представа как един викарий се е оказал парси и как един парси се е оказал викарий.“ Е, сър Артър някога имаше представа, и то много точна, защото в „Гранд Хотел“ на Чаринг Крос Джордж му разказа за бащините си пътешествия. А сетне това: „Може би някой ревностен покровител е искал да демонстрира универсалността на англиканската църква. Надявам се експериментът да не бъде повтарян, защото, макар че викарият беше любезен и благочестив човек, появата на цветнокож

свещеник със син мелез в една груба изостанала енория неминуемо бе довела до печална ситуация.“ Джордж смяташе това твърдение за нечестно; на практика то обвиняваше за събитията близките на майка му, които бяха в правото си да изберат викарий. Не му допадаше и да го наричат „син мелез“. Строго погледнато, без съмнение беше вярно, но той не мислеше така за себе си, не наричаше Мод своя сестра мелез или Хорас брат мелез. Нима нямаше по-добър начин да се изрази истината? Може би баща му, който вярваше, че бъдещето на света зависи от хармоничното смесване на расите, щеше да намери по-подходящ израз.

„Онова, което разпали моето възмущение и ми даде движеща сила да издържа докрай, бе изключителната безпомощност на тази объркана групичка хора, цветнокожия свещеник с неговото странно положение, храбрата синеока майка с прошарена коса, младата дъщеря, подмамвана от невъзпитани грубияни.“ Изключителната безпомощност? Четейки това, никой не би се досетил, че баща му публикува собствен анализ на случая още преди сър Артър да се появи на сцената; нито че мама и Мод непрестанно пишеха писма, събираха подкрепа и доказателства. Джордж имаше чувството, че сър Артър, макар да заслужава възхвала и благодарност, е някак прекалено устремен да си припише цялата заслуга. Той определено омаловажаваше дългата кампания на мистър Ваулс от „Истина“, да не говорим за мистър Йелвъртън, меморандумите, петициите и подписките. Дори в разказа на сър Артър как е узнал за делото имаше очевидни пропуски. „Беше краят на 1906 година, когато случайно разгърнах едно слабо известно вестниче, озаглавено «Арбитър», и погледът ми попадна върху статия, която се оказа описание на самия потърпевш.“ Но сър Артър „случайно разгърна“ това „слабо известно вестниче“ само защото Джордж му изпрати всички статии заедно с дълго придружително писмо. И сър Артър го знаеше много добре.

Не, помисли си Джордж, не беше редно да разсъждава така. Сър Артър несъмнено бе писал по памет, по онази версия на събитията, която сам си е разказвал и преразказвал с течение на годините. От работата със свидетелски показания Джордж знаеше как честото преразказване на събитията изглажда версиите, прави разказвача по-важен и всички факти по-сигурни, отколкото са били навремето. Той бързо плъзна поглед през описанието на сър Артър, защото не искаше

да открива нови грешки. Думите „имитация на правосъдие“ към края бяха последвани от: „Дейли Телеграф“ организира подписка за него, която събра около 300 лири“. Джордж си позволи леко измъчена усмивка: точно същата сума бе събрана следващата година по призива на сър Артър за италианския маратонец. Двете събития докосваха душата на английското общество в съвършено еднаква степен: три години затвор за невинен човек и падане в края на спортно състезание. Е, навярно е полезно да се видиш в реална перспектива.

Но два реда по-нататък следваше изречението, което Джордж бе препрочитал повече от всяко друго в книгата, което компенсираше всички неточности и неверни акценти, което слагаше мехлем върху раните на страдалеца с тъй унизително подценена роля. Ето го: „Той дойде на моя сватбен прием и нямаше гост, с когото повече да се гордея.“ Да. Джордж реши да вземе със себе си „Спомени и приключения“ в случай че някой възрази срещу присъствието му. Не знаеше как изглеждат спиритистите — камо ли шест хиляди спиритисти, — но едва ли би минал за един от тях. Вижте тук, на страница 215, това съм аз, дойдох да се сбогувам с него и се гордея отново да бъда негов гост.

В неделя следобед, малко след четири часа, той излезе от Бъро Хай Стрийт 79 и тръгна към Лъндън Бридж — дребен мургав човечец в син делови костюм, с тъмносиня книга под лявата мишница и калъф за бинокъл на дясното рамо. Някой случаен наблюдател би си помислил, че отива на конни състезания — само че те не се провеждаха в неделя. Или може би носеше под мишница книга за птиците — но кой отива да наблюдава птици с делови костюм? В Стафордшър би представлявал странна гледка, а дори и в Бърмингам биха го взели за ексцентрик; но никой не би си помислил тъй в Лондон, където имаше предостатъчно ексцентрици.

Когато се пресели тук, той отначало изпитваше боязън. За бъдещето, разбира се; как ще се справят заедно с Мод; плашеше го необятният град, плашеха го шумът и тълпите; а най-много се тревожеше как ще се отнасят към него хората. Дали ще има вандали като онези, които го блъснаха през един жив плет в Ландиуд и строшиха чадъра му, или смахнати полицаи като Ъптън, който заплашваше да му причини болка; дали ще срещне расовите предразсъдъци, които според сър Артър лежах в основата на целия

случай? Но когато пресече Лъндън Бридж, както правеше повече от двайсет години, той се почувства в свои води. Минувачите обикновено не му обръщаха внимание, било то от учтивост или от безразличие, и Джордж им бе благодарен независимо от причината.

Вярно, хората често правеха неверни предположения: че двамата със сестра му са пристигнали в страната наскоро; че е индус; че търгува с подправки. И, разбира се, до ден-дневен го питаха откъде идва; а когато отговаряше — за да не навлиза в географски тънкости, — че е от Бърмингам, събеседниците му кимваха без изненада, сякаш са очаквали гражданите на Бърмингам да изглеждат точно като Джордж Ейдълджи. Естествено, имаше шеговити намеци като тези на Гринуей и Стентсън — макар че рядко се споменаваше за Бечуаналанд, — но той ги приемаше за неизбежно неудобство като дъжда или мъглата. Намираха се дори хора, които, научавайки, че си от Бърмингам, изразяваха разочарование, явно очаквайки вести от далечни страни, каквито не можеш да им предложиш.

С метрото стигна до Хай Стрийт Кензингтън, после продължи пеш на изток, докато пред него се извиси Албърт Хол. Вечният му страх да не закъснее — за който Мод често го подкачаше — го бе довел тук два часа преди събитието. Реши да се поразходи из парка.

Беше чудесен юлски следобед, часът едва минаваше пет и в парка свиреше духовна музика. Наоколо гъмжеше от семейства, туристи, войници — но тълпата не бе чак толкова гъста, че да разтревожи Джордж. Той гледаше с някогашната завист флиртуващите млади двойки или сериозните родители, водещи малки деца. Когато пристигна в Лондон, още не бе загубил надежда да се ожени; дори се тревожеше дали бъдещата съпруга ще се погажда с Мод. Защото бе ясно, че не може и не желае да изостави Мод. Ала сетне минаха няколко години и той осъзна, че Мод държи повече на доброто му бъдеще, отколкото той на нейното. След това още няколко години и минусите на една евентуална съпруга взеха да стават все по-очевидни. Съпругата може да изглежда приятна, но да се окаже вещица; може да не разбира от спестовност; със сигурност ще иска деца, а Джордж си мислеше, че навярно не би издържал да му шумят и да му смуцават работата. Естествено, изникваше и въпросът за секса, който често не водеше до хармония. Джордж не се занимаваше с бракоразводни дела, но като адвокат бе виждал достатъчно примери до какви беди може да

доведе бракът. Сър Артър бе водил дълга кампания срещу драконовските закони за развода и дълги години бе председател на Реформисткия съюз, преди да отстъпи мястото на лорд Бъркенхед. Едно достойно име сменяше друго — именно лорд Бъркенхед под псевдонима Ф. Е. Смит бе задал в парламента на Гладстон редица въпроси относно случая „Ейдълджи“.

Но всичко това оставаше в миналото. Сега беше на петдесет и четири години, живееше в относителен комфорт и гледаше философски на ергенското си положение. Брат му Хорас вече не поддържаше връзки със семейството — той се ожени, пресели се в Ирландия и си смени името. Джордж не знаеше в какъв ред точно е извършил трите неща, но между тях очевидно имаше връзка — всяко придаваше неприятна окраска на другите. Е, има различни начини да живееш, а откровено казано, и той, и Мод открай време нямаха сериозни шансове да се задомят. Бяха еднакво свенливи и като че отблъскваха всеки опит някой да се приближи до тях. Но в света имаше предостатъчно бракове и определено нямаше риск от обезлюдяване. Брат и сестра можеха да живеят в не по-малка хармония от съпруг и съпруга; понякога дори по-хармонично.

В началото на съвместния им живот двамата с Мод се връщаха в Уайърли три-четири пъти годишно; но тия визити рядко се оказваха щастливи. За Джордж те носеха твърде конкретни спомени. Чукчето на вратата все още го караше да подскача, а когато привечер поглеждаше към притъмнялата градина, често различаваше между дърветата трепкащи силуети, които му вдъхваха безпричинен страх. С Мод беше различно. Колкото и привързана да бе към татко и мама, щом прекрачеше прага на викария, ставаше затворена и мълчалива; рядко изказваше мнение, а смехът ѝ не се чуваше никога. Джордж почти бе готов да се закълне, че отново я налягат старите болести. Но отлично познаваше лекарството: то се наричаше гара „Ню Стрийт“ и влакът за Лондон.

Отначало, когато двамата с Мод излизаха заедно, хората ги мислеха за съпруг и съпруга; Джордж, който не искаше да си помислят, че е неспособен да се ожени, казваше малко отсечено: „Не, това е скъпата ми сестра Мод.“ Но с времето взе понякога да не си дава труда да поправа грешката, а след това Мод го хващаше за ръката и се смееше тихичко. Навярно не след дълго, когато косата ѝ се прошареше

като неговата, щяха автоматично да ги приемат за стара съпругеска двойка и той нямаше да оспорва предположението.

Скиташе напосоки и ненадейно откри, че е наближил Албърт Мемориъл. Принцът седеше в бляскавата си позлата, обкръжен от всички велики люде на света. Джордж извади бинокъла от калъфа и се зае да тренира. Бавно обходи с поглед мемориала над нивото на изкуството, науката и индустрията, над седящата фигура на замисления съпруг на кралицата и още нагоре, към по-висше царство. Колелцето се контролираше трудно и понякога лещите се изпълваха с мъглива плетеница от листа, но накрая той ясно съзря масивния християнски кръст. Оттам бавно плъзна надолу по куличката, която изглеждаше също тъй гъсто населена, както и по-долните нива на монумента. Имаше няколко реда ангели, сетне — точно под ангелите — групичка човешки фигури в антични одежди. Той заобиколи мемориала, като често губеше фокус и се мъчеше да разпознае фигурите: жена с книга в едната ръка и змия в другата; мъж с наметало от лъвска кожа, стиснал тежка тояга; жена с котва; фигура с качулка, държаща дълга свещ... Светци ли бяха или символични фигури? А, ето най-сетне нещо познато на ъгловия пиедестал: жена с меч в едната ръка и везни в другата. Джордж с удоволствие забеляза, че скулпторът е махнал превръзката от очите ѝ. Тази подробност често предизвикваше неговото неодобрение — не защото не разбираше смисъла ѝ, а защото другите не го разбираха. Превръзката позволяваше на невежите да се присмиват на неговата професия. А Джордж не би допуснал това.

Прибра бинокъла в калъфа и прехвърли вниманието си от едноцветните застинали фигури към пъстрите подвижни силуети наоколо, от скулптурните фризове към живите хора. И в този момент го порази мисълта, че всички те ще умрат. Понякога той размишляваше над собствената си смърт; бе страдал за смъртта на родителите си — за баща си преди дванайсет години, за майка си преди шест; бе чел некролози във вестниците и бе посещавал погребения на колеги; днес идваше тук за великото сбогуване със сър Артър. Но никога не бе осъзнавал — макар и сега да изпитваше по-скоро дълбоко инстинктивно усещане, отколкото реално разбиране, — че всички ще си отидат. Без съмнение му го бяха казали още като дете, макар и с подразбирането, че всички — досущ като вуйчо Компсън — ще

продължат да живеят отвъд — или в лоното на Христа, или другаде, ако са били лоши. Но сега гледаше около себе си. Принц Албърт вече бе мъртъв, разбира се, както и Уиндзорската вдовица, която го оплаква тъй дълго; но онази жена с чадъра щеше да умре, преди нея щеше да си отиде майка ѝ, доста по-късно — онези малки деца, макар че ако имаше нова война, момченцата можеха и да избързат, двете кучета с тях също щяха да умрат, и далечните музиканти, и даже бебето в количката — дори да доживееше до дълбока старост, дори да изкараше сто и пет, сто и десет години, пак щеше да умре.

И макар вече да опираше в рамките на въображението си, Джордж продължи още малко. Ако си познавал някой покойник, можеш да мислиш за него по два начина: като мъртъв, напълно изгаснал, защото след смъртта на тялото, което съдържа и утвърждава личността, неговата същност, неговото „аз“, неговата индивидуалност вече не съществува; или пък да вярваш, че някъде, някак, според предпочитаната от теб религия, според твоята страстна или колеблива вяра той все още е жив по предсказания от свещените текстове начин или по друг, неразбираем за нас. Или едното, или другото; средно положение няма; и Джордж бе склонен да смята изчезването за вероятно. Но когато стоиш сред Хайд Парк в топъл летен следобед между хиляди други човешки същества, от които едва ли дори малцина си мислят за смъртта, не е толкова лесно да вярваш, че това сложно и трепетно нещо, наречено живот, е само случайно явление на една затънтена планета, кратък миг светлина между две вечности мрак. В такъв момент е възможно да усетиш, че цялата тази жизненост трябва някак нейде да продължи. Джордж знаеше, че няма да се поддаде на придошлото религиозно чувство — нямаше да поиска от Мерилебънското спиритическо дружество някои от онези книги и брошури, които му предложиха заедно с билета. Знаеше също, че без съмнение ще продължи да живее както досега, спазвайки както всички други в страната — най-вече заради Мод — установените ритуали на англиканската църква, ще продължи да се придържа към тях с неохотна, неясна надежда, докато умре, когато щеше да разбере истината... или по-вероятно нямаше да разбере нищо. Но днес, само днес — докато онзи кон и ездачът минаваха покрай него, обречени точно като принц Албърт — му се струваше, че донякъде вижда какво е видял сър Артър.

Дъхът му спря, обзе го паника; той седна на една пейка да се успокои. Гледаше минувачите, но виждаше мъртъвци — пуснати условно затворници, които могат да бъдат прибрани обратно всеки момент. В опит да се разсее разгърна „Спомени и приключения“ и взе да прелиства страниците. И пред погледа му мигновено изникнаха две думи. Бяха отпечатани с нормален шрифт, ала изглеждаха огромни: „Албърт Хол“. Някой по-суеверен или лековерен от него би открил в този миг скрит смисъл; ала Джордж отказваше да го приеме за нещо повече от съвпадение. Все пак зачете и наистина се разсея. Четеше как преди почти трийсет години сър Артър бил поканен за съдия на конкурса „Силен мъж“ в Албърт Хол; как след вечеря с шампанско излязъл в пустата нощ и се озовал на няколко крачки зад победителя — простоват младеж, възнамеряващ да броди по лондонските улици, докато дойде време да хване сутрешния си влак за Ланкашър. Изведнъж Джордж има чувството, че е попаднал в ярък убедителен сън. Мъгла, дъхът на хората оставя из въздуха бели облачета, а един силен мъж със златна статуетка няма пари за легло. Джордж го вижда изотзад, също като сър Артър; вижда килната шапка, обтегнато сако върху мощните плещи, небрежно стисната под мишница златна статуетка, чиито крака стърчат назад. Човекът е изгубен в мъглата, но след него крачи едър добродушен спасител с шотландски акцент и не се бои да действа. Какво ще стане с всички тях — с погрешно обвинения адвокат, с рухналия маратонец, с изгубения силен мъж, — след като сър Артър вече ги изостави?

До началото има още цял час, но хората вече прииждат към залата и той се присъединява към тях, за да избегне предстоящата бльсканица. Билетът му е за ложа на втори балкон. Упътват го няколко крачки назад към извит коридор. Една врата се отваря и той попада в тясната ложа. Вътре има пет места, засега незаети: едно отзад, две заедно и по едно отпред, от двете страни на бронзовия парапет. След миг колебание Джордж си поема дъх и прекрочва напред.

Из целия този колизеум от позлата и червен плюш пламтят светлини; той се оглежда далече напред, далече надолу, далече нагоре. Колко души побира залата — осем хиляди, десет хиляди? Почти замаян, Джордж сяда отпред. Радва се, че Мод му предложи бинокъла; оглежда сцената и стъпаловидните редове, трите реда ложи, огромния орган зад сцената, редиците арки, поддържани от кафяви мраморни

колони, а над тях началото на величествен купол, отчасти закрит от платнен балдахин, висящ като облак над главите им. Оглежда идващите хора под себе си — някои са с официално тъмно облекло, но повечето изпълняват завета на сър Артър да не носят траур за него. Джордж отново насочва бинокъла към платформата — отрупана е с цветя, според него хортензии, и големи провиснали папрати. За близките е подготвен един ред столове с високи облегалки. Върху средния стол е поставено продълговато картонче. Джордж фокусира бинокъла. На табелката пише: СЪР АРТЪР КОНАН ДОЙЛ.

Докато залата се пълни, Джордж връща бинокъла в калъфа. В ложата отляво пристигат съседни; дели ги само тапицираният подлакътник. Те го поздравяват сърдечно, сякаш макар и сериозно, събитието е неформално. Той се пита дали не е единственият неспиритист сред цялата публика. В ложата влиза семейство с две деца; той предлага да заеме единичното място отзад, но те не искат и да чуят. Струват му се съвсем обикновени лондончани — двойка с две поотраснали деца. Съпругата без смущение се настанява до него — жена, приближаваща четирийсет, със синя рокля, широко приветливо лице и дълга червеникава коса.

— Тук сме на половината път до рая, нали? — подхвърля весело тя. Джордж кимва учтиво. — А вие откъде сте?

По изключение Джордж решава да отговори точно.

— От Грейт Уайърли — казва той. — Близо до Канок в Стафордшър.

Почти е готов тя да отвърне както Гринуей и Стентсън: „Не, откъде сте в действителност?“ Но жената просто изчаква — може би да чуе към кое спиритическо дружество принадлежи. Джордж се изкушава да каже: „Сър Артър ми беше приятел.“ И да добави: „Дори бях поканен на сватбата му“, а ако тя се усъмни, да ѝ покаже своя екземпляр от „Спомени и приключения“. Но решава, че това би изглеждало като самохвалство. Освен това тя може да се зачуди защо седи тъй далече от сцената, сред простолюдието, щом е приятел на сър Артър.

Когато залата се запълва, светлините помръкват и официалните гости излизат на сцената. Джордж се пита дали не е редно публиката да стане, може би и да ръкопляска; толкова е свикнал с църковните ритуали, с точното разписание кога да става, кога да коленичи и кога да

сяда, че сега се чувства напълно объркан. Ако се намираше в театър и свиреха националния химн, това би решило проблема. Според него всички би трябвало да станат на крака в знак на почит към сър Артър и неговата вдовица; ала никой не дава пример и той остава седнал. Вместо в траур лейди Конан Дойл е облечена в сиво; високите ѝ синове Денис и Ейдриън са с фракове и цилиндри; подир тях идват сестра им Джейн и Мери — единственото оцеляло дете от първия брак на сър Артър. Лейди Конан Дойл сяда вляво от празния стол. Единият син сяда до нея, другият отгатък табелката; двамата младежи малко смутено оставят цилиндрите си на пода. Джордж не вижда много ясно лицата им и иска да посегне към бинокъла, но се бои, че жестът ще изглежда неуместен. Навежда очи към часовника си. Точно седем. Това го впечатлява; кой знае защо, очаквал е спиритистите да са по-небрежни спрямо времето.

Мистър Джордж Крейз от Мерилебънското спиритическо дружество се представя като водещ на срещата. За начало прочита изявление на лейди Конан Дойл:

На всяка среща по целия свят аз седях до любимия си съпруг, а на днешното славно събитие, където хората идват да го почетат с уважение и обич в сърцата, неговият стол е до мен и аз знам, че в духовното си присъствие той ще е найде наблизко. Макар че земните ни очи не могат да прозрат отвъд земните вибрации, ония, които Господ е надарил с другото зрение, наречено ясновидство, ще могат да зърнат любимия силует между нас.

Искам от свое име, от името на децата ми и от името на любимия ми съпруг да благодаря на всички ви от сърце за обичта към него, която ви събра тук тази вечер.

Из залата се надига тиха глъчка; Джордж не знае дали тя изразява съчувствие към вдовицата или разочарование, че сър Артър няма по някакво чудо да изникне на сцената. Мистър Крейз потвърждава, че въпреки някои глупави фантазии в пресата не може да става и дума сър Артър реално да се появи като по магия. За незапознатите с истините на спиритизма и особено за присъстващите

журналисти той обяснява, че когато някой премине отвъд, често настъпва период на объркване за духа, който може и да не успее да се прояви веднага. Сър Артър обаче е бил напълно подготвен за прехода, очаквал го е със спокойна усмивка, оставяйки близките си като човек, тръгнал на дълъг път, ала уверен, че някой ден пак ще се срещнат. При подобни условия се очаква духът да открие своето място и силите си по-бързо от обикновено.

Джордж си припомня нещо, казано от сина на сър Артър, Ейдриън, пред „Дейли Хералд“. „На нас, казваше той, ще ни липсват стъпките на патриарха и неговото физическо присъствие, но нищо повече. А иначе все едно е заминал за Австралия.“ Джордж знае, че неговият закрилник някога е посещавал тази далечна страна, защото преди няколко години взе от библиотеката „Скиталчествата на един спиритист“. Откровено казано, географската информация му се стори по-интересна от теологическите разсъждения. Но си спомня, че когато сър Артър и близките му — заедно с неуморния мистър Уд — агитирали из Австралия, били кръстени Пилигримите. Сега сър Артър отново е там или в някакъв спиритически еквивалент на Австралия, каквото и да означава това.

Прочитат телеграма от сър Оливър Лодж. „Нашият доблестен борец ще продължи кампанията си в Отвъдното с още повече мъдрост и знания. Sursum corda^[1].“ После мисис Сейнт Клеър Стобарт чете откъс от Посланието до Коринтяни и заявява, че словата на свети Павел са уместни за случая, тъй като приживе сър Артър често е бил наричан свети Павел на спиритизма. Мис Гладис Рипли изпява песента на Лидъл „Остани с мен“. Преподобният Дж. Вейл Оуън говори за литературното дело на сър Артър и се съгласява с мнението на автора, че „Белият отряд“ и продължението му „Сър Найджъл“ са най-добрите му романи. Нещо повече, той смята, че описаният във втората книга благочестив християнски рицар може да се приеме като олицетворение на самия сър Артър. Преподобният С. Дрейтън Томас, който проведе половината погребална служба в Кроубъро, възхвалява неуморната дейност на сър Артър като говорител на спиритизма.

После всички стават на крака за любимия химн на движението „Води ни, блага светлина“. Джордж долавя в пеенето някаква разлика, но отначало не схваща каква. „Укрепи нозете ми; не моля да видя/далечната гледка; една крачка ми стига.“ За момент го разсейват

думите, които не изглеждат особено подходящи за спиритизма — доколкото му е известно, привържениците на движението отправят очи именно към далечната гледка и описват прецизно всяка стъпка до нея. Сетне той насочва вниманието си от думите към начина. Да, самото пеене е различно. В църква хората пеят химни тъй, сякаш наново се запознават със стихове, познати отпреди месеци или години — стихове, съдържащи тъй утвърдени истини, че не се нуждаят от доказателства, нито дори от обмисляне. Тук в гласовете звучи прямота и свежест; а също и радост, преливаща в страст, която би стреснала повечето свещеници. Всяка дума се произнася като току-що открита истина, която трябва да се отпразнува и спешно да стигне до другите. За Джордж всичко това изглежда крайно неанглийско. И възхитително, признава си плахо той. „... додето/нощта отmine/и с утрото се усмихнат тия ангелски ликове,/що отдавна обичам и загубих до днес.“

Когато химнът свършва и всички отново седат, Джордж помахва приветствено с ръка на съседката си — лекичко, неопределено и съвсем скромно, ала все пак нещо, което не би сторил в църква. Тя отвърща с усмивка, изпълваща цялото ѝ лице. В нея няма нищо нарочно, няма и нищо мисионерско. Не личи и следа от самодоволство. Усмивката просто казва: да, това е сигурно, правилно и радостно.

Джордж е впечатлен, но и леко шокиран — радостта му вдъхва подозрения. Рядко я е срещал в живота. В детството му имаше нещо, наречено удоволствие и обикновено съпровождано от прилагателни като „греховно“, „тайно“ или „забранено“. Единствените разрешени удоволствия се връзваха неизменно с думата „прости“. Колкото до радостта, тя напомняше за ангели с арфи и истинското ѝ място бе в рая, не на земята. Нека радостта няма граници — така казваха хората, нали? Но Джордж знае от опит, че радостта винаги е строго ограничена. Колкото до удоволствието, той познава едно удоволствие: да изпълниш дълга си — към семейството, към клиентите и понякога към Бога. Но никога не е вършил повечето неща, доставящи удоволствие на сънародниците му — да пие бира, да танцува, да играе футбол и крикет; още по-малко пък ония неща, които би срещнал, ако се бе оженил. Никога не ще срещне жена, която подскача като младо момиче, приглажда косата си и изтичва да го посрещне.

Мистър Е. У. Оутън, някогашен горд председател на първото голямо събрание, пред което сър Артър е говорил за спиритизма, казва,

че никой друг не обединява тъй пълно всички достойнства на британския характер: храброст, оптимизъм, вяръност, съчувствие, великодушие, правдивост и обич към Бога. След него мистър Ханън Суофър си спомни как преди по-малко от две седмици сър Артър, макар и смъртно болен, се изкачи с усилие по стъпалата на вътрешното министерство да настоява за отмяна на Закона срещу вещиците, който злонамерени хора се опитват да използват против медиумите. Това бе неговият последен дълг, а той винаги си оставаше верен на дълга. Тази черта си личеше във всеки аспект от живота му. Мнозина познават Дойл писателя, Дойл драматурга, Дойл пътешественика, Дойл боксьора, Дойл състезателя по крикет, който някога изкара от игра великия У. Дж. Грейс. Но по-велик от всички останали бе онзи Дойл, който се бореше за правда, когато страдаха невинни хора. Именно благодарение на неговото влияние бе прокаран законът за обжалването на наказателни дела. Именно този Дойл тъй триумфално подкрепи каузите на Ейдълджи и Слейтър.

Чувайки името си, Джордж инстинктивно свежда поглед, после гордо вдига глава и крадешком се оглежда. Жалко, че отново го включват в двойка с онзи долен и неблагодарен престъпник; но все пак може съвсем заслужено да се порадва, че изричат името му по този тържествен повод. Мод също ще е доволна. Поглежда по-открито съседите си, но мигът е отминал. Те гледат напрегнато мистър Суофър, който е преминал към още един Дойл, по-велик дори от бореца за правда. Най-великият Дойл е онзи човек, който през скръбните военни дни даде на жените в страната утешително доказателство, че любимите им не са мъртви.

Сега ги молят да станат за две минути мълчание в памет на великия човек. Докато се изправя, лейди Конан Дойл хвърля кратък поглед към празния стол до себе си, после тя и синът ѝ застават от двете страни на стола, отпразвили очи към залата. Шест — осем? десет? — хиляди души отвърщат на погледа им от галерията, от балкона, от многоетажните ложи, от широката дъга на първите редове и от арената. В църква хората биха свели глави с притворени очи, за да си спомнят покойника. Тук няма подобна дискретност и самовгълбеност: откровеното съчувствие се изразява с пряк поглед. Джордж има чувството, че и мълчанието е друго, по-различно. Официалното мълчание е почтително, сериозно, често целенасочено

тъжно; тук мълчанието е действено, изпълнено с нетърпеливо очакване и дори страст. Когато свършва, Джордж осъзнава, че то е имало тъй странна власт над него, та почти е забравил за сър Артър.

Мистър Крейз се връща пред микрофона.

— Тази вечер — обявява той, докато многохилядната публика сядат — ще предприемем един изключително дързък експеримент благодарение на смелостта, която ни вдъхна нашият лидер. Сред нас има жена с усет за духове, която ще се опита да сподели с нас усещанията си от тази трибуна. Една от причините да се колебаем дали да го извършим пред тъй огромна аудитория е, че подобно начинание налага на медиума ужасяващо напрежение. При събиране на десет хиляди души върху него се фокусира страховита мощ. Тази вечер мисис Робъртс ще се опита да ни опише някои конкретни приятели, но за пръв път прави такъв опит пред тъй грамадна тълпа. Можете да й помогнете със своите вибрации, докато пеете следващия химн „Отвори очите ми, за да зърна истината“.

Джордж никога не е присъствал на сеанс. Всъщност никога не е протягал длан на циганка гледачка, никога не е плащал две пени, за да седне пред кристална топка на панаира. Само глупец или изостанал туземец би повярвал, че гънките по ръката или чаените листенца в чашата разкриват каквото и да било. Готов е да уважава увереността на сър Артър, че духът оцелява и след смъртта; може би дори приема, че при определени обстоятелства такъв дух може да се свърже с живите. Готов е да допусне, че може да има нещо в телепатичните експерименти, които сър Артър описва в автобиографията си. Но все някъде трябва да тегли чертата. Тегли я например, когато хората карат мебели да подскачат, когато загадъчно бият камбани и в мрака изникват фосфоресциращите лица на мъртвите, когато призрочни ръце оставят отпечатъци върху разтопен восък. Джордж смята всичко това за очевидна измама. Как да се удържи от подозрението, че най-добрите условия за общуване с духовете — спуснати завеси, изгасени лампи, хора, хванати за ръце, за да не могат да станат и да проверят какво става — са и най-добрите условия за процъфтяване на шарлатанството? Колкото и да му е мъчно, той смята сър Артър за лековерен. Чел е, че американският илюзионист Хари Худини, с когото сър Артър се запознал в Съединените щати, предложил да възпроизведе всеки ефект, предизвикан от професионалните медиуми.

В много случаи оставял почтени хора от публиката да го завържат здраво, но когато изгасвали лампите, винаги успявал да се освободи и да удря камбани, да вдига шум, да размества мебели и да сътворява ектоплазма. Сър Артър не приел предизвикателството на мистър Худини. Не отрекъл, че илюзионистът може и да постигне подобни резултати, но предпочитал своето тълкование за тази способност — мистър Худини всъщност притежавал духовни сили, чието съществуване твърдоглаво отхвърлял.

Когато химнът привършва, към микрофона пристъпва крехка жена с къса черна коса, облечена в дълга роба от черен сатен. Това е мисис Естел Робъртс, любимият медиум на сър Артър. Атмосферата в залата сега е по-напрегната дори и от двуминутното мълчание. Мисис Робъртс стои и лекичко се полюшва с наведена глава и сплетени пръсти. Всички очи са приковани в нея. Бавно, съвсем бавно тя започва да вдига глава; после ръцете ѝ се разделят, плъзват настрани, а бавното полюшване продължава. Най-сетне тя проговаря.

— Сред нас има огромен брой духове. Притискат ме изотзад.

И наистина изглежда така — тя сякаш едва устоява на невидим натиск от няколко посоки.

За известно време не се случва нищо, освен познатото вече люшкане и напора на невидими сили. Жената вдясно от Джордж шепне:

— Тя чака да се появи Червения облак.

Джордж кимва.

— Това е нейният дух водач — добавя съседката.

Джордж не знае какво да каже. Това тук изобщо не е неговият свят.

— Мнозина от водачите са червенокожи индийци. — Жената млъква за миг, после добавя с усмивка: — Индианци, искам да кажа.

Чакането е също тъй действено, както и тишината преди малко; хората в залата сякаш притискат крехката фигура на мисис Робъртс с не по-малка сила от духовете. Напрежението расте и залитащата жена разтваря крака по-широко, като че за да запази равновесие.

— Те напират, напират, много от тях са нещастни, залата, светлините, светът, който предпочитат... младеж с тъмна коса, заресана назад, с униформа и войнишки колан, той има послание... жена, майка, три деца, едното от тях сега е с нея в отвъдното...

възрастен джентълмен с гола глава, бил е лекар недалеч оттук, тъмносив костюм, преминал внезапно след страховита злополука... бебе, да, момиченце, починало от инфлуенца, тъгува за братята си, единият се казва Боб, и за родителите си... Престани! Престани! — извиква внезапно мисис Робъртс и с протегнати ръце сякаш отблъсква струпаните зад нея духове. — Прекалено са много, гласовете им се преливат, мъж на средна възраст с тъмно палто, живял дълги години в Африка... той има послание... беловласа старица, която споделя тревогите ви и иска да знаете...

Джордж слуша откъслечните описания на тълпата от духове. Остава с впечатлението, че всички те настояват за внимание, боричкат се да предадат своите послания. В ума на Джордж незнайно откъде — освен може би като реакция срещу цялото това демонстративно напрежение — изниква подигравателен и логичен въпрос. Ако това наистина са духове на английски мъже и жени, преминали в отвъдното, то няма не знаят как да се подредят на опашка? Ако са стигнали до повъзвишено състояние, защо сега се превръщат в разпасана паплач? Ала едва ли би споделил тази мисъл със съседите си по ложа, които са се привели напред и стискат здраво бронзовия парапет.

— ... мъж с двуреден костюм между дващсет и пет и трийсет години, който има послание... момиче, не, две сестри, починали внезапно... възрастен джентълмен над седемдесетте, живял в Хертфордшър...

Списъкът продължава и от време на време някое кратко описание предизвиква зададено ахване в далечно кътче на залата. Чувството на очакване наоколо става трескаво и претоварено; в него има и нещо страховито. Джордж се пита какво ли е да бъдеш избран сред многохилядната тълпа от свой близък покойник. Пита се дали повечето хора не биха предпочели това да се случи в тишината на затъмнена стаичка за сеанси. Или изобщо да не се случва.

Мисис Робъртс отново замлъква. Сякаш глъчката около нея е поотслабнала за момент. Сетне изведнъж ясновидката вдига дясната си ръка и посочва към дъното на редиците, в противоположния край спрямо Джордж.

— Да, там! Виждам го! Виждам духовната форма на млад войник. Той търси някого. Търси джентълмен почти без коса.

Както всички останали, Джордж трескаво се взира, почти готов да види наистина призрака, и в същото време търси с поглед плешивия джентълмен. Мисис Робъртс вдига длан да закрие очите си, сякаш волтовите дъги на прожекторите смущават способността ѝ да различи духовната форма.

— Той изглежда на около двайсет и четири. Униформа в тютюнев цвят. Строен, добро телосложение, тънки мустачки. Ъгълчетата на устните леко провисват. Отишъл си е внезапно.

Мисис Робъртс млъква и леко свежда глава като адвокат, поемащ записка от помощника си.

— Дава като време на прехода 1916 година. Определено ви нарича „чичо“. Да, „чичо Фред“.

На един от последните редове се изправя плешив мъж, кимва и също тъй бързо сядва, сякаш не е сигурен как точно да постъпи.

— Говори за брат Чарлс — продължава ясновидката. — Така ли е? Искате да знаете дали леля Лилиан е с вас. Разбирате ли?

Този път мъжът не става, само енергично разтърсва глава.

— Казва ми, че имало годишнина, рожден ден на брат му. Някакви тревоги у дома. Не бива да се тревожите. Посланието продължава... — Сетне мисис Робъртс изведнъж залита, сякаш нещо грубо я е блъснало отзад. Тя се обръща и крещи: — *Добре де!* — Протяга ръце, като да отблъсне нещо невидимо. — *Добре, казах!*

Но когато пак се извъръща към залата, става ясно, че контактът с войника е прекъснат. Ясновидката закрива лицето си с длани — пръстите притискат челото, палците под ушите, сякаш опитва да си възстанови необходимото душевно равновесие. Накрая отдръпва длани и разперва ръце.

Този път духът е на жена между двайсет и пет и трийсет години, чието име започва с Дж. Преминала отвъд, докато раждала малко момиченце, което си отишло заедно с нея. Мисис Робъртс оглежда предните редове, като че следи движението на невидима майка с пеленаче в ръцете, търсеца изоставения си съпруг.

— Да, тя казва, че името ѝ е Джун и търси... Р, да, Р... Ричард, нали?

При тези думи един мъж скача от мястото си и се провиква:

— Къде е тя? Къде си, Джун? Джун, кажи нещо. Покажи ми детето ни!

Видимо потресен, човекът се озърта, докато най-сетне двама старци смутено го придърпват да седне.

Тъй дълбоко вгълбена, че сякаш изобщо не е забелязала прекъсването, мисис Робъртс продължава:

— Посланието е, че тя и детето бдят над вас, помагат ви в сегашните беди. Чакат ви в отвъдното. Те са щастливи и желаят вие също да сте щастлив, докато се съберете.

Духовете като че стават по-дисциплинирани. Установява се връзка, предават се съобщения. Един мъж търси дъщеря си. Тя се интересува от музика. Той държи разтворена партитура. Установяват се инициали, след това имена. Мисис Робъртс предава посланието: духът на един от великите музиканти помага на дъщерята; ако тя продължава да се старее, ще продължи и влиянието на духа.

Джордж започва да забелязва система. Изпращаните послания, независимо дали става дума за утеха, насърчение или и двете, са твърде общи по смисъл. Така е и с повечето лични подробности, поне в началото. Но сетне идва някоя решаваща подробност, за която ясновидката често се нуждае от дълги усилия. Джордж си мисли, че ако тези духове наистина съществуват, би било извънредно невероятно да са чак тъй поразително неспособни да разкрият самоличността си, без да претоварват с догадки мисис Робъртс. Дали предполагаемият проблем за връзките между двата свята не е просто похват за изострянето на драмата — по-точно мелодрамата, — докато в ключовия момент някой от публиката кимне, вдигне ръка или се изправи и в радостно изумление притисне лицето си с длани?

Може би всичко е само игра на хитроумни догадки — без съмнение съществува статистическа вероятност сред такава огромна аудитория да се намери някой с правилните инициали и правилното име, а един медиум може умело да подреди думите тъй, че да сочат подходящата кандидатура. Или може би е чистопробна измама със съучастници, вмъкнати между публиката, за да впечатляват и дори убеждават лековерните си съседи. Има и трета възможност: хората от публиката, които кимат, размахват ръце и скачат на крака, наистина да са изненадани и да вярват в установената връзка; но това да е само защото някой техен познат — може би ревностен спиритист, твърдо решен да разпространява вярата си с всички възможни средства — е съобщил на организаторите подробности от личния им живот. Най-

вероятно така го правят, решава Джордж. Също като лъжесвидетелството — най-успешна е сместа от лъжа и истина.

— А сега има послание от един джентълмен, много достоен и изискан джентълмен, починал преди десет, дванайсет години. Да, точно така, казва ми, че си е отишъл през 1918-а.

Годината, когато почина татко, мисли си Джордж. По-дълга пауза, сетне:

— Бил е на около седемдесет и пет години.

Странно, татко беше на седемдесет и шест. Нова дълга пауза, после:

— Бил е много духовен човек.

В този момент Джордж усеща как по ръцете му и нагоре по шията пробягват тръпки. Не, не може да бъде. Застинал е върху креслото; раменете му се вцепеняват; гледа вторачено сцената, очаквайки следващия ход на ясновидката.

Тя вдига глава и почва да оглежда горната част на залата между последните редове и ложите.

— Казва, че първите му години са преминали в Индия.

Сега Джордж изпада в ужас. Никой, освен Мод не знае, че ще дойде тук. Може да е догадка напосоки — или напротив, много точна догадка — на човек, който е съобразил, че навярно ще присъстват редица хора, свързани със сър Артър. Но не — мнозина от най-известните и тачените, като сър Оливър Лодж например, пратиха само поздравителни телеграми. Може ли някой да го е разпознал на идване? Има известна възможност... но откъде биха узнали кога е починал татко?

Мисис Робъртс е вдигнала ръка и сочи през цялата зала към горния ред ложи. Джордж е изтръпнал целият, сякаш са го хвърлили гол в коприва. Мисли си: няма да го понеса; то идва към мен и няма къде да избягам. Погледът и ръката бавно се движат през огромния амфитеатър, запазвайки все същото ниво, сякаш следят невидим дух, проверяващ ложите една по една. Всички разумни изводи на Джордж отпреди малко губят смисъл. Баща му ще разговаря с него. Баща му, който посвети целия си живот на англиканската църква, ще разговаря с него чрез тази... тази невъзможна жена. Какво може да иска. Какво послание може да е толкова важно? Нещо свързано с Мод? Бащински укор за изгубената синовна вяра? Дали не го чака някаква ужасна

присъда? Изправен пред прага на паниката, Джордж неволно си мисли колко хубаво би било мама сега да е с него. Но мама е в гроба от шест години.

Ясновидката бавно продължава да върти глава, ръката ѝ сочи все същото ниво и Джордж изпитва по-силен страх, отколкото през онзи ден, когато седеше в кантората и знаеше, че по някое време на вратата ще се почука, ще влезе полицаи и ще го обвини за престъпление, което не е извършил. Сега отново е заподозрян и след миг ще бъде разкрит пред десет хиляди свидетели. Мисли си, че трябва просто да скочи и да сложи край на мъчението с вик: „Това е баща ми!“ Може би ще припадне и ще рухне през перилата към долните редове. Може би ще получи гърч.

— Името му... той ми казва името си... Започва с Ш...

А главата все тъй се върти, търси единственото лице в горните ложи, търси величествения миг на разпознаването. Джордж е напълно уверен, че всички го гледат — и скоро ще знаят кой точно е той. Но сега се отдръпва със страх от признанието, което бе пожелал преди малко. Исква да се укрие в най-дълбоката тъмница, в най-смадливата килия. Мисли си: това не може да бъде вярно, в никакъв случай не може да бъде вярно, баща ми никога не би се държал така, може би ще се наакам както някога, като малко дете, когато се прибирах от училище, може би точно затова идва, да ми напомни, че съм дете, да ми покаже, че властта му продължава дори след смъртта, да, това би било типично за него.

— Схванах името...

Джордж е готов да изкрещи. Ще припадне. Ще рухне долу и ще си разбие главата...

— ... То е Шърман.

И тогава само на няколко метра вляво от Джордж един мъж приблизително на негова възраст рязко се изправя и размахва ръце към сцената, разпознавайки своя седемдесет и пет годишен роднина, израснал в Индия и починал през 1918 година. Върши го с нетърпение, сякаш е спечелил награда. Джордж има чувството, че над него е прелетяла сянката на смъртта; смразен е до кости, потен, изтощен, разтреперан от страх, безкрайно облекчен и дълбоко засрамен. И в същото време част от него е впечатлена, любопитна, боязлива и неуверена...

— А сега една дама, била е на възраст между четирийсет и пет и петдесет. Преминала отвъд през 1913 година. Споменава за Морпет. Не е омъжена, но има послание за един джентълмен. — Мисис Робъртс свежда очи надолу, към партера. — Говори нещо за кон.

Мълчание. Мисис Робъртс пак навежда глава, извива я настрани към невидим съветник.

— Сега знам името й. Емили. Да, казва името си: Емили Уайлдинг Дейвисън. Има послание, уредила е да дойде тук, за да предаде послание на един джентълмен. Мисля, че чрез дъсчицата уия вече ви е предупредила, че ще бъде тук.

Близо до сцената един мъж с разкопчана спортна риза скача от мястото си и сякаш усещайки, че говори на цялата зала, изрича със звучен глас:

— Правилно. Тя ми каза, че ще общуваме тази вечер. Емили е суфражетката, която се хвърли пред коня на краля и загина от раните си. Като духовна фигура ми е добре позната.

Сякаш цялата зала едновременно ахва. Мисис Робъртс започва да предава посланието, но Джордж не си прави труда да слуша. Здравият му разум изведнъж се е възвърнал; чистият, освежаващ вятър на разсъдъка вее отново из мозъка му. Фокус-мокус, както предполагаше от самото начало. Емили Дейвисън — хайде де! Емили Дейвисън, която трошеше прозорци, хвърляше камъни, палеше пощенски кутии; която отказваше да се подчинява на затворническия правилник и в резултат неведнъж бе подлагана на принудително хранене. Смешна, истерична жена според Джордж, която съзнателно потърси смъртта, за да допринесе за каузата си; макар някои да разправят, че искала само да закачи флаг върху коня, но не преценила добре скоростта на животното. В който случай е не само истерична, но и некадърна. Не може да нарушаваш закона, за да го усъвършенстваш, това е глупост. Вършиш го чрез петиции, чрез аргументи, чрез демонстрации, ако трябва — но разумно. Онези, които нарушават закона като аргумент, че трябва да получат право на глас, на практика демонстрират своята неспособност да упражнят това право.

Ала въпросът не е дали Емили Дейвисън беше глупава, истерична жена и дали нейните действия помогнаха Мод да получи право на глас — нещо, което Джордж одобрява напълно. Не, въпросът е другаде: сър Артър бе тъй известен противник на борбата за женско

равноправие, че идеята подобен дух да посети събрание в негова памет е безкрайно нелепа. Освен ако духовете на покойниците са колкото невъзпитани, толкова и нелогични. Може би Емили Дейвисън се е надявала да провали това събрание както някога провали дербито. Но в такъв случай посланието ѝ трябва да е за сър Артър или неговата вдовица, а не за някакъв добронамерен приятел.

Престани, казва си Джордж. Престани да разсъждаваш логично за тия неща. Или по-точно престани да им даваш кредит на доверие. Преживя неприятен шок заради един хитър трик, но това не е основание да си изпускаш нервите, а още повече разума. Мисли си още: и все пак щом аз така се изплаших, щом аз изпаднах в паника, щом аз повярвах, че може да умра, то какъв ли ще е ефектът върху поглупавите и необразованите? Пита се дали Законът за вещниците — въпреки че изобщо не го познава — не трябва все пак да бъде запазен.

Мисис Робъртс предава послания вече близо час. Джордж забелязва, че тук-там из залата почват да се изправят хора. Но сега те не търсят изгубен роднина, не скачат вкупом да поздравят духовните форми на скъпи покойници. Просто си излизат. Може би и за тях появата на Емили Уайлдинг Дейвисън е била последната капка. Може би са дошли като почитатели на живота и делото на сър Артър, но отказват да имат каквото и да било общо с тия публични заклинания. Трийсет, четирийсет души са се изправили и решително тръгват към изходите.

— Не мога да продължавам, когато тия хора излизат — заявява мисис Робъртс.

Изглежда обидена, но и стресната. Прави няколко крачки назад. Някой някъде дава сигнал, след което изведнъж от огромния орган зад сцената излита мощен акорд. Дали звукът трябва да заглуши шума на излизащите скептици, или да обяви края на представлението? Джордж поглежда въпросително жената до себе си. Тя се е навъсила, засегната от вулгарния начин, по който са прекъснали ясновидката. Също като мис Робъртс, жената привежда глава и обгръща раменете си с длани, за да предпази от смущения крехката връзка с духовния свят.

И тогава се случва най-неочакваното. Внезапно органът млъква наред химна. Мисис Робъртс разперва ръце, уверено тръгва към микрофона и със звънък, страстен глас се провиква:

— Той е тук!

Сетне отново:

— Той е тук!

Хората спират по пътя към изхода; някои се връщат по местата си. Но, така или иначе, в момента те са забравени. Всички гледат напрегнато сцената, мисис Робъртс и празния стол с табелката. Мощният акорд може да е бил призив за внимание, прелюдия точно на този момент. Цялата зала мълчи, гледа и чака.

— Най-напред го видях — казва тя през двеминутното мълчание. Беше тук, отначало стоеше до мен, но отделно от другите духове. После го видях да върви през сцената към празния стол.

Видях го ясно. Беше с вечерен костюм.

Изглеждаше както винаги през последните години.

Няма съмнение. Бил е напълно подготвен за прехода.

Докато тя млъква след всяко кратко, драматично изявление, Джордж оглежда семейството на сър Артър върху сцената. С едно-единствено изключение всички те гледат мисис Робъртс, омагьосани от нейното съобщение. Само лейди Конан Дойл не се е обърнала. Джордж не може да види изражението ѝ от това разстояние, но ръцете ѝ са кръстосани в скута, раменете изпънати, стойката изправена; с гордо вирната глава тя гледа над публиката нейде в далечината.

— Той е нашият славен боец, тук и в отвъдното.

Вече е напълно способен да се докаже. Преходът му е минал спокойно и той е бил напълно подготвен. Духът му не е изпитал смут или болка. Вече е в състояние да започне да работи за нас отвъд.

Когато го видях за пръв път през двеминутното мълчание, отначало беше само проблясък.

Едва когато почнах да предавам послания, го видях ясно и отчетливо.

Той дойде, застана зад мен и ме насърчаваше в делото.

Разпознах онзи негов неповторим, звучен глас. Както винаги, той се държеше като истински джентълмен.

Той е с нас през цялото време, а преградата между двата свята е само временна.

Преходът няма с какво да ни плаши и нашият славен представител го доказва, като се появи тази вечер сред нас.

Жената вляво от Джордж се привежда над кадифения подлакътник и прошепва:

— Той е тук.

Вече няколко души са станали, сякаш за да виждат по-добре сцената. Всички гледат втренчено празния стол, мисис Робъртс, семейство Дойл. Джордж усеща как отново потъва в някакво масово чувство, което се извисява, надмогва тишината. Вече не изпитва онзи страх от момента, когато си мислеше, че баща му идва за него, нито пък скептицизма пред фокусите с Емили Дейвисън. Неволно усеща съдържано страхопочитание. В края на краищата става дума за сър Артър, за човека, който охотно използва детективските си умения в полза на Джордж, който заложил репутацията си, за да го спаси, който му помогнал да си възвърне откраднатия живот. Сър Артър, един изключително мъдър и интелигентен човек, вярваше в събития като тези, чийто свидетел е днес Джордж; в този миг би било оскърбително да обърне гръб на спасителя си.

Джордж не вярва, че губи разсъдъка или благоразумието си. Просто се пита: ами ако във всичко това се крие онази смес от лъжа и истина, която е срещал неведнъж? Ами ако някои моменти от станалото са шарлатанство, но други са истина? Ами ако театралната мисис Робъртс, без сама да знае, предава истински новини от далечни страни? Ами ако сър Артър, в каквато и форма, в каквото и място да е сега, няма друг изход, освен да се свързва с материалния свят чрез хора, които не се гнусят от измами? Нима това не би било обяснение?

— Той е тук — повтаря жената отляво с нормален, спокоен глас.

После един мъж през десетина седалки от тях подхваща думите.

— Той е тук.

Три думи, изречени като във всекидневен разговор, предназначени да стигнат само на няколко метра. Но въздухът в залата е тъй наелектризиран, че те се усилват магически.

— Той е тук — повтаря някой на партера.

— Той е тук — обажда се една жена от първите редове.

После един мъж от последния ред надава рев като екзалтиран пастор:

— ТОЙ Е ТУК!

Джордж машинално посяга надолу и измъква бинокъла от калъфа. Притиска го към очилата си и се опитва да фокусира сцената. Палецът и показалецът му нервно въртят колелцето напред-назад, сетне спират. Той оглежда възторжената ясновидка, празния стол и

семейство Дойл. От първото съобщение за присъствието на сър Артър лейди Дойл е запазила същата поза: изправена, с изпънати рамене и вирната глава, тя гледа и — сега Джордж вижда съвсем ясно — по лицето ѝ трепти нещо подобно на усмивка. Златокосата, закачлива млада жена, с която някога се срещна за кратко, сега има по-тъмна коса и наедряла фигура; виждал я е само до сър Артър, с когото тя твърди, че е неразделна и до днес. Джордж върти бинокъла насам-натам — към стола, към ясновидката, към вдовицата. Усеща, че диша дрезгаво и учестено.

Някой го докосва по дясното рамо. Той изпуска бинокъла. Жената поклаща глава и добродушно казва:

— Така не можете да го видите.

Не го упреква, просто му обяснява как стоят нещата.

— Ще го видите само с очите на вярата.

Очите на вярата. Очите, които донесе сър Артър, когато се срещнаха в „Гранд Хотел“, Чаринг Крос. Той повярва в Джордж; не трябва ли и Джордж да повярва в сър Артър? Думите на неговия закрилник: не мисля, не вярвам, знам. Сър Артър носеше завидно, успокояващо чувство за сигурност. Той знаеше. А какво знае Джордж? Дали най-сетне узна нещо? Какъв е сборът на знанията му, натрупани за петдесет и четири години? През повечето време крачеше из живота, учеше се и чакаше да му кажат. Чуждият авторитет винаги беше важен за него; има ли изобщо свой собствен авторитет? На петдесет и четири години той мисли много неща, вярва в малко от тях, но какво може да твърди, че наистина знае?

Свидетелските викове за присъствието на сър Артър бавно заглъхват може би защото не получават отклик от сцената. Какво бе посланието на лейди Конан Дойл в началото на церемонията? Че земните ни очи не могат да прозрат отвъд земните вибрации; че само ония, които Господ е надарил с другото зрение, наречено ясновидство, ще могат да зърнат любимия силует между нас. Щеше да е истинско чудо, ако сър Артър бе успял да надари с ясновидство всички тия хора, застанали на крака из залата.

И ето че мисис Робъртс проговаря отново.

— Скъпи мои, имам за вас послание от Артър.

Лейди Конан Дойл пак не извърща глава.

Като бавен облак от черен сатен мисис Робъртс пристъпва наляво, към семейство Дойл и празния стол. Когато стига до лейди Конан Дойл, тя застава встрани и малко зад нея, обърната към онази част на залата, където седи Джордж. Въпреки разстоянието гласът ѝ се чува ясно.

— Сър Артър ми каза, че тази сутрин един от вас е отишъл в лятната къща. — Тя изчаква и тъй като вдовицата мълчи, се опитва да я подкани. — Вярно ли е?

— Ами, да — отвръща лейди Конан Дойл. — Аз бях.

Мисис Робъртс кимва и продължава:

— Посланието гласи: предай на Мери...

В този миг от органа долита нов страховит акорд. Мисис Робъртс се привежда по-близо и продължава да говори, заглушавана от шума. Лейди Конан Дойл кима от време на време. После поглежда към едрия, официално облечен син, сякаш търси отговор. Той на свой ред поглежда мисис Робъртс, която вече говори и на двамата. После другият син се присъединява към групата. Органът реве неуморно.

Джордж не знае дали това заглушаване на посланието е знак на дискретност спрямо семейството или част от постановката. Не знае дали е видял лъжи, истини или смес от едното и другото. Не знае дали чистата, изненадваща, неанглийска страст на околните тази вечер е доказателство за вяра или за шарлатанство. И ако става дума за вяра, то дали е истинска или фалшива?

Мисис Робъртс е приключила с посланието и се обръща към мистър Крейз. Органът гърми, ала вече няма какво да заглушава. Близките на сър Артър се споглеждат. Накъде ще продължи церемонията? Химните са изпети, почитта е отдадена. Дръзкият експеримент бе извършен, сър Артър дойде между тях, посланието му бе предадено.

Органът свири. Сега сякаш преминава към ритми, каквито се свирят след сватба или погребение — настоятелни и неуморни, подтикващи хората назад към всекидневния, зацапан свят, лишен от магия и чудеса. Семейство Дойл напуска сцената, следвано от ръководителите на Мерилебънското спиритическо дружество, ораторите и мисис Робъртс. Хората се изправят, жените посягат под седалките за чантите си, мъжете с фраковете слагат цилиндрите, после има тропот и тихо мърморене, поздравя за приятели и познати и

спокойна, търпелива опашка на всяка пътека между редовете. Хората около Джордж си събират нещата, стават, кимват и го даряват с открити, уверени усмивки. Усмивката, която им връща той, далеч не може да се сравнява с техните. Когато наоколо опустява, Джордж пак посяга надолу и притиска бинокъла към очилата си. Пак фокусира върху платформата, хортензиите, редицата празни столове и един конкретен празен стол с табелка. Мястото, където може би — може би! — е бил сър Артър. През поредицата от лещи Джордж гледа пустия въздух и отвъд него. Какво вижда?

Какво е видял?

Какво ще види?

[1] Горє сърцата (лат.) — църковен девиз. — Б.пр. ↑

БЕЛЕЖКА НА АВТОРА

През следващите години Артър продължи да се явява на сеанси по цял свят; семейството му обаче потвърди само една от тези появи, на сеанс у мисис Осбърн Ленард през 1937 година, когато той предупреди, че в Англия ще се случат „страховити промени“. Лейди Джийн, която стана запалена спиритистка след смъртта на брат си в битката при Моне, продължи да вярва до своята смърт през 1940 година. Мама напусна Мейсънгил през 1917 година; енорияшите от Торнтън-ин-Лонсдейл ѝ подариха „голям ръчен часовник със светец циферблат в кожена кутийка“. Макар че най-сетне се върна на юг, тя така и не дойде в дома на сина си и почина в Уест Гринстед през 1920 година, докато Артър проповядваше спиритизъм в Австралия. Брайън Уолър надживя Артър с две години.

Уили Хорнънг почина в Сен-Жан-дьо-Люс през март 1921 година; четири месеца по-късно се появи на спиритически сеанс в семейство Дойл, извини се за предишните съмнения в спиритизма и каза, че вече не страда „от ужасната стара астма“. Кони почина от рак през 1924 година. Негова светлост Джордж Огъстъс Ансън изслужи четирийсет и една година като полицейски началник на Стафордшър и се оттегли през 1929 година; получи рицарско звание по случай Коронацията през 1937-а и почина в Бат през 1947 година. Съпругата му лейди Бланш почина при бомбардировка през 1941 година. След смъртта на съпруга си Шарлот Ейдълджи се завърна в Шропшър; почина в Ачъм близо до Шрусбъри през 1924-та на петдесет и осем годишна възраст и пожела да бъде погребана там, а не до съпруга си.

Джордж Ейдълджи надживя всички. Продължи да живее и практикува на Бъро Хай Стрийт 79 до 1941 година; после премести кантората си на Аргайл Скуеър и работи там до 1953-та. Почина на Брокет Клоуз 9 в Уелин Гардън Сити на 17 юни 1953 година; като причина за смъртта записаха коронарна тромбоза. Мод продължаваше да живее при него и подписа смъртния акт. През 1962 година тя се върна за последно посещение в Грейт Уайърли, където дари на

църквата снимки на баща си и брат си. Днес те висят във вестиария на „Св. Марко“.

Четири години след смъртта на сър Артър Конан Дойл петдесет и седем годишният работник Инок Ноулс се призна пред стафордшърския съд за виновен, че е писал анонимни и заплашителни писма в течение на трийсет години. Ноулс призна, че кариерата му започнала през 1903 година, когато се включил в тормоза, като пращал писма с подпис „Дж. Х. Дарби, капитан на бандата от Уайърли“. След самопризнанията на Ноулс Джордж Ейдълджи написа статия за „Дейли Експрес“. В това последно публично изявление по случая с дата 7 ноември 1934 година Джордж не споменава братя Шарп, нито расовите предразсъдъци. Той завършва така:

Голямата загадка обаче остава неразкрита. Бяха предложени всевъзможни теории. Едната е, че престъпленията са дело на безумец, изпадащ понякога в кръвожадна ярост. Друга — че са извършени с намерението да опозорят енорията или полицията и може да са дело на прогонен полицай. Споменаха ми и една курioзна теория. Някакъв човек от Стафордшър твърдял, че злодеянията са дело не на човек, а на един или повече шопари. Според него тия животни били пускани нощем, след като им давали някакво средство, за да озвереят. И тогава, и днес тази теория ми изглежда твърде фантастична, за да се вземе на сериозно.

Мери Конан Дойл, първото дете на Артър, почина през 1976 година. Тя успя да опази докрай от баща си една тайна. На смъртното си легло Туй не само я предупреди, че Артър ще се ожени повторно; тя посочи като бъдеща булка мис Джийн Леки.

Дж. Б.

януари 2005 г.

С изключение на писмото на Джийн до Артър всички цитирани писма, били те подписани или анонимни, са автентични; такива са и

цитатите от вестници, правителствени доклади, парламентарни дебати и съчинения на сър Артър Конан Доил. Бих искал да благодаря на сержант Алън Уокър от стафордшърската полиция; Градския архив на Бърмингамската централна библиотека; Стафордшърската служба за общински имоти; преподавателя Пол Оукли; Даниъл Сташауър; Дъглас Джонсън; Джефри Робъртсън; и Сумая Партнър.

Издание:

Автор: Джулиан Барнс

Заглавие: Артър & Джордж

Преводач: Любомир Николов

Език, от който е преведено: Английски

Издание: Първо

Издател: Издателство ОБСИДИАН

Град на издателя: София

Година на издаване: 2006

Тип: Роман

Националност: Английска

Печатница: „Абагар“ АД

Редактор: Здравка Славянова

Технически редактор: Людмил Томов

Художник: Бил Сандърсън

Коректор: Симона Христова

ISBN: 954-769-133-3; 978-954-769-133-9

Адрес в Библиоман: <https://biblioman.chitanka.info/books/1773>

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.